

T.C
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Sultan Esra YİĞİT

**27 MAYIS 1960 DARBESİ SONRASI
ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN
VE 1961 SEÇİMLERİNİN BASINA YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İsmigül ÇETİN

YOZGAT- 2019

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Sultan Esra YİĞİT

**27 MAYIS 1960 DARBESİ SONRASI
ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN
VE 1961 SEÇİMLERİNİN BASINA YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İsmigül ÇETİN

YOZGAT- 2019

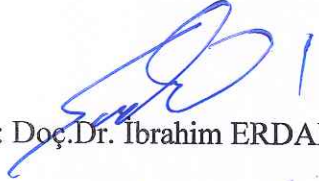
T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

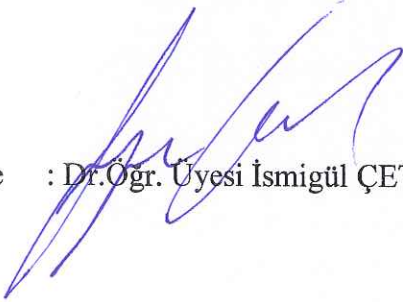
Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı 80110315006 numaralı öğrencisi Sultan Esra YİĞİT'in hazırladığı "27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin ve 1961 Seçimlerinin Basına Yansımaları" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/03/2019 Cuma günü saat 15:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY~~ ÇOKLUĞU / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Ayşe ÖZKAN

Üye : Doç.Dr. İbrahim ERDAL

Üye : Dr.Ögr. Üyesi İsmigül ÇETİN

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...06.../05.../2019.. tarih ve 16-01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

06/05/2019

Prof.Dr. Yunus ÖZGER
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin ve 1961 Seçimlerinin Basına Yansıması” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2019

Sultan Esra YİĞİT

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR	XI
ÖNSÖZ.....	XII
GİRİŞ	1
1. 1945-1960 Arası Türkiye’de Siyasi Durum	1
2. 27 Mayıs 1960 Darbesi.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS DARBESİ SONRASI ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN BASINA YANSIMALARI

1.1. Basında Milli Birlik Komitesi	19
1.2. Tasfiyeler ve Basına Yansımaları.....	23
1.2.1. Emekli İnkılâp Subayları (Eminsu) Olayı	23
1.2.2. Üniversitelerde Tasfiye (147’ler Olayı).....	25
1.2.3. MBK’nde Tasfiye (14’ler Olayı)	30
1.3. Basında Yassıada Yargılamaları.....	33
1.3.1. Anayasayı İhlal Davası	36
1.3.2. Köpek Davası.....	40
1.3.3. Ankara ve İstanbul Olayları Davası.....	40
1.3.4. Kayseri Olayları Davası.....	41
1.3.5. Vinylex Davası	42
1.3.6. Demokrat İzmir Gazetesi’nin Tahribi Davası.....	42
1.3.7. Vatan Cephesi Davası.....	43
1.3.8. Bebek Davası	44
1.3.9. 6-7 Eylül Olayları Davası	45
1.3.10. Örtülü Ödenek Davası	46
1.4. Basında Yassıada Yargılamaları Sonuçları	46
1.5. Basında Yeni Anayasanın Hazırlanma Süreci.....	49
1.5.1. Basında Anayasa Komisyonu	49
1.5.2. Basında Kurucu Meclis.....	54
1.5.3. Basında 1961 Anayasası	59

İKİNCİ BÖLÜM

BASINA GÖRE SEÇİMLER ve KOALİSYON HÜKÜMETİNİN KURULUŞU

2.1. 1961 Seçimleri.....	62
2.1.1. Seçim Sürecinde Partileşme Faaliyetleri	62
2.1.1.1. Yeni Türkiye Partisi(YTP).....	65
2.1.1.2. Adalet Partisi.....	67
2.1.1.3 Cumhuriyet Halk Partisi.....	74
2.1.1.4. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi.....	77
2.1.2. Yuvarlak Masa Toplantıları	78
2.1.3. Propaganda Süreci ve 1961 Seçimleri	84
2.1.4. 1961 Seçimleri Sonuçları.....	94
2.2. Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı Seçimleri	106
2.3. 1961 Seçimleri Sonrası İlk Koalisyon Hükümeti'nin Kurulması.....	109
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	121
EKLER.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	142

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin ve 1961 Seçimlerinin Basına Yansıması

Sultan Esra YİĞİT

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İsmigül ÇETİN

2019-Sayfa: 142+XIV

Jüri: Doç. Dr. Ayşe Özkan
Doç. Dr. İbrahim Erdal
Dr. Öğr. Üyesi İsmigül Çetin

27 Mayıs 1960 tarihinde, Demokrat Parti iktidarının muhalefet, üniversiteler ve basın ile karşı karşıya gelmesi ve baskı rejimi uygulaması ile yaşanan siyasi bunalım ve ekonomik sıkıntıların ülkeyi bir çıkmaza soktuğu gerekçesi ile ordu yönetime el koymuştur. Bu askeri müdahale Türkiye’de on yıllık Demokrat Parti iktidarının sona ermesini ve askeri gücün siyaset üzerinde hakim olmasını sağlamıştır. Bu tezde 27 Mayıs müdahalesi öncesi ve sonrasında yaşanan olaylar, yeniden çok partili hayata geçiş süreci basına yansıyan haberler ve belgeler temel alınarak değerlendirilmiştir.

Ordunun yönetimi ele geçirmesiyle iktidar partisi tasfiye edilmiştir. Tasfiye edilen parti mensupları Yassıada’ya sevk edilmiştir. İhtilal mahkemesi tarafından yargılanan sanıklar çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Askeri müdahaleyi yapan Milli Birlik Komitesi yasama görevlerini yürütmesi için Kurucu Meclis’i göreve getirmiş, Kurucu Meclis siyasi partilerin kurulmasına izin vermiştir. Milli Birlik Komitesi yeni hükümet iş başına geçinceye kadar görev yapmıştır. Gerekli şartlar hazırlandıktan sonra ordunun yönetimi sivil idareye bırakması için 1961 Anayasası hazırlanmış ve darbe sonrası ilk genel seçimler 15 Ekim 1961’de gerçekleştirilmiştir. 1961 anayasasıyla Meclisin dışında bir de Cumhuriyet Senatosu göreve gelmiştir. Seçim

sonuçlarına göre hiçbir parti hükümeti kurabilecek oy yeterliliğini alamamıştır. Cumhurbaşkanı seçilen Cemal Grsel'in hükümeti kurma görevini İsmet İnönü'ye vermesinin ardından partiler arasında yapılan çeşitli görüşmeler neticesinde çok partili hayatın ilk koalisyon hükümeti olan CHP-AP hükümeti kurulmuştur. Böylece Türk siyasi hayatı koalisyon kavramı ile karşılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960, Siyasi Partiler, 1961 Anayasası, 1961 Seçimleri, Koalisyon Hükümeti.

ABSTRACT

Master Thesis

The Process of Transition to the Multi-Party Life After The 27 May 1960 Coup And The Elections of 1961 According to The Turkish Press

by

Sultan Esra YİĞİT

Supervisor: Asst. Prof. İsmigül ÇETİN

2019-Page: 147+XIV

Jury: Assoc. Prof. Ayşe Özkan

Assoc. Prof. İbrahim Erdal

Asst. Prof. Üyesi İsmigül Çetin

On 27th May 1960, the confrontation of Democrat Party in power with opposition parties, universities, press and the political crisis with the implementation of the repression regime and the economic problems of the country led to a stalemate that army seized the administration. This military intervention ended ten years of Democrat Party government in Turkey and led to the dominance of politics over military power.

The ruling party was liquidated by the army taking over. The liquidated members of the party were sent to Yassıada. The defendants, tried by the revolutionary court, were sentenced to various penalties. The National Unity Committee which made the military intervention appointed the Constituent Assembly to carry out legislative duties. This Assembly also allowed the establishment of political parties. The National Unity Committee served until the new government took over. After the necessary conditions were prepared, the 1961 Constitution was prepared for the army to leave the administration to civilians. The first general elections after the coup took place on 15th October 1961. With the 1961 constitution the Senate of Republic came into force beside the Assembly. According to the election results, no party has been able to form a government with their votes. The CHP-AP government, the first coalition government of multi party life was established after elected President Cemal Gürsel gave İsmet İnönü. Thus, Turkish

political life was introduced to the coalition concept.

Keywords: 27th May 1960, Political Parties, 1961 Constitution, 1961 Elections, Coalition Government

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinde Oy Oranları	96
Tablo 2. Cumhuriyet Senatosu Seçimi Toplam Katılım Oranları ve Seçim Sistemi	96
Tablo 3. İllere Göre Çıkarılan Senatörler.....	97
Tablo 4. Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Meslekleri.....	99
Tablo 5. Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Yaşları	100
Tablo 6. İllere Göre AP Milletvekilleri.....	100
Tablo 7. İllere Göre CHP Milletvekilleri	102
Tablo 8. İllere Göre CKMP ve YTP Milletvekilleri	103

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
a.g.t. : Adı Geçen Tez
AP : Adalet Partisi
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP : Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP : Demokrat Parti
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
KM : Kurucu Meclis
MBK : Milli Birlik Komitesi
MKP : Milli Kalkınma Partisi
MP : Millet Partisi
SKB : Silahlı Kuvvetler Birliği
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri
YSK : Yüksek Seçim Kurulu
YTP : Yeni Türkiye Partisi

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihinde politik-siyasi hayat askeri müdahalelerle karşılaşmıştır. Ordu yapılan darbelerde benzer gerekçeler göstererek yönetimi ele geçirmiştir. Çok partili dönemde ordunun siyasete yaptığı müdahaleler 1960 darbesi ile başlamış ve bu darbe sonrasında kurumsal yapıda yapılan değişikliklerle askerin sistem üzerindeki vesayeti etkinleştirilmiştir. 1961 Anayasasının hazırlanıp ordunun yönetimi sivil idareye devretmesinin ardından siyasi parti faaliyetleri başlamış 15 Ekim 1961 seçimleri gerçekleştirilmiştir. 27 Mayıs 1960 müdahalesi sonrası yeni hükümet seçim sonuçlarına göre koalisyon hükümeti olarak göreve başlamıştır.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası çok partili hayata geçiş süreci ve 1961 seçimlerinin basına yansımaları konulu bu araştırma Giriş bölümü ve 2 bölüm olarak planlanmıştır.

Giriş Bölümünde konuda bütünlük sağlamak ve siyasi durumu anlatmak için 1945-1960 yılları arasında Türkiye'de siyasi durum değerlendirilmiştir.

Birinci Bölümde; 27 Mayıs Darbesi ve Sonrası Gelişmeler olan MBK'nin kuruluşu ve faaliyetleri, ordu ve üniversitelere yönelik tasfiyeler, Kurucu Meclisin oluşturulması, Anayasa Komisyonunun hazırladığı 1961 Anayasası'nın kabul edilmesi, Anayasanın getirdiği yeni kurumlar ve Yassıada Yargılamaları özellikle basın haberleri dikkate alınarak incelenmiştir. Dönemin gazeteleri incelenirken her siyasi görüşten olmasına özen gösterilerek basındaki farklı düşünceler karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; 27 Mayıs 1961 Darbesi'nin ardından yönetimin tekrar sivil yönetimin başlaması için parti faaliyetleri, 1961 Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu seçimlerine yönelik parti faaliyetleri, 15 Ekim 1961 seçimleri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Seçim sonuçları ardından açıklanan sonuçlara göre hiçbir parti tek başına iktidar olamamış ve ilk koalisyon hükümeti kurulmuştur. Araştırmada tarihi araştırma metodu kullanılarak ilgili belgeler taranmış, verilere ulaşılmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası çok partili hayata geçiş süreci ile başlayan, yeni anayasa sonucu yapılan 15 Ekim seçimleri ve sonrasında yeni hükümetin oluşturulmasına kadar olan bu çalışma başta Yeni İstanbul, Havadis, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam,

Kudret gibi birçok gazete, arşiv belgeleri, resmi bilimsel yayınlar, anılar, dergiler kullanılarak tarafsız araştırma yapılarak analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında büyük emekleri olan ve çalışmamın her aşamasında bana yol gösteren, öğrencisi olmaktan onur duyduğum sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi İsmigül Çetin'e sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca benden maddi manevi desteklerini esirgemeyen değerli aileme sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Milli Kütüphane'nin güler yüzlü personeline yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Sultan Esra YİĞİT

Yozgat, 2019

GİRİŞ

1. 1945-1960 Arası Türkiye’de Siyasi Durum

Türkiye’nin demokrasi tarihine bakıldığında en önemli dönüm noktalarından biri çok partili siyasi hayata geçiş kararının alınmasıdır. Bu kararda dönem içerisindeki siyasal ve toplumsal olaylar etkili olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması Türkiye’de önemli farklılıkları beraberinde getirmiştir. Birçok tüketim maddesinde kıtlıklar ortaya çıkmış ve fiyatlarda artışlar gerçekleşmiştir. Ayrıca daha çok kaynak kamu yararına ayrılmıştır. Örneğin; tahıl üreticiden ucuza alınmış, savaşa girilmesi durumunda kullanılması planıyla depolanmıştır. Depolama alanları dönemin şartları itibariyle yetersiz olduğundan ürünler çürümüştür. Giderek artan ihtiyaçları karşılamak üzere vergi toplama faaliyetleri de artmıştır¹. Bu ekonomik politikaların ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik sıkıntılar tek parti yönetimine karşı tepkilerin görülmesine sebep olmuştur. Türkiye’de tek parti olarak iktidarı sürdüren Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İkinci Dünya Savaşı sırasında içeride oluşmaya başlayan muhalefet hareketlerine karşı hoşgörülü bir tutum sergilememiş, siyasette oluşmaya başlayan liberalleşme çalışmalarına yönetimin belirlediği sınırlar dâhilinde izin verilmiş, eleştiri düzeyi gittikçe artan muhalefet faaliyetleri etkisiz hale getirilmiştir. Örneğin 1944 yılı mayıs ayında Irkçılık-Turancılık Davası ile milliyetçi düşünce ve siyasi faaliyetler susturulmuştur. Tan ve Vatan gazeteleri Matbuat Kanunu’nun 50. Maddesi itibariyle kapatılmıştır².

Ancak bu baskı muhalefeti susturamamış aksine güçlendirmiştir. Hatta 1945’e gelindiğinde CHP içinde bir muhalif grup ortaya çıkmıştır. Bu muhalefet 16 Mayıs 1945’te Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Çiftçiyi Topraklandırma Kanun tasarısı görüşülürken başlamıştır. Kanun tasarısı, kamuya ait topraklarla özel mülkiyette olup da kamulaştırılacak olan toprakların topraksız köylüye dağıtılmasını içeriyordu. Adnan Menderes, Refik Koraltan, Celal Bayar gibi bazı isimler asıl

¹ Ersin Kalaycıoğlu- Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 369.

² Osman Akandere, *Milli Şef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 352.

sorunun tarımda modern yöntemler kullanılmaması olduğunu belirtmiş ve komisyon üyeliğinden istifa etmişlerdir. Tasarı itirazlara rağmen yasallaştırılmıştır³.

Türkiye’de yeni bir dönemin başladığını belli eden bir gelişme de 19 Mayıs 1945’te İnönü’nün yaptığı ülke içinde demokrasinin geçerli olacağını belirttiği şu konuşması olmuştur: “*Memleketimizin siyasi idaresi cumhuriyette kurulan halk idaresinin bir istikamette ilerlemesi ile devam edecektir. Harp zamanının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir. Büyük Millet Meclisi’nin kudretli elinde olan millet iradesi demokrasi yolundaki gelişmesine devam edecektir*”⁴.

Ali Fuat Başgil’e göre; “*İnönü’nün çok partili hayata geçme düşüncesinin sebebi Türkiye’yi demokratik bir düzende görmek istemesi değil, İkinci Dünya Savaşı sonunda mihver güçlerin totaliter rejimlerin çökmesinden sonra Sovyet Rusya yanında Türkiye’nin ancak batının demokratik güçlerine dayanarak yaşayabileceğine inanmasıdır*”⁵. Gerçekten de II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye’ye karşı, Kars ve Ardahan gibi toprak ve Boğazlarda üs talebine kadar varan ciddi bir Sovyetler Birliği tehdidi ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Türkiye, Sovyetlere karşı güvenlik arayışına girmiş ve İngiltere ve Amerika gibi demokratik devletlere yakınlaşma gereği hissetmiştir⁶. Ayrıca II. Dünya Savaşı’nda İngiltere ve özellikle ABD’nin elde ettiği zafer dünya genelinde bir demokrasi dalgasının oluşmasına sebep olmuş ve sonuçta 36 ülke demokrasiye geçmiştir. Bu dalgadan etkilenen devletlerden biri de Türkiye’dir⁷.

Çok partili siyasal hayatta karşımıza ilk çıkan Nuri Demirağ’ın kurduğu Milli Kalkınma Partisi (MKP) olmuştur. MKP programı; İslam birliği ve Ortadoğu Müslümanlarından oluşan bir federasyon fikrini benimsemiştir. Parti yeterli ilgi görmemiş ve seçimlerde hiç milletvekili çıkaramamıştır⁸.

³ Recep Şükrü Apugan, *Menderes: Resmi Tarihi Değiştirecek Gerçekler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007, s. 70.

⁴ Akandere, *Milli Şef Dönemi*, s. 357.

⁵ Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 58.

⁶ Fahir Armaoğlu, “II. Dünya Harbinde Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIII/2(1958), s. 177-179.

⁷ Abdulvahap Akıncı, Sefa Usta, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXI/1(2016), s. 277.

⁸ Başgil, *27 Mayıs İhtilali*, s. 52.

CHP'nin uyguladığı siyasetten rahatsız olan parti içindeki muhalif kesim 7 Haziran 1945'te siyasi hak ve hürriyetlerin tam olarak uygulanabilmesi, kanun ve parti programlarının demokrasinin temel ilkelerine göre uygulanmasını istedikleri “Dörtlü Takrir” denilen önergeyi meclis grubuna sunmuşlardır. Önerge reddedilmiştir. Bu önergeyi veren Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes partiden ihraç edilmiş, Celal Bayar'da milletvekilliği ve partideki görevinden istifa etmiştir. Bunlar 7 Ocak 1946'da Ankara'da Demokrat Parti adıyla bir parti kurmuşlardır⁹. Milli Kalkınma Partisi ve Demokrat Parti'nin kurulması ile beraber demokrasi terimi adını duyurmuş ve demokrasi kavramı ile çok partili siyasete geçiş birlikte değerlendirilmiştir. Bu arada DP'nin gelişme göstermesi CHP'de bazı kesimlerde tedirginlik yaratmış, 1947'de olması gereken seçimler erken bir tarihe alınırca DP örgütlenme ve propaganda çalışmalarında yeterince başarılı olamayacak ve seçimleri kaybedecek düşüncesi hâkim olmuştur. DP liderleri bu düşünceleri anlamış bu sebeple seçimi boykot etmek istemişler ancak, mahalli parti teşkilatının isteğine uyarak genel seçimlere katılma yönünde karar almışlardır¹⁰.

1946 yılına gelinceye kadar Türkiye'de seçimler iki dereceli bir sisteme göre yapılmıştır. Halk önce kendileri arasından ikinci seçmenleri belirlemişler daha sonra onlar da milletvekillerini seçmişlerdir. Bu sistem 1946 da yerini doğrudan yani tek dereceli sisteme bırakmıştır¹¹. 21 Temmuz'da gerçekleşen bu seçimler oldukça şaibeli geçmiş¹² olsa da sonuçta 65 sandalye kazanan DP'ye karşı 390 sandalye kazanan CHP zafer kazanmıştır¹³.

1946-1950 yılları arasında DP ve CHP arasında seçim sistemi, basın özgürlüğü, cumhurbaşkanının tarafsızlığı gibi konularda çekişmeler yaşanmıştır. 1950 seçimleri öncesinde iki parti lideri de kendi partisi adına emin konuşmalar yapmışlardır. Adnan Menderes seçimler öncesinde şu konuşmayı yapmıştır: *“Arkadaşlar! İktidar bugün tıpkı muvazaa isnadı gibi husumet kararını da ağzına dolamış ve bunu bize hücumda bulunmak için vesile ittihaz etmiştir. Dikkat buyurulursa iktidar bize hücum etmek için başka bir vesile bulamamıştır. İktidar seçimlerin arifesinde hücum geçmesini tabii karşılamak icap eder. Zira iktidar*

⁹ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayınları, İstanbul, 2015, s. 30.

¹⁰ Onur Çelebi, “Türkiye’de Demokrasi’nin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri”, *Turkish Studies*, Volume 10/1 Winter, Ankara (2015), s. 259.

¹¹ Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, s. 58.

¹² Çelebi, “Türkiye’de Demokrasi’nin Sancılı Doğumu”, s. 262.

¹³ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 37.

bugün sandalyesinden uzaklaşacağı günün yaklaştığını hissetmiştir. Onun bu tabiyesinde iki maksat gizlidir. Birincisi bizleri tahrik etmek ve böylelikle sulh isteyebileceğimiz bir hava yaratarak maksadına nail olmak ve bu suretle 21 Temmuz seçimlerinde yaptıkları hareketlerden bugün için mümkün olabileceklerini tekrarlamaya zemin hazırlamak, ikincisi de bizi ye'se düşürerek partimizin kuvvetinden ve imanından şüpheye sokacak bir haletiruhiye yaratmaktır. 1950 seçimleri pek çok açıdan Türkiye için çok mühimdir”¹⁴.

Manisa CHP Kongresi'nde seçimler hakkında fikrini açıklayan 1946 da CHP Genel Sekreteri ve 1947 de CHP Genel Başkan Vekili görevini yürüten Hilmi Uran *“İçine atıldığımız rejimde iktidarın milletçe elan istenip istenmediğini seçimler tayin eder; seçimler milli iradeyi tecelli ettirir. Bu itibarla ve her şeyden evvel seçimlerin emniyet bakımından, selamet bakımından bu karakterde olması şarttır”* demiştir. Parti kanaatleri ve fikirlerinin yurttâ hâkim olarak yaşayabilmesinin ancak seçimlerin kazanılmasıyla kabil olacağına işaret eden Uran, önümüzdeki genel seçimlerin kazanılması için her partiyi kendi alanında çalışmaya ve parti çalışmaları yapan arkadaşlarını desteklemeye davet etmiştir. Hilmi Uran sözlerine şöyle devam etmiştir *“Biz seçimleri her partinin seferberliği halinde hep birlikte çalışarak kazanacağız. Bizim nasıl çalıştığımızı halkımıza anlatarak kazanacağız. Halkın iradesini serbest bir tecelli imkânı sağlayarak kazanacağız. Biz seçimleri tek mil vatandaşlarımızın seçim hakkına hürmetkar olarak ve kendi seçim hakkımıza da hürmet ettirmeyi bilerek kazanacağız. Biz seçimleri yaygaraya, şirretliğe, tehdide ve tahrike zerre kadar kıymet vermeyerek kazanacağız. Biz seçimleri dün olduğu gibi bugün de yarın da aziz milletimizin hizmetinde bir parti olduğumuz için kazanacağız”¹⁵.*

14 Mayıs 1950 de yapılan seçimlere büyük oranda katılım olmuştur. Seçim sonuçlarına göre seçim kütüklerine kayıtlı 8.905.576 kişiden 7.916.091'i oy kullanmıştır. DP %53,59, CHP %39,98, Millet Partisi %3.03, Bağımsızlar %3,4 oy almıştır¹⁶. 1950 seçimleri sonucunda Cumhuriyet döneminde ilk defa iktidar, seçimlerle ve barışçı bir düzenle değişmiştir. Fakat siyasi rekabetin nasıl olacağı, iktidar-muhalefet ilişkilerinde olması gereken düzen gelişmemiştir¹⁷.

¹⁴ *Yeni İstanbul*, 10 Ocak 1950, sayı 41, s. 1.

¹⁵ *Yeni İstanbul*, 30 Ocak 1950, sayı 61, s. 2.

¹⁶ Onur Çelebi, *Gazeteciliğe adanmış Bir Ömür: Metin Toker*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 74.

¹⁷ Kalaycıoğlu-Sarıbay, *Türkiye'de Politik Değişim*, s. 370.

İsmet İnönü, muhalefet partisi genel başkanı olarak ilk konuşmasını 27 Mayıs 1950’de “Parti Divanı” toplantısında gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda parti yöneticilerini halka iktidarda olan değişikliklerin normal bir durum olduğunu anlatmaları hususunda görevlendirmiştir¹⁸.

İsmet İnönü, Torino’da çıkan “Le Stampa” gazetesini muhabirinin 1950 seçimlerinde çoğunluk niye DP’ye oy vermiştir sorusunu şöyle cevaplamıştır: “Biz yıllardan beri iktidarda bulunuyorduk. Demokratik olarak başkalarının da imtihtandan geçmesi mantıktır¹⁹.”

1950 seçimleri sonucunda Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle politikalarda değişimler görülmüştür. Ekonomide devletçi politika terk edilerek batı ile uyumlu liberal ekonomi benimsenmiştir²⁰. İktidarı ele alan DP için ilk yıllar olumlu geçmiştir. Çünkü DP iktisadi başarılar göstermiştir. Tarım alanlarını genişletmiş, boş toprakları tarıma açmış, kamuya ait bir kısım toprağı köylüye dağıtarak işsizliği biraz olsun azaltmıştır. Ayrıca temel yapı alanında da karayolu ve köprü yatırımları yapılmıştır. Sanayi alanında da şeker, çimento, dokuma alanlarında gelişme gösterilmiştir²¹.

1950’li yılların ortalarından itibaren DP’ye yönelik olumlu hava ortadan kalkmıştır. Dış ticaret açığı büyümüş, seçim döneminde tarım ürünlerine verilen yüksek fiyatlar nedeniyle enflasyon yükselmiş ve borçların ödenmesinde gecikmeler olmuştur²². Milli gelirdeki büyüme hızı azalmıştır²³.

Bu dönemde ülke içinde yaşanan sıkıntıların dışında dış politikada Kıbrıs Sorunu yaşanmıştır. Kıbrıs Doğu Akdeniz’den geçen ticaret yollarına hâkim olması, Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarına ve Ortadoğu Süveyş Kanalı hattına hâkim olması gibi stratejik nedenlerle dünya politikasında önemli bir yer tutmuştur.²⁴ İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasına yönelik faaliyetler giderek artmıştır. 21 Kasım 1947’de Birleşmiş Milletlere bu doğrultuda başvuru

¹⁸ Suna Kili, *1960-1975 Döneminde CHP ‘de Gelişmeler*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1976, s. 111.

¹⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 010-09/8-26-3, Dosya: 960/1

²⁰ Kili, *1960-1975 Döneminde CHP ‘de Gelişmeler*, s. 33-34.

²¹ Elif Kaya, *Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 15.

²² Osman Tarım, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a Adalet Partisi ve Türkiye*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013, s. 2.

²³ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 71.

²⁴ Müge Vatansever, “Kıbrıs Sorunu’nun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII, Özel Sayı, (2010), s. 1488.

yapmışlardır. Bu faaliyetler Kıbrıs Türklerinin durumunu güçleştirmiştir. 1954 yılında Kıbrıs Meselesi'nin BM'ye taşınmasının ardından Türk Hükümeti buna tepki göstermiştir. Türkiye'deki kuruluşlar, gençlik örgütleri Kıbrıs'taki Türklere destekte bulunmuşlardır²⁵.

Türkiye Kıbrıs Türklerine yardım etmiş, Kıbrıs Meselesi'ne çözüm bulmaya çalışmıştır. Bu şartlarda Türkiye'de Rumlar aleyhine gösteriler yapılmıştır. 6-7 Eylül 1955 olayları olarak bilinen ve Atatürk'ün Selanik'teki evine Yunanlarca bomba atıldığı haberiyle başlamış olan hadiselerde İstanbul ve İzmir'de Rumların evleri ve dükkânları basılıp yağmalanmış, mezarlıklara ve kiliselere saldırılmıştır²⁶.

Bu süreçte iktidar muhalefet ilişkilerinde sorunlar yaşanmış ve bu sorunlar darbe sürecine katkı sağlamıştır. Volkan Beyaz *İhtilallerde Türk Basını* isimli kitabında DP muhalefet partisi olduğu süreçte CHP'nin uyguladığı muhalefeti yok sayıcı politikasının bir benzerini kendisi CHP ve diğer muhalefet gruplara uygulamıştır demiş ve DP'nin bu tutumunu parti mensuplarının tek parti düzeninde yetişmiş olmalarına ve bu düzenden kurtulamamalarına bağlamıştır²⁷.

1957 yılına gelindiğinde seçimler öncesi konuşmalar sertleşmiş, partiler arası işbirliğinin demokrasinin sigortası olduğunu söyleyen Feridun Ergin'e karşı söz alan Hikmet Bayur "Demokrasiyi soysuzlaştırmayalım demiş ve işbirliğinin ahlaksızca olduğunu söylemiştir²⁸, Afyon, Erzurum, Kars'tan sonra Trabzon'a seçim propagandası için gelen Menderes de İnönü'den "kin ve iktidar hastası olarak" söz etmiştir²⁹. 27 Ekim 1957 seçimleri sonucunda DP 424 milletvekili, CHP 178 milletvekili kazanmıştır. 1957 seçimlerinde DP 1954 seçimlerine göre yüzde on oranında oy kaybetmiştir. Demokrat Parti'nin oy oranının %50'nin altına düşmesi³⁰ Demokrat Partililer üzerinde şok etkisi yaratmıştır³¹.

İktidar muhalefet arasındaki mücadelenin sertleşmesi toplumda kutuplaşmayı beraberinde getirmiştir. Gerilimin toplumsal katmanları da etkilediği görülmüştür³². Özellikle 1958'de DP'nin, CHP'nin kurduğunu iddia ettiği "kin ve husumet cephesi"

²⁵ Vatansaver, "Kıbrıs Sorunu'nun Tarihi Gelişimi", s. 1497-1498.

²⁶ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 71.

²⁷ Volkan Beyaz, *İhtilallerde Türk Basını*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2014, s. 23-24.

²⁸ *Milliyet*, 12 Eylül 1957, yıl 8, sayı 2634, s. 5.

²⁹ *Milliyet*, 14 Ekim 1957, yıl 8, sayı 2666, s. 3.

³⁰ Çelebi, *Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker*, s. 185.

³¹ Çelebi, *Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker*, s. 191.

³² Tarım, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, s. 3.

ne karşı Vatan Cephesi'ni kurması ve radyodan cepheye katılanların adlarını yayınlaması toplumdaki kutuplaşmayı artırmıştır. DP bu adımıyla halk desteğini artırmayı planlarken, cepheye katılmaları için halka baskı yapılması ve sahte katılımları olduğunun anlaşılması ters tepki yaratmıştır³³. Aynı yıl darbe söylentileri çıkmaya başlamış, hatta 9 subay darbe hazırlığı suçlamasıyla yargılanmış ancak bu subaylar suçsuz bulunarak serbest bırakılmıştır³⁴.

1959'da DP ile CHP arasındaki ilişkiler iyice gerilmiş, iktidar partisi çoğunluğun arzularına boyun eğen bir muhalefet istediğini açıkça ifade etmiş, Adnan Menderes, CHP'yi seçimsiz iktidara gelmeye çalışmakla suçlamış ve CHP istediği gibi davranmazsa “*demokrasiye paydos*” denileceği tehdidinde bulunmuştur. Buna karşılık CHP genel başkanı İsmet İnönü, demokrasiye paydos edenlerin başlarına memleketlerin yıkılıp zindana düşecekleri şeklinde cevap vermiştir. Muhalefet ile iktidar arasındaki gerilim şiddete dönüşmüştür. İnönü'nün bir gezisi sırasında 29 Nisan 1959'da Ankara garında İnönü'yü destekleyenler ile polis arasında sürtüşme yaşandığı gibi Uşak'ta DP il Başkanı'nın elindeki bardağı CHP konvoyuna atması büyük bir kargaşaya neden olmuştur. İzmir'de İnönü'nün 2 Mayıs 1959'da toplantı yapmasına izin verilmediği gibi muhalefeti desteklediği iddiası ile Demokrat İzmir gazetesi yakılmıştır. İzmir'den İstanbul'a giden İnönü'ye karşı şehre girerken Topkapı'da da 4 Mayıs 1959'da bir saldırı gerçekleşmiştir. CHP'nin 31 Temmuz 1959'daki Göztepe kongresinde olaylar çıkmış polis ateş açmış, bu olayları gerekçe gösteren DP hükümeti o yıl yapılması gereken ara ve yerel seçimleri ertelemiştir. Çanakkale'de CHP'liler ile DP'liler arasında çatışma çıkmış yaralananlar olmuştur. Bu olayların sonucunda DP'liler arasında CHP'nin kapatılması dile getirilmeye başlanmıştır³⁵. Birçok gazeteci ve yazar cezaevine girmiş, üniversitelere yönelik baskılar, bunun sonucunda protestolar artmıştır³⁶.

³³ Sinan Yıldırım, “Vatan Cephesi: Demokrat Parti'nin Politik Meşrutiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası”, *Türkiye'de Siyasal Muhalefet (1923-1980)*, der: Ayşegül Komsuoğlu, Bengi Yayınları, İstanbul 2008, s.181 vd.

³⁴ Onur Çelebi, “14 Temmuz 1958 Irak Darbesi'nin Türk İç Politikasına Yansımaları” *Turkish Studies*, XII/31, s. 45.

³⁵ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi (Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*, 4.Kitap 2.Kısım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s.189; Mehmet Karayaman, “İsmet İnönü'nün Uşak'ta Taşlanması Olayının Sebep ve Sonuçları”, *Tarih Okulu*, Eylül- Aralık 2010, sayı 8, s. 24; Fevzi Çakmak, “Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ege Vazife Gezisi ve 1959 Yılı Uşak-İzmir Olayları”, *Turkish Studies*, IX/10, Kış 2014, s. 1255.

³⁶ Akıncı, “Türkiye'nin Darbe Geleneği 1960-1971 Müdahaleleri”, s. 59-60.

1960 yılına girerken iktidar muhalefet ilişkisi daha da sertleşmiştir. Kayseri Yeşilhisar'da yapılan Tarım Kredi Kooperatifi'nde gerçekleştirilen seçimi CHP eğilimliler kazanınca silahlı DP'liler CHP'lilere saldırmış ve yaralananlar olmuştur. Bu olaydan sonra 2 Nisan 1960 günü İsmet İnönü hem Kayseri İl Kongresine katılmak hem de halkla temas etmek üzere Kayseri gezisine çıkmıştır. Kayseri valisi Ahmet Kınık İnönü'ye ilettiği telgrafta Kayseri'de gergin bir ortam olduğunu ileri sürerek İnönü'nün şehre gelmesinin uygun olmayacağını yazmıştır Ancak İnönü ve İnönü'nün damadı ve Akis Dergisi adına geziye katılan Metin Toker ve beraberindekiler Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ile görüşmelerinin ardından yola çıkmışlardır. İnönü ve heyeti Himmetdede İstasyonu'na gelinceye kadar halkın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Kayseri'ye 49 km. uzaklıkta olan Himmetdede İstasyonu'nda saat 13.30 da tren durdurulmuş, trene binen vali yardımcısı Şükrü Kenanoğlu İnönü'ye valinin tebliğini iletmiştir. Kayseri'ye girmelerinin yasaklandığını Ankara'ya dönmeleri gerektiğini bildirmiştir³⁷. Kayseri valisinin geriye dönme isteğini reddeden CHP lideri trende oturmaya devam etmiştir. CHP heyetinin direnişi istasyondaki büyük kalabalık tarafından da desteklenmiştir. Bu direnişi ve desteği haber alan DP milletvekilleri halkın heyecan ve kararlılığını görünce vahim olaylar olabilir düşüncesiyle Ankara'dan trenin hareket etmesine izin verilmesini istemişlerdir. Kayseri'ye bu şartlarda giren İnönü halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Sabah Ankara'ya hareket eden İsmet İnönü ve CHP'liler İncesu'ya geldiklerinde Yeşilhisar tarafında askerlerin yer aldığı görmüşlerdir. İnönü arabadan inmiş Binbaşı Selahattin Çetiner'e "ateş emri verecek misin?" diye sormuştur. "Size ateş edeceğime intihar etmeyi tercih ederim" cevabını almıştır. Binbaşı Çetiner bu olayın sonunda askerlikten istifa etmiştir. Bu istifa da yayın yasakları ile geçirtilmiştir³⁸. Milliyet gazetesi bu olayları 3 Nisan tarihli haberinde "*İnönü'nün gezisi hadiseli başladı, Kayseri Valisi bütün siyasi toplantıları tehir ederek İnönü'yü getiren treni vilayet hududunda durdurttu, 3 saat sonra trenin hareketine müsaade edildi ve İnönü Kayseri'de büyük tezahüratla karşılandı*" başlıkları ile duyurmuştur³⁹.

Bu olaylar sonucunda CHP ve DP arasındaki gerginlik daha da artmıştır. 7 Nisan'da toplanan DP grubu "Muhalefet ve basın yıkıcı faaliyetlerini" denetlemek

³⁷ Cumhuriyet, 3 Nisan 1960, yıl 35, sayı 12821, s. 1-5; Akşam, 3 Nisan 1960.

³⁸ Kurtul Altuğ, *Bir Numaralı Tanık*, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 180-181; Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s. 74-75.

³⁹ Milliyet, 3 Nisan 1960, yıl 10, sayı 3556, s. 1.

amacıyla tahkikat komisyonu kurmaya karar vermiştir. Komisyonun kurulmasına yönelik öneri Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ve Denizli Milletvekili Baha Akşit tarafından verilmiştir. Komisyondaki isimler Vacit Asena, Kemal Biberoğlu, Turan Bahadır, Hamdi Sancar, Bahadır Dülger, Sait Bilgiç, Hilmi Dura, Osman Kavuncu, Himmet Ölçmen, Selami Dinçer, Necmettin Önder, Kemal Özer, Nusret Kirişçioğlu, Nusret Ulusoy, Ekrem Anıt olarak belirlenmiştir. Hamdi Sancar Komisyon başkanı, Nusret Kirişçioğlu da raportörlüğe getirilmiştir.⁴⁰

TBMM içtüzüğünün 177. Maddesine göre 18 Nisan 1960'da kurulan Tahkikat Komisyonu TBMM ve adli kurumlardan karar onamasına ihtiyaç duymadan hükümetin bütün araçlarından yararlanma, her türlü evrak ve belgeyi isteme, herkesi tanık ve bilirkişi olarak dinleyebilme, daveti kabul etmeyenleri cezai sorumluluğa tabi tutma gibi yetkilerle donatılmıştır⁴¹. Komisyona son derece geniş yetkiler veren kanuna göre alınacak kararlara itiraz edenlere hapis cezaları verilebilecektir. Prof. Tarık Zafer Tunaya bu durumu anayasa ihlali olarak değerlendirmiş, Türk inkılabı eserlerinin demokrasinin zarar görmesiyle devam ettirilemeyeceğini ifade etmiştir. Prof. Nail Kubalı ise “Komisyona bu geniş yetkileri verenlerin ağır mesuliyetten kurtulamayacağını” söylemiştir⁴².

Tahkikat Komisyonu'na karşı ilk öğrenci eylemi 19 Nisan 1960'da Kızılay'da gerçekleşmiştir. İsmet İnönü İş Bankası'nın bulunduğu sokağa gittiği sırada öğrenciler tarafından kendisine sevgi gösterileri yapılmış, daha sonra bu gösteri halkın da katılımıyla DP aleyhine bir mitinge dönüşmüştür. Çıkan olaylarda 11 öğrenci ve 1 gazeteci ile birlikte 22 kişi gözaltına alınmıştır⁴³.

2. 27 Mayıs 1960 Darbesi

27 Mayıs askeri müdahalesi Türkiye'nin çok partili hayata geçişiyle başlayan demokrasi hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra demokrasi tarihi askeri müdahalelerle kesintiye uğramıştır. Araştırmacılara göre 27 Mayıs Darbesi'nin birçok sebebi vardır. Aydemir'e göre 27 Mayıs'a giden süreçte iktidarda tek söz sahibi haline gelmiş, her şartta hakimiyetini devam ettirmek istemiş bir yönetimin

⁴⁰ Altuğ, *Bir Numaralı Tanık*, s. 185; Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 75.

⁴¹ Selin Esen, “18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, *Mülkiye*, XXXIV/267(2010), s. 175.

⁴² Sedef Bulut, “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, *Akademik Bakış*, II/4(Yaz 2009), s.138.

⁴³ Sefa Salih Aydemir, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ne Giden Süreçte Üniversitelerin Etkisi”, *International Journal Of Eurasian Education And Culture*, 1 (2016), s. 14.

var olması ülkede toplum düzeninin bozulmasına bir kaos ortamının oluşmasına sebep olmuştur⁴⁴. Kili, DP iktidarı ile muhalefet arasındaki problemleri, ekonomik sorunları, ülkenin çok partili hayat konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayışını ve 1924 Anayasasının çoğunluk partisinin hegemonyasını engelleyecek kurumları oluşturmayışını 27 Mayıs 1960 İhtilali'nin sebepleri olarak göstermiştir⁴⁵. Çelebi'ye göre ise 27 Mayıs askeri müdahalesi, iktidarın planlı ekonomi sistemi yürütmemesi, iktisadi sorunlar ve bunun toplumsal anlamda huzursuzluk yaratması, iktidarın demokrasi olmayan yollara başvurarak muhalif olan parti ve basın organlarını susturma politikası, bağımsız olması gereken adalet ve üniversite kurumlarını kendi iradesi altına alma isteği, iktidar muhalefet ilişkilerinin gergin olması, bu yaşanan olayların topluma yansiyarak kardeş kavgasına sebep olması gibi nedenlere dayanarak TSK içinde bir grup tarafından yapılmıştır⁴⁶.

Ali Fuat Başgil'e göre ise 27 Mayıs olayları İstanbul ve Ankara Üniversitesi öğrencilerinin ayaklanmasıyla ortaya çıkmıştır. İstanbul Üniversitesi öğrencileri 9 Ocak 1960'da DP'nin Said-i Nursi'yi yeniden ön plana çıkarıp ondan destek almaya çalıştığı iddia ederek bir miting düzenlemişlerdir⁴⁷. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasından hemen sonra 19 Nisan 1960'da Ankara'da öğrenciler para çekmek bahanesiyle sokakta yürüyen İnönü'yü desteklemek için bir gösteri düzenlemişlerdir. Sevgi gösterisi gibi başlayan olay halkın katılımı ile mitinge dönüşmüştür. Çıkan arbede sonucu tutuklananlar olmuştur⁴⁸.

CHP'nin faaliyetlerini araştırmak için kurulan Meclis Tahkikat Komisyonu'nun yetkilerini tayin eden yasa, anayasa profesörleri tarafından tepki ile karşılanmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Prof. Tunaya bu durumu anayasa ihlali olarak nitelendirmiş, demokrasi zedelenecek Türk İnkılabının eserlerinin devam ettirilemeyeceğini söylemiştir. Prof. Nail Kubalı'nın ise komisyonlara geniş yetki verenlerin ağır mesuliyetten kurtulamayacağını ifade etmesi ile üniversitelerde gündeme dahil olmuştur⁴⁹. Ali Fuat Başgil'e gazeteciler tarafından hükümetin

⁴⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 292.

⁴⁵ Kili, *1960-1975 Dönemi*, s. 135.

⁴⁶ Onur Çelebi, "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker," s. 205.

⁴⁷ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4.Kitap, s. 205-206.

⁴⁸ Aydemir, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite'nin Etkisi", s. 14.

⁴⁹ Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", s. 138; Aydemir, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite'nin Etkisi", s. 13.

kurduğu tahkikat komisyonu ile ilgili görüşleri sorulduğunda profesörlerin bu siyasi olaylara karıştırılmamasının iyi olacağını söylemiştir. Gazetecilerin “biraz önce meslektaşlarınızdan bazıları bu komite ile ilgili düşüncelerini söylediler” diyerek ısrar etmeleri üzerine “Bahis konusu karar anayasamızın lafzına ve ruhuna tamamen uygundur. Meclis tarafından bir tahkikat komisyonu kurulmasında hiçbir kanunsuzluk yoktur” yorumunu yapmıştır. Ertesi gün gazetelerde Başgil dışındaki diğer hocaların beyanatları yayınlanmıştır. Başgil’e göre Hüseyin Nail Kubalı gibi meslektaşlarının eleştirileri tahrik edicidir⁵⁰.

27 Nisan 1960’da ise İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Derneği’nin olağan genel kurul toplantısında DP aleyhinde bir bildiri hazırlaması üzerine polis bildirisinin yayınlanması engellemek için toplantıya müdahale etmiştir. Bu müdahale 27-28 Nisan 1960’da hem Ankara’da hem de İstanbul’da öğrenci olaylarının yeniden başlamasına neden olmuştur. İstanbul Üniversitesi’nde DP aleyhine büyük bir gösteri yapılmış, öğrencilerden ikisi ölmüş, birçoğu da yaralanmıştır. Polislerden ise biri ağır olmak üzere 16 kişi yaralanmıştır. İstanbul Üniversitesi rektörü Sıddık Sami Onar, polis zoruyla valiliğe götürülürken tartaklanmıştır⁵¹.

Bu olaylardan sonra Fatin Rüştü Zorlu, İtalyan “Corriere delta Sera” gazetesinin muhabirine verdiği 10 Mayıs 1960 tarihli bir mülakatta, Türkiye’de meydana gelen son olaylarla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Bahis konusu olan, bir takım öğrenci nümayişleridir. Kaldı ki öğrencilerin hepsi bu nümayişlere katılmamışlardır. Fakültelerin birçoğu bu nümayişlerin dışında kalmıştır. Bu nümayişlerde polis ancak mecbur kaldığı vakit silah kullanmıştır. Başlangıçta beş bin kişilik bir nümayişçi topluluğu karşısında ancak yüz kadar polis bulunuyordu ki bunlar da havaya ateş etmişlerdir. Nümayişler sırasında İstanbul’da iki kişi ölmüştür, Ankara’da ölen yoktur. Bir öğrenci de düşüncesizce bir hareketle bir tankın üzerine atılmış, bu ihtiyatsızlığı neticesinde ölmüştür”⁵².

Öğrenci olaylarını CHP’nin kışkırttığı bir ihtilal olarak değerlendiren DP hükümeti, İstanbul Üniversitesi’ni tatil etmiş, basına yayın yasağı getirmiş ve İstanbul ve Ankara’da sıkıyönetim ilan etmiştir. Ancak bu öğrenci olaylarını durduramamıştır. 29 Nisan 1960’da Ankara’da Hukuk Fakültesi’nde başlayan

⁵⁰ Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, s. 122-123

⁵¹ Aydemir, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite’nin Etkisi”, s. 15; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, s. 206.

⁵² BCA, 010-09/ 8-26-3, Dosya 960/1, 1960

gösteriler Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne de sığmamış ve bu fakültede öğrenciler ile askerler arasında çatışma çıkmıştır⁵³. Bu hadiselerin ardından İstanbul ve Ankara Üniversitelerini bir ay süre ile kapatan DP hükümeti karşı atağa geçerek 5 Mayıs 1960'da Celal Bayar ve Adnan Menderes'in katılımı ile büyük miting düzenlemek böylece hala büyük bir halk desteğine sahip olduğunu göstermek istemiştir. Ancak muhalifler bunu kendi lehlerine bir fırsata çevirmişler, 555K(beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay'da) parolasını kullanarak DP'lilerden daha önce Kızılay'da toplanmışlardır. Miting alanına gelen Celal Bayar ve Adnan Menderes'i "Menderes istifa" sloganıyla karşılamışlar, buna rağmen kalabalık arasına karışan Menderes'i tartaklamışlardır⁵⁴.

Olaylar karşısında Genelkurmay Başkanı Orgnl. Rüştü Erdelhun, hükümet yanlısı bir tutum sergilerken askerler arasında hükümet karşıtı bir grup ortaya çıkmıştır. Bu grubun ilk önemli adımı emekliliği yaklaşmış olan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgnl. Cemal Gürsel'in izinli olarak görevden ayrılırken Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e yazdığı mektuptur. Bu mektupta Cemal Gürsel, ülkenin çıkmazdan kurtarılması için şu önlemlerin alınmasını önermiştir:

- 1- Bütün kötülüklerin kaynağı olarak kabul edilen Celal Bayar istifa etmelidir.
- 2- Dürüst davranmadıkları kabul edilen bakanlar değiştirilmeli; adalet ve iyi niyet sahibi kişilerden oluşan yeni bir hükümet kurulmalıdır.
- 3- İstanbul Valisi Ethem Yetkiner Ankara Valisi Dilaver Ergun ile emniyet müdürleri ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç değiştirilmelidir.
- 4- CHP için soruşturma komisyonu kurulmasına ilişkin yasa yürürlükten kaldırılmalıdır.
- 5- Tutuklu gazeteciler ve öğrenciler serbest bırakılmalıdır.
- 6- Bütün antidemokratik yasalar kaldırılmalıdır.
- 7- Din sömürücülüğünden vazgeçilmelidir.

⁵³ Aydemir, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite'nin Etkisi", s. 18; Erhan Olgun, 27 Mayıs Askeri Müdahalesinde Ondörtler Olayı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2016, s. 87.

⁵⁴ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, s. 214; Aydemir, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite'nin Etkisi", s. 18; Levent Börklüoğlu, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi Sonrası Ordu- Siyaset İlişkisi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2010, s. 109.

8- Ordunun sorunları süratle zlmelidir⁵⁵.

Bu mektup Ethem Menderes tarafından Adnan Menderese bildirilmiş ancak Celal Bayar'a bildirilmediği gibi Cemal Grsel'in silah arkadaşlarına yazdığı ve onları hırsly politika havasının zararlı tesirlerinden kendilerini korumalarını ve taşıdıkları üniformanın onurunu yüksek tutmalarını öğütleyen veda mesajı ile bir gazeteciye verdiği demece yayın yasağı getirilmiřtir⁵⁶.

Yaşanan olaylara karşı askeriye den gelen bir diğer tepki 21 Mayıs 1960'da Harp Okulu ğrencilerinin bazı komutanları ile birlikte sessiz bir yürüyüş yapmalarındır. Yürüyüşü haber alan Genelkurmay Başkanı ğrencilerin dağıtılması için bir birlik göndermiş ancak birlik Kızılay'a vardığında öğrencilerin okullarına dönmek üzere olduğu anlaşılıncaya müdahale edilmemiřtir⁵⁷.

Sonuç olarak orduda, gittikçe artan bunalım karşısında ordunun harekete geçmesi ve yönetime el koymasına gerektiğini düşünen bir grup ortaya çıkmıştır. Darbeden sonra Milli Birlik Komitesi adını alacak olan ve kuruluşu aslında tam 1957'ye kadar uzanan, o sırada Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanı olan Tümgeneral Cemal Madanoğlu'na bağlı grup 25 Mayıs 1960 günü harekete geçme kararı almış ve 26 Mayıs 1960 gecesi harekât merkezi ve karargh olarak kullanacakları Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı binasında toplanmıştır. Öncelikle önemli kişi ve dairelerin telefonları kesilmiş, darbe hareketi başlamıştır. 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece için bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Sabahın dördünde hareket planı gereğince PTT, Ankara Radyosu binaları, ardından da diğer belirlenen yerler ele geçirilmiş, birlikler şehre hâkim olmuş, karşı koyma potansiyeli olan komutanlardan başlayarak tutuklamalara girişilmiştir. Yalnızca PTT'in işgali sırasında bir kişi lmştir. İstanbul'da her şey Ankara ile aynı saatlerde ve aynı hızla gerekleřmiřtir⁵⁸. 27 Mayıs hareketi planlanırken ilk olarak İsmet İnönü'nün güvenliği dşnlmş, darbeden önce evin güvenliği Harbiyeliler tarafından sađlanmıřtır⁵⁹. 27 Mayıs sabahı Eskişehir'de bulunan Adnan Menderes⁶⁰ ve ankaya Köşkü'ndeki Celal Bayar tutuklanmıř⁶¹ böylece darbe tamamlanmıştır.

⁵⁵ şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 392.

⁵⁶ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4.Kitap, s. 212-213.

⁵⁷ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4.Kitap, s. 214-215.

⁵⁸ Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, s. 168; Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 61-62.

⁵⁹ *Akis*, 5 Haziran 1960, sayı: 302, s. 16.

Sabah 4.30'dan itibaren Ankara Radyosu'nda Şu tebliği yayınlamaya başlamıştır.

Dikkat... Dikkat... Muhterem Vatandaşlar

Radyolarınızın başına geçiniz. Güvendiğiniz Türk Silahlı Kuvvetlerinin sesi bir dakika sonra sizlere hitap edecektir⁶².

Büyük Türk milleti, Silahlı kuvvetlerimiz bütün yurttta 27 Mayıs saat üçten itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır. Bütün vatandaşların ve emniyet kuvvetlerinin silahlı kuvvetlerle yakın iş birliği ile bu harekât hiçbir can kaybı olmadan başarılmıştır. İstanbul'da ikinci bir tebliğe kadar silahlı kuvvetler mensupları hariç sokağa çıkma yasağı konmuştur. Vatandaşlarımızın silahlı kuvvetlerin vazifelerini kolaylaŐtırmaya ve millette mit edilen demokratik rejimin teessüs etmesine yardımcı olmasını rica ederiz.

Büyük Türk Milleti

TSK, bütün vatandaşları radyolarının başına davet eder. Sevgili vatandaşlar:

Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla TSK memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekâta silahlı kuvvetlerimiz partileri içine düŐtükleri uzlaŐmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimleri yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir Şahsa ve zümreye karşı değildir. İdaremiz hiç kimse hakkında Őahsiyete müteallik tecavzkr bir fiile müsaade etmeyeceği gibi edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların partilerin üstünde aynı milletin aynı soydan gelmiş evlat anlayıŐıyla muamele etmeleri ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup Őahsiyetlerin TSK'ya sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır. Mttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası ve İnsan Hakları

⁶⁰ M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, lke Kitapları, İstanbul 2001, s. 156.

⁶¹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, s. 220-221.

⁶² Altan ymen, *Ve İhtilal*, Doğan Yayını, İstanbul, 2014, s. 24; *Akis*, 5 Haziran 1960, sayı:302, s. 14.

*prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün Yurtta Sulh Cihanda Sulh prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıkız. NATO ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemiz Yurtta Sulh Cihanda Sulh'tur*⁶³.

Tebliğler radyodan okunmaya devam etmiştir. 1 numaralı tebliğ 2 numaralı tebliğ diye okunan ilk tebliğler sokağa çıkma yasağı sırasında günlük hayatın düzenlenmesiyle ilgili olmuştur. İlk beş tebliğ isimsiz okunmuş, ancak “*Türk ordusu bir kere daha tarihi bir vazife karşısında bulunuyor. Bu vazife dâhilde memleketi buhran ve felakete sürüklemek isteyen hırslı politikacıların elinden kurtarmaktır. Devletin bütün idaresini, TSK'nın emir ve kumandasını deruhte ettim. Arkadaşlarımdan ve vatandaşlarımdan yardım ve desteklerini beklerim. Orgeneral Cemal Gürsel.*” şeklindeki altıncı tebliğ ile merak edilen sorunun cevabı bulunmuş ve darbenin liderinin Cemal Gürsel olduğu ortaya çıkmıştır⁶⁴.

Sonuç olarak Silahlı Kuvvetler hükümeti bertaraf etmiş ve idareyi ele almıştır. Yayınlanan resmi tebliğe göre harekât başarıyla sonuçlanmış ve kan dökülmeden vaziyete hâkim olunmuştur. Radyoda yayınlanan beyanata göre TSK milleti en kısa zamanda seçime götürecek bir Kurucu Meclis oluşturacaktır⁶⁵.

27 Mayıs günü akşama doğru sokağa çıkma yasağı kısa bir süre için kaldırılmış, Kızılay Meydanı ve Atatürk Bulvarı'nı dolduran halk, asker lehine slogan atmıştır. Gazeteler akşam baskılarını büyük manşetlerle yayımlamış, “*Ordu Gençlik El Ele*” ya da “*Ordu Millet El Ele*” başlıkları gazetelerin birinci sayfalarında yer almıştır⁶⁶. 28 Mayıs 1960 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde 27 Mayıs bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiş ve darbe “*Türk Milleti dünden beri tarihin yeni bir dönüm noktasına ulaşmıştır. 27 Nisan 1960 günü TBMM'de geçen olaylardan*⁶⁷ sonra genç demokrasimizin soysuzlaşması korkunç bir şekil almış vatandaşları birbirine kırdıracak olayların olma ihtimalleri bütün korkutuculuğuyla görünmüştü. Bu karanlık ve karışık durum 27 Mayıs'a kadar sürmüş millet kendini temsil eden vekillerinin düşünce ve davranışlarını öğrenmek hakkından yoksun bırakılmıştır. İktidarın şiddetli hücumlarına hedef olan siyasal şahsiyetlere kendilerini savunma imkânı verilmiyordu. Milletimizin gözbebeği kahraman ordumuzun yaptığı ilk

⁶³ *Hürriyet*, 27 Mayıs 1960, Yıl 13, sayı 4340, sayfa 1; Suavi Aydın Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 61.

⁶⁴ Öymen, *Ve İhtilal*, s. 31.

⁶⁵ *Yeni İstanbul*, 28 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3785, s. 5.

⁶⁶ *Hürriyet*, 27 Mayıs 1960, Yıl 13, sayı 4340, s. 1.

⁶⁷ Tahkikat Komisyonuna Olağanüstü yetkiler tanıyan yasadan bahsedilmiştir.

hamlenin vatandaş kanı dökülmeksizin başarılması bize iyi yarınlar müjdeleyen bir tarih eseridir. Türk Silahlı Kuvvetleri kardeş kavgasını önlemeyi bilmiştir. Yaşadığımız günlerin önemini ve bize düşen vatan borcunu unutmayalım, sevgili vatanımızı huzura kavuşturmak uğruna olağanüstü sorumluluk üstlenen kahraman ordumuza güvenelim. Milletimizin gözbebeği ordumuzun vatandaş kanı dökülmeden gösterdiği başarı bizlere iyi yarınlar müjdeleyen bir eserdir” sözleri ile anlatılmıştır⁶⁸.

28 Nisan-28 Mayıs tarihleri arasında DP iktidarı tarafından kapatılan CHP'nin resmi yayın organı Ulus, darbeyle birlikte yayın hayatına tekrar başlamış ve 28 Mayıs 1960'da “Karanlık günlerin sona erdi. Günaydın Türk Milleti. Türkiye halkı dün sabah uyandığında güneşin ışığıyla beraber hürriyetin aydınlığına da kavuştu. Bu aydınlığı ona Türk ordusu büyük bir müjde olarak gecenin karalığında sessiz sedasız hazırlayıp, hak ettiği bir hediye olarak gün ışığı ile birlikte sundu. Sağ Olasın Türk Ordusu! Günaydın Türk Milleti” yazısına yer vermiştir⁶⁹. İhtilali “Türk Ordusu Vazife Başında” sürmanşetiyle karşılayan Hürriyet Gazetesi 28 Mayıs 1960 tarihli nüshasında “Silahlı Kuvvetlerimiz bütün yurtta idareyi fiilen ele aldı” başlığını kullanmıştır⁷⁰.

İnönü'nün damadı ve Akis Dergisi kurucusu ve yazarı Metin Toker askeri müdahaleyi olumlu karşılamıştır. Ona göre DP'li yöneticiler demokratik rejimi gerçekleştirme konusunda istekli değillerdir. Ancak Toker sürekli olacak bir askeri rejimi de istememiştir. Ona göre demokratik çok partili sistem dâhilinde siyasi güçler görevlerini yapamadıklarında ordunun devreye girmesi normaldir ancak bu durum demokrasinin çok ciddi bir tehlikeyle karşılaştığı zamanlarda olabilirdi⁷¹.

Darbenin ardından ilerleyen günlerde de Ankara'da orduya karşı sevgi gösterileri yapılmış, bu arada 29 Mayıs tarihinde Kızılay'da görülen C.K.M.P Genel Başkanı Osman Bölükbaşı tezahürata vesile olmuştur ve gençler tarafından omuzlara alınarak Büyük Sinema önüne kadar getirilmiş, burada subaylar Bölükbaşı'yı bir otomobile bindirmiş böylece Bölükbaşı Yenişehir'den ayrılmıştır. Adnan Menderes lehine konuşan üç genç de tartaklanarak tevkif edilmişlerdir⁷².

⁶⁸ Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960, yıl 37, sayı 12867, s. 1-5.

⁶⁹ Ulus, 28 Mayıs 1960.

⁷⁰ Hürriyet, 27 Mayıs 1960, yıl 13, sayı 4340, s. 1.

⁷¹ Kurtuluş Kayalı, 27 Mayıs-12 Mart Ordu ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 70.

⁷² Yeni İstanbul, 30 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3787, s. 1.

Yeni İstanbul gazetesi 27 Mayıs'ın ardından ülkede bir an önce normal sürecin başlaması gerektiğini savunmuştur. Diğer yandan askerın anayasa hazırlama sürecine girecek olmasını memnuniyetle karşılamış ve “*Askerin anayasayı hazırlama işini konunun uzmanlarına bırakmasının dünyadaki ilk örneği bizde görülmüştür*” demiştir⁷³. Gazete ordunun siyasete karışmasına karşı çıkmış bunun hukuk devletinin ve demokratik düzenin temeli olduğunu savunmuştur. Gazetede bu anlamda şu yazı yer almıştır. “*27 Mayısın ardından sol cereyanlar ile Türkiye’de demokrasiye ve milli hâkimiyete karşı olanlar, orduyu politikaya çekip sivil halk ile karşı karşıya getirmek istemektedirler. Türk subayı asla halkına arkasını dönüp aydın oligarşisi kurmak isteyenlere alet olmayacaktır. Türk subayı Türk milletini parlamentosu ile baş başa bırakmaktadır. Türk halkını yaşanan bunalımdan kurtaracak güç TBMM’dir*”⁷⁴.

27 Mayıs darbesini gerçekleştiren komite üyeleri, harekâta katılan kimi subayları da içine alarak 27 Mayıs günü Ankara ve İstanbul’da iki toplantı yapmışlar, ancak ikisinin birleştirilmesi gerekli görülmüş, yapılan ortak toplantı sonucunda 38 üyeden oluşan bir Milli Birlik Komitesi (MBK) oluşturulmuştur. Komite başkanlığına da Cemal Gürsel getirilmiştir⁷⁵.

MBK Üyesi Kadri Kaplan “*İnkılabı ordu gençlik ve millet el ele yaptı, MBK aldığı bir kararla en geç 1961’in sonbaharında yapılacak dürüst seçimlerle milletin iradesiyle iş başına gelecek olan yeni iradeye görevini teslim edecektir*” demiştir⁷⁶. Dışişleri Bakanı ve Türkiye Delegasyonu Başkanı Selim Sarper BM Genel Kurulundaki konuşmasında şöyle demiştir;

“*Memleketim son zamanlarda Türk Milletinin uzun tarihinde pek mühim bir merhale teşkil eden önemli olaylara sahne olmuştur. Dostlarımızın 27 Mayıs’ta vuku bulan tarihi olayların derin manasını kavramış olduklarına eminim. 27 Mayıs hareketi Türk Milleti nazarında bir demokratik bünyenin kuruluşunun esaslı ve kat’i bir safhasını teşkil etmiştir. Bu zulme karşı gelme hareketinin hızla ve kan dökülmeksizin yapılması bizim için memnuniyet kaynağı olmuştur.*”⁷⁷

⁷³ Yeni İstanbul, 30 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3787, s. 1.

⁷⁴ Yeni İstanbul, 25 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4290, s. 1-5.

⁷⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, s. 224.

⁷⁶ Son Havadis, 23 Eylül 1960, yıl 9, sayı 59, s. 1-5.

⁷⁷ Son Havadis, 24 Eylül 1960, yıl 9, sayı 60, s. 5.

Yeni anayasanın hazırlanmasına kadar siyasi faaliyetler durdurulmuş, hapisteki gazeteciler, subaylar ve öğrenciler serbest bırakılmıştır. Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi rektörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında İlim ve Hukuk Heyeti kurularak yeni bir anayasa hazırlama süreci başlatılmıştır⁷⁸. Onar dışında, Naci Şensoy, Hüseyin Nail Kubalı, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Tarık Zafer Tunaya, Muammer Raşit Seviç ve İsmet Giritli gibi önemli akademisyenlerden oluşan bu heyet Ankara'ya getirilmiş ve Cemal Gürsel ile bir görüşme yapmışlardır. Bu görüşme sonucunda askeri üyelerin de katıldığı bir hükümetin kurulması kararlaştırılmış ve darbe sonrası ilk hükümet Gürsel'in başkanlığında 30 Mayıs 1960 günü kurulmuş ve bu hükümet 6 Ocak 1961'de Kurucu Meclisin açılışına kadar görevde kalmıştır⁷⁹.

Darbe sonrası kurulan yeni yönetim dönemini üç aşamada değerlendirmek mümkündür:

1. Fiili bir anayasanın olmadığı, çoğu sivillerden oluşan bir kabinenin kurulduğu ve akademisyenlerden oluşan bilim kurulundan geçici anayasa hazırlamalarının istendiği 27 Mayıs-12 Haziran 1960 arası dönem;
2. Geçici anayasanın kabul edilerek askeri rejimin hukuki temele oturtulduğu 12 Haziran 1960-6 Ocak 1961 arası dönem;
3. Kurucu Meclis'in açılışından sivil hükümetin teşkiline kadar geçen 6 Ocak 1961-25 Ekim 1961 arası dönem⁸⁰.

Devlet ve hükümet reisliğinin ayrılmasının da gündeme geldiği bu dönemde yasama ve yürütme yetkileri MBK'da toplanırken, MBK içindeki tasfiyeler, Yassıada yargılamaları, yeni partilerin kurulması ve seçim sonuçlarının değerlendirilmesi başlıca faaliyetler arasında yer almıştır⁸¹.

⁷⁸ Soner Oran, *27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Liderlik Olgusu ve Kurumsal Çerçevesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 110.

⁷⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4.Kitap, s. 224; Derya Kayacan, *1960 Askeri Müdahalesinin Üniversitelere Müdahalesi ve 147'lerin Tasfiyesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 41.

⁸⁰ Tekin Önal, "Askeri Vesayet Sistemi'nin İlk Halkası; 27 Mayıs Süreci ve Sonrası", *Turkish Studies*, X/1, s. 526.

⁸¹ Mete Tunçay ve diğerleri, *Çağdaş Türkiye Tarihi 4, Siyasal Tarih (1960-1980)*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 232-233.

BİRİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS DARBESİ SONRASI ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN BASINA YANSIMALARI

1.1. Basında Milli Birlik Komitesi

28 Mayıs 1960 gününden itibaren hareketi gerçekleştiren subaylar Başbakanlık binasında “Milli Birlik Komitesi” (MBK) adı ile toplantılara başlamıştır⁸². Var olan karışık durumu MBK üyesi ve 14’lerden olan Yüzbaşı Orhan Erkanlı “*Bakanlar Kurulu’nun toplantı salonuna girince şaşkınlığım bir kat daha arttı. 50-60 kişilik bir kalabalık, kabine toplantısı yapılan masanın etrafında kısmen oturmuş kısmen ayakta, her kafadan bir ses çıkıyor. Bunlar kimdi? Çoğunu tanıımıyordum. MBK denen topluluk bu muydu?*” sözleriyle anlatmıştır⁸³. Her subay ihtilalde kendisinin de payı olduğunu söyleyerek komiteye girmeye çalışmıştır. Toplantının yapıldığı salonun kapısı zorlanmış, içeriye girmeye çalışanlar zor durdurulmuştur. Bu duruma çözüm bulmak için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyonda Ankara grubunu temsilen Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sami Küçük, Sezai Okan, Alparslan Türkeş yer almış; İstanbul grubunu temsil eden isimler ise Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı, Ahmet Yıldız olmuştur. Komisyonda 20 kişilik bir komite ve 70 kişilik komite oluşması üzerine iki fikir oluşmuştur⁸⁴.

MBK görüşmeleri devam ederken 27’ nolu tebliğ ile hükümet kurulmuştur. Bu tebliğ şöyledir:

“Milli Birlik Komitesince başkanlık görevim icabı Hükümet aşağıdaki zevatla tarafımdan tespit edilmiştir. Bu hükümetin teşkilinde dikkat nazarına alınan hükümetin memleket ve dünya çapında şöhret yapmış fakat herhangi bir siyasi partiye mensup olmayan personelden ibaret olmasıdır. Yakın mesai arkadaşlarıma yeni vazifelerinde başarılar temenni eder, Türk milletine hayırlı olmalarını dilerim”. Oluşturulan hükümet Yeni İstanbul gazetesinde şöyle açıklanmıştır:

Adliye Vekili: Abdullah Gözübüyük

⁸² Cumhuriyet, 29 Mayıs 1960, yıl 37, sayı 12868, s. 1-5.

⁸³ Orhan Erkanlı, *Anılar Sorunlar Sorumlular*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972, s. 18.

⁸⁴ Kayacan, *1960 Darbesi'nin Üniversitelere Müdahalesi*, s. 44.

Devlet Vekili: Adil Altuğ

Devlet Vekili: Şefik İnan

Maliye Vekili: Ekrem Alican

Hariciye Vekili: Selim Sarper

Münakalat Vekili (Ulaştırma ve Haberleşme): Sıtkı Ulay

Maarif Vekili: Fehmi Yavuz

Basın Yayın ve Turizm Vekili: Zühtü Tarhan

Nafia Vekili: Danış Kaper

Ziraat Vekili: Feridun Üstün

Çalışma Vekili: Cahit Talas

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili: Nusret Karasu

Dahiliye Vekili: Muharrem İhsan Kızıloğlu

Gümrük Vekili: Fethi Aşkın

Sanayi Vekili: Muhtar Uluer

İmar ve İskan Vekili: Orhan Kubat⁸⁵.

“Emniyet altına alınan sabık muhterem devlet ve hükümet reisleri ve erkânlarıyla kabine üyelerinin hayatları hakkında Türk Milleti huzurunda verdiğimiz vaade sadık bulunmaktayız. Endişe edilecek bir durum mevcut değildir. Kan dökülmeden başarılan olumlu faaliyetlerimizi baltalamak isteyen, kardeş kavgasına sebep olacak unsurlar bilmelidirler ki yapacakları en ufak bir harekât insafsızca bastırılacak ve hayatları emniyette olan zevatın akıbetleri tehlikeye düşecektir. Bütün vatandaşlarımdan yalan haberlere ve kötü teşviklere kapılmamalarını rica ederim”⁸⁶.

Milli Birlik Komitesi adına Kur. Alb. Alparslan Türkeş yerli ve yabancı gazetecilerle bir basın toplantısı yapmış, silahlı kuvvetlerin idareyi ele almasının sebeplerini izah etmiştir. Türkeş; *“Bir memlekette mevcut anayasa, yürürlükte bulunan idare tarafından çiğnenirse o idarenin meşruiyeti şüpheye düşer. Birkaç*

⁸⁵ *Yeni İstanbul*, 29 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3786, s. 1-5.

⁸⁶ *Yeni İstanbul*, 29 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3786, s. 1.

seneden beri anayasanın ihlaline şahit olduk ve bunun meşru parlamento yoluyla düzeltilmesini bekledik ve temenni ettik. Son bir aylık hadiseler memlekette büyük üzüntülere sebep olmuştur. Bugün büyük ümitler bağlanan demokrasi rejimi bir çıkmaza girmiştir. Bütün bekleme ve ümide rağmen parlamento içinde bunun düzeltilmesine gidilmedi. Tam bir diktatörlüğe gidileceğinden memleket endişeye düşmüş, bu durum ayrı ayrı partilere mensup vatandaş münasebetlerini büsbütün gergin hale sokmuştur. Hem sulh ve sükûnu temin hem de anayasanın her türlü tesirden azade bir hale getirilmesi için TSK mevcut durumu kendi sorumluluğu dâhilinde düzeltme kararı vermiştir”⁸⁷.

İktidarı ele geçiren askerlerin kendileri de hareketlerinin nereye varacağını bilememişlerdir. Hazırlık döneminde sırf bölünme olmaması için tartışmalar belirsiz bırakılmıştır ancak darbeciler arasında pek çok farklı görüş yer almıştır. Bu görüşlerden biri DP’lileri devirip iktidarı İnönü’ye devretmek, diğeri seçimleri yapıp iktidarı tekrar politikacılara bırakmak ve üçüncüsü de parlamenter düzeni yeniden kurmadan önce yapısal reformları gerçekleştirmek için yönetimi silahlı kuvvetlerin elinde tutmaktır⁸⁸.

Fikir ayrılıkları gittikçe ilerlemiş, ılımlılar ve radikaller olarak iki taraf oluşmuştur. Gürsel’in başında bulunduğu generaller grubu ılımlıları, albay dâhil daha küçük rütbeli subaylar ise radikalleri oluşturmuştur⁸⁹. İlimliler DP devrildikten sonra iktidarın CHP’ye devredilmesini önermiştir. Diğer tarafta radikaller iktidarı basitçe CHP’lilere teslim etmeye istekli olmamıştır. Darbeyi planlamış olan alt rütbeli subaylar komite oluşturmuş, yeni hükümet yönetimi devralıncaya kadar geçici anayasayla, MBK’nin varlığını yasal olarak garanti edecek biçim vermelerini istemişlerdir⁹⁰. Milli Birlik İstanbul Komitesi, Harbiye’deki Orduevi binasında yaptığı basın toplantısında verilen izahatta hükümetin uzun zamandan beri devam etmekte olduğu politika ve tutum hakkında herkesin ferdi bir kanaatinin olduğu, bu anlamda yapılan görüşmelerde partizan kimselere itibar edilmediği, ordunun siyaset dışında kalmasının her şeyden önemli olduğu ifade edilmiştir⁹¹.

⁸⁷ *Yeni İstanbul*, 28 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3785, s. 1.

⁸⁸ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 170.

⁸⁹ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 174.

⁹⁰ Tarım, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a*, s. 14.

⁹¹ *Yeni İstanbul*, 29 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3786, s. 1.

30 Mayıs 1960 Pazartesi günü saat 10.00'da Başvekalette MBK Başkanı ve Başvekil Cemal Gürsel'in başkanlığında yeni kabine ilk toplantısını yapmıştır. Bu toplantıda;

1. *Muhterem vatandaşlarımızın demokratik nizamlar çerçevesi dahilinde maddi ve manevi istirahate kavuşturulmaları için gerekli tedbirlerin hızla alınmasına, parti veya partisiz herkesin eşit hak ve muamelelere tabi tutulmasına*

2. *Herhangi üzücü hadiseye sebep olacak kardeş münakaşa ve mücadelesine mani olmak maksadıyla parti faaliyetlerine şimdilik kat'iyetle müsaade edilmemesine*

3. *İspat hakkını lağveden veya basını kayıt altına koyan kanunlar gibi esas hak ve hürriyetleri tehdit eden kanun ve hükümlerin lağvına ve bu konuda Adliye Vekaleti'nin kısa zamanda gerekli hazırlıkları yapmasına*

4. *İktisadi ve mali durumun sür'atle ıslahı ve vatandaş geçim şartlarının kolaylaştırılması için gerekli tedbirlerin alınmasına*

5. *Devletin evvelce yabancı devletlere karşı girişmiş bulunduğu siyasi, askeri, iktisadi ve mali bütün taahhütlerin muteber sayılarak buna göre gerekli işlemlerin yapılmasına*

6. *Müttefik ve dost memleketler başta olmak üzere komşu memleketler ve bütün dünya milletleriyle dostça münasebetlerde bulunulmasına ve barışa hizmetin dış politikanın temel prensibi olarak kabul edilmesine karar verilmiş ve vekiller vazifelerine başlamışlardır⁹².*"

Sonuçta subaylar arasında süren görüşmeler tamamlanmış ve 38 kişilik Milli Birlik Komitesi kurulmuştur. Cemal Gürsel devlet başkanı ve MBK'nin başkanlığını üstlenmiştir. Komite, 12 Haziran 1960 günü 1. Sayılı kanunla halka duyurulmuştur. Komitenin en yaşlı üyesi 65, en genç üyesi 27 yaşında olmuştur. 32 üye kurmay subay, 32 subay karacı, 3 havacı, 2 denizci, 1 jandarma yer almış ayrıca 2 orgeneral, 2 tümgeneral, 1 tuğgeneral, 9 albay, 6 yarbay, 11 binbaşı, 7 yüzbaşı bulunmaktadır. MBK üyelerinin çoğunluğunun otuz beş- kırk altı yaş arasında olduğu görülmüştür. Gürsel ile birlikte 38 kişiden oluşan Komitede yer alan isimler şöyledir:⁹³ Başkan Cemal Gürsel, üyeler ise Ekrem Acuner, Fazlı Akkoyunlu, Refet Aksoyoğlu, Mucip Ataklı, İrfan Baştuğ, Rıfat Baykal, Emanullah Çelebi, Ahmet Er, Orhan Erkanlı, Vehbi Ersü, Numan Esin, Kadri Kaplan, Mustafa Kaplan, Suphi Karaman, Muzaffer Karan, Kamil Karavelioğlu, Osman Köksal, Münir Köseoğlu, Sami Küçük, Cemal

⁹² (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 030-18-01-02 / 155-1-1, Dosya: 76, 30.05.1960.

⁹³ *Cumhuriyet*, 13 Haziran 1960, yıl 37, sayı 12880,s.1-5.

Madanoğlu, Sezai Okan, Fahri Özdilek, Mehmet Özgüneş, Suphi Gürsoytrak, Orhan Kabibay, Fikret Kuytak, Muzaffer Özdağ, Selahattin Özgür, Haydar Tunçkanat, Şükran Özkaya, İrfan Solmazer, Dünder Taşer, Şefik Soyuyüce, Alparslan Türkeş, Sıtkı Ulay, Ahmet Yıldız, Muzaffer Yurdakuler⁹⁴.

Geçici anayasa ile kurulan MBK üyeleri geniş yetkilere sahip olmuştur. Cemal Gürsel yaptığı konuşmada şu sözlerle ant içmiştir: *“Biz karşılık beklemeden ahlak, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerinden başka bir sınırla bağlı olmaksızın kendimi Türk milletine adadım. Vatanın ve milletin mutluluğuna ve milletin egemenliğine aykırı bir ülkü gütmeyeceğim. Demokratik Cumhuriyeti yeni anayasaya göre düzenlemek ve iktidarı yeni meclise devretmek ülküsüne bağlılıktan ayrılmayacağım. Bunun için şerefim, namusum ve mukadderatım üzerine ant içerim”*⁹⁵.

20 Eylül tarihli Son Havadis Gazetesi MBK üyelerinin kasaba ve köylerde 27 Mayıs İnkılabını anlatmak ve halkı dinlemek için gezilere başlayacağını bildirmiştir. 8 gün sürecek gezinin amacını MBK üyesi Mustafa Kaplan ve İrfan Solmazer; 27 Mayıs Devriminin halk üzerindeki psikolojik ve ekonomik etkilerinin yerinde incelenmesi, halkın sorunlarını ve istekleri belirleyip sosyal ve ekonomik politikaya buna göre yön verilmesi, 27 Mayıs Devriminin sebep ve yapılış amacının izah edilmesi şeklinde sıralamışlardır. Üyeler geziler sırasında kendilerine verilen direktife göre konuşacak ve henüz karara bağlanmamış meseleler hakkında açıklamada bulunmayacaklardır⁹⁶.

1.2. Tasfiyeler ve Basına Yansımaları

1.2.1. Emekli İnkılâp Subayları (Eminsu) Olayı

27 Mayıs'tan sonra Milli Birlik Komitesi'nin ilk büyük ve önemli girişimi Türk Silahlı Kuvvetleri içinde yaptığı değişimler olmuştur⁹⁷ Bu değişimin amacı 27 Mayıs ruhunu Silahlı Kuvvetlerde hâkim kılmak ve bu ruhu taşımayan ordu mensuplarının gücünü ve etkinliğini kırmaktır⁹⁸. İlk olarak DP iktidarına yakınlıkları bilinen dönemin Genelkurmay Başkanı Org. Rüştü Erdelhun'un, Hava Kuvvetleri

⁹⁴ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 170.

⁹⁵ *Milliyet*, 13 Haziran 1960, yıl 11, sayı 2610, s.5; Küçükcan, *1961 Anayasası*, s. 34.

⁹⁶ *Son Havadis*, 20 Eylül 1960, yıl 9, sayı 56, s. 5.

⁹⁷ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 174.

⁹⁸ Olgun, *27 Mayıs Askeri Darbesi'nde 14'ler Olayı*, s. 144

Komutanı Tekin Arıburnu'nun ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korg. Namık Argüç'ün de içinde bulunduğu 10 general ile 4 subay emekli edilmiştir. Kısa sürede ordudaki tasfiyenin bununla kalmayacağı anlaşılmıştır. Zira MBK sözcüleri 20 Temmuz'da düzenledikleri basın toplantısında bir soruya yanıt olarak yıllık bütçenin 1/3'ünün ordu için ayrıldığını belirtmiş, savunma gücünü aksatmaksızın orduda yeniden yapılanmaya gidileceğini, tasarruf yapılacağını bunun için de personel sayısının azaltılabileceğini söylemişlerdir. Cemal Gürsel, Ağustos başında Harp okulunda yaptığı bir konuşmada ordunun genç ve dinamik bir ordu haline getirileceğini, ordunun politikaya alet edildiğini ve bünyesinin hasta olduğunu, bu hastalıktan kurtarmak için de ameliyat edilmesi gerektiğini söyleyerek bu konuya açıklık getirmiştir. Kısacası ordudaki tasfiyeler için gençleştirmek, politikadan arındırmak ve tasarruf gerekçeleri ortaya atılmıştır⁹⁹.

Ordudaki asıl tasfiye 2 Ağustos 1960'da kabul edilip 5 Ağustos 1960'da Resmî Gazete'de yayımlanan 42 nolu kanunla gerçekleşmiştir. Bu kanun 25 yılını tamamlamış subay, astsubay ve askeri memurlara isterlerse emeklilik talep edebilme hakkı verdiği gibi kurumlarına da bunları re'sen emekliye sevk etme hakkı vermiştir¹⁰⁰.

Ordudaki bu tasfiyeler gazeteler yansımış, Cumhuriyet Gazetesi 4 Ağustos 1960 tarihli sayısında haberi manşetten vermiştir. Habere göre 3 Ağustos 1960 Çarşamba günü saat 15.00 da 42 sayılı kanunla 235 amiral general ve beş bine yakın subay emekliye sevk edilmiştir¹⁰¹. Akşam gazetesine göre 42 sayılı kanunla gerçekleştirilen ve daha sonra Emekli İnkılâp Subayları olarak adlandırılan bu tasfiye, siyasi kaygılarla yapılan bir hareket olarak nitelendirilmiştir¹⁰².

Ordudan uzaklaştırılan subaylar 20 Ağustos 1960'da EMİNSU Derneği'ni kurmuşlardır. Derneğin başkanı İhsan Duray seçilmiştir¹⁰³. Bu derneğin faaliyetleri de gazeteler yansımıştır. Dernek üyeleri emekli edilmelerini haksızlık olarak görmüşler ve bunun düzeltilmesi için miting ve basın açıklamalarıyla protestolar yapmışlardır¹⁰⁴. Dernek ülke için tehlikeli olduğu iddia edilerek kapatılmış¹⁰⁵, ancak

⁹⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 5. Kitap, s. 34.

¹⁰⁰ *Resmî Gazete*, 5 Ağustos 1960, S.10570, s. 1.

¹⁰¹ *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1960, yıl 37, sayı 12932, s. 1.

¹⁰² *Akşam*, 4 Ağustos 1960.

¹⁰³ *Milliyet*, 8 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4053, s. 1-5

¹⁰⁴ *Milliyet*, 21 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4035, s. 1-5

¹⁰⁵ *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1961, yıl 37, sayı 12966, s. 1.

daha sonra faaliyetlerine tekrar izin verilmiştir¹⁰⁶. Kuruluşundan iki yıl sonra dernek içinde farklılıklar ortaya çıkmış, derneğin partilerden destek aldığını ileri süren dernek içindeki bir grup Genç Emekli Devrim Subayları Derneği adıyla farklı bir yapılanma oluşturmuştur¹⁰⁷.

MBK ordu tasfiyesini reform amaçlı bir hareket olarak nitelese de emekli edilenlerin yerine gelenlerin MBK'nin orduyu kendi otoritesi altında tutmasını sağlayacak tarzda seçilmemesi ve komite içinde bir kesimin sürekli iktidarı hedeflemesi reform amacını anlamlı kılmamaktadır¹⁰⁸.

1.2.2. Üniversitelerde Tasfiye (147'ler Olayı)

MBK, göreve başladıktan sonra birçok alanda yeni yapılanmaya gitmiştir. Bu amaçla komiteler kurulmuştur. Bu yapılanmalardan birisi de üniversitelerde gerçekleştirilmiştir. Amaç, üniversiteleri siyasetten uzaklaştırarak bilimsel çalışmaların yapıldığı, yeniliklere açık durumda kurumlar haline getirmek şeklinde açıklanmış ve bu amaçla öncelikle üniversite kadrolarında değişiklik yapmak gerektiği düşünülmüştür. Üniversite çevrelerinden MBK üyelerine listeler gelmiş bu isimlerin bazı bahanelerle üniversitelerden uzaklaştırılması istenmiştir. Sonuçta İrfan Solmazer, üniversite öğretim üyelerinden bazılarını vazifelerinden affına ve bazılarının diğer fakülte ve yüksekokullara nakline dair olan 114 sayılı yasayla 27 Ekim'de 28 Ord. Profesör, 57 profesör, 44 doçent, 17 asistan ve 1 öğretim görevlisi, toplam 147 kişiden oluşan bir liste hazırlayıp komiteye sunmuştur¹⁰⁹.

Üniversitelerden affedilen öğretim üyeleri ile ilgili MBK'nın yayınladığı tebliğ Son Havadis gazetesinde şöyle yer almıştır: MBK üniversiteye tam bir özerklik veren, üniversitedeki hoca ve öğrencileri huzur içinde çalıştıracak kanunu çıkardığı ve bazı öğretim üyelerinin görevlerinden alındığını, diğer bir listenin hazırlanacağı söylentileri duyulmakta ise de böyle bir durumun gerçek olmadığı ifade edilerek üniversite ailesine ve Türk milletine bu kanunun başarılı ve hayırlı olmasını dileğinde bulunmuştur. MBK üyesi Sami Küçük Siyasi İlimler Fakültesinde yaptığı toplantıda affedilenlerden isteyenler olursa kendilerine sebeplerin bildirilebileceğini ifade etmiştir. Bu sözler üzerine affedilenlerden Bülent Nuri Esen,

¹⁰⁶ *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1961, yıl 37, sayı 12973, s. 1.

¹⁰⁷ *Milliyet*, 15 Eylül 1962, yıl 13, sayı 4419, s. 7.

¹⁰⁸ Kayalı, *27 Mayıs-12 Mart'a*, s. 53.

¹⁰⁹ *Son Havadis*, 28 Ekim 1960, yıl 9, sayı 94, s. 1-5; Mehmet Utku Öztürk, *1961 Kurucu Meclisi*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2016, s. 33-34.

Fahri Hakkı Sur, Yavuz Abadan görevlerinden uzaklaştırılmalarının sebeplerini açıklanmasını istemiştir. MBK üyeleri görevlerinden alınan hocaların her biri için ayrı ayrı sebepler olduğunu, istendiği takdirde açıklanacağını ifade etmişler “*Fakat bu muhterem zevatın istikballeri bakımından faydalı olmayacaktır*” demişlerdir¹¹⁰.

147 Öğretim üyesinin tasfiyesinin Resmî Gazetede yayımlanmasının ardından üniversitelerin karara ilişkin ilk tepkisi sert olmuştur. Bu kararın ardından İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar, İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Fikret Narter, Ankara Üniversitesi Rektörü Suut Kemal Yetkin, Ege Üniversitesi Rektörü Mustafa Uluöz ve Ankara Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörü Turhan Feyzioğlu görevlerinden istifa etmişlerdir. Sami Onar kararın ardından “*Üniversite teşkilat kanununun değişmesini isterken isim üzerinde değil, sayı üzerinde durmuşuk ve sayının çoğaltılmasını teklif etmiştik. Biz bazı ihtisas kollarında öğretim üyesi sıkıntısı çekiyorduk. Bütün fakültelerden kadrolardaki eksiklikleri bildirmelerini istemiştik. Bunlar bize gelmemişti. Benim vazifem burada bitmiştir*” demiştir¹¹¹ ve şöyle devam etmiştir: “*147 arkadaşımдан ayrıldıktan sonra artık bu koltukta oturamam, onların itimatları onların oyları ile bu göreve getirildim ve onlarla beraber mücadele ettim. Onlar ayrıldıktan sonra benim ödevimin manası kalmadı*”¹¹².

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörü Turhan Feyzioğlu ise “*İstifam bir protesto değildir. Objektif bir şekilde görüşlerimi söyleyebilmek için resmi görevimden ayrılmayı zaruri gördüm*” demiş ve şu açıklamaları yapmıştır: “*Yapılan tasfiye hatalıdır. Listedekiler arasında çok değerli ilim adamları mevcuttur. Atılan adımdaki hatayı kabil olduğu kadar tamir edecek bir tedbire cesaretle ve açık yürekle gidilmelidir. Hata yapılmış olabildiğini kabul etmek nefse güven işaretidir*” demiştir¹¹³.

MBK üyesi Binbaşı Orhan Erkanlı ve Yüzbaşı Numan Esin tasfiye konusunda şunları söylemiştir:

“*Öğretim üyeliğinden ayrılmış hocalarımızın başka sahalarda vatanımıza faydalı olmaktan kaçınmayacaklarını ümit ederiz. Görevinden affedilenlerin tespitinde, hiç kimseden liste alınmadığı gibi, kimsenin tesiri altında kalınmamıştır.*”

¹¹⁰ *Son Havadis*, 30 Ekim 1960, yıl 9, sayı 96, s. 1-5.

¹¹¹ Öztürk, *1961 Kurucu Meclisi*, s. 33.

¹¹² *Milliyet*, 30 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3748, s. 5.

¹¹³ *Milliyet*, 29 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3748, s. 1-5.

Rastgele bir hareket olmayan tasfiye hareketi üç ay süren çalışmalar sonunda yapılmıştır”¹¹⁴.

Cumhuriyet gazetesine göre ise MBK üyeleri Esin ve Erkanlı üniversite kanunu ve tasfiyenin gerekçeleri ve getirdikleri ile ilgili şunları ifade etmişlerdir.

1.Üniversite idaresinde genç öğretim üyeleri yer alacaktır.

2.Rektör ve dekanların yetki alanları genişletilmiş ve Milli Eğitim Bakanının üniversiteler arası kurula başkanlık etmesi kaldırılmıştır.

3.Profesör ve doçentlere disiplin kararlarına karşı Danıştay’a başvurma hakkı getirilmiştir¹¹⁵.

MBK üyesi Muzaffer Özdağ da gazetelere verdiği demeçte üniversitelerde tasfiyenin gerekliliğini belirterek, “*Üniversite ve Türk aydınları üniversite reformunu istiyordu. Bu reform hareketini üniversite yapamazdı. Reformu MBK’nin yapması zorunludur. Bu hareket 1960 devriminin en olumlu sonucudur. Üniversiteler sıhate kavuşmuştur. Atatürkçü gençlik hareketin nedenini kavradığı zaman mutluluk duyacaktır*” sözleriyle tasfiye hareketine sahip çıkmıştır¹¹⁶. Gürsel; “*27 Mayıs İhtilali Orta Doğu’da yapılan ihtilallere benzemez, onlar diktatörya kurmak için bizse demokrasiyi hâkim kılmak için ihtilal yaptık*” diyerek harekate sahip çıkmıştır¹¹⁷.

Üniversitelerdeki tasfiyeye karşı tepkiler artmış ve bunlar gazetelere yansımıştır. Cumhuriyet gazetesine göre Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinin karara tepkileri sert olmuştur. Tasfiyenin geçerli olmadığını belirterek bir bildiri yayımlamışlardır. Üniversitelerin yetkili birimlerinin bilgisi dışında gerçekleşen bazı öğretim üyelerinin tasfiyesinin özerkliğe aykırı olduğunu ve Ankara Üniversitesi’nde bu şartlarda açılış yapılamayacağı belirtmişlerdir¹¹⁸.

Kendisi de 147 kişilik listede bulunan ve DP’ye yakınlığı ile tanınan Hukuk profesörlerinden Ali Fuat Başgil “*Bu tasfiyeye memleket, ilim ve irfan adına üzüldüm. İlim ve ihtisas adamı kolay yetişmiyor*” sözleriyle tasfiye edilen öğretim

¹¹⁴ Cumhuriyet, 1 Kasım 1960, yıl 37, sayı 13021, s. 1-5.

¹¹⁵ Cumhuriyet, 30 Ekim 1960, yıl 37, sayı 13019, s. 1.

¹¹⁶ Milliyet, 5 Kasım 1960, yıl 11, sayı 3755, s. 1-5.

¹¹⁷ Son Havadis, 3 Ekim 1960, Yıl 9, sayı 69, s. 1.

¹¹⁸ Cumhuriyet, 2 Kasım 1960, yıl 37, sayı 13022, s. 1-5.

üyeleri olmadan üniversitelerin çok uzun yıllar öncesine gerileyeceğini ifade etmiştir¹¹⁹.

Ankara öğrenci birlikleri hazırladıkları beyannamede yapılan hatanın düzeltilmediği takdirde üniversitelerde, boş kürsülerin karşısında boş anfiler olacağını ve kararın hukuk devletinin temelini sarstığını belirtmişlerdir. Kasım ayında eğitim öğretim yılı açılışlarında üniversiteler hem karara tepki olarak hem de rektörler istifa ettiği için protesto amacıyla açılış törenlerini yapmamışlardır. ODTÜ’de öğrenciler daha önce alınan iki günlük dersleri boykot kararını Rektör Turhan Feyzioğlu’nun istifasıyla birlikte, yapılan yanlış düzeltilinceye kadar dersleri boykot kararına çevirmişlerdir¹²⁰.

Ege Üniversitesi Rektörü Mustafa Uluöz, 3 Kasım 1960 tarihinde Başkan Cemal Gürsel’le görüşmesinin ardından 114 sayılı kanunun 5. Maddesinin kaldırılarak, 147’lerin döneceğine yönelik açıklaması umutların artmasına sebep olmuştur¹²¹. Cemal Gürsel de “yanlışlarımız varsa en kısa zamanda üniversitelerin katılımıyla düzeltilir”¹²² diyerek sorunun çözümü için havayı yumuşatmıştır. Görevden uzaklaştırılan üniversite görevlileri suçlamaların neler olduğunun açıklanmasını istemişlerdir¹²³.

Basından, üniversitelerden gençlerden destek gören 147’ler derneklerini kurana kadar üç deklarasyon neşretmişlerdir. 147’ler olayı ile ilgili yapılan protesto gösterileri sonunda Gürsel, tasfiyenin zamansız ve hazırlıksız yapıldığı yönündeki görüşü¹²⁴ tasfiye edilenler ve tasfiyeye karşı olanlar için umut olmuştur.

Affedilecek üyelerin durumu için Yüksek Adalet Divanı’ndan 3 üye Ankara’da temaslarda bulunup dönmüştür. Divan üyesi Cahit Özden konu ile ilgili herhangi bir beyanatta bulunmamıştır. Ankara’ya giden heyet Milli Komite ve Adalet Bakanı ile temaslarda bulunmuşlardır. Ankara’da toplanan üniversiteler arası kurul MBK’ye mektupla müracaat ederek 114 sayılı kanunun dayandığı gerekçeyi ve tasfiye edilenlere yönelik dosyayı istemiştir. Ancak tasfiyeden önce yapılan tahkikata

¹¹⁹ *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1960, yıl 37, sayı 13021, s. 1-5.

¹²⁰ *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1960, yıl 37, sayı 13019, s. 1-5.

¹²¹ *Milliyet*, 4 Kasım 1960, yıl 11, sayı. 3754, s. 1-5

¹²² *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1960, yıl 37, sayı 13021, s. 1.

¹²³ *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13377, s. 1-5

¹²⁴ *Akis*, 13 Kasım 1961, sayı: 385, s. 22.

ait ve özel nitelikli olduğu ifade edilen belgelerin kaybolduğu ifade edilmiş ve bu anlamda bir belge sunulmamıştır¹²⁵.

147 öğretim üyesinin vazifelerinden affı olayı mecliste görüşülemeden MBK hükümetleri dönemi sona ermiş, mesele seçimler sonrasına ertelenmiştir. 1961 seçimlerinden sonra 147 üniversite öğretim üyesinin üniversiteler ile olan ilişkilerini kesen 114 sayılı kanunun kaldırılmasına dair Zeki Zeren ve arkadaşları tarafından kanun teklifi hazırlanarak 8 Kasım 1961 de Cumhuriyet Halk Partisi'ne verilmiştir. Grupta kabul edilip Meclis Başkanlığına verilecek teklif şu şekildedir:

1. 27.10.1960 tarih ve 114 sayılı kanun, yürürlükten kaldırılmış, listede adı geçen kişilerin bütün hak ve görevleri iade edilmiştir.

2. Bu kişiler kanunun yayınladığı tarihten itibaren kürsü, klinik, enstitü ve laboratuvarlardaki tüm yetkilerini ihraz ederler.

3. 27.10.1960'tan itibaren üniversitelerde kazanılmış olan unvan, kadro ve terfilere ait haklar mahfuz tutulur.

4. Bu kanun yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer

5. Bu kanunu Milli Eğitim ve Maliye Bakanları yürütür¹²⁶.

Cemal Gürsel, bu sorunun çözümünü gerçekleştireceğini ancak hastalığı sebebiyle çalışmalara katılamadığı için geciktiğini söylemiştir¹²⁷.

147'lerin üniversitelere dönmesi için çalışmalar sürmüştü, Anayasa Komisyonu öğretim üyelerinin senato yolu ile görevlerine geri dönmelerine olanak sağlayan tasarıyı kabul etmiştir. Yasa 28 Mart 1962 tarihinde kabul edilmiştir¹²⁸. 29 Mart 1962 tarihli Milliyet gazetesinde öğretim üyelerinin üniversite senatolarına başvurarak görevlerine dönebileceği, ayrıca kanun yürürlüğe girdiğinde milletvekili ya da senatör olanların öğretim üyeliği hakları saklı tutularak meclis dönemi bittiğinde senatolara başvuruda bulunarak tayinlerini isteyebilecekleri yazılmıştır¹²⁹. Bütün öğretim üyeleri, görevlerine dönmelerinin ardından oluşturdukları bir heyet ile rektörleri ziyaret ederek kendilerine desteklerinden dolayı teşekkür etmişlerdir¹³⁰.

¹²⁵ *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1961, yıl 38, sayı 13.402, s. 1.

¹²⁶ *Son Havadis*, 9 Kasım 1961, Yıl 11, sayı 465, s. 5; *Cumhuriyet*, 9 Kasım 1961.

¹²⁷ *Akis*, 13 Kasım 1961, sayı:385, s. 22.

¹²⁸ Kayacan, 147'lerin Tasfiyesi, s. 119-121.

¹²⁹ *Milliyet*, 29 Mart 1962, yıl 12, sayı 4252, s. 1-5.

¹³⁰ *Milliyet*, 27 Nisan 1962, yıl 12, sayı 4281, s. 1.

1.2.3. MBK'de Tasfiye (14'ler Olayı)

Milli Birlik Komitesi kurulduğu andan itibaren kendi içerisinde fikir ayrılıkları yaşamış yönetimin seçimlerle sivillere bırakılmasını isteyen ılımlılar ile devrimin tamamlanması için askeri yönetimin devamının gerektiğini düşünen radikaller arasındaki gerilim sonucunda MBK'de de bir tasfiyeye gerek duyulmuştur. Bu amaçla MBK tarafından kurulan Tasfiye Komitesi son toplantısını Gürsel'in başkanlığında 12 Kasım 1960 gecesi Çankaya Köşkü'nde yapmıştır ve MBK den 14 kişinin üyeliği düşürülmesine ve çeşitli yurt dışı görevlerine gönderilmelerine karar verilmiştir¹³¹. MBK'den tasfiye edilen Alparslan Türkeş Yeni Delhi'ye, Orhan Kabibay Ottawa/ Brüksel'e, Orhan Erkanlı Meksiko'ya, Münir Köseoğlu Stockholm'e, Mustafa Kaplan Lizbon'a, Muzaffer Karan Oslo'ya, Şefik Soyuyüce Kopenhag'a, Fazıl Akkoyunlu Kabil'e, Rıfat Baykal Tel-Aviv'e, Dünder Taşer Rabat'a, Numan Esin Madrid'e, İrfan Solmazer Lahey'e, Muzaffer Özdağ Tokyo'ya, Ahmet Er Libya'ya gönderilmiştir¹³². 14'lerin ortak noktası; sağlam bir demokratik düzene geçmek için köklü, siyasi, sosyal ve ekonomik reformların uygulanması ile ve Atatürk ilkelerinin tekrar işler hale getirilmesi için komitenin yönetimi hemen devretmemesi düşüncesi olmuştur¹³³.

12 Kasım 1960'da Çankaya Köşkü'nde yapılan toplantıda tasfiye hareketinin emniyetini sağlama görevi hava kuvvetleri komutanı İrfan Tansel'e verilmiştir. Ertesi sabah saat 7.30'da Gürsel'in bildirisi radyolardan yayınlanırken Hava Kuvvetlerine mensup subaylar 14'lerin evlerine giderek kendilerine komite üyeliklerinden affedildiklerine dair mektupları vermiştir. Subaylar 14'lerin evleri ve civarında emniyet tertibatı almışlar, sırası geleni hava alanına götürüp uçaklara bindirmişlerdir. Gürsel'in imzasını taşıyan mektupta komite içindeki çatışmalar yüzünden normal çalışma düzeni kurmaya imkân kalmadığı için MBK'yi feshettiği, 14 üyenin MBK üyeliğinden affedildikleri ve emekli edildikleri bildirilerek bir dış göreve atanmak üzere evlerinde beklemeleri belirtilmiştir. Mektubu alanlardan Muzaffer Özdağ Çankaya Köşkünü aramış ve Gürsel'le görüşmüş, vahim bir hata işlendiğini bunun büyük buhranlara yol açacağını bildirerek aynı süreçte Yassıda da Anayasayı ihlal davası görüldüğünde dikkat edilmesini istemiştir. Gürsel ise Özdağ'a hemen

¹³¹ Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi*, s. 51.

¹³² Küçükcan, *1961 Anayasası ve Koalisyon Hükümetleri*, s. 55.

¹³³ Ferit Salim Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf", *CTAD*, Yıl 14, sayı 27, (Bahar 2018), s.272.

görüşmek istediğini söyleyerek telefonu kapatmıştır. Özdağ yola çıkmış ancak subaylar gitmesine izin vermemiştir. Özdağ'ın tekrar telefon açması üzerine Gürsel kendisine itidal göstermesini ve verilecek görevi kabul etmesini belirtmiştir¹³⁴.

Cemal Gürsel 13 Kasım saat 7.45 'de Türkiye radyoları vasıtası ile MBK'de gerçekleştirilen tasfiyeler ile ilgili bir tebliğ yayınlamış ve şunları dile getirmiştir:

1. MBK çalışmaları memleketin yüksek menfaatlerini tehlikeye sokacak duruma düştüğünden TSK ve MBK üyelerinin talepleri üzerine bugün (13 Kasım 1960) MBK'yi feshettim.

2. Türk milleti adına yasama yetkisi kullanacak olan yeni MBK üyeleri şunlardır:

Başkan: Cemal Gürsel

Üyeler: Ekrem Acuner, Refet Aksoylu, Vehbi Ersü, Suphi Karaman, Kadir Kaplan, Cemal Madanoğlu, Fahri Özdilek, Sami Küçük, Sıtkı Ulay, Ahmet Yıldız, Muzaffer Yurdakul

3. Yeni MBK en kısa zamanda kurulacak olan Kurucu Meclis ile birlikte memleketin nizamını demokratik esaslara göre düzenleyecektir.

4. Görevlerinden affedilen üyeler emekliye sevk edilmişlerdir.

5. Bu konuda devlet başkanından başka bir makam veya şahıs beyanat vermeye yetkili değildir¹³⁵.

Gürsel, 14 Kasım 1960 saat 18.00'de düzenlediği basın toplantısında şöyle demiştir. *“Arkadaşlar komitedeki arkadaşların hepsi vatanperver, feragat sahibi, çalışkan, her şeyin daha iyi olmasını arzu eden kimselerdi. Fakat zaman zaman o kadar ayrı fikirler meydana geliyordu ki komite müzakereleri bir meseleyi halletmekten ziyade bir meydan muharebesi şekline giriyordu. Millete ve dünyaya karşı aldığımız mesuliyet bizi çok sabırlı ve mümkün olan her şeyi yaparak bir çatlaklığa meydan vermeden işi düzeltmek ve hatta görünüşü kurtarmak için gayri samimi beyanlarda bulunmak mecburiyetinde bıraktı. Son 15-20 gün zarfında vatandaş vicdanında endişeler başlamıştır. Türk milletinin istikbali demokratik nizamın temiz ve asil havası içerisinde tekamül edecektir. Bütün bu görüşler*

¹³⁴ Örtülü, 3 İhtilalin Hikayesi, s. 62.

¹³⁵ Kudret, 14 Kasım 1960, Yıl 1, sayı 34/ 2937, s. 1.

çerçevesinde yolumuzu aydınlatmak ve bu aydınlığı temin edecek kararları vermek durumundaydık öyle yaptık.” Seçimlerin gerçekleşmesi ile ilgili olarak da “Bu bizim şeref sözümüzdür. Biz zorba idarelerin aleyhindeyiz. Biz bir milletin akıl, mantık, şefkat ile idare edileceğine inanıyoruz” demiştir¹³⁶.

Kurmay Albay Adnan Çelikoğlu anılarında Cemal Gürsel ve bazı komite üyelerinin beklenmedik bir anda 11 Kasım 1960 tarihinde 14’ler olayını gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. O gece şehir tiyatrosunda bir galaya katıldığı sırada vali Tulga’nın şapkasını unutarak gittiğini öğrendiğini ertesi gün Emniyet Müdürü’nü aradığında komitenin 14 üyesinin toplandığını ifade ederek ucunun kendisine de dokunabileceğinden endişe duyduğunu belirtmiştir. Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay ve Alparslan Türkeş bu kişilerdendi ve kendisini buraya onlar getirmişti. Hemen arabaya atlayarak 66. Tümen Komutanı Faruk Güventürk’e gittiğini eski komite arkadaşı olan Güventürk , Kabibay ve Erkanlı’nın yakın arkadaşıydı ve kendisine seninkileri dün akşam paketledik dediğini kimleri diye sorduğunda kendisine 14 Komite üyesinin isimlerini saydığını ifade etmiştir. Duruma çok üzülen Çelikoğlu bu olayı vefasızlık olarak açıklamıştır. Kendisini terfi ettiren bu mevkiye getiren arkadaşları için böyle sözler söylemesinin yakışsız olduğunu söyleyerek üzüntüyle ayrıldığını ifade etmiştir. Vali Tulga’nın kendi yetkilerini de kısıtlamış olduğunu belirten Çelikoğlu emrindeki şube müdürlüklerinde kaymakamları görevlendirdiğini böylece kontrolün kaymakamlar aracılığıyla valiye geçtiğini bildirmiştir. 14’lerin gidişi diğer üyeleri de yakından ilgilendirmiştir. Bütün arkadaşlarının biz ne olacağız düşüncesine girdiğini açıklamıştır. Çelikoğlu’na göre başta bulunan birkaç kişi ülkeyi istediği yere çekecek ve istediği iktidarı kurabilecekti. Bu kişileri kontrol etmek, ülkeyi normal süre içinde seçime sokmak için önceleri Aydemir’le konuştukları Silahlı Kuvvetler Teşkilatını biran önce kurmanın gerektiği düşüncesinin öneminin arttığını ifade etmiştir.”¹³⁷. Adnan Çelikoğlu 14’lere yapılanların haksız bir uygulama olduğunu, bu uygulamayı gerçekleştirenlerin vefasız olduğunu vurgulamış, ve bu olayın diğer arkadaşları arasında endişe yarattığını ifade etmiştir.

¹³⁶ *Son Havadis*, 14 Kasım 1960, yıl 9, sayı 111, s. 1-5; *Milliyet*, 14 Kasım 1960, yıl 11, sayı 3764, s. 5.

¹³⁷ Adnan Çelikoğlu, *Bir Darbeci Subayın Anıları: 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 157.

14 Kasım 1960 tarihli Milliyet gazetesinde Başkan Cemal Gürsel dün akşam Çankaya’da yaptığı basın toplantısında MBK’den 14 üyenin vazifelerinden affı ve emekliye sevkî kararının sebeplerini açıklamıştır. “*Karar asla şahıslara müteveccih değildir. Fikre inanca ve düzenin sağlanması maksadına maluftur*” diyen Gürsel, Türk milletinin demokratik nizam içinde ilerlemesine mani olmaya kimsenin hakkı ve salahiyeti olmadığını bildirmiştir. Affedilen üyelere bazılarını Gürsel’e mektup göndererek “*Kararın millet için hayırlı olması*” dileğinde bulunmuştur¹³⁸. 14’ler basında kendilerine pek fazla yer bulamamıştır. Yurtdışında zorunlu memuriyet süreci içinde olan 14’ler yazdıkları mektuplarla haberleşmişlerdir. Ayrıca Türkiye’de yaşanan gelişmeleri takip edebilmeleri için raporlar hazırlanmış ve üyelere bu raporlar gönderilmiştir¹³⁹.

1.3. Basında Yassıada Yargılamaları

İhtilal sırasında tutuklanan DP’liler Harbiye’de muhafaza edilmiştir. Ancak tutuklanan DP’li sayısı planlanandan bir hayli fazla olunca Harbiye’de yer sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sebeple DP’liler Yassıada’ya nakledilmişlerdir. Yassıada’da 700 kişilik bir salon hazırlanmıştır. Bunlardan 220’si izleyicilere, 50’si sanık yakınlarına, 200’ü basın mensuplarına ayrılmıştır. MBK, Yüksek Adalet Divanı’nın kurulması görevini Orhan Erkanlı ve Devlet Bakanı Artüs’e vermiştir. 2 Ekim 1960’da Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına Salim Başol atanmıştır. Üyeleri ise; Selman Yörük, Rıza Tunç, Abdullah Üner, Hıfzı Tüzün, Hasan Gürsel, Mehmet Çokgüler, Vasfi Göksu, Doğan Toran isimlerinden oluşmuştur. Yassıada toplam 287 oturuma sahne olmuş, 592 sanık 1068 tanık dinlenmiştir¹⁴⁰.

Düşük Cumhurbaşkanı Celal Bayar Yassıada’da banyoda intihara teşebbüs etmiştir. İlk tedavinin ardından hazırlanan rapor Son Havadis gazetesinde şöyle yer almıştır;

“Kumandanlık tarafından verilen malumata göre 25.9.1960 günü saat 10.45’de Celal Bayar banyo odasında kendi elleriyle kendi bel kayışını boğazına

¹³⁸ Milliyet, 14 Kasım 1960, yıl 11, sayı 3764, s. 1-5.

¹³⁹ Ferit Salim Sanlı, “ 27 Mayıs’ın Zoraki Diplomatları 14’lerin Yurtdışı Faaliyetleri”, *Akademik Bakış*, XI/23, (Kış 2018), s.223.

¹⁴⁰ Kemal Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 165; Altuğ, *Bir Numaralı Tanık*, s. 246.

sararak sıkılmak suretiyle intihara teşebbüs etmiş fakat duyulan hırılı üzerine yetişen nöbetçi subay tarafından kurtarılmıştır.”¹⁴¹

Duruşmalar Son Havadis Gazetesi haberine göre 14 Ekim Cuma günü başlayacak ve ilk sanık Celal Bayar olacaktır. Sabah celsesinde Anayasayı ihlal sanıkları hakkındaki Yüksek Soruşturma Kurulu kararı okunacak, duruşmalar hergün saat 9.30-12.00; 13.30-17.00 arasında yapılacaktır¹⁴². Yüksek Adalet Divanı Başsavcısı Altay Ömer Egesel ile 11 yardımcısı, 7 stajyer hâkim 8 Ekim saat 15.00’de uçakla İstanbul’a gelmişlerdir. Ankara’dan ayrılırken gazetecilere, gider gitmez hemen vazifeye başlayacaklarını söylemişler ve “önce Köpek sonra Bebek Davası” demişlerdir¹⁴³. Yüksek Seçim Kurulu 2 aydan beri devam eden çalışmalar sonucunda 15 olayla ilgili dava dosyasını Yüksek Adalet Divanı’na sunmuştur¹⁴⁴.

14 Ekim 1960 tarihinde saat 9.57’de tutukluların yargılamalarına başlanmıştır. Yüksek Adalet Divanı, DP’liler hakkında 19 dava açmış, yargılamalar sonucunda 15 kişinin idamı istenmiştir. Bu isimler; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Emin Kalafat, Nedim Koraltan, İbrahim Kirazoğlu, Baha Akşit, Rüştü Erdelhan, Osman Kıvrakoğlu, Hamdi Sancar, Bahadır Dülger, Nusret Kirişçioğlu, Zeki Erataman, Agah Erozan’dır¹⁴⁵.

Kudret Gazetesi yargılamaların başladığı günkü sayısında duruşmalarla ilgili; “bir takım hırslı politikacılara karşı girişilmiş olan 27 Mayıs harekâtının devamı sayılan, bugün başlayacak olan eski iktidara mensup sanıkların duruşması ile ilgili hazırlıklar tamamlanmıştır” diyerek yargılamaların başladığını belirtmiştir¹⁴⁶.

Aynı günkü Milliyet Gazetesinde ise Yassıada Yargılamalarına şu şekilde yer verilmiştir: “Sabah ve öğleden sonra yapılacak duruşmalar iki konuda olacaktır. Anayasayı İhlal ve Köpek Davaları... Yüksek Adalet Divanı saat 9.30 da anayasayı ihlal suçundan düşük cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes dâhil 401 milletvekilini yargılayacaktır. Öğleden sonra Köpek Davası adı verilen ikinci davanın duruşmasına başlanacaktır. Bu davanın sanıkları Afgan Kralı tarafından kendine hediye edilen köpeği Atatürk Orman Çiftliği’ne 20 bin liraya satan Celal Bayar ile buna iştirak eden düşük Tarım Bakanı Nedim Ökmen’dir.

¹⁴¹ Son Havadis, 27 Eylül 1960, yıl 9, sayı 63, s. 1.

¹⁴² Son Havadis, 8 Ekim 1960, yıl 9, sayı 74, s. 1.

¹⁴³ Son Havadis, 9 Ekim 1960, yıl 9, sayı 75, s. 5.

¹⁴⁴ Son Havadis, 13 Ekim 1960, yıl 9, sayı 79, s. 1-5.

¹⁴⁵ Son Havadis, 14 Ekim 1960, yıl 9, sayı 80, s. 1.

¹⁴⁶ Kudret, 14 Ekim 1960, Yıl 1, sayı 3/2906, s. 5.

Birinci davada sanıkları savunmak üzere bugün Yassıada'ya 27 avukat gidecektir. Bunların içinde Adnan Menderes'i savunacak olanlar Burhan Apaydın ile Talat Asal'dır¹⁴⁷."

15 Ekim 1960 tarihli Kudret Gazetesinde Gazanfer Kunt'un yargılamaların ilk günü ile ilgili izlenimlerinde Yüksek Adalet Divanı'nın görevini yapacağı tarihi salonda zabıt katipleri, yabancı basın mensupları, avukatlar ve dinleyicilerin yerlerini aldığı saat 9.30 da muhafızların ellerindeki otomatik tabancalarla sanıkların oturacakları yerin etrafını çevirdiklerini ifade etmiştir. Sanık Bayar, Menderes ve kabine üyelerinin salona alındıktan sonra Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 26.9.1960 esas ve 1 sayılı kararını okuyacağını bildirmiştir. Menderes'in avukatının tebligatın zamanında yapılmadığını belirterek karara itiraz ettiğini duruşmanın ertelenmesini istediğini ancak bunun reddedildiğini bildirmiştir. Okunan karara göre DP ileri gelenlerinin muhalefet yıllarında insan hak ve hürriyetlerini sağlamak bakımından yaptıkları vaatlerle zamanında bu vaatleri nasıl inkar ettiğine dair ileri sürdüğü mütalaaların karşı karşıya getirildiğine değinmiş ayrıca Bayar'ın muhalefet yıllarında ülkenin çeşitli yerlerinde yaptığı konuşmaların görüşüldüğünü ifade etmiş ve bu konuşmalardaki vaatlerin nasıl ihmal edildiğinin sorulduğunu açıklamıştır. Sabık iktidarın anayasa prensiplerini nasıl ayaklar altına aldığı örneklerle izah edilmiştir. Celal Bayar partinin kendine vermiş olduğu hakları çiğneyip anayasaya aykırı davranmakla ve memlekette şiddet rejiminin kurulmasına sebebiyet vermekle suçlanmıştır. Adnan Menderes hakkındaki iddialara gelince istediği kimseleri mebus yaptığı, Büyük Doğu Mecmuası sahibi Necip Fazıl Kısakürek'e bütçeden para verdiği, DP Meclis grubunda İnönü ile ilgili bu memlekette bir İnönü davası vardır ve biz bu davayı halledeceğiz dediği, memlekette adliye kararı ile sonuç almanın mümkün olmadığını ifade ettiği izah edilmiştir. Menderes söz almış ve aylardan beri tecrit edilmiş halde olduğunu bir tek odanın içinde günün her saatinde bir subayın nezareti altında bulunduğunu ve onunla bir kelime konuşmak imkânından mahrum olduğunu söylemiştir. Kendilerine imkan verilmesini morallerinin düzeldikten sonra Türk Milleti'ne suçsuz olduğumu ispatlayacağımı ifade etmiştir¹⁴⁸.

Davalarla ilgili Son Havadis Gazetesi 14 Kasım tarihli yazısında suçlamalar ve istenen cezalara ilişkin şu haberi yayımlamıştır: Celal Bayar: Anayasayı İhlal,

¹⁴⁷ *Milliyet*, 14 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3733, s. 1-5.

¹⁴⁸ *Kudret*, 15 Ekim 1960, Yıl 1, sayı 4/2907, s. 5.

Köpek Davası, Topkapı Olayları, Vatana İhanet, Ankara İstanbul Olayları, 6-7 Eylül Olayları ile ilgili istenen ceza 3 defa idam, 66 yıl hapis cezası olmuştur. Adnan Menderes: Anayasayı İhlal, Cinayet, Topkapı Olayları, Ankara İstanbul Olayları, 6-7 Eylül Olayları, Halkı Silahlandırma, Örtülü Ödenek Yolsuzluğu, 1957 Seçim Hileleri ile ilgili istenen ceza 2 defa idam, 91 sene hapis cezası olmuştur. Medeni Berk: Anayasayı İhlal, Ankara ve İstanbul Olayları için 2 defa idam, 20 yıl hapis cezası istenmiştir. Tevfik İleri: Anayasayı İhlal, Ankara İstanbul Olayları, Halkı Silahlandırma suçları için istenen ceza 2 defa idam, 40 yıl hapis olmuştur. Celal Yardımcı: Anayasayı İhlal, Ankara İstanbul Olayları için 2 defa idam, 20 yıl hapis cezası istenmiştir. Ethem Menderes: Anayasayı İhlal, Ankara İstanbul Olayları için istenen ceza 2 defa idam, 20 yıl hapis olmuştur. F. Rüştü Zorlu: Anayasayı İhlal, Ankara Olayları, Yolsuzluk, 6-7 Eylül Olayları için 2 idam 26 yıl hapis cezası istenmiştir. Hasan Polatkan: Anayasayı İhlal, Zimmet, Ankara İstanbul Olayları için istenen ceza 2 defa idam 25 yıl hapis olmuştur. İzzet Akçal: Anayasayı İhlal, Ankara İstanbul Olayları için istenen ceza 2 defa idam 20 yıl hapis olmuştur. Lütfi Kırdar için ise Anayasayı İhlal, Ankara İstanbul Olayları için iki defa idam ve 20 yıl hapis cezaları istenmiştir¹⁴⁹.

1.3.1. Anayasayı İhlal Davası

Son Havadis gazetesi Anayasayı ihlal davasını Yassıada duruşmalarının odak noktası olarak görmüştür. 360 sanık hakkında 5 yıldan 20 yıla kadar ağır hapis cezası, 37 sanık hakkında ise idam cezası istenmiştir. Anayasanın tamamını veya bir kısmını değiştirmek veya kaldırmak suçlarından yargılanacak olan sanıklardan 37'si ile ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 146. Maddesinin 1. Fıkrası gereğince idam cezası istenmiştir. Yüksek Adalet Divanı'nın bu noktada inceleyeceği konular; 6195 sayılı kanunla CHP mallarının ele geçirilmesi, Kırşehir'in hükümet tebliği ile kaza haline getirilmesi, hakimlik güvencesi ve mahkeme bağımsızlığının ihlal edilmesi, seçim kanunu üzerinde yapılan antidemokratik değişiklikler, 6761 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun çıkarılması, Tahkikat Encümeni oluşturulması kararı ve sebepleri, Tahkikat Encümenininin 7468 sayılı Salahiyet Kanunu çıkmadan önce almış olduğu kararlar ve yine bu kanunun encümene verdiği yetki ile anayasayı değiştirmek ve kaldırmak yoluna gidilmesi olarak sıralanmıştır¹⁵⁰. 14 Ekim 1960 da

¹⁴⁹ *Son Havadis*, 14 Kasım 1960, yıl 9, sayı 111, s. 1-5.

¹⁵⁰ *Son Havadis*, 11 Mayıs 1961, yıl 10, sayı 286, s. 1-5.

başlayan yargılamalarda 27 Mayıs Darbesinin ilk gününden itibaren bu hareketin oluşmasında suçlu görülen sanıklar Anayasaya uymama gerekçesiyle yargılanmışlardır¹⁵¹. Milliyet Gazetesinin haberine göre Anayasa'yı İhlal Davası'nın 24 Mayıs 1961'deki duruşmasında dört sabık bakanın sorgusu yapılmıştır. Bunlardan Atıf Benderlioğlu, Celal Bayar ve Adnan Menderes *“Allah'tan sonra en çok DP Grubundan korktuklarını ve bu yüzden diktaya gitmelerine imkan olmadığını”* söylemişlerdir¹⁵². 53 oturum süren davada 47 sanık beraat etmiş, 348 sanık 4 yıl 2 aydan idama kadar çeşitli cezalar almışlardır¹⁵³.

Bu davalar dışında Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilen diğer davalardan Zimmet Davasında Ticaret Bakanı Zeyyad Mandalinci Milletlerarası Para Fonu'ndan aldığı resmi para hesabını görevden ayrıldıktan sonra da kullanarak Toprak Mahsulleri Ofisine yönlendirmesi sebebiyle zimmetine para geçirmek suçuyla yargılanmıştır. 5 duruşmada dokuz tanık dinlenen dava sonunda Mandalinci beraat etmiş, ona yardım etmekle suçlanan yeni Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen ise 6 ay hapse mahkûm edilmiştir¹⁵⁴.

Anayasayı ihlal davası ile birleştiren diğer bir dava olan Ali İpar Davasında İpar Transport Şirketi sahibi ve müdürü Ali İpar, Amerika'da Ekonomi Heyetinin Başkanı Nihat Ali, sabık Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, sabık Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Başbakan Yardımcısı Medeni Berk görevi kötüye kullanarak usulsüz kredi kullanımından fayda sağlamakla ve ülke dışına döviz kaçırmak gerekçesi ile suçlanmışlardır. *“Armatör Ali İpar, İpar Trasport Şirketi olarak Amerika'dan satın aldığı üç adet gemi için yurt dışına usulsüz döviz çıkartmakla suçlanmıştır. 162.500 sterlin kıymetindeki gemilerine döviz tahsisi isterken araya bir paravana firma sokmuştur. Gemiler bu firmanın malı olacak ve firma bunları İpar Transport'a 282.000 sterline satacaktır. Böylece 120.000 sterlin fazladan tahsis edilmiş bulunacaktır. Yani İpar sterlin başına 25 lirayı Merkez Bankasına ödemek suretiyle 3 milyon liralık sterline sahip olacaktır. Bu miktardaki sterlinin o dönemki değeri 6 milyon lira olduğundan İpar 3 geminin tahsisi ile dört gemi satın alabilecekti. Gemi satın almak için Gemi Seçme Heyeti'nin izni*

¹⁵¹ Kaya, Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali, s. 81.

¹⁵² Milliyet, 25 Mayıs 1961, yıl 12, sayı 3950, s.1.

¹⁵³ Hulusi Turgut, *Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s.58.

¹⁵⁴ Kaya, Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali, s. 75-77.

*gerekiyordu. Fatin Rüştü Zorlu burada devreye girerek heyetten selahiyet almıştır*¹⁵⁵.

19 Ocak 1961 tarihindeki duruşmada okunan karara göre; İpar Transport Şirketi ile sanık Ali İpar'dan gayri diğer ortaklarının hisselerine konulan ihtiyati tedbir ve haczin kaldırılmasına, sanık Sebati Ataman, Hasan Polatkan, Hayrettin Erkmen'in tevkif tarihlerinin nazarı alınarak bu suçtan haklarında verilen tevkif müzekkeresinin geri alınmasına ve esasın 13 numarasında kayıtlı bu davanın 1 esasa kayıtlı Anayasayı İhlal davası ile birleştirilmesine karar verilmiştir¹⁵⁶. Ali İpar'ın 26.790.285 TL ağır para cezası ile 2 yıl ağır hapis cezasına; Fatin Rüştü Zorlu ile Adnan Menderes ve Medeni Berk'in birer yıl ağır hapis cezasına çarptırılmasına, dosyalarının Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmesine; Hasan Polatkan, Hayrettin Erkmen ve Sebati Ataman'ın da 3'er ay hapis cezasına çarptırılmalarına karar verilmiştir¹⁵⁷.

Anayasayı ihlal davası ile birleştirilen bir diğer dava Barbara Davası'dır. Bu davada Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın hasta olan eşine tıbbi malzeme getirmek için Maliye Bakanlığı'ndan 500 dolarlık döviz tahsisi aldığı, ancak bu para ile Batı Almanya'dan Barbara Kutzke adında bir hastabakıcı getirdiği iddia edilmiştir. 6 duruşma süren davada Koraltan 5 ay 25 gün hapis, Polatkan 6 ay hapis cezası almıştır¹⁵⁸.

İktidar muhalefet arasında gerçekleşen ve Yassıada Davalarına konu olan olaylardan biri de Geyikli Olayları'dır. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek beraberinde Nusret Sefa Coşkun, Esat Mahmut Karakurt, Hasan Reşit Tankut, Rıza Tekelli gibi parti mensupları ile Çanakkale Gezisine başlamışlardır. Ezine ilçesine bağlı Geyikli'de parti toplantısı yapmak istemişlerdir. 11 Eylül 1959'da gerçekleşen olayları Akis Dergisi 15 Eylül 1959 tarihli sayısında şöyle anlatmıştır: *“Demokrat Parti rozetleri ile ve içkili halde olan 500 kadar insan CHP'lileri pek hoş olmayan bir şekilde beklemişlerdir. Otobüs Geyikli'ye girdikten sonra CHP'lileri ve gazetecileri getiren aracın etrafını sarmışlardır. Otobüsten inen heyeti taş, sopa ve toprağa karıştırılmış cam kırıkları ile küfürler ederek karşılamışlardır. Cam tozu ile karıştırılmış toprağı avuç avuç CHP heyetindekilerin*

¹⁵⁵ Akis, 18 Kasım 1960, sayı 331, s.23-24.

¹⁵⁶ Milliyet, 20 Ocak 1961, yıl 11, sayı 3828, s.1-5.

¹⁵⁷ Turgut, *Yassıada'da Savunmalar*, s.71.

¹⁵⁸ Turgut, *Yassıada'da Savunmalar*, s.73-74.

gözlerine doğru savurmuşlardır. Ayrıca Ulus gazetesi muhabiri Ayhan Yetkiner ve Dünya gazetesi muhabiri Orhan Peksayar olayları fotoğraflamak isterken saldırıya uğramışlar, önce fotoğraf makineleri sonra kendileri zarar görmüşlerdir. Heyet olayların ardından Çanakkale'ye dönmüştür”¹⁵⁹. Geyikli hadiselerinden bir gün sonra 12 Eylül 1959'da İstanbul'a dönen Kasım Gülek konu ile ilgili basın toplantısı yapmış ve verdiği bilgiler Milliyet gazetesinde şöyle aktarılmıştır: “Geyikli'deki tecavüz hadiselerinin sorumluluğu Demokrat Parti'ye aittir. Olaylar cana kast etme teşebbüsüdür. Hiçbir önlem alınmamış, inzibat kuvvetleri olaylara seyirci kalmışlardır”¹⁶⁰. Geyikli'de yaşanan olayları yerinde incelemek isteyen Tokat milletvekili Daniş Yurdakul ve Ankara milletvekili İbrahim Saffet Omay'dan oluşan tahkikat heyeti Çanakkale'ye gitmiştir. İstanbul'dan Çanakkale'ye gelen CHP heyeti Çanakkale iskele meydanında toplanan 600'ü aşkın Demokrat Partili tarafından vapurdan indirilmemişlerdir. CHP milletvekilleri Demokrat Partililer tarafından protesto edilmiş ve CHP heyeti İmroz'a gitmek zorunda kalmıştır¹⁶¹. Milliyet gazetesinin 20 Ocak 1961 tarihli haberine göre tanıklar içinde baş tertipçinin Menderes olduğunu açıkça söyleyenler de olmuştur¹⁶². Çanakkale Geyikli olayları davası 10 Mart 1961 tarihindeki duruşmada Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmiştir. Karar: “Esasın 30 numarasında kayıtlı olan bu davanın anayasayı cebren tehdit ve tağyir davası ile birleştirilmesine oy birliği ile kara verildi” şeklinde açıklanmıştır ve ayrıca gazetede idamları istenen sanıklardan Adnan Menderes, Nuri Toğay, Servet Sezgin ve Ahmet Hamdi Sezen'in kararı sinirli bir şekilde dinlediği ifade edilmiştir¹⁶³. 11 duruşma görülen davada Servet Sezgin 10 yıl, Ahmet Hamdi Sezen 7 yıl ağır hapse mahkûm edilmiştir¹⁶⁴.

Topkapı Olayları Davasında Topkapı'da İnönü'nün bir grup gösterici tarafından 4 Mayıs 1959'da protesto edilmesi olaylarının görüşüldüğü dava 22 oturum sürmüştür. Milliyet gazetesinde Topkapı Davasının 17 Nisan 1961 tarihinde karara bağlandığı ve 13 sanığın tahliye edildiği ve bu sanıkların Macit Tokcan, Selami Oğuz, Ali Rıza Genç, Ahmet Bükerman, Temel Çolak, Faruk Eryener, Hüsamettin Göktaş, Naci Onuk, Galip Uzunsaç, Süreyya Sancar, Muzaffer Polat,

¹⁵⁹ *Akis*, 15 Eylül 1959, sayı 268, s. 7-8.

¹⁶⁰ *Milliyet*, 13 Eylül 1959, yıl 10, sayı 3354, s.1-5.

¹⁶¹ *Milliyet*, 20 Eylül 1959, yıl 10, sayı 3361, s.1-5.

¹⁶² *Milliyet*, 20 Ocak 1961, yıl 11, sayı 3828, s.1.

¹⁶³ *Milliyet*, 11 Mart 1961, yıl 11, sayı 3977, s.1.

¹⁶⁴ Turgut, *Yasıada'da Savunmalar*, s. 83.

Ahmet Kandemir, Şuayip Kutlu olduğu ve davanın anayasayı ihlal davası ile birleştirildiği ifade edilmiştir¹⁶⁵. Nüvit Up, Zeki Şahin, Sabahattin Kızılaşahin, Necmi Aksoylu, Cemil Öget, Orhan Tepe, Ali Rıza Satıcı ve Ahmet Taşçıoğlu 3 yıl 9 ay hapis cezası almışlardır. Celal Kosova, Ziya Sevginer, Selahattin Genç, İbrahim Dizdaroğlu, Mehmet Horoz, Mehmet Çolakoğlu, Salih Taşer, Mevlüt Karakaya, Saffet Işık, İhsan Doğançay, Kadriye Caymaz, Demir Ersoy, Seyfi Kubat, Turgut Tunç, Ali Rıza Günçer, Fikret Gören, Seyfi Ak, Hasan Keşkek, Ziya Kabakçı, Veli Duman 7 yıl 6'şar ay ağır hapis cezası almışlardır¹⁶⁶.

1.3.2. Köpek Davası

Bahsedilen Köpek Davası; Bayar'a Afgan Kralı tarafından hediye edilen köpeğin Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in emriyle 1000 liralık değerine mukabil 20 bin liraya Atatürk Orman Çiftliğine satılmasına yöneliktir¹⁶⁷. Bu paranın Çeşme ilçesinin Mursallı Köyü'ne yaptırılan çeşme inşaatına gönderildiği açıklanmıştır. 4 celse süren bu davada Nedim Ökmen 5 yıl ağır hapis ve müebbetten memuriyetten mahrumiyet cezasına, Bayar 4 yıl 2 ay cezaya çarptırılmıştır¹⁶⁸. Celal Bayar Köpek Davası'nda suçlu olduğunu kabul etmiş ve “*Küçük bir mesele için yüksek mahkeme huzuruna çıktığım için cezaların en büyüğünü çekiyorum*” demiştir¹⁶⁹.

1.3.3. Ankara ve İstanbul Olayları Davası

Diğer bir dava Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde yaşanan olaylarda polis tarafından ateş açılması iddialarıyla 118 sanığın yargılandığı 28-29 Nisan olaylarıdır¹⁷⁰.

19. Oturum saat 9.30 da açılan Birinci Celsede İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörü Tarık Zafer Tunaya ifadesinde şunları anlatmıştır: “*28 Nisan 1960 Perşembe günü başlayan olaylar talebelerin enstitü ve dersaneler bloğuna toplanmaları ile başlamıştır. Birkaç defa bu gibi olaylara şahit olduğum için bunda bir hususiyet görüp gittim. İstiklal Marşı söylendi ve öğrenciler Atatürk Anıtına*

¹⁶⁵ *Milliyet*, 18 Nisan 1961, yıl 11, sayı 3914, s.1.

¹⁶⁶ Turgut, *Yassıada'da Yargılamalar*, s.81-82.

¹⁶⁷ *Son Havadis*, 15 Ekim 1960, yıl 9, sayı 81, s. 1-5; *Akşam*, 15 Ekim 1960, s. 1; Apuhan, *27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes*, s. 221.

¹⁶⁸ Mehmet Özsakallı, *Yassıada Yargılamaları'nın Türk Basınındaki Yankıları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 100.

¹⁶⁹ *Son Havadis*, 15 Ekim 1960, yıl 9, sayı 81, s. 3.

¹⁷⁰ Atiye Emiroğlu, “27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Partinin Tasfiyesi”, Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, *Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1(Mayıs 2011), s. 22.

doğru gittiler. Ben de orayı görebilmek için fakülteden Mavi Salon dediğimiz yere gittim ve olayları seyrettim. Hürriyet hürriyet diye bağıran gençleri ciplere doldurup götürdüler. En sonunda bir cip kaldı. Bu cip içinden çıkan insanlar talebelerin olduğu istikamette ateş etmeye başladılar”¹⁷¹.

Yassıada yargılamalarında Ankara Olaylarının görüşüldüğü 23. Oturum 2. Celsede o dönem üniversite tarafından Başbakanlıkta görevlendirilen bir profesör olan Memduh Yaşa ifadesinde “*Celal Bayar’ın İçişleri Bakanı Namık Gedik’e olay yerine gitmesini megafonla bizden olanlar olmayanlar ayrılınsınlar, yayılım ateşi açılacaktır*” demesini istediğini belirtmiştir. Celal Bayar bunun sorulması üzerine kendisinin ateş emri vermesi ile ilgili cümleyi hatırlamadığını ancak nümayişçileri ayırt edebilmek için kanunun tatbikini istediğini ifade etmiştir. Ayrıca kendisi ile ilgili ifadelerde “*Çankaya’yı basacaklar beni alacaklar, ben buraya milli irade ile geldim cebimde bir silahım var onunla mukabele ederim*” diye beyanatta bulunup bulunmadığı sorulduğunda böyle bir konuşma yapmadığını kendisinin ülkedeki sokak gösterileri sonucunda hükümet değişikliğinin olmamasını istediğini ifade etmiştir. Esas olanın ateş etmek değil olayların çözülmesi olduğunu söylemiştir¹⁷². 376 tanık dinlenen davada 50 sanık 6 aydan 15 yıla kadar varan hapis cezaları almışlardır. 41 sanık beraat etmiştir. Rüştü Erdelhun’a oy çokluğu ile ölüm cezası verilmiş, Ethem Yetkiner’de müebbet hapse mahkûm olmuştur¹⁷³.

1.3.4. Kayseri Olayları Davası

Yassıada’da görülen diğer bir davada Kayseri olayları olmuştur. Bu davada Bayar, Menderes, 11 eski bakan ve bazı memurlar hakkında 2 Nisan 1960 günü İnönü’yü Kayseri’ye sokmama iddiaları görüşülmüştür¹⁷⁴.

Kayseri olaylarında Bayar ve Menderes’in fiilleri Anayasayı ihlalin maddi vakası olarak değerlendirilmiştir. 13 sanıklı 13 duruşma süren davada 50 tanık dinlenmiştir. Vali Ahmet Kınık, General Kemal Çakın, Milli Emniyet Müfettişi Aziz Ronabar 4 yıl 2’şer ay hapis ve kamu hizmetlerinden sürekli men cezasına çarptırılmıştır¹⁷⁵.

¹⁷¹ Emine Gürsoy Naskali, *Yassıada Zabıtları-3, İstanbul- Ankara Olayları Davası*, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 1643.

¹⁷² Naskali, *Yassıada Zabıtları*, s. 2103-2107.

¹⁷³ Turgut, *Yassıada’da Yaptırılmayan Savunmalar*, s.90.

¹⁷⁴ Emiroğlu, “DP’nin Tasfiyesi”, s. 23.

¹⁷⁵ Turgut, *Yassıada’da Yaptırılmayan Savunmalar*, s. 85.

1.3.5. Vinylex Davası

Yargılamalardaki diğer bir konu Vinylex Davası'dır. Son Havadis Gazetesi 4 Kasım 1960 tarihli nüshasında bu davayı “*Polatkan Terliyor Düşük Bakan 12 milyon 500 bin liralık irtikabın hesabını veriyor*” manşetiyle duyurmuştur. Duruşmada okunan raporda Vinylex Şirketi'nin 1952'de 20.000 Türk lirası sermaye ile kurulduğu ve sonraki yıllarda 126.000, 400.000 ve 3.000.000 liraya yükseldiği belirtilmiş ve şirket kurucuları arasında Necati Dölay ile Hüseyin Altan'ın damadı ve kızı bulunduğu açıklanmıştır¹⁷⁶. İddianameye göre Maliye Bakanı Hasan Polatkan bazı bankalardan, karşılığında rüşvet alarak bu şirkete kredi sağlamıştır. Vinylex Şirketi mümessili ve Standart Şirketi hissedarlarından Ragıp Sipahi suça vasıta olmaktan, şirket hissedarları Necati Dolay ile Hüseyin Altan'da rüşvet vermekten sanık bulunmuştur¹⁷⁷. Dava ile ilgili bilirkişi raporunda çeşitli bankalar tarafından şirkete açılan krediler miktar ve tarihleri ile belirtilerek kredilerin 1957 yılından itibaren büyük bir artış gösterdiği ve ipotek temini yoluna gidilmediği açıklanmıştır. Rapor okunurken Başkan Başol, Polatkan'a İş Bankası ile Yapı Kredi Bankasının bildirisinde kredilerin kendisinin aracılığı ile verildiği kaydına karşı söyleyeceği olup olmadığını sorduğunda Hasan Polatkan, Ragıp Sipahi ve şirketleri ile bir çıkarı olmadığını ve hisse senetleri ile de bir ilgisi olmadığını söylemiştir. Başkan Başol Ragıp Sipahi'ye Polatkan'ın açıklamasına karşı bir diyeceği olup olmadığını sorunca Sipahi, Polatkan'ı 20 seneden beri tanıdığını ve hiçbir çıkar elde etmediğini ifade etmiştir¹⁷⁸.

Beş duruşma süren davada Hasan Polatkan beş yıldan az olmayacak, diğerleri de üç yıldan az olmayacak şekilde hapis ve para cezalarıyla karşılaşmışlardır. Daha sonra Vinylex Davası Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmiştir. Hasan Polatkan yedi yıl hapis cezasına çarptırılmıştır¹⁷⁹. Necati Dolay, Hüseyin Altan, Ragıp Sipahi'nin de 3 yıl 6'şar ay ağır hapis cezasına çarptırılmışlardır¹⁸⁰.

1.3.6. Demokrat İzmir Gazetesi'nin Tahribi Davası

Adnan Menderes'in de içinde bulunduğu 24 sanık İzmir'de Demokrat Parti aleyhine yazılar yazan gazetenin matbaasına zarar vermek istemekle

¹⁷⁶ *Son Havadis*, 4 Kasım 1960, yıl 9, sayı 101, s. 1-5.

¹⁷⁷ *Milliyet*, 5 Kasım 1960, yıl 11, sayı 3755, s. 1.

¹⁷⁸ *Son Havadis*, 5 Kasım 1960, yıl 9, sayı 102, s. 1.

¹⁷⁹ Kaya, *Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali*, s.75.

¹⁸⁰ Turgut, *Yasıada'da Savunmalar*, s.65.

suçlanmışlardır¹⁸¹. 16 Mart 1961 tarihli Milliyet gazetesinde önceki günkü duruşmada Adnan Menderes'e şahsi savunmasını yapması için söz verildiği ifade edilmiştir. Menderes savunmasında şöyle demiştir; *“İddia edildiğine göre ben Demokrat İzmir Gazetesi'nin tahririni terkip etmiş ve Muzaffer Kurbanoglu ile bazı milletvekillerinden mürekkep bir grubu bu tahrirde azmettirerek İzmir'e göndermişim”* diyerek sözlerine başlamış ve şöyle devam etmiştir *“İddia edildiğine göre terkidenden maksat matbuatı susturmak Anayasayı tebdil, tağyir ve ihlal etmiş ve dikta rejimi kurma yoluna gitmişim ve vaka cereyan ettikten sonra alçaklar, bir şey beceremediniz”* demesinin doğru olamayacağını belirtmiş ayrıca *“Demokrat İzmir gazetesinin tahriri fülünün hazırlanması bana atfolunması, matbaanın taşlanması iddiaları sadece menfi ve alehte bir zan ve şüphe hududunu aşmaz”* demiştir¹⁸².

Son Havadis gazetesinde Demokrat İzmir'in tahriri davasında 11 kişinin beraat ettiği ifade edilerek bu isimler Belig Beler, Mustafa Bozoklar, İsmet Bilgi, ... Saka, Mehmet Özyağcı, İsmail Babayığit, Eyüp Şenöztok, Ahmet İdiz, Kemal Serdaroglu, Cemal Gökten, İsmail Küntay olarak sıralanmıştır¹⁸³. Bu dava da Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmiştir. Faruk Tunca 4 yıl 2 ay hapis, Erbey Nallioğlu ve İsmet Uç 3'er yıl hapis ve 250'şer lira para cezasıyla cezalandırılmışlardır¹⁸⁴.

1.3.7. Vatan Cephesi Davası

Vatan Cephesi Davasında ise 22 sanık Türkiye'de demokrasiyi ilke edinen kurum ve kuruluşları engellemek için Vatan Cephesi Ocaklarını kurmakla suçlanmışlardır¹⁸⁵. Yassıada'da 27 Nisan 1961 de Vatan Cephesi Davası'na başlanmıştır. 22 sanıklı dava duruşmasında 56 sayfalık Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesi 30. Sayfaya kadar okunmuş ve sanıklar dinlenmiştir. Adnan Menderes Vatan Cephesi'nin bir slogan olduğunu, politikada bunların normal karşılanacağını ifade etmiştir. Sanıklardan Sebati Ataman, Mükerrerem Sarol, Tefik İleri, Remzi Birand, Vatan Cephesi ocaklarının iltihak yolunda bir çalışma yapmadıklarını söylemişlerdir. DP milletvekilliği ve devlet bakanlığı görevini yapmış olan Mükerrerem Sarol Vatan Cephesini onaylamadığını bildirmiştir. 28 Nisan 1961 tarihli

¹⁸¹ Kaya, Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali, s. 79.

¹⁸² Milliyet, 16 Mart 1961, yıl 11, sayı 3882, s.1-5.

¹⁸³ Son Havadis, 5 Mayıs 1961, yıl 10, sayı 280, s. 1-5.

¹⁸⁴ Turgut, Yassıada'da Savunmalar, s.87.

¹⁸⁵ Kaya, Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali, s. 81.

Milliyet gazetesinin haberine göre sanık Refik Koraltan'ın hatıra defterinden okunan bilgiye göre Koraltan'ın Vatan Cephesi'ne kaydolmasının milletın ortak davası olduğunu söylediği belirtilmiřtir¹⁸⁶. Vatan Cephesi davası 21 Haziran 1961 tarihinde karara bağlanmıştır. 22 sanıktan Sebati Ataman, Hadi Hüsman ve Mükerrerem Sarol'un tevkifleri kaldırılmış, Menderes ve Koraltan dahil 19 sanık mahkum olmuştur. Vatan Cephesi Davası, Menderes'in hakkında idam talep edilip Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilen davalardan altıncısı olmuştur. Zımni mahkumiyet kararının ise dokuzuncusu olmuřtur¹⁸⁷.

1.3.8. Bebek Davası

Adnan Menderes'in yargılandığı bir diğer dava da Bebek Davası'dır. Bu davada Menderes'ten evlilik dışı hamile kalan Ayhan Aydan'ın hamileliği sırasında bebeğinin ölmesinden dolayı Adnan Menderes suçlanmıştır. Davanın gerekçeli kararında Devlet opera sanatçılarında Ayhan Aydan ile Adnan Menderes'in 1951 yılında tanışmalarıyla başlayan ilişkileri sonucunda 1953 ve 1954 senelerinde hamile kalan Aydan'ın sağlık sorunları sebebiyle bebeklerini kaybettikleri 1955 yılında tekrar Adnan Menderes'ten hamile kalan Ayhan Aydan'ın 8 aylık hamile iken kanaması olduğu için İstanbul Zeynep Kâmil Hastanesi doğum uzmanı Fahri Atabey'i aradığı ve ona ulaşamamış olduğu için not bıraktığı ifade edilmiştir. Ankara Tıp Fakültesinde doğum uzmanı olan Doktor Alaattin Orhon tarafından doğum yaptırılmıştır. 8 aylık prematüre bir erkek çocuk doğurmuş 6 saat yaşayan bebek kalp yetmezliği sonucu öldüğu yönünde rapor hazırlanarak gömülmüştür. Adnan Menderes bu çocuğu, ileride kendisi için tehlike olacağı gerekçesiyle Doktor Fahri Atabey'e öldürtmekle suçlanmıştır. Ayhan Aydan'ın hamileliğini saklamak için bol giysiler giymesi Menderes aleyhinde delil olarak ileri sürülmüřtür¹⁸⁸.

Son Havadis gazetesi 4 Kasım 1960 tarihli haberine göre dava ile ilgili görülen duruşmada başsavcı yardımcısı Fahrettin Öztürk söz almış Ankara'da vazifeli olan Doktor Nuri Sezer ile birlikte bebeğin mezarını kendisinin açtığını ve yaptığı tetkikler neticesinde doğumun sekiz aylık değil tam olduğu sonucuna vardığını bildirmiş, bu doktorun şahit olarak dinlenmesini istemiş ancak Menderesin avukatı Burhan Apaydın bu talebin reddini istemiştir. Yüksek Adalet Divanı bu

¹⁸⁶ *Milliyet*, 28 Nisan 1961, yıl 11, sayı 3924, s. 1-5.

¹⁸⁷ *Milliyet*, 22 Haziran 1961, yıl 12, sayı 3975, s.1.

¹⁸⁸ Emine Gürsoy Naskali, *Bebek Davası, Yassıada Zabıtları 4*, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 135-139

talepler karşısında Nuri Sezer'in tanık olarak çağrılmasına ve duruşmanın 5 Kasım 1960 Cumartesi günü saat 10.30 'a ertelenmesine kara vermiştir¹⁸⁹. Sonuçta 7 duruşma süren davada Fahri Özdilek ve Adnan Menderes beraat etmişlerdir¹⁹⁰. Bebek Davası Adnan Menderes'in aklandığı tek dava olmuştur¹⁹¹.

1.3.9. 6-7 Eylül Olayları Davası

Sanıklar Kıbrıs anlaşmazlığı sebebiyle İzmir ve İstanbul Rumlarına karşı halkı ayaklandırmak, cana ve mala zarar verdimle suçlanmışlardır. Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı'nın bu konudaki iki numaralı tebliği şöyledir: “*Yüksek Adalet Divanı'nda 19 Ekim 1960 Çarşamba günü saat 9.30'dan itibaren sanıklar düşük Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, eski Bakanlardan Fuat Köprülü, eski valilerden Fahrettin Kerim Gökay ve Kemal Hadımlı, eski Emniyet Müdürü Alaaddin Eris, Selanik eski Konsolosu Mehmet Ali Baliğ ve muavini Mehmet Ali Çetiner, Oktay Engin olan 6-7 Eylül hadiselerine ait davanın duruşmasına başlanacaktır*¹⁹². Sanıklar için en az 4,5 yıl hapis cezası istenmiştir¹⁹³.

Son Havadis gazetesinin 5 Kasım 1960 tarihli nüshasında tanıkların bütün yükü Gedik'in üzerine yükledikleri ifade edilmiş ayrıca tanıkların önemi olay zamanındaki görevleri ve olayın neticelenmesi bakımından dikkat çekici bulunmuştur. Olay zamanı vali yardımcısı olan Vefik Kitapçıgil olay günü vilayette Vali Gökay ile İçişleri Bakanı Namık Gedik'in farklı düşüncelere sahip olduğunu belirtmiştir. Mesela Vali Gökay gaz bombası atılarak halk dağıtılsın emrini verirken Gedik sert tepkilere gerek yok demiştir. Ayrıca vali, ordu kumandanından silah kullanmasını istemiş fakat kumandan reddetmiştir. Adalet Divanı Başkanı Başol Orgeneral Vedat Garan'a askeri birlikler saat kaçta müdahalede bulundu diye sormuş tanık; emniyet müdürünün 18.45'de haber verdiğini saat 19.00'da da valinin yazılı emrini aldığını, emirde 18 tabur talep edildiği için bazı birliklerden yardım istendiğini söylemiştir¹⁹⁴.

¹⁸⁹ *Son Havadis*, 4 Kasım 1960, yıl 9, sayı 101, s. 1-5; *Milliyet*, 4 Kasım 1960, s. 1.

¹⁹⁰ Emiroğlu, “Demokrat Parti'nin Tasfiyesi”, s. 22.

¹⁹¹ Turgut, *Yassıada'da Savunmalar*, s.63.

¹⁹² *Milliyet*, 14 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3733, s. 1-5

¹⁹³ *Son Havadis*, 19 Ekim 1960, yıl 9, sayı 85, s. 1.

¹⁹⁴ *Son Havadis*, 5 Kasım 1960, yıl 9, sayı 102, s. 1-5.

20 duruşma sonunda karar açıklandığında Menderes ve Zorlu 6'şar yıl, İzmir Valisi Kemal Hadımlı 4 ay 10 gün ceza almıştır¹⁹⁵. Fuat Köprülü, Mehmet Ali Tekinalp, Hasan Uçar, Oktay Engin beraat etmiştir. Fahrettin Kerim Gökay ile Alaaddin Eriş hakkındaki kamu davası da kaldırılmıştır¹⁹⁶.

1.3.10. Örtülü Ödenek Davası

Menderes ile müsteşarı Ahmet Salih Korur on yıl içinde tutarı 24 milyon 548 bin 713 lira olan örtülü ödeneğin 13 milyon 242 bin 748 lirasını Muhasebatı Umumiye Kanunu'nun belirlediği amaçlar ve konular dışında harcamaktan sanık olmuşlardır. Menderes'in duruşma boyunca bocaladığını yazan Milliyet gazetesi bunun mahkeme salonunda görüşmelere sebep olduğunu belirtmiştir¹⁹⁷. Menderes 11 yıl 2 ay ağır hapis ve ayrıca 3 yıl hapis cezası almıştır. Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur ise 5 yıl 10 ay ağır hapse mahkûm olmuş, cezası yarıya indirilerek 2 yıl 11 ay hapse hüküm giymiştir¹⁹⁸.

1.4. Basında Yassıada Yargılamaları Sonuçları

Yassıada Duruşmalarında kararlar açıklanmadan önce Yeni Delhi'de bulunan Alparslan Türkeş Cemal Gürsel'e bir mektup göndermiştir. 7 Eylül 1961 tarihli mektupta Türkeş şöyle demiştir: *“Orgeneralim, Size asla yazmak niyetinde değildim. Fakat bugün memleketin yüksek menfaatleri bakımından bazı hususların dikkatinize sunulması zaruri olmuştur. Şöyle ki; Yüksek Adalet Divanı birkaç güne kadar eski iktidar mensupları ile ilgili kararı açıklayacaktır. Adaletin hükmüne daima hürmetkâr olmak şarttır. Ancak hükümlerin infazı yurttan mevcut durumun önemi göz önüne getirilince incelemeye değer görülmektedir. İdam cezalarının infazı memleketteki huzursuzluğu daha da artıracaktır. Ölüm cezalarının infazı yurt dışında milletimiz ve devletimiz aleyhinde tepkilere yol açacaktır. Cezaların infazı ile milletimizi bölen kin ve garez duyguları şiddetlenecek ve 27 Mayısın amacı olan milli birlik ruhunun geliştirilmesi güçleşecektir. Görüldüğü gibi cezaların infazıyla memlekete sağlanacak hiçbir fayda yoktur.”*¹⁹⁹

¹⁹⁵ Milliyet, 14 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3733, s. 1-5.

¹⁹⁶ Turgut, Yassıada'da Savunmalar, s. 62.

¹⁹⁷ Milliyet, 26 Kasım 1960, yıl 11, sayı 3776, s. 1.

¹⁹⁸ Turgut, Yassıada'da Yargılamalar, s.77.

¹⁹⁹ Osman Tarım, 27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye, s. 24-25.

Yassıada duruşmaları 15 Eylül 1961 tarihinde sonuçlanmış,15 sanık idama, 31 sanık müebbet hapse, 408 sanık da çeşitli hapis cezalarına mahkûm edilmiştir. 5 saat 20.dk süren duruşmada 133 sanık da beraat etmiştir²⁰⁰. 15 idam ve bir yığın hapis cezası öngören kararlar MBK'nin önüne gelmiştir. Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan'ın idamı MBK tarafından 15 Eylül 1961'de onaylanmıştır²⁰¹. 16 Eylül 1961 tarihli Cumhuriyet gazetesinde davalara yönelik izlenimler şöyle yer almıştır. Bayar ölüm cezasını duyunca soğukkanlılığını kaybetmemiş, vücudunu sağ ayağının üstüne yüklemiş daha sonra sol tarafa meyletmiştir. Ethem Menderes heyecanını sık sık yutkunarak göstermiş kararı duyunca daha fazla yutkunmaya başlamıştır. Fatin Rüştü Zorlu cezayı duyunca önce hiç renk vermemiş birkaç dakika sonra etrafına bakınmıştır. Hasan Polatkan'ın çehresinde herhangi bir değişiklik görülmemiştir. Tevfik İleri önce gergin bir bekleyiş içindeyken ölüm cezası almayıp müebbet hapse çarptırılınca gülmeye başlamıştır. Hamdi Sancar en çok heyecanlı olanlardan olmuştur. Donmuş gibi durmuştur. İbrahim Subaç beraat ettiğini duyunca düşüp bayılmıştır. Hilal Ülman 4 sene ceza aldığını duyunca bayılıp düşmüş, Kemal Serdaroğlu'da bayılanlardan olmuştur²⁰².

Ancak Celal Bayar'ın 65 yaşını bitirmiş olması dolayısıyla verilen ölüm cezası müebbet ağır hapse çevrilmiştir. Ölüm cezalarına mahkum edilen Refik Koraltan, Agah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişçioğlu, Bahadır Dülger, Emin Kalafat, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu, Zeki Erataman, Rüştü Erdelhun'un cezaları 15 Eylül 1961 gün ve 75 numaralı kararlar hapse çevrilmiştir. Müebbet hapis cezası alan isimler Son Havadis gazetesinde; Medeni Berk, Celal Yardımcı, Tevfik İleri, Vacit Asena, Kemal Biberoğlu, Hilmi Dura, Himmet Ölçmen, Kemal Özer, Necmeddin Önder, Selami Dinçer, Ekrem Anır, Hüseyin Ortakçioğlu, Reşat Akşemsettinioğlu, Selim Yatağan, Selahattin İnan, Sadık Erdem, Necati Çelim, Rauf Onursal, Enver Kaya, Mazlum Kayalar, Nuri Togay, Muhlis Erdener, Kemal Serdaroğlu, Hadi Tan, Cemal Tüzün, Samet Ağaoğlu, Sezai Akdağ, Ethem Yetkiner, Kemal Aygün olarak yer almıştır²⁰³.

²⁰⁰ *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1961,yıl 38, sayı 13332, s. 1.

²⁰¹ *Resmi Gazete*, 16 Eylül 1961, S. 10908, s. 1; Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi*, s. 169.

²⁰² *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1961,yıl 38, sayı 13332, s. 1.

²⁰³ *Son Havadis*, 16 Eylül 1961. Yıl 10, sayı 411, s.1; Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi*, s. 173.

Kararın onaylanmasından bir gün sonra idam edilen Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam hükmünün infaz olduğu MBK İrtibat Bürosu'nun 59. Numaralı bildiriyle açıklanmıştır:

1. Sakıt Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile sakıt Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın haklarında MBK tarafından tasdik edilen idam hükmü 16 Eylül 1961 Cumartesi günü sabaha karşı infaz edilmiştir.

2. Hakkında idam hükmü tasdik edilen diğer suçlu sakıt Başbakan Adnan Menderes'in hastalığı devam ettiğinden hüküm infaz edilememiştir. Tebliğ olunur"²⁰⁴.

Hasan Polatkan'ın zabıtlara geçen son sözleri şunlar olmuştur: *“Karıma ve çocuklarıma söylensin suçsuzum. Allah'a ve vicdanıma güveniyorum. Bu sözler anneme ve kardeşlerime de söylensin”*. Fatin Rüştü Zorlu da bıraktığı mektupta şunları yazmıştır: *“Sevgili anneciğim, Emelciğim, Sevinçciğim ve Ağabeyciğim Cenab-ı Hakkın huzuruna çıkıyorum. Sakinim huzur içindeyim. Benim için üzülmeysin. Sizlerin sakın ve huzur içinde yaşaması beni daima müsterih edecektir. Bir ve beraber olun. Allah'ın takdiratı böyleymiş. Hizmet ettim ve şerefimi daima muhafaza ettim. Anne siz sevdiğilerimi muhafaza edin ve Allah'ın inayetiyle onların huzurunu temin edin. Hepinizi Allah'a emanet eder, tekrar üzülmemenizi ve hayatta berdevan olarak beni huzur içinde bırakmanızı rica ederim. Allah memleketi korusun”*²⁰⁵.

Adnan Menderes, kararlar açıklanmadan önceki gece biriktirdiği uyku haplarını içerek intihara teşebbüs etmiş ve tedavi altına alınmıştır²⁰⁶. İnfaz bu yüzden bir gün gecikmiştir. Adnan Menderes'in cezasının infazı ise MBK tarafından onaylanmasından 36 saat sonra 17 Eylül 1961'de İmralı'da gerçekleştirilmiştir. Menderes'in son sözleri *“Hayata veda etmek üzere olduğum şu anda, devletim ve milletime ebedi saadetler dilerim. Bu arada karımı ve çocuklarımla şefkatle anıyorum”* olmuştur²⁰⁷. Menderes'in infazı MBK İrtibat Bürosu 61 numaralı bildiriyle şöyle açıklamıştır:

²⁰⁴ Yeni İstanbul, 17 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4252, s.1.

²⁰⁵ Apuhan, 27Mayıstan Yassıada Mahkemelerine Menderes, s. 224.

²⁰⁶ İlyas Topçu-Sema Akılmak Topçu, “Adnan Menderes'in Yargılanması ve İdamı”, Akademik Bakış Dergisi, 61(Mayıs-Haziran 2017), s. 71-72.

²⁰⁷ Örtülü, 3 İhtilalin Hikayesi, s. 172.

“- Ord. Prof. Sedat Tavvas, Amiral Bristrol Hastanesi Dahiliye Servisi şefi Dr. Nevzat Yeğinsu ve Yassıada Garnizon Hastanesi tabiplerinden Dr. Galip Bazalioğlu, Dr. Ahmet Karahallıoğlu, Dr. Zeki Kebapçıoğlu ve Dr. Sedat Yürütgen’den müteşekkil heyet tarafından düşük Başvekil Adnan Menderes’in sıhhi muayenesi yapılmış ve sıhhi durumunun tamamen normale döndüğü raporla tespit edilmiştir.

-Yüksek Adalet Divanınca verilen ve MBK tarafından tasdik edilen idam cezası hükmü infaz edilmiştir. Tebliğ edilir”²⁰⁸.

Sonuçta, DP dönemi kanlı bir şekilde sona ermiştir²⁰⁹.

1.5. Basında Yeni Anayasanın Hazırlanma Süreci

1.5.1. Basında Anayasa Komisyonu

27 Mayıs 1960 günü Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki bir grubun TSK adına yönetime el koymasıyla birlikte iktidar ve askeri hiyerarşi geçersiz kalmıştır. 1960 Darbesinin hemen ardından sivil yönetime geçmek için Anayasanın hazırlanması görevi Ordinaryüs. Prof. Sıddık Sami Onar başkanlığında İstanbul Üniversitesindeki hukukçuların oluşturduğu bir kurula verilmiştir²¹⁰. Bu anayasa komisyonu; Sıddık Sami Onar, Ragıp Sarıca, İsmet Giritli, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Muammer Aksoy, Tarık Zafer Tunaya, Hüseyin Nail Kubalı, Bahri Savcı, İlhan Arsel ve Naci Şensoy’dan oluşturulmuştur²¹¹. Milli Birlik Komitesi anayasa tasarısı hazırlanması hedefiyle İstanbul Komitesi dışında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültelileri de görevlendirmiştir²¹². Akis gazetesine göre komisyon üyelerinin ilmine vatanperverliğine herkes inanmış, böyle bir kurula verilen anayasa hazırlama işi kimseyi endişeye düşürmemiştir²¹³.

27 Mayısın ilk saatlerinde Askeri Şura toplantılarının yapıldığı salonda Cemal Gürsel anayasayı hazırlamakla görevlendirilen profesörlere: “Biz üniversiteye güveniyoruz, iman ediyoruz, Sizi çağırmamın sebebi şudur ki bize derhal yeni bir anayasa yapın. Bunu en kısa zamanda başarmanızı rica edeceğim. Zira biz üç ay içinde seçimlere gidip iktidarı sivil idareye bırakma kararındayız. Hazırlayacağınız

²⁰⁸ Son Havadis, 18 Eylül 1961, Yıl 10, sayı 415, s. 1.

²⁰⁹ Önal, “27 Mayıs Süreci ve Sonrası”, s. 528.

²¹⁰ Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960, yıl 37, sayı 12867, s. 1.

²¹¹ Oran, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Liderlik Olgusu ve Kurumsal Çerçevesi, s. 221.

²¹² Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000, s. 82.

²¹³ Akis, 5 Haziran 1960, sayı:302, s. 14; Cumhuriyet, 30 Mayıs 1960.

anayasanın içeriği konusunda sizi etkilemek istemiyoruz ancak; bir daha ihlal edilmeyecek ve dinin kullanılmasına izin vermeyecek bir anayasa olsun” diyerek düşüncelerini açıklamıştır²¹⁴. Anayasayı hazırlamakla görevli profesörler ordunun gerçekleştirdiği inkılap hareketinin ülkeye sağlayacağı en büyük ve unutulmayacak olan faydasının kusursuz bir hukuk devleti olacağını ifade etmiş ve yeni anayasa hazırlama hareketi karşısında ordunun tutumuna hayran kaldıklarını açıklamışlardır²¹⁵. İlim Heyeti derhal toplanmış ülkenin durumunu, darbenin nedenlerini hukuk ve ilim alanında incelemiştir. İstanbul Kurulu olarak da anılan bu grup ilk olarak 27 Mayıs 1960 Müdahalesini yasallaştırmak amacıyla hazırladığı 28 Mayıs 1960 tarihli raporu MBK’ye sunmuştur²¹⁶. Bu raporda; yapılan eylemin darbe olarak adlandırılmayacağı ifade edildiği gibi içinde bulunulan şartlar itibariyle yapılması gerekli olan bir hareket olarak nitelendirilmiştir. Zira ortada hükümet, anayasa ve meclis denebilecek vasıfta siyasi teşekküller yoktur²¹⁷.

Akis Gazetesi’nin 5 Haziran 1960 tarihli nüshasına göre Anayasa hazırlamakla görevli Sıddık Sami Onar Başkanlığındaki ilim heyeti 28 Mayıs tarihli ilk raporunda *“bir hükümetin meşruiyetini sadece menşesinde yani iktidara gelişinde değil, sonrasında da kendisini bu mevkie getiren anayasaya riayeti, ordu, kaza ve ilim müesseseleri gibi müesseselerle iş birliği yaparak hukuk nizamı içinde yaşaması ile mümkün”* görmüştür. Ancak eski hükümet bunların hiçbirini dikkate almamış, anayasaya tamamen aykırı kanunlar çıkarmış ve bunlara dayanmak suretiyle anayasayı ihlal etmiştir. Bu ortamda tek yol ihtilal olmuştur. Kurula göre önemli olan sadece milli iradeyle yönetime gelmek değil, daima milli iradeye saygılı olmak, meclis ve millet önünde edilen yemine sadık kalmaktır. İlim heyetinin belirlediği iki konudan birisi; demokrasi çerçevesinde kişi hak ve hürriyetlerini koruyarak bir hükümet kurup idareyi devretmek, diğeri de; devletin uygulanmayan ihlal edilen anayasası yerine bir hukuk devleti kurarak sosyal kurumların demokrasi ve adalet ilkesine dayanmasını sağlayacak bir anayasa hazırlamaktır. Üzerinde önemle durulan konu ileride ihlal edilemeyecek bir anayasa olmasıdır²¹⁸. Hazırlanacak anayasa tasarısının memleketin ilim adamları, hukukçuları, basın ve MBK tarafından

²¹⁴ Tefik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 87.

²¹⁵ *Yeni İstanbul*, 30 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3787, s. 1.

²¹⁶ *Akis*, 5 Haziran 1960, sayı:302, s.14; *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1960, yıl 37, sayı 12869, s.3.

²¹⁷ *Milliyet*, 29 Mayıs 1960, yıl 11, sayı 3598, s. 1-5; *Yeni İstanbul*, 30 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3786, s. 5.

²¹⁸ *Akis*, 5 Haziran 1960, sayı: 302, s. 14; Sıddık Sami Onar, “Benim Anayasalarım”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt 69, sayı 1-2/ Ocak 2011, s. 13.

incelendikten sonra bir referandum olarak milletin oyuna arz edileceği de ilave edilmiştir²¹⁹. Bu rapor askerlerin yaptığı darbeyi meşrulaştırdığı gibi yeni bir hükümetin ve anayasanın oluşturulması önerisi ile bir ihtilale ve bir devrime çevirmiştir²²⁰.

Anayasa hazırlıkları devam ederken, yasama işlerinin nasıl yürütüleceği ve MBK'nin yetkilerinin belirlenmesi için geçici bir anayasaya ihtiyaç duyulmuş, bu amaçla MBK'nin 4 Haziran günü görevlendirdiği Numan Esin ve Muzaffer Özdağ'ın hazırladıkları taslağa Adalet Bakanı Amil Artüs ile Anayasa komisyonundan Kubalı, Velidedeoğlu ve Aksoy'un eklemeleri ile geçici bir anayasa oluşturulmuş ve 1 sayılı kanun ortaya çıkmıştır²²¹. 12 Haziran 1960'da yürürlüğe giren ve "1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanun" adını taşıyan bu belgede; yeni anayasanın ve yeni seçim yasasının hazırlanmasından sonra gerçekleştirilecek demokratik bir seçim ile kurulacak TBMM'i göreve başlayıncaya kadar MBK'nin Türk milleti adına egemenlik hakkını kullanacağı belirtilmiştir. Aynı belgeye göre Komite'nin başkanı aynı zamanda devlet başkanı sayılırken, MBK'nin yasama yetkisini doğrudan kullanması, yürütme yetkisinin Komite başkanı tarafından atanan ve Komite tarafından kabul edilen bakanlar tarafından kullanılması kararlaştırılmıştır. Bu geçici kanunun en önemli maddelerden biri de iktidardan düşürülen DP'lileri ve onların suçlarına ortak oldukları iddia edilen kişileri yargılamak için Yüksek Adalet Divanı adı verilen özel bir mahkeme ve 30 üyeden oluşan Yüksek Soruşturma Kurulu'nun kurulmasıdır²²².

1961 Anayasası görüşülürken üyelerini doğrudan halkın seçtiği Millet Meclisi ve üyelerinin bir kısmını halkın seçtiği bir kısmını da seçimle gelmeyen üyelerin oluşturduğu Cumhuriyet Senatosu olarak iki meclisli yapı üzerinde durulmuştur. Anayasa çalışmaları sırasında fikir uyuşmazlıkları ortaya çıkmıştır. Yazar ve siyasetçilerden bir kısmı çift meclis sistemini faydalı görürken, bir kısmı ikinci meclisi gereksiz bulmuşlardır²²³. İkinci Meclisi faydalı bulanlar birinci meclisin aşırılıklarının kontrol edilmesi ve ilk mecliste kabul edilen yasaların anayasaya

²¹⁹ *Yeni İstanbul*, 30 Mayıs 1960, Yıl 11, sayı 3787, s. 5.

²²⁰ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 172.

²²¹ Mehmet Utku Öztürk, *1961 Kurucu Meclisi*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2016, s. 25.

²²² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi (Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye 27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980)*, 5. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 2002, s. 26; Öztürk, *1961 Kurucu Meclisi*, s. 25-26.

²²³ Bülent Yavuz, Mehmet Bülbül, "Çift Meclis Sistemi ve Türkiye", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVI/1, (2012), s. 229-230.

uygunluğu açısından incelenmesi ve gerekli ise düzenlemelerin yapılması açısından gerekli bulmuşlardır²²⁴. 1961 Anayasasının ön tasarısını hazırlayan İstanbul Bilim Kurulu'nda, Kurucu Meclis ve Temsilciler Meclisi'nde görev alacak olan İsmail Giritli çift meclis sistemini ve yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesini savunmuştur²²⁵. Çift Meclisi savunanlar meclisin oluşumları ve işleyişlerindeki farklılıkları itibariyle birbirlerini tamamladıklarını ifade etmişlerdir. Ali Fuat Başgil çift meclisin gerekli olduğunu, ikinci meclisin memlekete düzen ve istikrar sağlayacağını, partilerin hırslarını kontrol edebileceğini belirtmiştir²²⁶. Komisyon Başkanı Sıddık Sami Onar iki meclisli yapıyı savunurken seçim esasları ile ilgili olarak da *“Bu ikinci meclisi hangi esaslara istinat ettireceğiz, Bu meclisin üyelerini fertler yerine vilayet belediye gibi amme idareleri hükmi şahıslarına seçtirmek ve üyelerden bazı yaş ve tecrübe şartları aramakla konu halledilebilir mi? İstanbul vilayet ve belediyesi hükmi şahsı namına onun temsilcisi sayılan şehir meclisinin seçeceği ikinci meclis üyelerinin halkın seçeceği milletvekillerinden farklı kalitede olacağını ve iktidardaki siyasi partiden aldıkları direktiflere uyarak yapacakları taşkınlıkları önleyebileceklerini ne ile temin edebiliriz ve buna nasıl inanabiliriz?”*²²⁷ diyerek düşüncelerini açıklamıştır.

Çift meclisli yapının sakıncalı olduğunu düşünenler ise milletin gerçek temsilcisi olan birinci meclisin denetlemelerle işlevini yapamaz hale geleceğini ifade etmişlerdir²²⁸. Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisinde görevli ve Anayasa Komisyonu sözcülüğünü yapacak olan Turan Güneş çift meclisin işe yaramayacağını belirterek ikinci meclise hukuki olarak aynı yetkilerin tanınmayacağı zamanla çekişmelerin yaşanacağını savunmuştur²²⁹. Orhan Aldıkaçtı'ya göre ikinci meclis temel hak ve özgürlükleri koruma altına alabilecek bir yapıda bir kurum değildir ve ihtiyaç yoktur. Çift Meclisli yapıya karşı olanların ikinci meclisin milli iradeyi temsil edemeyeceğini, milli egemenliğin bölünmeden tek meclis olarak sürdürülmesinin gerekliliğini savunmuş ve çift meclisin demokratik olmadığını ifade etmişlerdir²³⁰. Çift Meclis sistemi tartışılırken basında çeşitli görüşlere yer vermiştir.

²²⁴ Tunca Özgişi, *Türk Parlamento Tarihinde Çift Meclis: Cumhuriyet Senatosu Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 44.

²²⁵ Özgişi, *Türk Parlamento Tarihinde Çift Meclis: Cumhuriyet Senatosu Örneği*, s. 34.

²²⁶ Yavuz ve Bülbül, “Çift Meclis Sistemi ve Türkiye”, s. 231-232.

²²⁷ İsmail Giritli, *Kısa Türk Anayasa Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul, 1991, s. 80.

²²⁸ Özgişi, *Türk Parlamento Tarihinde Çift Meclis: Cumhuriyet Senatosu Örneği*, s. 45.

²²⁹ Özgişi, *Türk Parlamento Tarihinde Çift Meclis: Cumhuriyet Senatosu Örneği*, s. 35.

²³⁰ Yavuz ve Bülbül, “Çift Meclis Sistemi ve Türkiye”, s. 230-231.

Atalay Aban Cumhuriyet Gazetesi'nde hükümetin denetlenebilir olmasından bahsetmiştir²³¹.

Komisyon çalışmalarında kendini gösteren fikir ayrılıklarından haberdar olan Cemal Gürsel; Tunaya ve Giritli'yi komisyondaki görevlerinden almıştır. Görevden alınanlar bununla ilgili Onar'ı suçlayınca Onar, bunun MBK'nin seçimi olduğunu ifade etmiştir. Yerlerine Hukuk Fakültesi Doçentlerinden Vakur Versan ve Lütfi Duran getirilmiştir. Sıddık Sami Onar “*müteessir bulunduğunu ancak mütalağa beyan edemeyeceğini*” söylemiştir. Tunaya kararın rektörün tutumu sebebiyle olduğunu belirtmiş, Giritli ise “*Antidemokratik ve hissi bir komisyon başkanının idaresinde rasyonel ve demokratik bir anayasa hazırlamanın imkansız olduğunu*” bildirmiştir²³². Tartışmalardan rahatsız olan Gürsel bir açıklama yapmış görevden alınanların çok ayrıntılı zaman alıcı çalışmaları sebebiyle anayasanın hazırlanmasının geciktiğini söyleyerek onlara o ana kadar yaptıkları çalışmalardan dolayı teşekkür etmiştir²³³.

Anayasa Komisyonu Başkanı Sıddık Sami Onar, 20 Eylül 1960'ta Anayasanın tamamlandığını yazılı şeklinin incelenerek MBK'ye verileceğini açıklamıştır²³⁴. Anayasa Komisyonu çalışmaları sürerken MBK üyesi Kadri Kaplan “*İnkılabı ordu, gençlik ve millet yaptı*” demiş, H. Tunçkanat da Allah'ın Türk milletine yeni bir 27 Mayıs yaşatmaması temennisinde bulunmuştur. Kadri Kaplan ayrıca MBK'nın aldığı bir kararla en geç 1961'in sonbaharında yapılacak seçimlerle milletin iradesiyle iş başına gelecek olan yeni yönetime görevini devredeceğini söylemiştir²³⁵. Dışişleri Bakanı ve Türkiye Delegasyonu Başkanı Selim Sarper BM Genel Kurulundaki konuşmasında “Memleketim son zamanlarda Türk milletinin uzun tarihinde pek mühim bir merhale teşkil eden önemli olaylara sahne olmuştur. Dostlarımızın 27 Mayıs'ta vuku bulan tarihi olayların derin manasını kavramış olduklarına eminim. 27 Mayıs hareketi Türk milleti nazarında bir demokratik bünyenin kuruluşunun esaslı ve kat'i bir safhasını teşkil etmiştir. Bu zulme karşı

²³¹ Cumhuriyet, 6 Ağustos 1960, yıl 37, sayı 12934, s. 1-5.

²³² Milliyet, 2 Eylül 1960, yıl 11, sayı 3691, s. 1.

²³³ Milliyet, 7 Eylül 1960, yıl 11, sayı 3696, s. 1.

²³⁴ Son Havadis, 21 Eylül 1960, yıl 9, sayı 57, s. 5.

²³⁵ Son Havadis, 23 Eylül 1960, yıl 9, sayı 59, s. 1-5.

gelme hareketinin hızla ve kan dökülmeksizin yapılması bizim için memnuniyet kaynağı olmuştur²³⁶.

Sonuçta dört aydan daha uzun süren anayasa tasarısı hazırlama komisyonunun çalışmaları nihayete ermiş ve ön proje 18 Ekim 1960 günü MBK Başkanlığına iletilmiştir²³⁷.

Başlangıç bölümü olmayan ön projenin 200 maddeden oluşması dolayısı ile tasarısı uzun, anlaşılmaz, ayrıntılı bulunmuştur. Ayrıca atama ile kurulacak ikinci meclisle beraber Ulusal Egemenlik Danışma Kurulu ve Bağımsız Türkiye Milli Bankası gibi kurumlar Türkiye'nin ilerlemesine engel teşkil edecek yapılar olarak görülmüştür. Rektör Sıddık Sami Onar ile komisyon üyelerinden Muammer Aksoy arasında ikinci meclisin kurulması ile ilgili maddede anlaşmazlık çıkmıştır. Muammer Aksoy'un ikinci meclisin oylama usulüyle kurulması konusundaki önergesi reddedilmiş bu madde ikinci meclisin üçte ikisi müesseselerden teşekkül eder şeklinde anayasaya alınmıştır. Tüm bu sebeplerle Cemal Gürsel anayasanın hazırlanması işini oluşturulacak Kurucu Meclis'e bırakmıştır²³⁸.

1.5.2. Basında Kurucu Meclis

Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel belirsizliği ortadan kaldırmak ve sivil yönetimin oluşması için ODTÜ Rektörü Turhan Feyzioğlu'nu Kurucu Meclis'in temel yasasını hazırlamakla görevlendirmiştir. Feyzioğlu Kurucu Meclis çalışmaları ile ilgili gazetelere yeni oluşturulacak yapının MBK ve Temsilciler Meclisi olarak iki birimden meydana geldiğini Kurucu Meclisin üç hafta içinde hazır olacağını bildirmiştir. Kurucu Meclisin üye sayısı komite üyeleriyle birlikte 295 olarak belirtilmiştir²³⁹. Turhan Feyzioğlu, Ankara Üniversitesinden seçtiği Süheyl Derbil, İlhan Arsel, Muammer Aksoy, Bahri Savcı, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'ndan oluşan kurulla hazırladıkları Kurucu Meclis Tasarısını Cemal Gürsel'e iletmıştır. Komisyon 2 Kasım 1960 tarihinde çalışmalara başlamış, hazırlanan tasarısı 23 Kasım'da Bakanlar Kurulu'nda görüşülmeye başlanmıştır. 7 Aralık'ta tasarısı Milli Birlik Komitesi'nde görüşülmeye başlanmıştır²⁴⁰.

²³⁶ *Son Havadis*, 24 Eylül 1960, yıl 9, sayı 60, s. 5.

²³⁷ *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1960, yıl 37, sayı 13008, s. 1.

²³⁸ *Milliyet*, 18 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3737, s.1-5; Küçükcan, 1961 Anayasası ve 1961-1965 Koalisyon Hükümetleri Dönemi, s. 32.

²³⁹ *Milliyet*, 14 Kasım 1960, yıl 11, sayı 3764, s. 1-5.

²⁴⁰ Erol Tuncer, *1961 Seçimleri*, Tesav Yayınları, Ankara, 2012, s.83.

Bakanlar Kurulu ve MBK tasarıda 70 kişilik siyasi parti temsilcisi sayısında değişiklik yaparak 50 kişiye indirmiştir. 82 olan il temsilciliklerini de 92 ye çıkarmak gibi bazı değişiklikler yapmıştır²⁴¹.

Kurucu Meclis'in başta gelen görevi 157 sayılı kanunla düzenlenen esaslara göre halkoyuna sunulacak olan yeni anayasayı görüşüp kabul etmek ve seçim kanunu yapmaktır. Bu kanunda anayasa ile ilgili esaslar belli başlı dört başlık altında toplanabilir. Kurucu Meclis'in aralıksız çalışması esası, Anayasa Komisyonu ve Seçim Kanunu Komisyonu'nun derhal teşkili, metinlerin bir an önce çıkmasını sağlayacak tedbirler, anayasa ve seçim kanunları açısından devlet başkanına Kurucu Meclis'e iade yetkisi tanınmamış olması. Bu kuruculuk işlevi dışında Kurucu Meclis'in diğer bir işlevi de olağan yasama işlemlerini sürdürmektir. Bu yetkilerin başlıcaları, Kanun yapma, değiştirme, yorumlama ve yürürlükten kaldırma, bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını ve eklerini görüşme ve kabul etme; savaşa barışa, yabancı devletlere karşı silah kullanılmasına ve zorlama tedbirleri alınmasına karar verme; yabancı devletler ve milletlerarası teşekküllerle yapılan antlaşmalarla sözleşme ve her türlü anlaşmaları ve Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilen Sıkıyönetim kararını onaylama olarak sayılmıştır²⁴².

Tasarı görüşmeleri 13 Aralık 1960 tarihinde Kurucu Meclis'in kurulmasına ve Temsilciler Meclisi seçimlerine ilişkin iki kanunun kabulüyle sonuçlanmıştır. 13 Aralık 1960 tarih ve 157 sayılı olan kanun Kurucu Meclis'in kurulmasına, 13 Aralık 1960 tarih ve 158 sayılı kanun ise Temsilciler Meclisi seçimlerine ilişkin hükümleri içermiştir. Bu kanunlara göre Kurucu Meclis, MBK ve Temsilciler Meclisi olarak iki kanattan oluşmuştur. Kurucu Meclis'in kurulmasına kadar yasama görevini üstlenen MBK, bundan sonra yetkilerini Temsilciler Meclisi ile paylaşacaktır²⁴³.

Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesindeki yazısında Kurucu Meclis'in 6 Ocak 1961 tarihinde Ankara'da ilk toplantısını yaptığını “ *Türk Milleti büyük günlerinden birini yaşıyor, yürekler ümitle çarpıyor, Türk Milletinin şerefli tarihinin yeni bir yaprağı bugün milletçe açılıyor*” sözleriyle ifade etmiş ve Kurucu Meclis ile ilgili beklentilerini şu sözlerle açıklamıştır: “*Vatandaş hak ve hürriyetlerini koruyarak siyasal hayatımıza düzen verecek bir anayasa ile memleket bünyesine uygun bir*

²⁴¹ *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1960, yıl 37, sayı 13058, s. 1-5.

²⁴² Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi*, s. 86.

²⁴³ Tuncer, *1961 Seçimleri*, s.83

seçim kanunu oluşturup halkın takdirine sunmaktır. Devlet idaresi sorumluluğu taşıyanların en büyük yanlışı bütün olayların mihveri olarak kendini görmesidir. Düşük iktidar bu yanlışı yaparak Birinci Cumhuriyetin devamı olduğunu inkar etmiştir. Atatürk Devrimi'nin temel prensiplerini yok saymaktan çekinmeyen gericiiler elinde Birinci Cumhuriyet yok sayılmıştır. İkinci Cumhuriyeti kurarken daha dikkatli olunmalıdır”²⁴⁴.

Kurucu Meclis'in kurulması ile birlikte kanunların yapılış şekli şu şekilde olmuştur: Kanun tasarıları önce Temsilciler Meclisi'nde görüşülecek, bu meclis tasarımı red, kabul ya da tadil ederek MBK'ye gönderecektir. Komite metni aynen kabul ederse yasalacaktır. Temsilciler Meclisi'nin reddettiği tasarımı MBK'de reddedese tasarımı düşecektir. MBK Temsilciler Meclisi'nce kabul edilen tasarımı reddeder ya da değiştirerek kabul ederse tasarımı Temsilciler Meclisi'ne geri gönderecektir. MBK'nın Temsilciler Meclisi'nin reddettiği bir tasarımı olduğu gibi ya da değiştirerek kabul etmesi durumunda da aynı işleyiş uygulanacaktır. Tasarımın tartışmalı noktaları Kurucu Meclis'teki en kıdemli yargıtay temsilcisinin başkanlığında MBK ve Temsilciler Meclisi'nden seçilmiş 7'şer üyeden kurulu Karma Komisyonda görüşülecektir. Karma Komisyonda ortaya çıkan ayrı görüşler Kurucu Meclis'in birleşik toplantısına sunulacak ve oylanacaktır. Buna göre tasarımı kabul ya da reddedilecektir²⁴⁵.

Kurucu Meclis'te görüşülecek olan yeni anayasa çalışmaları için Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nden Ordinaryüs Profesörü Enver Ziya Karal'ın Başkanlığında oluşturulan Siyasal Bilgiler Fakültesi Komisyonu'nun üyeleri; Muammer Aksoy, Sadık Aldoğan, Nurettin Ardiçoğlu, Amil Artus, Doğan Avcıoğlu, Hazım Dağlı, Turan Güneş, Coşkun Kırca, Cafer Tüzel, Mümtaz Soysal, Celal Siren, Tarık Zafer Tunaya, Bahri Savcı, Ragıp Sarıca, Emin Paksüt, Abdülhak Kemal Yörük, Muin Küley, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu olarak belirlenmişken seçim Komisyonu ise; Rıza Köken, Zeki Kumrulu, Atalay Akan, Şahap Kitapçı, Seyfi Öztürk, Şukufe Ekitler, Necip Bilge, İsmail Giritli, Ahmet Köseoğlu, Kenan Esengil, Oğuz Bekata, Nazif Çağatay, Alp Kuran, Atıf Ödül, İlhami Sancar, Halil Özmen,

²⁴⁴ *Cumhuriyet*, 6 Ocak 1961, yıl 37, sayı 13087, s. 1.

²⁴⁵ Tuncer, *1961 Seçimleri*, s.84.

Bahri Çolakoğlu, Sahir Kurutluoğlu, Nüvit Yetkin ve Başkan Şefik İnan'dan oluşmuştur²⁴⁶.

Kurucu Meclis 6 Ocak 1961 günü saat 14.30 da açılmıştır. Başkan Gürsel rahatsız olduğundan açılış konuşmasını Fahri Özdilek yapmıştır. Yemin merasimi yapılmış, 9 Ocak 1961 tarihindeki birleşimde Kazım Orbay başkanlığa seçilmiştir. Kabul edilen iç tüzüğe göre; toplantıların günü, saat ve gündemi MBK'nin birleşik toplantılar için seçeceği başkan, Temsilciler Meclisi tarafından üyelere 24 saat önce bildirilecektir. Komisyon çalışmasını her hafta başkanlığa bildirecektir gibi bilgilere yer verilmiştir²⁴⁷.

Kurucu Meclis'te Anayasanın incelenmesi sırasında Temsilciler Meclisi ve MBK arasındaki görüş ayrılıklarından dolayı bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin; ikinci maddedeki milli terimi milliyetçilik olarak değiştirilmiştir. Genel ahlaka karşı olmamak üzere dinsel törenlerin serbest olması ve kimsenin dini inancından dolayı kınanamayacağı maddeleri eklenmiştir. Genelkurmay Başkanının Başbakanın önerisiyle Cumhurbaşkanı tarafından seçilip atanacağı maddesi gibi bazı konularda düzenlemeler yapılmıştır²⁴⁸. Temsilciler Meclisi de MBK 'nin yaptığı değişikliklerden yirmi yedisini kabul etmiş, on beşini kabul etmemiştir²⁴⁹. Milliyet gazetesinde kabul edilen hususlar şöyle bildirilmiştir:

- Kamulaştırma ve devletleştirmede taksit süresi 10 yıldır
 - 19. Maddeye kimse dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz cümlesi eklenmiştir
 - Anayasaya mal bildirimini ile ilgili yasama ve yürütme organlarında görev alanlar bundan istisna edilemez
 - 66. Maddeye ilave edilen milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde harp ilanı cümlesi aynen eklenmiştir.
- Kabul edilmeyen konular ise gazetede şöyle yer almıştır;
- 47. Maddeye ilave edilen işverenlerin hakları terimi ile yetinilmiştir
 - Devlet arsa mülkiyetinin toplum yararına aykırı kullanılmasını önleyici tedbirleri alır hükmünün ilavesine lüzum görülmemiştir.

²⁴⁶ Milliyet, 10 Ocak 1961, yıl 11, sayı 3821, s. 5.

²⁴⁷ Milliyet, 20 Ocak 1961, yıl 11, sayı 3828, s. 1-5.

²⁴⁸ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1961, yıl 38, sayı 13215, s. 1-7.

²⁴⁹ Milliyet, 20 Mayıs 1961, yıl 12, sayı 3945, s. 1-5.

• Yargıçların da aday olmak için askerler gibi meslekten ayrılmalarına lüzum görülmemiştir.

• Cumhurbaşkanı kontenjanının 18 olarak tesbiti kabul edilmemiş bu rakam 10'a indirilmiş ve seçilen kimselerin tarafsız olma şartı konmuştur²⁵⁰.

Anlaşmazlıklar için bir Karma Komisyon oluşturulmuş Lütfü Akatlı başkan yapılmıştır. Üyeleri ise; Temsilciler Meclisinden Turan Feyzioğlu, Emin Paksüt, Turan Güneş, Muammer Aksoy, Bahri Savcı, Nurettin Ardıçoğludur. MBK'den ise Sami Küçük, Osman Köksal, Kadri Kaplan, Sezai Okan, Mehmet Özgüneş, Mucip Ataklı, Suphi Karaman, Ahmet Yıldız seçilmiştir²⁵¹.

Komisyon anayasa tasarısı hazırlamada İstanbul Komisyonunun tasarısını asıl metin, Siyasal Bilgilerin hazırladığı yardımcı metin olarak kabul edilmiştir. Yabancı anayasa olarak da Fransız, İtalyan, Batı Alman anayasalarından faydalanmıştır²⁵². Son Havadis gazetesinin 20 Mayıs 1961 tarihli manşeti "*Anayasa Komisyonu Milliyetçiliğe Aleyhtar*" şeklinde yer bulmuştur. MBK tarafından Anayasa tasarısında yapılması istenilen değişikliklerle alakalı raporun müzakeresi sona ermiş²⁵³,

Oluşturulan Karma Komisyonun çalışmaları sonucu on beş madde üzerinde anlaşılmıştır. Örneğin;

- Milli terimi yeterli görülmüş ve böyle kabul edilmiştir.
- Senatodaki Cumhurbaşkanlığı kontenjanı on beş olarak belirlenmiştir.
- 27 Mayıs hareketi sonrası çıkarılan yasalar sebebiyle Anayasa Mahkemesine gidilemeyeceği ve seçmen yaşınının 21 olması gibi konular karara bağlanmıştır²⁵⁴.

Bütün uyuşmazlıklar halledildikten sonra 27 Mayıs günü 2 çekimsere karşı 262 oy ile kabul edilerek referanduma sunulma noktasına getirilmiştir. Bu konu ile ilgili konuşan Gürsel, "*Muhterem arkadaşlar şu tarihi anda sizlere hitap etmekle bahtiyarım. Hepimizin oylarını üzerinde toplayan bu anayasanın kusursuz olduğunu*

²⁵⁰ *Milliyet*, 20 Mayıs 1961, yıl 12, sayı 3945, s. 1-5.

²⁵¹ *Milliyet*, 21 Mayıs 1961, yıl 12, sayı 3946, s. 1-5.

²⁵² Kazım Öztürk, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1966, s. 43; *Milliyet*, 2 Haziran 1961.

²⁵³ *Son Havadis*, 20 Mayıs 1961, yıl 9, sayı 295, s. 1-5.

²⁵⁴ *Milliyet*, 29 Mayıs 1961, yıl 12, sayı 3951, s. 1-5.

iddia etmiyoruz, fakat Türk milletinin yarınına dair ne düşünebiliyorsak, hepsinin bu kanunda yer aldığı da hakikattir. Aziz arkadaşlarımız sizler hürriyet mücadelemizin son safhasını kapamak şerefini kazandınız. Bu neticeye varmak için sarfettiğiniz mutlu emeklerden ötürü sizleri takdir ve tebrik ederim. Türk milleti bir daha geri alınmayacak surette hürriyetini elde etmiş şerefli bir insan topluluğunu ve haysiyetli bir millet olarak dünya önüne çıkmış bulunuyor” demiştir. 29 Mayıs 1961 Tarihli Son Havadis gazetesi haberinde ayrıca “ 2. Maddede hukuki bir kavram olarak milli devlet terimi yine yer almış, milli mücadelede, TC ‘nin kuruluşunda ve Atatürk Devrimlerinde önemli bir öge olan Türk Milliyetçiliğinin bölücü, ırkçı, dünya milletleri arasında birliği engelleyici bir yapıda olmadığı için bu gerçek anlamda milliyetçiliğin anayasamızda yer almasında görüş birliğine varılmış, milliyetçiliğin yanlış tefsirleri imkansız hale getirecek bir anlatım biçimi ile anayasa metninde yer almasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır”²⁵⁵ denilerek anayasada ihtilafli noktaların nasıl halledildiği açıklanmıştır.

Hazırlanan tasarının müzakereleri Temsilciler Meclisinde başlamıştır²⁵⁶. Anayasa Komisyonu Başkanı Enver Ziya Karal komisyonla ilgili şöyle demiştir: “Çeşitli siyasi faaliyetlerden teşekkül eden Anayasa Komisyonu memleket yararını ileri tutmuştur. Faaliyetlerimizde partiler arası ilişkilerde karşılıklı bir hoşgörü olmuştur”²⁵⁷.

27 Mayıs Hareketinden 7 ay 9 gün sonra toplanan Kurucu Meclis, 4 Eylül 1961 Salı gününe kadar çalışmış ve bu sürede MBK ile 26 defa, Temsilciler Meclisi ise 110 defa toplanmış, 102 kanun kabul edilmiş, 31 sözleşmede tasdik edilmiştir, 176 dilekçe karara bağlanmıştır²⁵⁸.

1.5.3. Basında 1961 Anayasası

Kurucu Meclis’in 27 Mayıs 1961’de kabul ettiği anayasa metni 9 Temmuz 1961’de halk oylamasına sunulmuştur. Cemal Gürsel halk oylaması yapılmasını dikta yönetimine gidilmeyeceğinin bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir²⁵⁹. Anayasa için referandum tarihi açıklandıktan sonra “Anayasaya Evet” kampanyaları

²⁵⁵ Son Havadis, 29 Mayıs 1961, yıl 10, sayı 301, s. 1-5.

²⁵⁶ Milliyet, 1 Haziran 1961, yıl 12, sayı 3954, s. 1.

²⁵⁷ Milliyet, 30 Haziran 1961, yıl 12, sayı 3983, s. 1-5.

²⁵⁸ Son Havadis, 5 Eylül 1961, Yıl 10, sayı 400, s.5; Milliyet, 5 Eylül 1961.

²⁵⁹ Milliyet, 11 Haziran 1961, yıl 12, sayı 3954, s. 1-5.

yürütülmüştür²⁶⁰. Milli Birlik Komitesi üyeleri birçok gezi düzenleyerek anayasaya evet oyu verilmesi yönünde çalışmalar yapmışlardır. Ayrıca Cemal Gürsel'de yapılan anayasanın ülke için çok önemli bir eser olduğunu belirterek evet kampanyası yürütmüştür. Cemal Gürsel, 5 Temmuz günü saat 13.de Ankara Radyosu'nda şu konuşmayı yapmıştır; *“Aziz vatandaşlarım büyük gün yaklaşıyor. Türk Anayasasının Türk Milletinin oyuna sunulacağı gün. Türk milleti tarihine parlak ve muhteşem bir sahife daha yazmaktadır. Türk milleti kendi kaderini kendisi çizecek gelecek hayatını yürütecek esasları kendi iradesiyle kanunlaştıracaktır. Bu olayın tarihimizde yepyeni ve parlak bir sahife teşkil edeceğinden şüphe yoktur”*²⁶¹.

CHP'nin 3 Temmuz da düzenlediği anayasaya evet mitingine 4 Temmuz tarihli gazetesinde geniş yer veren Son Havadis gazetesi “Miting mi Gövde Gösterisi mi” başlığını kullanmıştır. Gazetenin mitingle ilgili haberi şu şekildedir *“Mitinge gövde gösterisi mahiyeti vermek isteyen CHP idarecileri uzak ilçelerden dahi partilileri Taksim'e taşıdı. Saat 17.25'de CHP Genel Başkanı İnönü, eşi damadı Taksim Meydanı'na bakan İstanbul Kulübü Binasına geldiler. Elllerinde CHP flaması ve bayraklar bulunan davullu zurnalı 3 grup Gümüşsuyu ve Harbiye Tünel istikametinden meydana gelip halkın içine karıştı. CHP'nin anayasaya evet mitingini bir gövde gösterisi haline getirmek istediği fakat buna muvaffak olamadığı faaliyetlerden anlaşılıyor. Hatiplerden Turhan Feyzioğlu konuşmada Anayasamız vatandaşlarımızın siyasi kanaatlerine kıymet veren bir anayasadır. Yürekten inanıyorum ki geceli gündüzlü uzun emeklerle hazırlanan anayasa milletimiz için mesut günlerin müjdecisidir. Memleketçiler, hürriyetçiler, Türk milliyetçiliğinden ilham alırlar. Temiz yürekli dinine bağlı bütün vatandaşlar Atatürk Devrimlerinin uyanık bekçileri fakirliği ve yoksulluğu hürriyet nizamı içinde yenmeye azimli olanlar bu anayasada aradıklarını bulacaklardır”*²⁶².

9 Temmuz 1961 Pazar günü yurdun her yerinde seçmen yeterliğini kazanmış vatandaşlar oy kullanmışlardır. Evet oyu verecekler beyaz, hayır oyu verecekler kırmızı oy pusulası kullanmışlardır. Saat 5 de başlayan oy verme işlemleri saat 19.00'a kadar devam etmiştir²⁶³. Halkoyu sebebiyle Ankara ve İstanbul radyoları sabah saat 4'ten itibaren yayına başlamışlardır. Devlet Başkanı Gürsel Çankaya'da

²⁶⁰ *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1961, yıl 38, sayı 13257, s. 1.

²⁶¹ *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1961, yıl 38, sayı 13259, s. 1.

²⁶² *Son Havadis*, 4 Temmuz 1961, yıl 10, sayı 337, s. 1-5.

²⁶³ *Son Havadis*, 9 Temmuz 1961, yıl 10, sayı 342, s. 1.

27 numaralı sandıkta, İnönü Bahçelievler Ayten Sokak'ta oylarını kullanmışlardır. Yeni Türkiye Partisi Başkanı Alican Küçükesat Dörtyol'da, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Başkanı Bölükbaşı Emek mahallesinde oy verme işlemlerini gerçekleştirmişlerdir²⁶⁴.

Yüksek Seçim Kurulu'nun açıkladığı referandum sonuçlarına göre seçmenin %81,2 si oy kullanmıştır. 10.282.561 oy geçerli kabul edilmiş, 6.348.191 oy evet, 3.934.370 Oy hayır olarak çıkmıştır²⁶⁵. Bu oylar yüzde olarak değerlendirildiğinde %61'in evet, %38,2'nin hayır dediği görülmüştür. Yeni anayasa için yapılan oylamada Aydın, Sakarya, Çorum, Bolu, Bursa, Zonguldak, Manisa, Samsun, Denizli, İzmir, Kütahya illeri hayır oyu kullanmıştır²⁶⁶.

²⁶⁴ *Milliyet*, 10 Temmuz 1961, yıl 12, sayı 3993, s. 1-5

²⁶⁵ *Milliyet*, 20 Temmuz 1961, yıl 12, sayı 4003, s. 1.

²⁶⁶ *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1961, yıl 38, sayı 13265, s. 1; *Tercüman*, 11 Temmuz 1961.

İKİNCİ BÖLÜM

BASINA GÖRE SEÇİMLER ve KOALİSYON HÜKÜMETİNİN KURULUŞU

2.1. 1961 Seçimleri

2.1.1. Seçim Sürecinde Partileşme Faaliyetleri

Yöneten ve yönetilen ilişkisi tarih boyunca tüm toplumların yaşadığı bir olgudur. İnsanlar ilk çağlardan bu yana ihtiyaçlarını daha kolay ve çabuk giderebilmek için toplu olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Toplumsal yaşam, yöneten ve yönetilen sınıfların ortaya çıkmasına sebep olurken bunlar arasındaki ilişki çeşitli kurumların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu kurumlardan biri de siyasi partilerdir. Partiler belirli bir misyona sahip siyasal iktidarı ele geçirmek için ülke genelinde kendi felsefi yapısı içinde programlanmış siyasal kuruluşlardır. Siyasi parti demokratik bir siyasal rejimin temel taşı ve demokrasinin olmazsa olmazıdır²⁶⁷. Partiler ülkeye hizmetin birer vasıtası olmuştur²⁶⁸.

Ancak 27 Mayıs Darbesi sonrasında MBK'nin 13 numaralı bildiriyle yeni anayasanın ilanına kadar siyasi faaliyetler yasaklanmıştır²⁶⁹. Kurulan komisyon tarafından hazırlanan 1961 Anayasası'nda ise siyasi partiler "...*iktidar veya muhalefette olsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır*" şeklinde tanımlamıştır ve 56. Maddesiyle vatandaşlara siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkını tanımıştır. Ayrıca siyasi partilere önceden izin almadan kurulabilme ve serbestçe faaliyette bulunabilme hakkı tanınmıştır²⁷⁰.

27 Mayıs 1960 da parti faaliyetlerine konulan yasak 9 Ocak 1961'de Temsilciler Meclisi'nin açılışından²⁷¹ sonra İçişleri Bakanlığı'nın 13 Ocak 1961 tarihinde yayınladığı tebliğ üzerine kısmen kaldırılmış, yeni siyasal parti kurma

²⁶⁷ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 356-357.

²⁶⁸ *Akis*, 5 Haziran 1960, sayı: 302, s. 14.

²⁶⁹ Zübeyr G. Tokgöz, *Demokratikleşme Sürecinde Siyasi Partiler*, Günce Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 9.

²⁷⁰ Mahmut Yalçın Söğütü, *Siyasi Parti Özgürlüğü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s. 39.

²⁷¹ *Milliyet*, 9 Ocak 1961, sayı:3820, s. 1.

faaliyetleri başlamıştır²⁷². Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi(CKMP) ve Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) hali hazırda var olan partilerdir. Ancak Cemiyetler Kanunu'na ve tüzüğe aykırı faaliyette bulunduğu için DP mahkeme kararı ile kapatılmıştır²⁷³. Dolayısıyla bu partiye oy veren geniş bir seçmen kitlesi açıkta kalmıştır. Bu durum DP'ye oy veren tabana yönelik yeni siyasal örgütlenmelerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1961'de eski DP'nin oy tabanı birçok politikacı tarafından paylaşılmak için yarışılan ciddi bir miras olarak görülmüş, peş peşe yeni siyasi partiler kurulmuştur²⁷⁴. Bu mirası paylaşmak adına üç parti mücadele etmiştir. Bunlar; yeni kurulacak olan Adalet Partisi(AP) ile Yeni Türkiye Partisi(YTP) ve Osman Bölükbaşı'nın başında olduğu hali hazırdaki CKMP'dir. Emekli General Necmi Akyıldız öncülüğünde Memleketçi Cumhuriyet Partisi kurulmuştur. Fakat gerekli teşkilatlanmayı yapamayıp AP'ye katılmıştır²⁷⁵.

Bu partileşme süreci kurulan partiler ile ilgili haberler vasıtasıyla gazetelere yansımıştır. Bu haberlere göre 12 Şubat 1961'de Ankara'da kuruluş müracaatlarını yapan partiler: 1) Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi 2) Adalet Partisi 3) Çalışma Partisi 4) Memleketçi Parti 5) Türk İşçi ve Çiftçi Partisi 6) Mutedil Liberal Parti'dir. Adalet Partisi emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala başkanlığında kurulmuştur. Partinin kuruluş beyannamesi 11 kişi tarafından imzalanmıştır. Çalışma Partisi 4 kişi tarafından kurulmuştur. Tüzüğü 55, programı da 27 maddeden oluşmuştur. Mutedil Liberal Partisi'nin kurucuları ise biri kadın dört kişiden oluşmuştur. Milliyetçi Cumhuriyet Partisi yeni bir beyanname ile Memleketçi Parti ismini almış ve parti 38 kişiden oluşmuştur²⁷⁶. 11 Şubat 1961 tarihli Milliyet gazetesi ise İşçi Partisi kurma çabalarını aktarmıştır. Bu habere göre İstanbul İşçi Sendikaları liderleri parti kurma hazırlığı içindedirler. Milliyetçi bir karakter taşıması düşünülen partinin tüzüğü hazırlanmaktadır. Tüzük hazırlıkları bitirildikten sonra resmi müracaat yapılacaktır. Kurucular arasında Avni Erakalın, Rıza Kuas, İbrahim Güzelce, Kemal Türkler bulunmaktadır²⁷⁷. 13 Şubat 1961'de kuruluşunu tamamlayıp müracaatını yapan İşçi

²⁷² Tokgöz, *Demokratikleşme Sürecinde Siyasal Partiler*, s. 9-10; Mehmet Orhan Kaya, *Türk Siyasal Hayatında Adalet Partisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 43. Uzun, siyasi partilerin kurulma izninin 12 Ocak'ta verildiğini yazmıştır. Turgay Uzun, *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler*, Orion Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 205-227.

²⁷³ *Son Havadis*, 29 Eylül 1960, yıl 9, sayı 65, s. 1.

²⁷⁴ Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 110.

²⁷⁵ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 179; Kaya, *Türk Siyasal Hayatında Adalet Partisi*, s.43.

²⁷⁶ *Son Havadis*, 12 Şubat 1961, yıl 10, sayı 201, s. 1.

²⁷⁷ *Milliyet*, 11 Şubat 1961, sayı 3850, s. 1.

Partisi²⁷⁸ sol görüşte yer almıştır. Sendikacılar tarafından kurulan partinin etkin kişisi hukukçu, yazar, Mehmet Ali Aybar olmuştur²⁷⁹. Kuruluşuyla ilgili hakkında bilgi verilen diğer bir parti Çalışma Partisidir. Bedrettin Örtensoy Ankara valiliğine Çalışma Partisi'nin kurulması için müracaat etmiştir. Örtensoy kendisinden başka 3 kurucusu daha olduğunu söylemiştir. Bu kurucular Tüccar M. Kemal Kalenderoğlu, sanayici Mustafa Erdoğmuş ve sanayici Sedat Darıveren'dir²⁸⁰.

14 Şubat 1961'de ise 7 parti daha eklenmiştir. Bu partiler; Millete Hizmet Partisi, Muhafazakar Parti, Düstur Partisi, İşçi Partisi, Kemalist Gençlik Partisi, Güven Partisi, Yeni Türkiye Partisi olmuştur. Düstur Partisi'nin kuruluş dilekçesini Emekli Deniz Albayı Hasan Azmi Tezcan, Güven Partisi'nin dilekçesini Emekli Kurmay Albay Sadık Atak vermiştir. Alican ise partisinin siyasi ve iktisadi tutumu hakkında “ Yeni kurulacak partilerin eski Demokrat Parti mensuplarına saflarını açık tutmalarından tabii bir şey olamaz. İktisadi kalkınmada devlet, para, maliye, bütçe ve yatırım politikasıyla özel teşebbüse yardım edecektir. Bütün devlet sektörünü kapsayan bir devlet murakabesi kurulacaktır. ²⁸¹. Bu kurulan Partilerden ancak Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi yeni hükümet döneminde etkin olmuştur.

Partilerin kurulması ile ilgili Ali Fuat Başgil hatıralarında “*Parti kurma yolunda ilk ciddi teşebbüs benim bildiğime göre Memleketçilerden çıkmıştır. Bunlar fikir adamı, hukukçu, emekli asker... Kuracakları partinin memleketçi adını da benim Yeni Sabah'ta ki yazılarımdan birinde Garpçı- Memleketçi diye yaptığım bir tasniften istihsal etmişlerdir. Elemanlarda fikir ve tasavvurlar mükemmeldi. Eksik olan bu elemanları birleştirip bu tasavvurları gerçekleşme yoluna koyacak bir liderdir. Bu sebeptendir ki Memleketçi Parti kurulduktan sonra da beklenen inkişafı gösteremedi*” demiş ve şöyle devam etmiştir. “*İkinci ciddi teşebbüs Adaletçilerinki olmuştur. Ortada henüz partinin adı ve programı bile yokken, Tahsin Demiray-Muhtar Yazır grubu teşebbüse geçmiştir. Bu teşebbüs kurulacak Adalet Partisi'nin ilk çekirdeği olmuştur. 1961 Ocak ayı başlarında tevkifimin hemen ertesi günü parti faaliyetlerine izin verilmiş, yeni partiler kurulmaya başlanmıştır*”²⁸².

²⁷⁸ Milliyet, 14 Şubat 1961, sayı 3853, s. 1.

²⁷⁹ Özgişi, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde İlk Koalisyon Hükümeti*, s. 59.

²⁸⁰ Milliyet, 12 Şubat 1961, sayı 3851, s. 5.

²⁸¹ *Son Havadis*, 14 Şubat 1961, yıl 10, sayı 203, s. 1-5.

²⁸² Ali Fuat Başgil, *Hatıralar*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 91.

1961 seçimleri sürecinde Türk siyasetinde etkili olan en önemli partileri ayrı ayrı irdelemek gereklidir.

2.1.1.1. Yeni Türkiye Partisi (YTP)

Müracaatını geç yapmasına rağmen kuruluş faaliyetleri gazetelere yansıyan ilk partilerden biri Yeni Türkiye Partisi'dir²⁸³. Kuruluş faaliyetini başlatan Ekrem Alican'dır. Kendisi daha önce DP'den ayrılarak Hürriyet Partisini kuran isimler arasında yer almıştır. Ayrıca 1. MBK'de Maliye Bakanlığı yapmış, bu nedenle de Cemal Gürsel ve MBK tarafından desteklenmiştir²⁸⁴.

Ekrem Alican'ın parti kurma çalışmaları 13 Ocak 1961'de Ankara'da yapılan bir toplantı ile başlamıştır. Bu toplantıya Ekrem Alican'dan başka Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli, Doçent Aydın Yalçın, Prof. Hikmet Belbez, Temsilciler Meclisi Üyeleri Şukûfe Ekitler ve Esat Çağa, Eski Hür Partililerden Enver Adakan, İrfan Aksu, Mahmut Yalay ve Suat Dinçer katılmıştır. Bu toplantıda İçişleri Bakanlığı'na müracaat edilerek parti kurucuları, partiye iştirak etmek isteyenler ve bilim adamlarının davet edileceği ve parti tüzüğü ile programının hazırlanacağı bir istişare kongresinin toplanmasına izin verilmesinin istenmesi kararlaştırılmıştır²⁸⁵.

Son Havadis Gazetesinin YTP'nin kuruluşu ile ilgili 10 Şubat 1961 tarihli haberi şöyledir “*Uzun zamandan beri kurulmasına çalışılan yeni partinin nihayet teşekkül etmesi kararlaştırılmış ve adı da Yeni Türkiye Partisi olarak tespit edilmiştir.*” Ancak gazete partinin kurucuları arasında Ekrem Alican'ın bulunmayacağını, kurucuların E. Adakan, Esat Çağa, Mahmut Yalay, N. Reşat Belger ve Cahit Talas'tan ibaret olduğu iddia etmiştir. Habere göre Alican'ın kurucuların dışında kalması gurup içerisinde bir ihtilafın olduğu şeklinde algılanmış, ancak Alican ve diğer kurucular bunu reddetmişlerdir. Aynı habere göre Emekli General Ragıp Gümüşpala ve arkadaşları ile İpek Palas'ta yapılan görüşme sonunda bu partiye daha evvel katılma kararı veren Memleketçi Cumhuriyet Partisi kendi teklifleri kabul edilmediğinden iltihaktan vazgeçmişlerdir²⁸⁶. Aynı gazetenin 12

²⁸³ *Milliyet*, 14 Ocak 1961, sayı:3822, s. 1 ve 5. Aynı haberde Celal Bayar'ın avukatlarından Enver Safer'in de içinde bulunduğu eski DP'lilerin Memleketçi Demokrat Parti veya Genç Demokratlar Partisi adıyla yeni bir parti kurmak için İstanbul'da faaliyet geçtikleri bilgisi verilmiştir.

²⁸⁴ Yalansız, *Türk Siyasal Yaşamında Koalisyon Hükümetleri*, s. 15.

²⁸⁵ *Milliyet*, 14 Ocak 1961, sayı:3822, s. 1 ve 5.

²⁸⁶ *Son Havadis*, 10 Şubat, 1961, yıl 10, sayı 199, s. 1 ve 5.

Şubat 1961 tarihli nüshasının ilk sayfasında, YTP'nin henüz kurulmadığını²⁸⁷ 13 Şubat tarihli nüshası ise aynı gün içerisinde formalitelerin tamamlanacağını duyurmuştur²⁸⁸. Gerçekten de 13 Şubat 1961'de YTP kuruluş dilekçesini vermiştir²⁸⁹. Gazetenin 10 Şubat tarihli nüshasında iddia ettiğinin aksine Ekrem Alican partinin kurucuları arasında yer almıştır. Diğer kurucular ise İrfan Aksu, Raif Aybar, Hikmet Belbez, Esat Eğilmez, Hasan Kangal, Sırrı Öktem, Mithat San, Cahit Talas ve Aydın Yalçın'dır²⁹⁰. Bunlardan Ekrem Alican, Raif Aybar, İrfan Aksu, Aydın Yalçın eski HP'li milletvekilleridir²⁹¹.

Milliyet gazetesinin 14 Şubat 1961 tarihli haberinde Ekrem Alican'ın yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Buna göre Alican eski DP oylarına talip olmalarının gayet doğal olduğunu belirtmiş ve YTP'nin temel görüşlerini şöyle sıralamıştır. İnsanı alet ve vasıta olarak gören totaliter felsefeyi reddetmek, sosyal adaleti ve dengeyi gerçekleştirmek, Atatürk devrimlerine bağlı olmak, İktisadi kalkınmayı temel almak... Ayrıca Alican, partinin devletçilik politikasını da şöyle izah etmiştir: *“İktisadi kalkınmanın uygulanabilmesi için özel teşebbüsler üzerine dayanılacaktır. Ancak devlet; para, maliye, bütçe ve yatırım politikasıyla özel teşebbüslere yardım edecek bir iktisadi plan takip ederek istihsal ünitelerinin faaliyetleri arasında bir koordinasyon temini için ve bütün devlet sektörünü kaplayan bir devlet murakabesi kurulacaktır”*²⁹².

YTP Ağustos 1961'de seçim hazırlıklarını hızlandırmıştır. YTP'nin 29 Eylül 1961 günü Kasımpaşa'da yaptığı propaganda toplantısında hatipler kardeş kavgasının devamını istemediklerini söylemişlerdir. İl Başkanı Fahrettin Kerim Gökay seçim kampanyası sırasında partilerin birbirlerine yaptıkları saldırıları seçim humması olarak ifade etmiş ve şöyle devam etmiştir: *“ Hummaya tutulan insan tabiatıyla konuşur. Kem söz sahibine aittir. Maziyi kapatalım. Politikacılık sevgi işidir. Particilik birbirine düşmanlık değildir. Nasıl olur da bu milletin çocuklarını birbirine düşürürüz. Yollarımız ayrı olabilir. Hedefimiz bu milleti rahata ve huzura*

²⁸⁷ *Son Havadis*, 12 Şubat, 1961, yıl 10, sayı 201, s. 1.

²⁸⁸ *Son Havadis*, 13 Şubat, 1961, yıl 10, sayı 202, s. 1.

²⁸⁹ *Son Havadis*, 14 Şubat, 1961, yıl 10, sayı 203, s. 1.

²⁹⁰ *Milliyet*, 14 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3853, s.1 ve 5. Tunca Özgişi eserinde partinin kurucularını şu şekilde sıralamıştır. Ekrem Alican, Aydın Yalçın, Hikmet Belbez, İrfan Aksu, Cahit Talas, Raif Aybar, Esat Eğilmez, Hasan Kangal, Sırrı Öktem, Yusuf Azizoğlu, Yüksel Menderes, Ali İhsan Çelikkhan, İhsan Hamit Tigrel, Emin Galip Sandalcı, Rifat Özten, Recai İskenderoğlu, Sadık Perinçek, Cemal Tarlan, Fahreddin Kerim Gökay, Hayri Mumcuoğlu...

²⁹¹ Uzun, *İttihat Terakkiden Günümüze Siyasal Partiler*, s. 208-209.

²⁹² *Milliyet*, 14 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3853, s. 5; *Son Havadis*, 14 Şubat 1961, yıl 10, sayı 203, s. 5.

ulaştırmaktır. Parolamız seviniz ve sevilinizdir.” Milletvekili adaylarından Ali Timur da “ *YTP bu millete altınbaşak devrini getirecektir.*” 30 Eylöl 1961 Milliyet gazetesinde YTP’nin seçim beyannamesi şöyle açıklanmıştır: “ *Bu sonu gelmez sen ben kavgaları bitsin. Demokrasi tabi bir hayat tarzı halinde milli hayatımıza hakim olsun. Münakaşa ve rekabetlerimiz iktisadi ve içtimai sahalardaki milli hedeflerimize varma istikametine yönelsin, yıllar değil asırlar boyu devam etmiş maddi ve manevi ıstıraplar dinsin. Refah devri olmasa bile refaha giden yola girilsin*” diyoruz ²⁹³. YTP 51 ilde seçime girmiş ve 351 aday göstermiştir. Parti Adana, Amasya, Antalya, Artvin, Bilecik, Çankırı, Çorum, İçel, Kırşehir, Manisa, Muğla, Nevşehir, Samsun, Sinop, Uşak, Zonguldak illerinde aday göstermemiştir. YTP listelerinde sadece İzmir’den İsmail Turhanlar’a bağımsız aday olarak yer verilmiş ancak İsmail Turhanlar milletvekili seçilememiştir. Partinin aday gösterdiği 6 kadın adaydan Rebia İren Ankara’da, Nebahat Sevil Balıkesir’de, Leyla Yegü İzmir’de, Sevinç Düşünsel İzmir’de, Suzan Akçevre Ordu’da, aday gösterilmiştir ancak hiçbirini milletvekili seçilememiştir. 351 adaydan 15’i daha önceki dönemlerde mecliste bulunan milletvekillerinden oluşmuş, diğer 336 aday ise seçilebilirse ilk kez meclise girecek adaylardan oluşmuřtur²⁹⁴.

2.1.1.2. Adalet Partisi

Adalet Partisi’nin kuruluş çalışmalarını 27 Mayıs darbesi sonrasında 3.ordu komutanı olan, 6 Haziran 1960’da Genelkurmay Başkanlığı’na atanan ve 2 Ağustos 1960’da bu görevden emekli olan Ragıp Gümüşpala başlatmıştır. Gümüşpala’nın, 27 Mayıs sırasında darbenin başındaki kişi kendisinden yüksek rütbede değil ise 3.Ordu ile Ankara’ya giderek isyancıları ortadan kaldıracakını söylediği, Cemal Gürsel’in bu nedenle hareketin başına getirildiği iddia edilmiştir²⁹⁵. Gümüşpala, bu iddiaları Demokrat İzmir gazetesine verdiği demeçle yalanlamış, 3.Ordu’nun bütün mevcudu ile 27 Mayıs hareketine katıldığını iddia etmiştir. Ayrıca bu mülakatta siyasete girip girmeyeceğine dair soruya “*Memleketime hizmet edebileceğime kani olduğum takdirde, parti tüzüğünü de tetkik ettikten buna karar verebilirim*” cevabını vererek, siyasete uzak olmadığını açıklamıştır²⁹⁶.

²⁹³ Milliyet, 30 Eylöl 1961, yıl 12, sayı 4075, s.1-3 ve 5.

²⁹⁴ Erol Tuncer, 1961 Seçimleri, Tesav Yayınları, Ankara, 2012, s. 134-135.

²⁹⁵ Halit Kaya, *Ragıp Gümüşpala ve Adalet Partisi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2014, s. 11.

²⁹⁶ Milliyet, 6 Eylöl 1960, yıl 11, sayı 3691, s. 1 ve 5.

Bu beyanattan kısa süre sonra Gümüşpala'nın eski demokratlarla parti kurma temasları yaptığı haberleri gazetelere yansımaya başlamıştır. 13 Ekim 1960 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan habere göre Gümüşpala, Ege ve Doğu bölgesindeki birçok DP mensubunun ve emekli subayların yeni bir parti kurmayı teklif ettiklerini iddia etmiştir. Habere göre Gümüşpala, DP kapatıldıktan sonra Türkiye'de yeni ve kuvvetli bir partiye ihtiyaç olduğunu düşünse de bu tekliflerin hiçbirine henüz cevap vermemiştir. Ayrıca verdiği demeçte “*MBK idaresinin uzun sürmesi bazı menfi düşüncelere yol açabilir. Komitenin bir an evvel memleket idaresinin milli iradeye devretmesi onun şanlı mevkiini sarsmayacaktır. Aksi takdirde kulaktan kulağa akseden ve hâlen gazetelerde tevkifler suretiyle meydana gelen menfi propaganda devam edebilir*” demiş hatta MBK'nin yönetimi milli iradeye devretmesi için 29 Ekim tarihini önermiştir²⁹⁷.

Gümüşpala, her ne kadar yeni parti kurma teklifinin DP'lilerden ve emekli subaylardan geldiğini iddia etse de bizzat kendisinin parti kurma faaliyetleri içerisinde olduğu aşikârdır. O sıralarda Ankara'da bulunan eski yaverlerinden emekli Albay Şinasi Osma'ya bir mektup yollayarak fikrini açıklamış, eski demokratlar kitlesine dayanan siyasi parti kurmak için çalışmalar yapmasını istemiştir. Osma, bu mektuptan sonra on kişilik bir arkadaş grubuyla toplantı yapmış ve parti kurmak için karar alınmış ve Gümüşpala'ya bildirilmiştir. Partinin başkanı olarak ilk düşünülen Ali Fuat Başgil olmuştur. Başgil, bu çalışmanın gereksiz ve zamansız olduğunu belirtmiştir. Tartışmalar sonucunda Gümüşpala'nın kurulacak partiye genel başkan yapılması kabul edilmiştir. Bu sıralarda Şinasi Osma ve arkadaşları partinin adını koymak için yeni bir toplantı yapmışlardır²⁹⁸. Gümüşpala, daha sonra Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni oluşturacak olan iki partiden biri olan Türkiye Köylü Partisi Adana il başkanı İhsan Önal'a da bir mektup yollayarak parti kurma fikrini açıklamıştır. Önal bu düşünceye sıcak bakmış, Türkiye Köylü Partisi başkanı Tahsin Demiray'la görüşmek üzere İstanbul'a gelmiştir. Demiray ve Önal, Ali Fuat Başgil'le görüşmüş fakat Başgil yeni parti düşüncesine karşı çıkmıştır. Ragıp Gümüşpala'nın Ankara'ya parti kurmak amacıyla gittiği öğrenilmiş, bu gelişme tehlikeli olarak görülmüştür. Kendisinden arkadaşları ile birlikte Yeni Türkiye

²⁹⁷ Milliyet, 13 Ekim 1960, yıl 11, sayı 3732, s. 1 ve 5.

²⁹⁸ Salih Akkaş, *Adalet Partisi ve İdeolojisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1989, s. 53.

Partisi'ne girmeleri istenmiştir. Fakat Gümüşpala farklı bir parti kurma yolunda ısrar etmiştir²⁹⁹.

Ragıp Gümüşpala, DP'nin eski İzmir il başkanı olan Mehmet Yorgancıoğlu ile 15-16 Aralık 1960 gecesi bir görüşme yapmış ve yeni bir siyasi parti kurulması ile bu süreçte izlenilecek yolun temel prensipleri konusunda bazı kararlar almışlardır. Bunları şöyle özetleyebiliriz.

• “Memlekette yeni bir partinin kurulması muvafıktır. Millet bütün ümidini yeni kurulacak partide görmek arzusunda olacaktır.

• Kin, nefret ve her türlü şer unsurları ülkeden silinmelidir

• Parti içinde hukuki yaptırımlar olmayabilir ancak ahlaki şartlara tamamen uymak zaruri olmalıdır

• Parti üyeleri hiçbir konuda kendine ayrıcalık istememelidir

• Halka vaat edilenler konusunda samimi olunmalı ve bu sözlerden dönülmemelidir³⁰⁰.

Ocak 1961 sonundan itibaren Gümüşpala'nın kuracağı partinin adı ilgili haberler de gazetelere yansımaya başlamıştır. 30 Ocak tarihli Milliyet gazetesi yeni partinin adının Türkiye Adalet Partisi merkezinin de İzmir olacağını³⁰¹ belirtirken 31 Ocak tarihli Son Havadis gazetesi partinin adını Memleketçi Adalet Partisi olarak duyurmuştur³⁰².

MBK yeni kurulan ve eski DP seçmenine hitap edecek partiler konusunda hassas davranmıştır. Örneğin yeni kurulacak partilerin “Demokrat” adını kullanması yasaklanmıştır³⁰³. Eski bir general olan Gümüşpala, bu hassasiyete göre davranmış³⁰⁴ muhtemelen endişeleri gidermek için 31 Ocak 1961'de Gürsel ile 50 dakika kadar bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmenin ardından yaptığı basın toplantısında kurulacak diğer partilere katılmasının mümkün olmadığını ve partilerinin tüzüğünün hazır olduğunu ifade etmiştir. Gümüşpala'nın bu açıklamasına rağmen Memleketçi Cumhuriyet Partisi'nde Genel İdare Kurulu'nda Gümüşpala ve arkadaşları için 5 kişilik bir kontenjan açık bırakılmıştır. Merkezi Ankara'da olacak olan Türkiye Adalet Partisi'nin tüzük ve programının bir ilim heyeti tarafından hazırlandığını

²⁹⁹ Örtülü, *3 İhtilalin Hikâyesi*, s. 93-95.

³⁰⁰ Kaya, *Türk Siyasal Hayatında Adalet Partisi*, s. 45.

³⁰¹ *Milliyet*, 30 Ocak 1961, s. 1.

³⁰² *Son Havadis*, 31 Ocak 1961, s. 1.

³⁰³ *Son Havadis*, 1 Şubat 1961, yıl 10 sayı 190, s. 1.

³⁰⁴ Kaya, *Adalet Partisi*, s. 45

söyleyen Gümüşpala İçişleri Bakanlığına gerekli başvurunun yapılacağını açıklamıştır. Cemal Gürsel'e partinin tüzüğü ile ilgili bilgi verdiğini söyleyen Gümüşpala şunları söylemiştir;” *Askerlik hayatımda kumandanım olan Gürsel'den gördüğüm destek ve enerjiyi politika hayatına atıldığım bu günlerde de görmekle kuvvet buldum. Politika hayatımdaki çalışmalarında bu görüşmeden sonra kendimi daha faydalı vazifelere sevk edebileceğime inandım*”³⁰⁵.

Gümüşpala, İstanbul'da 3 Şubat 1961 tarihinde gerçekleştirdiği basın toplantısında “*Kanun nazarında mahkum olan, menfaat ve koltuk için çalışanlara partimizin kapalıdır*” demiş ardından da kurulacak yeni partinin prensiplerini 19 madde olarak özetlemiştir. Bu 19 Maddelik ön prensipler:

1. *Atatürk'ün izinde dürüst politika takip etmek*
2. *Milli menfaatlere hürmet*
3. *Rey avcılığından kaçmak*
4. *Nazım rol oynamak*
5. *Sağ veya sola taviz vermemek*
6. *Vatandaşlar arasında kalp birliği kurmak*
7. *Kültür seferberliği*
8. *Devletçiliği zaruret halinde başlatmak*
9. *İşçilerin sosyal durumlarını yükseltmek*
10. *Tabii kaynakların yararlı bir duruma sokulması*
11. *Milli seferberlik*
12. *Hukuk devletinin devamı ve ilerlemesini temin*
13. *Laikliği din aleyhtarlığı olarak algılamamak*
14. *Vatandaşlar ile otoritenin ilişkilerini kesin sınırlar içinde halletmek*
15. *Ananelere sadakat*
16. *Ordunun genel durumunu muhafaza*
17. *Ağır vergilere taraftar olmamak*
18. *Basını 4. Kuvvet olarak tanımak*
19. *Prensip ve ideal partisi olmak*”³⁰⁶ *olarak ifade etmişlerdir.*

³⁰⁵ *Milliyet*, 1 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3840, s.1; *Son Havadis*, 1 Şubat 1961, s. 1.

³⁰⁶ *Milliyet*, 4 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3843, s.1-5; *Kaya, Türk Siyasal Hayatında Adalet partisi*, s. 47.

Son Havadis gazetesi Gümüşpala'nın açıkladığı parti prensiplerini “*Büyük Atatürk'ün izinde ve dürüst politika izlemek, milli menfaatlerin asıl amaç olduğunu atlamamak, oy için prensiplerden ödün vermemek, vatandaşlar arasında birliği sağlamak, laikliği din karşıtlığı olarak anlamlandırmamak*” şeklinde duyurmuştur³⁰⁷. Ragıp Gümüşpala partisinin amaçlarını açıklarken partisinin kapılarının koltuk için çalışanlara kapalı olduğunu bildirmiştir³⁰⁸.

Parti sözcüsü Şinasi Osma, ilk demeci ile kurulmakta olan partisini “*Yeni parti Atatürk'ün izinden gidecek, sağa ve sola taviz vermeyecek, sıcak bir siyaset takip edilecek, dahilde irtica ve komünizme yüz verilmeyecek, dış siyasette iktidar partisi ile anlaşma yolu arayacak, ekonomik siyaseti liberalizm olacaktır. Partinin amblemi ise TAP olacaktır*” sözleriyle tanıtmıştır.³⁰⁹ Partinin tüzük ve program hazırlıkları devam ederken bir taraftan da parti çatısını genişletebilmek için siyasi partilerle ve önemli isimlerle görüşülmüştür. Önce Memleketçi Cumhuriyet Partisi'nin Gümüşpala'nın partisi ile birleşmeye çalıştığı haberi çıkmış³¹⁰, ardından da Birlik Partisiyle görüşüldükten sonra henüz kuruluşunu tamamlamamış olan Adalet Partisi Birlik Partisi ile birleştiğini duyurmuştur³¹¹.

Sonunda Gümüşpala, partisinin kuruluş başvurusunu 11 Şubat 1961'de yapmıştır. Partinin adı Adalet Partisi (AP)'dir³¹². Gümüşpala Türkiye Cumhuriyeti gibi kelimelerin isim olarak kullanabilmenin Bakanlar Kurulu Kararına bağlı olduğunu öğrendikleri için parti adını yalnızca Adalet Partisi olarak belirlediklerini bildirmiştir.³¹³ Milliyet gazetesi başvuru tarihini 11 Şubat olarak belirtmiştir. Gazetenin haberine göre Gümüşpala, İstanbul'da kaldığı 5 gün içinde partinin 11 kurucusunu tespit etmiş Gümüşpala'nın beraberinde eski Kurmay başkanı Necmi Öktem ve eski başyaveri Şinasi Osma 11 Şubat 1961'de Ankara Valiliğine giderek Adalet Partisi'nin kuruluş evraklarını Vali İhsan Ongun'a teslim etmişlerdir³¹⁴.

Kurucu isimler Ragıp Gümüşpala, Şinasi Osma, Necmi Öktem, Tahsin Demiray, Ethem Menemencioğlu, Cevdet Perin, Kamuran Evliyaoğlu, Muhtar Yanır, İhsan Önal, Mehmet Yorgancıoğlu, Emin Acar'dır. Perin, Yorgancıoğlu ve

³⁰⁷ *Son Havadis*, 4 Şubat 1961, yıl 10, sayı 193, s. 1-5.

³⁰⁸ *Milliyet*, 4 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3843, s. 1-5.

³⁰⁹ *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1961, yıl 37, sayı 13113, s. 1-5.

³¹⁰ *Son Havadis*, 7 Şubat 1961, yıl 10 sayı 196, s. 1.

³¹¹ *Son Havadis*, 9 Şubat 1961, yıl 10 sayı 196, s. 1.

³¹² *Milliyet*, 12 Şubat 1961, , yıl 11, sayı 3851 s. 1 ve 5.

³¹³ *Milliyet*, 12 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3851, s. 5.

³¹⁴ *Milliyet*, 12 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3851, s. 1-5.

Evliyaoğlu eski DP'lilerdendir. Gümüşpala eski Demokratlara sahip çıkmakla suçlanmıştır. Bunun üzerine Ragıp Gümüşpala Demokrat Parti'ye oy veren dört milyon insanın mutlaka bir partide yer alacağını, suçsuz DP mensuplarının da kendi kurdukları partiye mensup olabileceklerini ifade etmiştir³¹⁵. 12 Şubat tarihli Milliyet gazetesinde Ragıp Gümüşpala'nın ve Şinasi Osma'nın Memleketçi Cumhuriyet Partililerden birleşme talebi aldıklarını ancak isim tespitinde ve program tadilinde anlayamadıkları haberi yer verilmiştir³¹⁶.

Gümüşpala partiyi kurduktan sonra ilk il teşkilatını 27 Şubat 1961'de İzmir'de kurarak basına açıklamış ve İl İdare Kurulu Başkanlığı'na Mehmet Ali Ayaş getirilmiştir. Gümüşpala basın toplantısında“ *TAP herhangi bir partinin devamı niteliğinde değildir. Partimiz ülkede uzun yıllardır olan küskünlüklere son vermek, memleketi kalkındırmak konusunda bir birlik teşkilidir. Program ne DP'nin ne de diğer partilerin programı ile ilgili veya devamı mahiyetinde değildir*” demiştir³¹⁷. Gümüşpala'nın sözlerine rağmen AP'liler ilk günden itibaren kendilerini DP'nin mirasçısı olarak görmüşlerdir. AP örgütünün kurucuları arasında eski DP'liler çoğunluğu oluşturmuştur. Kurucular DP tabanına seslenmeyi amaç edinmiş bir parti oluşturmak istemişlerdir³¹⁸. Partinin bu tutumuna yönelik olarak Forum Dergisi'nin değerlendirmesi şöyledir “*27 Mayıs'ın neden ve nasıl olduğunu kavrayamamış ve artık kendisine hayat hakkı olmaması gereken bu yeni safhada, gene asli temeli olan heyecan, kıskançlık, kin dolu metafizik imanına güvenerek, silahlı kuvvetlerin bırakacağı ilk gedikten rakipleri üzerine çullanma ihtirasını açığa vuran idraksizler...*”³¹⁹

Gümüşpala'nın parti genel başkanı seçilmesinin ardından Aydın Adalet Partisi İl Teşkilatı kurucusu İsmet Sezgin “*Askere karşı bir korku vardı ve o şartlar altında ılımlı olmak gerekiyordu. Genel başkan olacak kişi askeri idare tarafından kabul görececek bir kişi olmalıydı. Gümüşpala'nın demokratlara yakın olmasının yanında 3. Ordu Komutanı olarak ihtilale en son biat eden komutan olması ve Genelkurmay Başkanı olduktan sonra emekli edilmesi sebebiyle lider olarak*

³¹⁵ Kaya, *Adalet Partisi*, s. 47.

³¹⁶ *Milliyet*, 12 Şubat 1961, yıl 11, sayı 3851, s. 5.

³¹⁷ *Milliyet*, 28 Şubat 1961, s. 1 ve 5; Kaya, *3 İhtilalin Hikayesi*, s. 22.

³¹⁸ Taner Demirel, *Adalet Partisi İdeoloji ve Politikalar*, İstanbul, 2004, s. 28-29.

³¹⁹ Diren Çakmak, *Forum Dergisi*, Libra Yayınları, İstanbul, 2014, s. 346.

Gümüşpala ismi ağırlık kazanmıştır” demiş Gümüşpala’nın ülkede tekrar demokrasinin hakim olması, için başkanlığı kabul ettiğini ifade etmiştir³²⁰.

Adalet Partisi, DP geleneğine dayanmakla birlikte, içinde emekli bazı askerlerden liberallere, aşırı sağcı gruplara kadar geniş bir toplumsal temsile zemin hazırlamıştır. Gümüşpala’ya göre parti hem gerici hareketlere karşı olmuş hem de komünizme ödün vermeyecek bir çizgide yer almıştır³²¹. Siyasi karışıklığın artmasıyla nedeniyle AP’nin gazetelerde yayınladığı bildiri partinin bu çizgisini kanıtlar niteliktedir. *“AP Türkiye’de milli birlik ve hakimiyetin gelişmesine batı hukukuna uygun cemiyet düzenine ulaştırılması için toplanan idealistlerin partisidir. Tek parti hâkimiyetini kabul etmeyen partimiz siyasi hayatımızı baskıcı ideolojilere yöneltmek isteyenlere karşı Türk Milleti için teminat olma kararlılığındadır”³²².*

AP’nin tüzüğünde; *“Anayasa, İnsan Hakları Beyannamesi, Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanunu esasları dâhilinde çalışmak”* ilkesi benimsenmiş ve partinin amacı: *“Türkiye’de milli birliğin ve gerçek millet hâkimiyetinin kurulup gelişmesine, bireyin ve ailenin tam bir özgürlük, refah ve eşitliğe kavuşturulmasına, Türk Milletinin ve Devletinin yükseltilmesine çalışmak, programında yazılı içtimâî emniyet, milliyetçilik, şahsiyetçilik, köycülük, muhitçilik ve şahsî teşebbüsçülük ile her alanda ilerleme ve dayanışmayı gerçekleştirecek, milli bünyeye uygun ıslahatçılık esaslarını vatandaşlara benimsetmek suretiyle, Türk Milletine ve yurduna hizmet etmektir”³²³* şeklinde ifade edilmiştir.

Milliyet gazetesi AP seçim beyannamesini duyururken *“Adalet Partisi’nin başlıca amacı çağdaş batı hukukuna, demokratik rejime ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ifadesini bulan zihniyete uygun bir Türk cemiyet düzenini ve hukuk devletinin gereğince kurulması ve işlenmesini sağlamaktır”* diyerek partinin gayesini ifade etmiştir ve AP’nin kendisini *“Demokratik düzenin ilkel şartlarını oluşturan hak, eşitlik ve hürriyeti politikasının temel esası kabul eden hukuka bağlı devlet anlayışına inanan her türlü ideolojiden, totaliter rejimden, tek parti düşüncesinden halkımızı korumaya, istikrarlı bir yaşayışın insan haklarına riayetkar bir devlet*

³²⁰ Kaya, *Adalet Partisi ve Ragıp Gümüşpala*, s. 21.

³²¹ Ebru Saliha Açıköz vd. *Türkiye’de Siyasal Partiler*, Es Yayınları, İstanbul, 2013, s. 49.

³²² *Cumhuriyet*, 24 Mart 1961,yıl 37, sayı 13158, s. 1-5.

³²³ Kaya, *Adalet Partisi*, s. 37.

düzeninin kurulması ve işlemesi uğrunda programını uygulamaya azimli bir siyasi partidir” şeklinde ifade ettiğine yer vermiştir³²⁴.

2.1.1.3 Cumhuriyet Halk Partisi

27 Mayıs darbesi konusunda en çok tartışılan konulardan biri CHP'nin ve elbette İnönü'nün darbedeki rolü olmuştur. İnönü, 2 Haziran 1960'da gazetelere yansıyan demecinde harekettten haberinin olmadığını, tevkif edilen DP'lilerin adının CHP tarafından verilmediğini ifade etmiştir. İnönü demecinde darbe ile bir ilgisinin olmadığını söylese de *“İhtilal hareketini memlekette meşru bir ameliyat kabul ederim”* diyerek desteklediğini ifade etmiştir³²⁵.

22 Haziran 1960'da CHP Genel Başkanı İsmet İnönü partililere bir tamim yayımlayarak sükûnet tavsiye etmiştir. İnönü, partinin en küçük kademesine kadar ulaştırılmasını istediği tamimde *“27 Mayıs inkılâbının emniyetini kesin olarak sağlamak bugünkü idareden çok partili demokratik ve normal devlet hayatına intikal edebilmek için siyasi parti faaliyetlerinin muvakkaten durdurulmuş olmasını CHP'nin haklı ve isabetli bir tedbir olarak benimsediği”* belirtmiş ve şöyle devam etmiştir. *“Sakit iktidarın senelerce devam eden haksızlıkları ve zulmü intikam duygularına yol açması muhtemel olduğundan, inkılâbın ilk günlerinde bütün parti teşkilatına göndermiş olduğum tamimle, bu gibi zararlı duygulara kapılmamak gerektiğini ehemmiyetle hatırlatmış ve tam bir sükunun muhafaza edilmesini CHP'lilerden istemiştin.”* İnönü, tamimin devamında bu tamimin ruhuna uygun hareket etmelerini, memlekette sükûn ve huzurun tam olarak teessüsü hususunda inkılâp idaresine uymalarını partililerden özellikle de parti idarecilerinden istemiştir. İnönü tamimde ordu hareketinin her hangi bir partinin ve CHP'nin bir tertibi olduğuna dair hakikat dışı milli menfaate aykırı propagandalardan kaçınmak gerektiğini hatırlattığı gibi Anayasa'yı ihlal eden eski iktidarın yıkılışının her bakımdan hazır olan toplumsal durumda cereyan ettiğini de belirterek bunun meşru bir inkılâp hareketi olduğunu iddia etmiştir. *“Milli hareketin hukuka bağlı demokratik bir devletin temellerini atmak, dürüst, eşit ve emniyetli seçim yapılmasına müsait seçim kanunu hazırlayarak bilahare idareyi, tecelli edecek milli iradeye devretmek gayesiyle yapıldığını”* belirten İnönü *“tam manasıyla hür ve demokratik bir idareye kavuşabilmek için her türlü imkânın ortaya çıktığına”* işaret

³²⁴ *Milliyet*, 29 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4074, s.1-5; *Milliyet*, 1 Ekim 1961.

³²⁵ *Milliyet*, 2 Haziran 1960, yıl 11, sayı 3602, s. 1.

etmiştir. İnönü tamimin sonunda CHP'nin 27 Mayıs hareketinin başında veya içinde olmadığını ancak büyük vatandaş çoğunluğu ile beraber 27 Mayıs'ı tatbik eden idealistlerle aynı görüş ve düşüncelere sahip olduğu ifade etmiştir³²⁶.

İnönü, her fırsatta 27 Mayıs darbesinin ortaya çıkışında etkili olmadığını ancak hareketi gerçekleştirenler ile aynı fikirde olduğunu ifade ettiği gibi hareketin başındaki Cemal Gürsel de 7 Ağustos 1960'da verdiği demeçte “İsmet İnönü ile tam bir fikir mutabakatı halindeyiz” demiştir. Ayrıca İnönü ile yaptığı görüşmeyi de anlatan Gürsel, “İnönü'nün herkeste olduğu gibi benim üzerinde de şayan-ı hürmet bir tesiri vardır. Onunla memleket meseleleri hakkında fikir teatisinde bulunmak benim için zevktir” demiştir³²⁷.

CHP ve İnönü, 27 Mayıs darbesinden kısa bir süre sonra seçimlerin biran önce yapılmasını istediklerini ifade etmişlerdir. İnönü, 2 Haziran tarihli gazetelere yansıyan demecinde DP'nin yapılacak seçimlere katılacağını tahmin ettiğini, çözülmesi gereken meselenin gayri meşru ve suçlu oldukları kabul edilen tutuklu DP'lilerin durum olduğunu söylemiştir³²⁸. CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal ise yapılacak ilk seçimlerde CHP'nin seçmenlerin karşısında “Huzur ve adalet içinde bir Türkiye” sloganı ile çıkacağını söylemiştir³²⁹. İnönü 1961'de kurulacak normal idareyi her şeyin üstünde, vatandaşın iradesine ve ülkesine olan güveninin güçlü temellerine dayandırmak gerekir demiştir. İktisadi kalkınma için millettten fedakarlık beklediğini ifade eden İnönü ayrıca “Seçim zamanı için eskiden olduğu kadar mühlet olmayacağını, bununla beraber vatandaşın iki buçuk yıldan beri büyük hadiseler içinde yaşadığını, seçimle memleketin kaderine istikamet vermek için tecrübeler kazandığını” ifade etmiştir. Ayrıca 25 Ağustos 1961 Milliyet gazetesinde İsmet İnönü “ Yeni anayasamız demokratik sistemin vatandaşlara temin ettiği hakları sağlam teminata bağlamıştır. Kanunların açıklığı yönünden vatandaş haklarının örselenmesine fırsat olmayacaktır” demiştir³³⁰.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonucu DP'nin kapatılıp MBK'nin Kurucu Meclis' i açıp yönetimi sivillere geçirmek için siyasi faaliyetlere izin vermesinin ardından Cumhuriyet Halk Partisi de siyasi hayata tekrar dönmüştür. 24 Ağustos 1961'de 15.

³²⁶ Milliyet, 22 Haziran 1960, yıl 11, sayı 3622, s. 1 ve 5.

³²⁷ Milliyet, 8 Ağustos 1960, yıl 11, sayı 3666, s. 1.

³²⁸ Milliyet, 2 Haziran 1960, yıl11, sayı3602, s. 1.

³²⁹ Milliyet, 11 Ağustos 1960, yıl 11, sayı 3669, s. 1.

³³⁰ Milliyet, 25 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4039, s. 5.

Kurultayı toplamışlardır. İnönü ve Kasım Gülek arasındaki başkanlık mücadelesi çekişmeli geçmiştir. İnönü 1309 oydan 1164'ünü alarak Gülek'i yenilgiye uğratmış ve Başkan seçilmiştir³³¹.

CHP'nin 15. Kurultayı 24 Ağustos 1961'de İnönü'nün konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır. İnönü 20 dk. süren konuşmasında bir çok konuya değinmiş, *“vatandaşın siyasi teşekküllerde ağır ciddiyet aradığını bunun hiçbir zaman gözden uzak tutulmaması gerektiğini”* bildirmiştir. İnönü altı buçuk sayfalık konuşmasını okurken konuşmanın başı ve sonu dışında 12 kere alkışlanmıştır. İnönü'nün konuşmasının ardından CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal kürsüye çıkmıştır. Müstakbel CHP iktidarının başbakanı diye adlandırılan Aksal üyelere dağıtılan 243 sayfalık parti meclisi raporunu 1560 delegeye hitaben 1 saat 15 dakikada okumuştur. Aksal CHP'nin parolasını *“hürriyet içinde hızlı kalkınma”* olarak ilan etmiştir. İsmail Rüştü Aksal parti meclisinin çalışmalarını anlatırken *“CHP'lilerin 27 Mayıs'ı takip eden şartlar altında kardeşlik duygularını ve vatan sevgisinin icaplarını yerine getirdiklerini”* söylemiştir. Parti ile ilgili kullanılan ifadelerde CHP'nin müspet fikirler etrafında toplanan ciddi ve disiplinli bir parti olduğu belirtilmiş ayrıca, siyasetin huzur içinde gelişmesi için siyasetçilerin ciddi bir sorumluluk duygusuna sahip olmalarına, vatandaşlar arasına kin ve düşmanlık yayan propagandayı reddetmelerini memleket borcu bilmeleri gibi görüşlere yer verilmiştir³³²

Cumhuriyet Halk Partisi seçimde oy oranını artırmak için seçim beyannamesi hazırlamıştır. CHP 15. Kurultayda yayınladığı beyannamede;

- Planlı kalkınma çalışması yürütülmesinin önemini
- Özel girişimcinin desteklenmesini
- Milli gelirin hakkaniyete uygun dağılımın sağlanmasını
- Yeni anayasanın getirdiği kurumların sorunsuz çalışmasını sağlamayı
- Ziraat için ayrılan topraklardan arazi vergisi almamayı
- İşçilerin toplu sözleşme ve grev haklarına kavuşmasını sağlamayı

³³¹ Özgişi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde İlk Koalisyon Hükümeti, s.68-70.

³³² Milliyet, 25 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4039, s.1-5.

• Din ve inanç serbestliğine saygılı olmayı temel prensip olarak belirlemiştir³³³.

CHP 1961 seçimlerinde 67 ilde 450 aday göstermiş, aday gösterilen 5 kadından Remziye Batırbeygil Ankara'dan, Emel Nevzat Gürler İstanbul'dan, Hasene Ilgaz İstanbul'dan, Fitnat Saltuğ İzmir'den, Mebrure Aksoley Kütahya'dan aday gösterilmiştir. Adaylardan 75'i önceki dönemlerde mecliste bulunan milletvekilleri olmuş, 375 aday ise seçilebilirse ilk kez meclise girecek adaylardır³³⁴.

2.1.1.4. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 1958 yılında Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi'nin birleşmesinden doğmuştur. Partiyi oluşturanlardan Cumhuriyetçi Millet Partisi, 1948 yılında Millet Partisi'nin kapatılması sonucunda 1954 yılında Osman Bölükbaşı'nın liderliğinde kurulmuştur. Türkiye Köylü Partisi ise DP'den ayrılan Remzi Oğuz Arık ve arkadaşları tarafından 1952 yılında kurulmuş olup Tahsin Demiray ve Cezmi Türk gibi isimlerin yer aldığı bir parti olmuştur³³⁵. 15 Ekim'de yapılacak seçimler öncesi gündemi meşgul eden konu Yassıada duruşmaları olmuştur. Bölükbaşı Yüksek Adalet Divanı'nda idam kararları çıkması durumunda MBK'nın bu kararları onaylamamasını umduğunu ifade etmiştir³³⁶.

21 Ağustos 1961 Milliyet gazetesinde CKMP'nin Mardin Kongresinde CHP'ye ve Genel Başkan İsmet İnönü'ye şiddetle karşı çıktığı ifade edilmiştir. Mardin İl Başkanı avukat İsmail Mungan İnönü için *"1950'de bu millet şamarını onun suratına vurdu. Sizi temin ederim 15 Ekim'de şamar gene yüzlerinde çatlayacaktır"* demiştir³³⁷.

Cumhuriyet gazetesinde Osman Bölükbaşı liderliğindeki Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi seçim beyannamesinde kendini Demokrat Parti'nin mirasçısı olarak göstermiş, DP'ye diğer partilerden daha yakın olduğunu söyleyerek diğer partilere çatmıştır ve Yassıada sanıklarının koruyucu bir rol üstlenmiştir³³⁸.

³³³ Özgişi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde İlk Koalisyon Hükümeti, s. 68-70.

³³⁴ Tuncer, *1961 Seçimleri*, s. 130.

³³⁵ Evren Ayhan, Osman Bölükbaşı'nın Siyasi Faaliyetleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2006, s. 60.

³³⁶ Ayhan, Osman Bölükbaşı'nın Siyasi Faaliyetleri, s. 69.

³³⁷ *Milliyet*, 21 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4035, s. 1-5.

³³⁸ *Cumhuriyet*, 7 Ekim 1961, sayı 13353, s. 1-5.

CKMP İl İdare Kurulu üyelerinden Feride Tokay istifa etmiş, istifasının sebebini Milliyet gazetesi haberine göre şöyle açıklamıştır: “ *Memlekette kurulmasına çalışılan demokratik sisteme ve parti programı ile millete vadedilen hürriyet havasına rağmen CKMP kendi bünyesinde sür’atle bir antidemokratik nizama gitmesi artık partinin siyasi ve idari politikasının mesuliyetinin tarafımdan yüklenilmesinin demokratik sisteme âşık bir insan için mümkün olamayacağından İl İdare Heyeti’ndeki vazifem ve partiden istifa ettim*”. CKMP İl İdare Kurulu’ndan istifa eden diğer isimler: Kemal Akkurt, Mustafa Bilgetekin, Ali Suavi Yeğenoğlu, Nafi Çopuroğlu olarak açıklanmıştır³³⁹. Oluşturulan yeni idare kurulunda istifa edenlerin yerine Ahmet Oğuz, Fuad Arna, Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç, Kamil Koç, Kadircan Kafılı, Faruk Erem, Nurettin Ardıçoğlu, Kemal Yörük, Seyfi Öztürk, Hüseyin Ataman, Saadet Kaçar, Mustafa Kepir, Eyüp Ovalan, Şerafettin Konuralp, Mehmet Altınsoy, Saadettin Tokbey isimleri açıklanmıştır³⁴⁰.

CKMP’nin programının 1. Maddesinde amaçlarının “ *Türkiye’de insan haklarını hakim kılacak ve bunları güvenilir teminata bağlayacak bir devlet nizamı kurmak*” olduğu belirtilmiştir³⁴¹. CKMP 61 ilde 425 aday göstererek seçime girmiştir. 412 erkek, 13 kadın aday yer almıştır. Kadın adaylardan Naciye Erguvanlı Ankara’dan, Şadiye Erdölen Çanakkale’den, Müfide İlhan İçel’den, Sabahat Kurtoğlu İçel’den, Celile Olgaç İstanbul’dan, Zehra Hapanıl İstanbul’dan, Halide Nusret Zorlutuna İstanbul’dan, Hayrunnisa Atakan İstanbul’dan, Saadet Evren Kaçar İstanbul’dan, Ferzan Tekçe İzmir’den, Müzeyyen Küçükoğlu Kastamonu’dan, Türkan Taşan Samsun’dan, Hediye Sevinç Çakın Tokat’tan aday gösterilmiştir. Adaylardan yalnızca Saadet Evren milletvekili seçilebilmiştir. 425 adaydan 7’si önceki dönemlerde mecliste yer alan milletvekilleridir. 418 aday ise seçilebilirse ilk kez mecliste yer alacak adaylar olmuştur³⁴².

2.1.2. Yuvarlak Masa Toplantıları

AP’nin kuruluş yıllarında DP’nin antidemokratik özelliğini bünyesinde taşımakla suçlanması ile birlikte Gürsel bu partinin kapatılması yönünde girişimde bulunmuş, bunun üzerine Cihat Baban ve İsmet İnönü’nün araya girmesiyle partinin kapatılmasına yönelik dava açılması önlenmiş, önce seçime katılacak olan partilerin

³³⁹ *Milliyet*, 28 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4073, s. 1-5.

³⁴⁰ *Milliyet*, 30 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4044, s. 1.

³⁴¹ Erol Tuncer, 1961 Seçimleri, Tesav Yayınları, Ankara, 2012, s. 288.

³⁴² Tuncer, 1961 Seçimleri, s. 132-133.

katıldığı bir yuvarlak masa toplantısı yapılması kararlaştırılmıştır. Bu toplantıya parti genel sekreterleri ve her partiden üçer temsilci katılacaktır³⁴³.

Devlet Başkanı Cemal Gürsel 11 İstanbul gazetesinin parti liderlerini yuvarlak masa toplantısına davet teklifini “ *Gayet vatanperverhane bir tekliftir, istikbal içinde bir teminat sayılabilir*” diyerek memnunlukla karşılamıştır. Gürsel “*Bu benim programımda vardı. Fakat zamanını bekliyorum. Ben partilerin bilhassa yeni kurulan partilerin mahiyeti, vaziyeti ve gayesi iyice tebellür etsin diye bekledim. 27 Mayıs’tan bir müddet sonra böyle bir konuyu programıma almıştım*” demiştir. 11 İstanbul gazetesi 28 Nisan 1961’de yayınladıkları bildiride Devlet Başkanı Cemal Gürsel’in başkanlığında parti liderlerinin yapacakları yuvarlak masa toplantısında “ *Atatürk devrimlerine ve yeni anayasaya tam manasıyla bağlı kalacaklarını Yassıada duruşmaları sonunda verilecek kararları toplu olarak kabul edeceklerini ve ileride de bu kararlar hakkında itiraz teşebbüsünde bulunmayacaklarını*” tespit ve taahhüt etmelerini istemişlerdir. CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal bu konu ile ilgili “*Paşanın etrafında toplanıp böyle bir taahhütte bulunmayı canı gönülden arzu ederim. Yalnız gazeteler bu mevzuyu biraz daha işlesinler*” demiş, YTP Genel Başkanı Ekrem Alican ise teklifi olumlu karşılamış ve şöyle demiştir: “ *Bu mevzuda bizim üzerinde durduğumuz konu bu girişimler karşısında samimi olmayan bir davranışa girilmemesidir*”.³⁴⁴

Yuvarlak Masa toplantısı hazırlıkları ile ilgili MBK üyelerinin İstanbul’da yaptığı görüşmeler sona ermiştir. MBK üyelerinden Sezai Okan, Osman Köksal, Ahmet Yıldız, Kadri Kaplan, Ekrem Acuner, Selahattin Özgür, 24 Ağustos 1961’de gazete sahipleri ve başyazarları ile görüşmüş ve şu açıklamayı yapmışlardır: “*Yaptığımız görüşmelerde tam bir fikir birliğine vardığımızdan dolayı memnunuz. İki günlük temaslarımız sırasında görüştüğümüz kimselerde büyük bir fikir ayrılığına rastlamadık. Bu durum bizi büyük ümitlere sevketti, Genç kuşaklar Atatürk Devrimini benimsemişlerdir. Parti liderlerinin bu olaylardan ders almaları gerektiğine inanıyoruz*” demiştir. Komite üyeleri yuvarlak masa toplantılarının parti liderleri tarafından benimsenmesini istediklerini ve bu toplantıdan büyük fayda umduklarını ifade etmişlerdir³⁴⁵. Yuvarlak Masa toplantılarının ön hazırlıkları sona ermiş, MBK’nın bu işle ilgili görevli alt komisyonu temaslarını bitirmiştir. Yapılan

³⁴³ Öztürk, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, s. 221-222.

³⁴⁴ *Milliyet*, 29 Nisan 1961, yıl 11, sayı 3925, s. 1-5.

³⁴⁵ *Milliyet*, 25 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4039, s. 1-5.

temaslar seçimlerin mutlak bir hürriyet ve serbesti içinde yapılması konusunda tam bir anlaşma olduğunu ortaya koymuştur. Alt Komisyonun üzerinde durduğu konu seçim emniyetini sağlamak ve seçim sonrası rejimin teminatını sağlamak için komitece alınması gereken tedbirleri belirlemek olmuştur. İstenilen şey seçim tedbirlerini partilerin bizzat kendilerinin tespit edip benimsemeleridir. Yuvarlak Masaya bu amaçla oturulacaktır³⁴⁶.

Son Havadis gazetesinde partilerin seçim hazırlıkları devam ederken 1 Eylül 1961 günü Yuvarlak Masa ön toplantısının başladığı, gündemi tespit etmek üzere yapılan toplantıya Parti Genel Sekreterleri başkanlığındaki heyetlerle Milli Birlik Komitesinden yedi kişi katıldığı ifade edilmiştir³⁴⁷. Haftalık yayınlanan Akis Dergisinde Toplantıların Yeni Meclis binasının Dikmen sırtlarına bakan tarafındaki Bütçe Komisyonu salonunda yapıldığı bilgisi yer almıştır. Toplantı saat 15.15'te başlamıştır. Üzerinde en fazla durulması gereken konu seçim propagandaları sırasında partilerin izlediği siyaset olacaktır. Vatandaşları tekrar birbirine düşürecek ve toplumda kaos yaratacak bir ortamın oluşmaması için partilerin dikkatli olması önemsenmiştir³⁴⁸.

Yeni İstanbul gazetesinde komitenin siyasi partilere sekiz sayfalık bir broşür göndererek Yuvarlak Masa toplantısının ağırlık merkezini oluşturacak konular üzerindeki görüşlerini açıkladığı ifade edilerek komitenin siyasi partilere teklif ettiği ve toplantıda mutabakata varmalarını istediği meseleler gazetede şöyle yer almıştır;

- Devrimlerin istismar edilmemesi ve politika dışı bırakılması
- Yassıada Mahkemelerinin ve sonuçlarının istismar edilmemesi
- Seçimlerin dürüst ve tarafsız şekilde yapılmasını gölgeleyecek tartışmalardan sakınılması
- Milli Birlik ruhuna aykırı yıkıcı olaylara karşı ortak bir cephenin kurulması
- Ocak ve Bucak Teşkilatlarının yeniden faaliyette bulunmaması
- Seçim sonrası çalışmaları için partilerin ortak bir anlayışa varmaları

³⁴⁶ *Milliyet*, 25 Ağustos 1961, yıl 12, sayı 4039, s. 1.

³⁴⁷ *Son Havadis*, 1 Eylül 1961, yıl 10, sayı 366, s. 1.

³⁴⁸ *Akis*, 4 Eylül 1961, sayı:375, s. 12.

• Dış politika konularında partiler arasında tartışmalara fırsat verilmemesi³⁴⁹.

Yeni İstanbul gazetesinde toplantıya ait bilgiler şöyle aktarılmıştır: Yuvarlak Masa toplantısına ilk gelen Adalet Partisi heyeti olmuş, saat 14.45 de Şinasi Osma başkanlığındaki Kamuran Evliyaoğlu, Cevdet Perin ve Kamil Tekerek'ten oluşan heyet içeri girmiştir. Kısa süre sonra Esat Çağa başkanlığındaki Naci Bozkurt, Zafer Tanyolaç ve Süleyman Vaner'den oluşan Memleketçi Serbest Parti Heyeti içeri girmiştir. Yeni Türkiye Partisi; İrfan Aksu, Esat Eğilmez, Ertuğrul Alatlî'dan oluşmuştur. CKMP temsilcileri; Fuat Arna, Abdülhak Kemal Yörük, Seyfi Öztürk ve Ahmet Oğuz'dur. Toplantıya en geç gelen saat 15.05'de CHP heyetinden İsmail Rüştü Aksal, Turan Fevziöğlü, Emin Paksül ve Ferit Melen'den kurulu ekip olmuştur. Toplantıda MBK'nin görüşlerini savunan temsilciler ise Osman Köksal, Sami Küçük, Kadri Kaplan'dır³⁵⁰.

Son Havadis gazetesinin 2 Eylül 1961 tarihli haberine göre MBK Basın Bürosu'nun yayınladığı tebliğde belirttiği üzere toplantılar devam etmiştir. 1 Eylül 1961 tarihindeki Yuvarlak Masa toplantısında bütün partilerin CHP'ye karşı birleştiği ifade edilmiştir. YTP temsilcileri CHP'yi 27 Mayısı kendi hesabına istismar etmekle suçlamış, CHP de YTP'yi kin ve nifak tohumlarını teşkilatlandırmakla itham etmiştir. AP ve CKMP bu tartışmada CHP'ye karşı vaziyet almıştır³⁵¹.

Yeni İstanbul Gazetesine göre bu süreçte YTP Genel İdare Kurulu üyesi Aydın Yalçın'ın Karşıyaka il kongresindeki konuşması 27 Mayıs aleyhinde ve huzur bozucu propaganda olarak nitelendirilmiş ve 6.25 ve 52 sayılı kanunların valilere verdiği yetkilere göre gözaltına alınmıştır. Devam eden Genel Sekreterler Seviyesinde yapılan toplantıda sert tartışmalarla geçmiştir. Toplantının sabahki oturumunda gündemin birinci maddesini oluşturan meşruluğunu kaybetmiş iktidara karşı yapılan 27 Mayıs İhtilali'nin siyasi maksatlarla istismar konusu edilmemesi konusu görüşülmüştür. Sert tartışmalara neden olan bu maddenin görüşülmesinde CHP sözcüleri, YTP ve AP'yi eski devrin zihniyetini diriltmeye çalışmakta itham etmişlerdir³⁵².

³⁴⁹ *Yeni İstanbul*, 1 Eylül 1961; *Akis*, 4 Eylül 1961, s. 11.

³⁵⁰ *Yeni İstanbul*, 1 Eylül 1961; *Akis*, 4 Eylül 1961, s. 11.

³⁵¹ *Son Havadis*, 2 Eylül 1961, yıl 10, sayı 367, s. 1-5.

³⁵² *Yeni İstanbul*, 2 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4237, s. 1-5.

3 Eylül 1961 tarihli Son Havadis gazetesinde Yuvarlak Masa toplantısının dün bittiğini Adalet partisi sözcüsünün müzakerelerden memnun olduğunu, müzakerelerin tam bir anlayış içinde gerçekleştiğini belirtmiştir³⁵³.

Milliyet ve Son Havadis Gazetelerinde Parti liderlerinin Devlet Başkanı Gürsel'in riyasetinde bir "Yuvarlak Masa" toplantısında daha önce hazırlanan deklarasyonu imzaladıkları, Yuvarlak Masa toplantısının Çankaya Köşkü'nün bir salonunda yapıldığı ve Gürsel'in bu konuda şunları söylediği belirtilmiştir: *"Hürriyet ve demokrasi uğrunda uzun yıllardan beri milletçe harcanan gayret ve girişilen mücadelelerin ulaştığı mutlu sonuçla demokratik hukuk devletinin bütün müesseseleriyle kurulmakta olduğu bu tarihi günlerde rejimimizin kaderi yönünden önem taşıyan davalarda partilerimizin görüş birliğine varmasını sağlayacak yuvarlak masa konferansının alt kademe çalışmaları sona ermiştir. Katılan bütün arkadaşlarımı şükranlarımla tebrik ederim"*. Müşterek beyannamenin metni şöyle bildirilmiştir *"Siyasi hayatımızı verimsiz zararlı ve tehlikeli çekişmelerden kurtarmak, partiler arası münasebetlerde medeni ve seviyeli bir ortam yaratmak ve 27 Mayıs ihtilalinin asıl gayesini teşkil eden demokratik hukuk devletini fiilen gerçekleştirmek için vatansever Türk milletinin duygularına ve Türk basınının iyi niyetli temennilerine uygun olarak MBK'nin teşebbüs ve davetiyle toplanan Yuvarlak Masa alt kademe konferansında komite üyelerinden müteşekkil başkanlık divanınca hazırlanan ve ittifakla kabul edilen maddeler, partilerimizin genel sekreterleri başkanlığındaki yetkili heyetlerle anlayış içinde görülmüş ve her konuda görüş birliği sağlanarak bu müşterek beyannamenin MBK Başkanı, Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in huzurunda tarafımızdan imzalanmak suretiyle ve bir taahhüt vesikası halinde Büyük Türk Milleti'ne ilanı kararlaştırılmıştır. İhtilal sonrası şartları içinde mümkün olan en geniş temsil esaslarına dayanarak teşkil edilen Kurucu Meclis'in hazırladığı ve Türk milletinin tasvip ve kabul ettiği yeni anayasamıza göre demokratik siyasi hayatımızda görev almış partiler olarak bir bütün halinde millete mal olmuş Atatürk devrimlerini koruyacağız ve devrimler aleyhindeki her türlü davranışların karşısında olacağız. Anayasamızla teminat altına alınan din ve vicdan hürriyetine saygısızlık göstereceğine dair veya bu hususta vatandaşları şüphe ve endişeye sevkedilecek propagandalar yapmanın her ne suretle olursa olsun milli duyguları istismar etmenin nüfuz veya siyasi başarı sağlama*

³⁵³ Son Havadis, 3 Eylül 1961, yıl 10, sayı 368, s. 1.

maksadıyla vatandaşlar arasında bölücü beyan ve davranışlarda bulunmanın memleketin sevgisi ile bağdaşmayacağını ifade ve bu gibi beyan ve davranışlara müsaade etmemeyi taahhüt ederiz. Milli birliği zedeleyici, milli huzuru bozucu demokratik düzenin yerleşmesini zorlaştırıcı ve dolayısıyla milli bekamızı tehlikeye düşürücü neticeler yaratacağı hususunda mutabakat halindeyiz. Partilerin ocak ve bucak teşkilatının yeniden ihya edilip edilmemesinin genel seçimlerin sonunda teşekkül edecek TBMM'nin takdir edeceği bir konu olduğu hususunda görüş birliğine sahibiz.”³⁵⁴.

Son Havadis Gazetesinde 5 Eylül günü Cemal Gürsel'in açılış konuşmasından sonra yapılan Yuvarlak Masa toplantısının müşterek beyannamesini Ragıp Gümüşpala, İsmet İnönü, A. Oğuz ve Ekrem Alican'ın CKMP lideri Bölükbaşı'nın yerine ise A. Oğuz'un imzaladığı belirtilerek, Gürsel ve parti liderlerinin anlaşmanın memlekete huzur getireceğini ifade ettikleri yazılmıştır³⁵⁵.

Milli Birlik Komitesi “*Memleketin içinde bulunduğu olağanüstü şartlar dolayısıyla her zamandan fazla muhtaç olduğumuz huzur ve sükunu sağlayıcı bir siyasi ortamın oluşturulması için siyasi partilerin yetkili organları tarafından müşterek beyanname imzalanmıştır. Partiler beyannamedeki bütün esaslara bağlı kalacaklarına dair millet ve tarih önünde şeref ve namus sözü vermiş bulunmaktadır*”³⁵⁶ şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Seçimlere doğru giden süreçte Yeni İstanbul Gazetesinde Muzaffer Soysal'ın yazdığı yazı şu şekildedir: “*Vazife sadece sandık başına gidip pusulalardan birini ağzı mühürlü sandığın aralığından aşağı bırakıvermek değildir. Hepimiz yapacağımız işin farkına varmalı, attığımız oyun vazifesini düşünmeliyiz. Vicdanımızın sesini dinlemeli, memleketin geleceğini düşünmeliyiz. Siyasi partilerin kağıt üzerindeki beyanları ile değil, fiili davranışları ile vatandaş vicdanında hoşgörüyü kökleştirmezlerse seçime kadar olan 6 haftalık zamanı boşa geçirmiş olacağız. Ayrıca memleketin ekonomik durumunun saplanıp kaldığı çıkmazları da düşünmemiz lazımdır. Bütün bunların düzeltilmesi için sadece seçimlerin hadisesiz*

³⁵⁴ Milliyet, 5 Eylül 1961; Son Havadis, 5 Eylül 1961, yıl 10, sayı 370, s. 1-5.

³⁵⁵ Son Havadis, 6 Eylül 1961, yıl 10, sayı 401, s. 1.

³⁵⁶ Yalansız, Türk Siyasal Yaşamında Koalisyon Hükümetleri, s. 27.

geçmesi yetmez. Seçim devresinin her nevi ifratlardan ve siyasi psikozlardan uzak bir sükunet ve istikrar havası getirmesi şarttır."³⁵⁷

Son Havadis gazetesinin haberine göre seçim hazırlıkları devam ederken seçimden önce ve sonra gazeteciler objektif olmayan haber, yazı, fotoğraf ile halkı yanıltan haber ve yayınlardan uzak olmaları, kin, iftira barındıran sözlerden ve küçük düşürücü sözler kullanmamaları yönünde uyarılmış bunlara aykırı davranan gazetecilerin durumunun ise Basın Şeref Divanı'nda görüşüleceği belirtilmiştir³⁵⁸. Akşam gazetesinin haberine göre seçim öncesinde İnönü Taksim'de büyük bir miting yapmış, seçim kampanyası sürecinde saldırıya uğradıklarını ancak bunun kendilerini yıkmadığını söylemiş, bir İngiliz gazeteciye seçimden galip çıkacaklarında ümitli olduklarını belirtmiştir³⁵⁹.

2.1.3. Propaganda Süreci ve 1961 Seçimleri

Cumhuriyet gazetesinde 15 Ekim'de gerçekleşecek seçimlerle ilgili Başbakanlığın şu tebliği yayınlanmıştır. "*Büyük Türk Milleti'nin Anayasa, hukuk, nizam, milli birlik ruh ve anlayışı içinde mukaddes bir ideal olarak 15 Ekim'de yapacağı seçimleri gölgelemeye çalışacak bazı müfsit ve dedikodu mahiyetindeki fikirlere milletçe asla itibar edilmemesi ve günlük ihtiyaçları tazyik eder mahiyette bir madde darlığının mevcut ve mevzubahis olamayacağı vatandaşlara duyurulur.*"³⁶⁰. Son Havadis de yer alan habere göre radyoda konuşma yapan Gürsel, vatandaşlardan kulaklarını kötü söylentilere kapatmalarını seçimler için hazır olmalarını istemiştir ve seçimlerin yapılmamasını milli felaket olarak nitelendirmiştir³⁶¹.

Yeni İstanbul gazetesinde seçim kampanyalarının 24 Eylül'de bütün yurttan başlayacağı ve 21 gün devam edeceği belirtilmiş. Habere göre İsmet İnönü Malatya'da, Ragıp Gümüşpala İzmir'de, Ekrem Alican Erzurum'da kampanyaya başlayacaklardır. Bölükbaşı'nın ilk konuşmasını nerede yapacağı açıklanmamıştır³⁶².

Başkan Gürsel seçim kampanyalarının başlayacağı gün bir mesaj yayınlarak vatandaşlara şöyle seslenmiştir. "*Aziz Vatandaşlarım, bütün konuşacakları kâmil insanlığına Türk'e yaraşan vakar ve olgunluğuna uyar bir*

³⁵⁷ *Yeni İstanbul*, 6 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4241, s. 3.

³⁵⁸ *Son Havadis*, 9 Eylül 1961, yıl 10, sayı 404, s. 1.

³⁵⁹ *Akşam*, 13 Eylül 1961.

³⁶⁰ *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1961, yıl 38, sayı 13331, s. 1-5.

³⁶¹ *Son Havadis*, 21 Eylül 1961, yıl 10, sayı 416, s. 1.

³⁶² *Yeni İstanbul*, 23 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4258, s. 1.

sabırla dinle. İyi konuşsa da yalan söylese de inanmasan da dinle. Kışkırtıcı sözlerle kalabalığı coşturmak, işi çığırından çıkarmak isteyenlere asla kapılma. Akliselimini hiç kaybetme. Vereceğin reyini memleket ve milleti düşünerek sandığa atacağını düşün ve rahatla. Mademki hür, serbest ve teminatlı bir seçim var o halde başkaca yollara düşmeye ne hacet var. Senin vereceğin tek tek oylar bir araya gelecek senin ve milletin kaderini yıkacak veya parlatacak insanlar meclislere gelecektir. Çıkaracağın bir huzursuzluk hiddetle kalkan bir adamın ziyanla oturması gibi reyinin kaybına sebep olacak ve o bölgedeki seçimin selameti akıbeti de tehlikeye düşecektir. Şuna katıyen emin olunuz ki seçim mutlaka dürüst yapılacak ve seçime asla hile katılamayacaktır. Bunu biliniz ve huzur içinde reylerinizi kullanınız. Kafanızı dedikodularla karıştırmayınız. Biz büyük halkımızı çoktan hakettiği demokratik idareye ulaştırmak kararındayız. Bunun için and içtik. Bu namus sözümüzü yerine getirmeyi en büyük vazifemiz sayıyoruz. Sana düşen akliselimini kullanarak tahriklere kapılmadan reyini vermeye hazırlanmaktır. Aziz Milletim sana güveniyorum ve güveneceğim” demiştir³⁶³.

Seçim kampanyası artık resmen başlamıştır. Siyasi partiler bu konu ile ilgili çalışmalarının bitirmiş, propagandalar sırasında kullanılacak afiş, el ilanı ve pankartlar hazırlanmıştır. Parti faaliyetlerinin yanı sıra idari makamlarda çalışmalarını tamamlamıştır³⁶⁴.

Başkan Gürsel, Gümüşpala ve Alican ile seçim emniyeti ve huzuru konusunda görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerden sonra bu liderlerin asla gizli faaliyetlerinin olmadığını ancak bu faaliyetler içinde olanlardan da haberinin olduğunu ve bu kişilerin yaptıklarına pişman olacaklarını belirtmiştir. Milliyet gazetesinin haberine göre Gürsel'in yanından çıkan Gümüşpala seçimler sırasında memleket huzurunun bozulmaması için AP'nin bazı tekliflerde bulunduğunu bildirmiş Yuvarlak Masa zabıtlarının açıklanmasını isteyerek şunları söylemiştir “Adalet Partisine karşı tezvirler var. Bunların durması ancak zabıtların açıklanması ile mümkün olacak o zaman ancak AP'nin memleket huzuru için ve vatandaş arzularını gerçekleştirmek için çalışmış olduğu anlaşılacaktır. Bunun için zabıtların açıklanmasını istiyoruz.” YTP lideri Alican'da zabıtların açıklanması konusunda “Memleket menfaatleri bakımından gizli kalması gerekiyorsa açıklanmamalıdır.

³⁶³ Milliyet, 24 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4069, s. 1-5; Son Havadis, 24 Eylül 1961, yıl 10, sayı 419, s. 1.

³⁶⁴ Yeni İstanbul, 24 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4259, s. 1.

Parti olarak bizce açıklanmasında mahzur yoktur. Biz dışarıda ne konuşuyorsak dört duvar arasında da aynı şeyi konuşuyoruz” demiştir³⁶⁵.

Yeni İstanbul gazetesinde yayınlanan habere göre Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi lideri Bölükbaşı İsviçre televizyonu muhabiriyle yaptığı görüşmede CKMP'nin diğer partilerden farkı nedir sorusuna “ *Partimiz programı klasik demokrasi esaslarına BM tarafından kabul edilen insan haklarına hukuk felsefesine dayanır. Ekonomik doktrinimiz bakımından da farklıyız. Bu sahada biz şahsi teşebbüs ve ferdi mülkiyet hakkı prensiplerine bağlıyız. Biz iş bölümü ve serbest meşru rekabet esaslarına dayanan serbest mübadele ekonomisi taraftarıyız.*” Yine AP'den partisine kitleler halinde katılmalar olmasının sebebi sorulduğunda da “*partimiz lehine büyük halk kitlelerinin gösterdiği ilginin sebebi, fikirlerimizin dürüst ve vatansever hareketimizin takdir edilmesinin tabi bir neticesidir*”³⁶⁶ cevabının vermiştir. Propaganda çalışmalarında Malatya'dan halka seslenen İsmet İnönü “ *Siyasi çekişmeler medeni seviyeden mahrum soysuzluğa düşerse siyasi ayrılık en zararlı ayrılık mahiyetini alabilir*” demiş, Eskişehir'den halka seslenen Ragıp Gümüşpala ise “*Biz yalancı kahramanlar değiliz. Milleti ayrılmasına, kardeşçe geçinmemeye bir sebep yoktur. Biz menfaat için çalışmıyoruz*” demiştir³⁶⁷.

Propagandalar sürerken ilk olay İzmir'de Cumaovası'nda meydana gelmiştir. Bir kahveye giren 6 kişi ile kahvedekiler arasında gerçekleşen olay, dışarıdan gelen kişilerin daha önce DP'yi tutmuş bir gazeteyi okumakta olan Mustafa Bedur adında bir terziye sataşmalarıyla başlamıştır. Terzinin okuduğu gazeteyi yırtmışlar ve “ *sizin kanınız bozuk, Türk değilsiniz*” diye bağırılmışlar ve kahvedeki ocakçıyı dövmüşlerdir. Ardından jandarma olaya müdahale etmiştir³⁶⁸. Seçim yaklaştıkça gazetelerde çıkan olaylarla ilgili haberler yer almıştır. Biri kadın olan 3 seçim suçlusu milli menfaatlere aykırı hareketlerden adliyeye sevk edilmiş, sanıklardan Adalet Kulübü kalecisi Ömer Kandemir ve CKMP'li Ali Rıza Altınok tutuklanmışlardır. Kandemir'in Gürsel ve zabıta memurlarına hakaret ettiği ayrıca milli menfaatlere aykırı faaliyet gösterdiği iddia edilmiştir. Bir diğer olay İzmir'de çeşitli yerlerde 8 AP'li hakkında takibat açılmasıdır. Haklarında takibata geçilen

³⁶⁵ *Milliyet*, 24 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4069, s. 5.

³⁶⁶ *Yeni İstanbul*, 24 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4259, s. 5.

³⁶⁷ *Yeni İstanbul*, 26 Eylül 1961, yıl 12, sayı 4261, s. 1-5.

³⁶⁸ *Yeni İstanbul*, 26 Eylül 1961.

AP'lilerin Adalet Partisi'ni Demokrat Parti'nin devamı olarak gösteren propaganda konuşması yaptıkları iddia edilmiştir³⁶⁹.

Akşam gazetesinde AP lideri Gümüşpala'nın Balıkesir seçim propagandası gezisinde, geçmiş olayların vicdanlara açtığı yaraların tedavi edilmesini, kardeşlik duygusunun devam etmesini söylediği, milleti kin ve düşmanlıktan, intikam duygusundan uzaklaşmaya davet ettiği haberi yer almıştır³⁷⁰.

Seçim hazırlığı sürerken Suat Hayri Ürgüplü Son Havadis Gazetesindeki yazısında seçimlere hazırlık aşamasında; adaylar yalnız sakin, dürüst konuşmalı daha ileri giderek iyi konuşan rakiplerini tebrik etmeli, el sıkmalı ve bir masa etrafında oturmalıdırlar. Her parti mensubu diğer parti merkezlerini ziyaret etmelidir. Parti merkezlerindeki bu olgunluk halkı da olumlu yönde etkiler. İçeride ve dışarıda itibarımızın korunup kuvvetlenmesi kuracağımız iç huzur ve düzene bağlıdır. Seçim sonrasında da parti liderleri birbirlerini tebrik edip hemen sorunların çözümüne yönelmelidir. Parti listelerinde daha çok bağımsız ve kadın mebus adaylarının olmasını istediğini ifade etmiş bunu ilerisi için temenni etmiş yapılacak seçimin ülkeye huzur ve dirlik getirmesini dilediğini belirtmiştir³⁷¹.

Kurucu Meclis'in hazırladığı anayasa tasarısının halkoyunda kabul edilerek anayasallaşmasından sonra MBK'nın bir diğer vaadi olan "iktidarı seçimle iş başına gelecek" yönetime teslim etme işine sıra gelmiştir. 1961 Anayasası ile seçim sisteminde değişiklik yapılarak çoğunluğun baskısı önlenmeye çalışılmıştır. Çoğunluk sisteminden nispi temsil sistemine geçilmiştir. Yani bir partinin aldığı oy oranından daha büyük bir oranla mecliste yer alması durumu ortadan kaldırılmıştır³⁷².

21 Temmuz 1961 tarihli Milliyet gazetesinde seçimden önceki üç günlük propaganda yasağının tamamen kaldırılacağı ancak yasağın seçim günü devam edeceği belirtilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun seçim tarihi konusunu görüştüğü, Devlet Başkanı temsilcisi, Kurucu Meclis üyesi ve başkanı Kazım Orbay'la görüşmek üzere

³⁶⁹ *Milliyet*, 14 Ekim 1961, s. 7.

³⁷⁰ *Akşam*, 2 Ekim 1961.

³⁷¹ *Son Havadis*, 3 Ekim 1961, yıl 10, sayı 419, s. 5.

³⁷² *Beyaz, İhtilallerde Türk Basını*, s. 29.

MBK Komitesi üyesi Fahri Özdilek'i görevlendirdiği ve sonuçta 15 Ekim'de karar verildiği belirtilmiştir³⁷³.

Son Havadis gazetesi 9 Eylül 1961 tarihli haberinde Gürsel'in seçimlerle ilgili yayınladığı tamimdeki konuları; yaklaşmakta olan Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu seçimlerinin demokratik unsurlar içerisinde gerçekleşmesi için yetkililere seçim hükümlerinin dikkatle yerine getirilmesi gerektiği, kamu hizmeti gören kurumlardaki idare amirlerine seçim propagandalarının bu yerlere sokulmasına engel olmaları aksi durumda sorumluluğun kendilerinde olacağı, adayların propaganda gezilerine memurların hiçbir şekilde katılmamaları olarak özetlemiştir³⁷⁴.

Seçim propagandaları parti liderlerinin radyolardaki konuşmalarıyla da devam etmiştir. Yeni İstanbul gazetesi haberine göre AP adına konuşma yapan Şinasi Osm, CKMP'yi karanlık sularda balık avlamakla suçlamıştır. İhsan Şeref Dura ise YTP adına yaptığı konuşmada Türkiye'yi bir an önce iktisadi ve sosyal kalkınmaya götürecek tüm kaynakların kullanılması gerektiğini ve tüm vatandaşlara iş olanağı sağlanmasını gerekliliğini belirtmiştir.³⁷⁵ CHP adına konuşan Turhan Feyzioğlu partisinin kimseye karşı olmadığını ifade etmiştir. İnsanları birbirine düşürmek isteyen partilere itibar edilmemesini istemiştir. CHP'nin her konuda siyasi hazırlığının olduğunu, iç politikada barışçı ve hoşgörülü olduklarını ayrıca dış politikada da fikirlerinin ve çalışmalarının olduğunu belirtmiştir. Feyzioğlu radyoda yayınlanan konuşmasında CHP'yi ülke idaresini Türk köylüsünün halini bilmeyen her söylediği kanun kabul edilen bir şuradan almış ve ülkenin geleceğini millete bırakan parti olarak ifade etmiştir³⁷⁶. CKMP adına konuşma yapan Osman Bölükbaşı ise DP taraftarı kitlenin CHP iktidarını korkuyla karşılayacağını belirtmiştir³⁷⁷.

Seçim propagandalarında parti liderleri konuşmalarını yaparken İnönü, serbest ve doğru seçim istediklerini ifade etmiş ve şöyle demiştir. “*Şimdi çekişmeye girmeksizin fikirlerimizi bir kere daha söyleyeyim. Serbest ve doğru bir seçim istiyoruz. Bununla iktidara gelirse şerefle vazife yapacağız. CHP olarak meşru bir muhalefetin ödevlerini yerine getirmesini de aynı suretle şerefli saymaktayız. CHP demokrat rejimi, tecrübe ve derin düşüncelerin neticesinde vatanseverlik, insanlık ve*

³⁷³ Milliyet, 21 Temmuz 1961, yıl 12, sayı 4004, s. 1-5.

³⁷⁴ Son Havadis, 9 Eylül 1961, yıl 10, sayı 404, s. 1-5.

³⁷⁵ Yeni İstanbul, 3 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4268, s. 5

³⁷⁶ Yeni İstanbul, 3 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4268, s. 5.

³⁷⁷ Yeni İstanbul, 4 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4269, s. 1

medeniyet kararı alarak getirmiştir. Bu idealinde başından sonuna kadar her güçlüğe rağmen sebat etmiştir. Gelecekte de tutumum daima bu olacaktır. Bu vesile ile partili arkadaşlarımdan hiddet ve heyecan zamanlarında bile kendilerini tahriklere kaptırmamalarını bir daha rica ederim"³⁷⁸.

Seçimlerden bir gün önce 14 Ekim 1961 tarihli Milliyet gazetesinde kararsız vatandaşlara ışık tutmak amacıyla yazıldığı ifade edilen "*Hangi Parti*" başlıklı yazıda bu seçim Cumhuriyet devrinin en büyük sınavı olarak nitelendirilmiş ve bu sınavın başarı ile verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. "*Sandıklara atılacak oy pusulaları ile huzura, istikrara kavuşturacak iktidarı tayin edip demokrasi yolunda ilerlenmeli*" denilmiştir. Ancak "*oylar ülkede yeni bir iç çekişmeye neden olacak bir yönetimi göreve getirirse o zaman ne huzur bulunur ne de emniyet sağlanır*" denilerek uyarıda bulunulmuştur. Yeni kurulan partiler hakkında da yorum yapılan yazıya göre "*Liderler yönünden YTP olumlu bir düşünce yaratabilmek imkânına sahiptir. Temiz bir mazisi olan Alican DP'de ki hizmet döneminde DP idarecilerinin olumsuz tutumuna karşı mücadelesi ile iyi bir intiba bırakmıştır.*" Ancak AP için aynı iyi izlenimlere sahip değildir. Yazara göre "*Gümüşpala seçim kampanyasında şüpheleri dağıtmış ancak aday listelerinden söylenen sözlere kadar bu partinin iktidara bir devri sabık yaratmak ve intikam almak üzere gelmeye çalıştığını göstermektedir*"³⁷⁹.

Seçim gezisinde Gümüşpala bunun propaganda için değil, vatandaşlarla tanışmak için düzenlendiğini, partiler arası sorunların ortadan kaldırılması gerektiğini, seçimlerin kardeşlik içinde yapılacağını, AP'nin hiçbir sınıfa tabi olmadığını ifade etmiştir³⁸⁰.

Yapılacak senato ve milletvekili seçimleri için gerekli tedbirler alınmıştır. Seçim propagandaları bütün yurttan 14 Ekim'de sona ermiştir. Radyo konuşmaları 14 Ekim saat 17.55'e kadar yapılmış saat 18.00 den itibaren propaganda yasağı başlamıştır. Yasağa uymayanlar bir aydan altı aya kadar cezalandırılmıştır. Oy verme işlemi sabah saat 8 den 17.00'ye kadar oy verme yeterliğine sahip vatandaşlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Oy kullanmaya hak kazanmış üniformalı kişilerin oy kullanmaya sivil kıyafetleri ile gitmeleri gerektiği bildirilmiştir. Devlet Başkanı

³⁷⁸ *Yeni İstanbul*, 5 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4270, s. 5.

³⁷⁹ *Milliyet*, 14 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4088, s. 1-7.

³⁸⁰ *Kuru, Türk Siyasal Yaşamında Adalet Partisi*, s. 26.

Gürsel, saat 10.30'da Çankaya'da 27 numaralı sandıkta, MBK üyeleri de Namık Kemal mahallesine konacak sandıklarda oylarını kullanmışlardır. İnönü ve Bölükbaşı Bahçelievler'de, Alican Küçükesat'ta, Gümüşpala İzmir'de oylarını kullanmışlardır. CHP seçim beyannamesinde ülkenin ana davaları üzerinde durulmuş, seçim kampanyası sırasında "Kardeşlik var Düşmanlık Yok" temasını işleyen şahıslara saldırgan bir tutum sergilemeyen sözcülerin tutumu iyi bir etki bırakmış, iktidara geldiği zaman CHP'nin huzuru ve istikrarı sağlamak için çaba göstereceği ümidi uyandırılmıştır. CKMP ise bütün seçim kampanyasında parti ve şahıslara saldırmış, eski DP'lilerin oylarını almak isteyen yeni partilere ve liderlere suçlamalarda bulunmuşlardır. CKMP lideri Bölükbaşı partisinin karşısında gizli ittifak olduğundan bahsederek "bu ittifakı oluşturan CHP'dir AP ve diğer güçler ise onun iktidar isteğini gerçekleştirmeye yarayacak araçlardır" demiştir. Bölükbaşı, Basın Yayın Başkanı ve Özel Kalem Müdürü'nün kendisinin radyo konuşmasına engel olmak için çalıştıklarını ancak YSK'nin buna fırsat vermediğini iddia etmiş, CHP'nin sadece kendisini iktidara layık görmesini vahim olarak nitelendirmiş ve şöyle söylemiştir "Onların bu cüreti kendilerine hesap sorulmamış olmasından kaynaklanıyor. Hesap sorulsaydı tarihe karışmış olurlardı.1950'de devri sabık yaratmayacağız düşüncesi ile geçmişin üzerinin kapatılmış olması büyük hata olmuştur. Bunu engellemek için gösterdiğimiz çabalara TBMM zabıtları şahittir. Eğer böyle bir hesap görülmüş olsaydı belki de olaylar ülkeyi darbeye kadar götürmeyecekti" demiştir³⁸¹.

AP ise bu süreçte yaptığı mitingde diğer partileri suçlamış bu memleket bazı gazetelere sokulmuş solcu ve sosyalistlerin malı değildir demiş, mitingdeki dövizlerde "1946 Seçim Faciasını Unutmadık, Eserlere Eserler Katacağız, Millet Yolu Hak Yoludur" yazıları okunmuştur. Gümüşpala 13 Ekim 1961 günü saat 16.00'da Saraçhanebaşı'ndaki miting alanına gelmiş ve özetle şöyle konuşmuştur "AP kurulduğundan bu yana komplo ile karşı karşıya kalmış, bu ülkede huzur için kurulmuş bir partidir. Bunun için yapılan saldırıları sakinlikle karşıladık. AP yeraltı teşkilatıdır dediler ve gazetelerde manşetlerde yaydılar. Bunların sebebi olanlar senelerdir bu milletin başına bela olan politikacılar ve madrabazlardır"³⁸².

Seçim sonuçlarının biran önce alınabilmesi için banka memurlarının hesap makineleriyle görevlendirilmesine karar verilmiştir. İl Seçim Kurulu Başkanı

³⁸¹ Milliyet, 14 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4088, s. 7.

³⁸² Milliyet, 14 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4088, s. 7.

Şemseddin Akçaoğlu yeni sistemin ilk kez uygulanacağı için sonuçlarla ilgili erkenden bir şey söylenemeyeceğini ancak İstanbul için 18 Ekim’de kesin sonucun ilan edilebileceğini ifade etmiştir. İstanbul Cumhuriyet Savcısı Nedim Demirel seçimlerin huzur içinde geçmesi için tüm güvenlik kadrosunun görevi başında olacağını 13 Ekim’de yedi seçim suçlusunun tutuklandığını bildirmiştir³⁸³.

İsmet İnönü yapılacak seçimlere ilişkin “*Getireceğimiz iktidar büyük çoğunluğumuzun güveni ile gelmelidir. Biz tarihimizde büyük küçük ihtilaller gördük. Ondan sonra tabii idarenin kurtulması için hepsinde zahmetli bir dönüm yaşadık. 15 Ekim seçimleri 40 seneden beri geçirdiğimiz imtihanlardan farklı bir ehemmiyettir. Bu seçimlerle yeni bir toplanma devrine gireceğiz. Geçmişte fevkalade bir devirden kurtulup yeni bir devir kurulması muktedir devlet adamlarının teşebbüsü ile olmuştur. Seçimlere ehemmiyet vermek borcumuzdur. Bir oyu ihmal etmeden sandık başına gitmeliyiz. Vereceğimiz oyları derin düşünmeliyiz. Memlekette her vatandaş huzur devri getirecek iktidarı bekliyor. Yüz akı ve isabetle oyumuzu kullanmak nasip olsun*” demiştir³⁸⁴.

Seçim günü yani 15 Ekim tarihli gazetelere Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Recai Seçkin’in seçim işlerinin düzenli ve sorunsuz yapılması için yaptığı bazı hatırlatmalar yansımıştır. Bu hatırlatmalar şöyledir:

1. Sandık seçmen listeleri ile seçmen kartlarını bozan, çalanlar 6 aydan 2 yıla kadar cezalandırılır.
2. 14 Ekim 1961 saat 18.00’den sonra ve 15 Ekim 1961 Pazar günü seçim propagandası yapanlar 1 aydan 6 aya kadar cezalandırılır.
3. Sandık başında sıraya uymayanlardan sandık düzenini bozanlardan 50 liradan 100 liraya kadar para cezasına çarptırılırlar.
4. Seçmen yeterliği olmadığını bildiği halde oy vermek isteyenler 3 aydan 1 yıla kadar cezaya çarptırılırlar.
5. Oy vermeye gelmeyenler adına imza atarak sahte oy atanlar 6 aydan 2 yıla kadar cezalandırılır ve 250 liradan 2500 liraya kadar para cezasıyla cezalandırılır.
6. Seçim günü kolluk kuvvetleri dışında kimse ruhsatlı olsa bile silah taşıyamaz, taşıyanlar 250 liradan-1000 liraya kadar cezalandırılır³⁸⁵.

³⁸³ *Milliyet*, 14 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4088, s. 7.

³⁸⁴ *Milliyet*, 14 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4088, s. 1-7.

³⁸⁵ *Son Havadis*, 15 Ekim 1961, yıl 10, sayı 440, s. 5.

Milliyet'in 15 Ekim tarihli nüshasında seçimleri senato ve milletvekili seçimleri olarak çift seçim gerektirdiğinden vatandaşların yanılıp oylarının geçersiz olmasını engellemek için bazı uyarılarda bulunulmuştur. Bunlar; “*senatör seçimi ile milletvekili seçimi için farklı zarf ve sandık kullanılacak olup, pembe zarfa milletvekili oyları yeşil zarfa senato oyları konularak ilgili sandıklara atılacaktır. Senato seçiminde karma liste yapılabilir ancak listelere seçilecek sayıdan fazla isim yazılmayacaktır, milletvekili seçiminde karma liste yapılamaz tek partinin listesi üzerine bir isim eklemeden zarfa koyulacaktır*” şeklinde hatırlatmalar yapılmıştır³⁸⁶.

Yapılacak seçimler sonunda hangi parti kazanırsa kazansın bir buçuk yıldır milli iradeyi elinde bulunduran devrim yönetimi sona erecek, yönetimdeki geçici iktidar görevi yeni rejime devredecektir. Cumhuriyet gazetesinde 27 Mayıs Devrimi'nin ardından yapılacak seçimden ve yönetimin milli iradeye geçmesinden şöyle bahsedilmiştir: “*Çağdaş Türk tarihine dikkatle bakanlar nice başıbozukların generalliğe özendiği bir dünyada soysuzlaşmış saltanat rejimine isyan eden bir Türk komutanının general apoletlerini kendi eliyle sökerek milletle kucaklaştığını görecekler ve o zaman 27 Mayıs Devrimi'ni başaran Türk ordusunun neden devlet yönetimini bir an önce ulusal iradeye devretmek kararında samimi olduğunu anlayacaklardır. Cumhuriyet ordusu Atatürk ilkelerine bağlı bir ordudur. 27 Mayıs'ta belli bir amaçla harekete geçen Türk ordusu temsilcileri en kısa zamanda milli hedefe varmak için hiçbir gayreti esirgememişler ve 15 Ekim'i hazırlamışlardır. Türk Milleti şerefli evlatlarıyla daima övünecektir*”³⁸⁷.

15 Ekim'de milletvekili ve senato seçimleri gerçekleştirilmiş seçimler sırasında yaşanan olaylar ertesi gün basında yer bulmuştur. Akşam Gazetesi'ne göre seçimler bütün yurttan büyük bir olgunluk ve huzur içinde yapılmış ve seçimler olaysız geçmiştir³⁸⁸. Cumhuriyet Gazetesi ise seçimleri “*8 milyon nüfusa yaklaşan milletin kullanacağı oyla belirlenecek seçimlere katılım oranı şiddetli yağmur ve soğuğa rağmen yüksek seviyede olmuştur. Kayıtlı seçmenin %80 den fazlası oy kullanmıştır. Cumhuriyet Senatosu seçimleri eski ekseriyet usulüyle yapılmış, millet meclisi seçimleri ise ilk kez nispi temsil sistemi ile yapılmıştır. Birkaç küçük olay dışında seçimler huzur içinde yapılmıştır. Bu durumun sağlanmasında etkili olan faktörler; seçmen kütüklerindeki düzen, sandık kurulu azalarının iyi yetişmiş*

³⁸⁶ Milliyet, 15 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4089, s. 1.

³⁸⁷ Cumhuriyet, 15 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13361, s. 1.

³⁸⁸ Akşam, 16 Ekim 1961.

vatandaşlardan seçilmesi, vatandaşın hırslı politikacıların tahriklerine kapılmamaları olmuştur” şeklinde anlatmıştır³⁸⁹.

Akis Dergisinde seçim günü İsmet İnönü'nün oyunu kullanıp evine döndüğünde evinin önünde bekleyen habercilere sandık başındakilerin kendisine, katılımın gayet yüksek olduğunu ifade ettiklerini bildirdiği ve vatandaşın görevini yaptığından duyduğu memnuniyetini belirttiği bilgisi verilmiştir³⁹⁰.

Seçim hadiseleri ile ilgili Milliyet gazetesinde şu bilgiler yer almıştır: Gümüşpala, CHP'lilerin kendilerine saldırdığını ifade ederek İçişleri Bakanı'na şikayette bulunmuştur. Bir AP'li de zarfa yanar halde bir sigara atarken yakalanmıştır. YTP'de il merkezi seçimlerle ilgili; YTP'nin Fatih ve Beyoğlu ilçe idare kurulu ilçe seçim kurullarına verecekleri oy pusulalarını vermediklerinden bu sandıklarda saat 12'ye kadar YTP oyu kullanılamamıştır. Plaka sayısı 58809 olan otomobilde CHP'liler rozetleri olduğu halde dolaşmışlardır. Beşiktaş'ın Dikilitaş semtinde ve Darphane Şantiyesi civarında bulunan sandık yanında CHP oy pusulası dağıtan bir şahıs polis tarafından bölgeden uzaklaştırılmıştır. Üsküdar Murat Reis Mahallesi 111 numaralı sandıkta listede ismi olmayan 10 kişiye oy kullandırıldığını iddia eden CKMP temsilcisi Hayrullah Aksoy seçimlerin iptali için İlçe Seçim Kuruluna başvurmuştur. Maraş'ta Şehiraltı Mahallesinde 61 sayılı sandığın AP müşahidi Hüseyin Palay seçmenlere gizlice oy pusulası vermek istediği için CHP müşahidi İbrahim Battı ile aralarında kavga çıkmıştır. Diğer partililerde kavgaya karışmış, AP'li Ejder Kılıçkırın başından yaralanmıştır. Gaziantep'te Geneyik köyünde CHP'liler ile YTP'liler arasında oy tasnifi sırasında çıkan kavgada 3 kişi yaralanmış ve yaralılar hastaneye kaldırılmıştır. Cumhuriyet Senatosu ve milletvekili seçimleri bu gibi bazı olaylar dışında sakin geçmiş yurdun çeşitli yerlerinde yağın yağmura rağmen 15 Ekim seçimlerine katılımı yüksek olmuştur. Seçimlerde gazeteciler Gürsel'e millete bir söyleyeceğiniz var mı dediklerinde “*Geçmişten ders almış olarak milletle beraber geleceği iyi hazırlamak ancak idarecilere düşer. Tavsiye asıl onlara yapılmalı. Onu da zamanı gelince yaparım*” demiştir. Ankara Bahçelievler'de ki evinden eşi ile çıkan İnönü, gazetecilere oylarını kullanıp kullanmadıklarını sormuş, oyunu atan gazetecileri tebrik etmiş kullanmayanlara da sebebini sormuştur. CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı da “*sandığın yerini*

³⁸⁹ *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13362, s. 1.

³⁹⁰ *Akis*, 16 Ekim 1961, sayı: 381, s. 6.

değiştirmişler” diyen gazeteciye “herhalde oy vermemizi güçleştirmek için yapmamışlardır” demiş ve kaç milletvekili ümit ediyorsunuz sorusuna “bekleyelim görelim” cevabını vermiştir. YTP Genel Başkanı Ekrem Alican oyunu seçim günü saat 15 de kullanmıştır. “Memleket için hayırlısı olana oyumu attım” demiş, durulmaya yol açacak sonucu arzu ettiğini ifade etmiştir. Seçimlerin ardından İnönü bir genelge yayınlayarak sonucun sakinlikle karşılanması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca genelgede “Yıllardır çekilen ızdıraplardan sonra seçmen çoğunluğunun teveccühüne mazhar olarak son yılların milli bünyemizde açtığı yaraları sarma imkânına kavuşursak bu netice partili arkadaşlarımıza sevinç verecektir. Son yılların siyasi hayatımıza getirdiği davullu zurnalı veya mütecaviz edalı gösterilere ve nisbet verme yollarına asla meydan verilmemesi mutlaka temin edilmelidir. Bu hususta bütün partili arkadaşlarımızı derhal uyarmanızı isterim” demiştir³⁹¹.

2.1.4. 1961 Seçimleri Sonuçları

Örfi İdare Kumandanı Korgeneral Cemal Tural 16 Ekim’de bir bildiri yayınlamış ve seçim sonuçları hakkında tezahürat yapmanın yasak olduğunu bildirmiş ve 30 sayılı bildiriye yayınlamıştır. Bu bildiri şu maddeleri içermiştir.

1. Seçim kanununa göre seçim sonuçlarının tespit ve tebliğine sadece YSK yetkilidir. Sonuca etki edecek ve milleti tahrik edici haberlerin yayılması tehlikelidir. Bunun için her türlü yayın organlarının ve partilerin, haberleri aktarmada dikkatli olmaları gerekir.

2. Sonuçların alınmasından önce ve sonra partilerin tezahüratta bulunmaları yasaktır.

3. Sayın İstanbulluların olgunluk içinde YSK’nin açıklayacağı kesin sonuca itibar etmelerini rica ederim³⁹².

Seçimlerin ardından sonuçlar yavaş yavaş belli olmaya başlayınca hiçbir partinin tek başına iktidar olamayacağı anlaşılmiş koalisyonun şart olduğu anlaşılrsa da parti liderleri bu konuda çalışmanın henüz erken olduğunu belirtmiş ancak bu konuda bazı çalışmalara girdikleri de görülmüştür. Milliyet gazetesinin haberine göre AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala “Koalisyon için şimdiden cevap erkendir. Alınan gayri resmi haberdir. YSK resmi sonuçları vermedikçe kesin bir şey

³⁹¹ Milliyet, 16 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4090, s. 1-5-6

³⁹² Milliyet, 17 Ekim 1961 yıl 12, sayı 4091, s. 5.

söylenemez. Ayrıca böyle önemli kararları genel idare kurulu verir. Ben daha önce de söyledim lider değil parti genel başkanım. Genel İdare Kurulu'nun aldığı kararları tatbik ederim.” AP Genel Başkan Yardımcısı Tahsin Demiray ise “Millet hangi temayyülle oyunu kullandıysa o temayyül yolundan gelen milletvekilleri ile birleştirilecektir” demiştir. AP Genel Sekreteri Şinasi Osma da “Biz önce koalisjonsuz kabineyi kurmayı düşünüyoruz, koalisyon zaruri olduğu taktirde hangi parti ile iş birliği yapılacağı konusunda karara varmadıklarını” söylemiştir. Prof. Ali Fuat Başgil ile yapılan bir röportaj Cenevre Radyosu tarafından yayınlanmıştır. Radyo programında Başgil düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir “Adalet Partisi'nin az bir ekseriyetle de olsa iktidara geleceğini tahmin ediyorum. AP liberal, CHP'de devletçi bir partidir. AP her sahada hürriyet ve serbesti ayrıca rasyonel bir çalışma vaad etmektedir. Dış politika bakımından partiler arası fark yoktur. Hepsi de Nato ve Cento'ya bağlı kalacaktır” demiş başkanlık için aday olup olmayacağı sorusuna cevaben partilerin henüz adaylarını seçmediğini hatırlatmış ancak “en büyük isteğim reisicumhurluğun partiler üstünde bir terazi gibi hiçbir yöne meyiletmeden çalışması ve millete faydasının olmasıdır” demiştir. AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala evinde ağırladığı gazetecilere “Türk milletinin bize gösterdiği itimada layık olmaya çalışacağız, seçimin tarafsız olduğuna çok memnunum diğer parti vatandaşlarımıza karşı bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da muhabbetle bağlılığımız olacaktır. Memleket menfaatlerinin parti ve şahıs menfaatlerinin üstünde tutulacağından Türk milleti emin olmalı ve istikbali aydınlık görmelidir. Anayasa ve kanunlar rehberimiz olacaktır” demiştir³⁹³.

Yeni İstanbul gazetesinde koalisyonla ilgili yayınlanan habere göre Milli Birlik Komitesi çevrelerinde hâkim olan düşünce ülkenin hassas durumu sebebiyle dört partinin de katılımıyla oluşacak bir koalisyon hükümeti oluşturulması yönündedir. MBK üyeleri kesin sonuçlar belli olduğunda parti başkanlarını davet ederek bir toplantı yapacaklarını bildirmişlerdir. Komite seçim sonuçlarını normal karşılamış, komitenin tahminlerine yakın olarak değerlendirmişlerdir³⁹⁴.

16 Ekimde Cumhuriyet gazetesi 1961 seçimlerinde milli iradenin kararını verdiğini, Türkiye'de tek partinin egemenliğinin oluşmadığını ifade etmiştir. Bu seçimde Cumhuriyet Senatosu'nun 150 üyesi seçilmiştir. 27 Mayıs askeri

³⁹³ Milliyet, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4091, s. 1.

³⁹⁴ Yeni İstanbul, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4282, s. 1-5.

müdahalesinin ardından yapılan ilk seçimlerde CHP %36.1, AP%34.5, CKMP %12.5, YTP %13 oy almışlardır³⁹⁵.

Tablo 1. Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinde Oy Oranları ³⁹⁶

Partiler	Oy Sayısı	Oy Oranı %	Senatör Sayısı	Sandalye Oranı %	Seçime Katıldığı İl Sayısı	Senatör Çıkardığı İl Sayısı
AP	3560675	34.5	71	47.3	62	25
CHP	3734285	36.1	36	24.0	67	19
CKMP	1350892	12.5	16	10.7	55	9
YTP	1401637	13.0	27	18.0	47	18
BAĞIMSIZLAR	39558	3.9				
TOPLAM	10087047	100.0	150	100.0		

Seçimlere katılan siyasi partilerin tümü Cumhuriyet Senatosuna girmiş, ancak hiçbir parti 150 sandalyenin yarısından fazlasını elde edememiştir. Ülke düzeyinde ilk sırada CHP yer almıştır. Daha sonra AP ikinci, YTP üçüncü, CKMP dördüncü sırada yer almıştır. Bağımsızlar ise bu seçimde senatör çıkaramamıştır.

Tablo 2. Cumhuriyet Senatosu Seçimi Toplam Katılım Oranları ve Seçim Sistemi ³⁹⁷

Uygulanan Seçim Sistemi	Liste Usulü Çoğunluk
Seçim Yapılan İl Sayısı	Bütün İller
Kayıtlı Seçmen Sayısı	12926837
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	10519659
Seçime Katılma Oranı	%81.0
Geçerli Oy Sayısı	10.032530

³⁹⁵ Cumhuriyet, 16 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13362, s. 5.

³⁹⁶ Tuncer, Cumhuriyet Senatosu Seçimleri, s. 215.

³⁹⁷ Tuncer, Cumhuriyet Senatosu Seçimleri, s. 216.

Seçilen Senatör Sayısı	150
Seçilen Senatörlerin Yaş Ortalaması	50

Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde Türkiye 3 seçim bölgesine ayrılmıştır. Her bölge 50 üye seçmiştir. 1961 seçimlerinde Adalet Partisi 71, CHP 36, YTP 27, CKMP 16 senatör çıkarmıştır³⁹⁸.

7 Ekim 1961 tarihli Milliyet Gazetesi haberine göre illere göre çıkarılan senatörler şöyledir.

Tablo 3. İllere Göre Çıkarılan Senatörler³⁹⁹

AFYON	3 CKMP	Cemal Karasapan, Rasim Hancıoğlu, Mustafa Yılmaz
AMASYA	1 AP	Macit Zeren
ANKARA	4 CHP 3CKMP	Hıfzı Bekata, Osman Alişiroğlu, İbrahim Omay, Sabit Kocabeyoğlu Niyazi Ağırnaslı, Rifat Etker, Mansur Ulusay
ARTVİN	1 CHP	Fehmi Alparslan
ANTALYA	2 AP	Mustafa Özer, Mehmet Uluçan
ADANA	4 AP	Sakip Önal, Mehmet Ademoğlu, Mehmet Ünalı, Galip Avşar
ADİYAMAN	1 YTP	Halil Ağar
AĞRI	1 CKMP	Veysi Yardımcı
AYDIN	3 AP	Saim Sarıgöllü, Hikmet Turhangil, İskender Ege
BALIKESİR	4 AP	Enver Aka, Hamdi Oğuzbeyoğlu, Hasan Türker, Kadri Öztaş
BOLU	2 YTP	Rahmi Arıkan, Sırrı Uzunhasanoğlu
BURDUR	4 AP	Şeref Kayalar, Cahit Ortaç, İhsan Çağlayangil, Baki güzey
BİLECİK	1 AP	Talat Oran
BİNGÖL	1 YTP	Sabri Topçuoğlu
BİTLİS	1 YTP	Cevdet Geboloğlu
ÇANAKKALE	2 CHP	Halit Sarıkaya, Ali Aksoy
ÇANKIRI	1 CKMP	Hazım Dağlı
ÇORUM	2 AP	Alaaddin Çetin, Zeki Arısa
DİYARBAKIR	2 YTP	Azmi Erdoğan, İhsan Tığrel
DENİZLİ	2 AP	Mehmet Durul, Cahit Akyar

³⁹⁸ Mahmut Sert, *1961 Anayasasından 12 Mart'a Cumhuriyet Senatosu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2012, s. 36.

³⁹⁹ *Milliyet*, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4091, s. 1-5.

EDİRNE	1 CHP	Tahsin Bongoğlu
ESKİŞEHİR	2 AP	Gavsi Uçagök, Naci Toros
ERZİNCAN	1 YTP	Fehmi Baysoy
ERZURUM	3 YTP	Nurettin Aynuksa, Rahmi Sanalan, Nihat Pasinli
ELAZIĞ	2 AP	Celal Ertuğ, Rasim Güray
GAZİANTEP	2 CHP	Nizamettin Özgül, Zeki İslam
GÜMÜŞHANE	1 YTP	Halit ZARBUN
HAKKARİ	1 YTP	Ertuğrul Alatlı
HATAY	2 CHP	Vehbi Aksoy, Hulusi Cerrahoğlu
ISPARTA	1 AP	Suat Seren
İZMİR	6 AP	Nevzat Özdemirli, İzzet Birand. Enis Kansu, Cahit Okurer, Hilmi Onat, Ömer Bozcalı
İSTANBUL	8 AP	Ethem Menemencioğlu, Fethi Başak, Cemil Cevherlioğlu, Şevket Akyürek, Rıfat Öztürkçine, Sabahattin Tanman, Özel Şahingiray, Berç Turan Şemsettin Günaltay, Esat Sümer
İÇEL	2 AP	Talip Özdolay, Cavit Okyayyüz
KARS	3 CHP	Turgut Göle, Sırrı Atalay, Mehmet Hazar
KASTAMONU	2 YTP	Nusret Tuna, Mehmet Çamlıca
KÜTAHYA	2 CKMP	Bahattin Özbek, Cevdet Erkut
KIRŞEHİR	1 CKMP	Ali Rıza Ulusman
KAYSERİ	3 AP	Suat Hayri Ürgüplü, Hüseyin Kalpaklıoğlu, Hüsnü Dikerilgil
MUĞLA	2 AP	Haldun Mentешеoğlu, Mualla Akarca
ORDU	3 CHP	Zeki Kumrulu, Şevket Köksal, Eşref Ayhan
RİZE	1 AP	Necip Danişoğlu
SİİRT	1 YTP	Latif Aykut
SİVAS	4 CHP	Nusret Çubukçu, Vahit Bozoklu, Danis Yurdakul, Naci Ocakçioğlu
SİNOP	1 CHP	Suphi Batur
SAKARYA	2 AP	Turhan Kapanlı, Kazım Yurdakul
KIRKLARELİ	1 CHP	Naci Ahmet Arı
KOCAELİ	2 AP	Lütfi Tekoğlu, Rıfat Özdeş
KONYA	5 CHP	Ahmet Onar, Muammer Obuz, Muhittin Kılıç, Sedat Çumralı, Mustafa Dinekli
MARAŞ	2 AP	Cenap Aksu, Nedim Evliya
MALATYA	2 CHP	Nüvit Yetkin, Mehmet Zeki Tolunay
MANİSA	4 AP	Emin Acar, Orhan Süersan, Ferit Alpiskender, Refik Ulusoy,
MARDİN	2 CHP	Abdülkerim Saraçoğlu, Kemal Oral
MUŞ	1 YTP	İhsan Akpolat
NEVŞEHİR	1 CKMP	İbrahim Şevki Atasavun
NİĞDE	2 CKMP	İzzet Güner, Kudret Bayhan
TEKİRDAĞ	2 YTP	Cemal Tarlan, Selami Üren

TUNCELİ	1 YTP	Mehmet Ali Demir
UŞAK	2 CHP	Kamil Tuğrul, Mehmet Coşkunoglu
URFA	2 CHP	Basri Gerger, Esat Mahmut Karakurt
VAN	1 YTP	Faruk Işık
YOZGAT	2 CKMP	Neşat Çetintaş, Sadık Artukmaç
ZONGULDAK	3 AP	Akif İyidoğan, Tevfik İnci, Remzi Tarık Baltan

Seçimler liste usulü çoğunluk sisteminde yapılmıştır. Sonuçlara göre bu sistemin adaletsizliği siyasi partilerin çıkardıkları senatör sayılarında da kendini göstermiştir. Adalet Partisinin oy oranı ülke düzeyinde Cumhuriyet Halk Partisinin gerisinde kalmıştır. Ancak 26 seçim çevresinde birinci sırayı alan AP, 18 ilde birinci sırayı alan CHP'nin iki katına yakın senatör çıkarmıştır. Seçimlere katılan partilerin tümü Cumhuriyet Senatosuna girmiştir. Ancak hiçbir parti 150 sandalyenin yarısından çoğunu alamamıştır. Bağımsızların ise bu seçimde senatör çıkaramadığı görülmüştür.

Tablo 4. Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Meslekleri⁴⁰⁰

MESLEK	ÜYE SAYISI
HUKUK	201
ASKER	84
TIP	52
EĞİTİMCİ	32
İKTİSATÇI	21
YÖNETİCİ	26
MALİYECİ	9
GAZETECİ	11
MÜHENDİS	41

1961 seçimleri sonuçlarına göre Cumhuriyet Senatosuna pek çok meslekten senatör yer almıştır. Senatoda üyesi en fazla olan meslek hukuk olmuştur. Daha sonra askerlik ve tıp alanındaki üyeler üye sayısı en fazla olan meslekler olarak sıralanmıştır.

⁴⁰⁰ Pantül, *Türk Parlamento Tarihinde 2. Meclisler*, s. 120.

Tablo 5. Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Yaşları⁴⁰¹

YAŞ	ÜYE SAYISI
40-45	185
46-50	118
51-55	88
56-60	52
61-65	27
66 +	24

1961 Milletvekili Seçimlerinde Partilerin Aldığı Oylar ve Oranları⁴⁰²

PARTİ	ALDIĞI OY	ORAN
AP	3.527.435	%34.80
CHP	3.724.752	%36.70
CKMP	1.415.390	%14.00
YTP	1.391.934	%13.70
BAĞIMSIZLAR	81.732	%0.80

Tablo 6. İllere Göre AP Milletvekilleri⁴⁰³

ADANA	Cavit Oral, Ali Bozdanoglu, Ahmet Topaloglu, İbrahim Tekin, Hasan Aksoy, Yusuf Aktemur, Ahmet Savrun
AMASYA	Nevzat Şener, İsmail Sarıgöz
ARTVİN	Nihat Ata, Osman Avcı
AFYON	Muzaffer Ünsal, Abdullah Nurata
ANTALYA	Nihat Su, Ömer Ekan, Hsan Fehmi Boztepe, Nazmi Kerimoğlu,
AYDIN	Orhan Apaydın, Melahat Gedik, Yaşar Özarda, İsmet Sezgin, Mehmet Yavaş, Hilmi Aydınçer
BALIKESİR	Gökhan Evliyaoğlu, Cihat Bilgehan, Ahmet İhsan Kırımlı, Mithat Çavuşoğlu, Cihat Turgut, Kaya Bulut, Cevat Kanbulat
BURDUR	Mehmet Özbey
BURSA	Cevdet Perin, Ahmet Türker, Ziya Uğur, Cemal Zağra, İsmail Yılmaz, Mustafa Tayyar, Ekrem Paksoy, Hikmet Akalın
BOLU	Turgut Çulha
BİLECİK	Orhan Tuğrul, Şadi Binay
ÇANAKKALE	Süreyya Endik, Ahmet Nihat Akay
ÇORUM	Necmi Ökten, İhsan Tonbuş, Abrurrahman Güler, Muzaffer Dündar

⁴⁰¹ Pantül, *Türk Parlamento Tarihinde 2. Meclisler*, s. 120.

⁴⁰² BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, 030-01, 52-313-6, Dosya: D5

⁴⁰³ *Milliyet*, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4091, s. 1-5.

EDİRNE	İlhami Erken, Nazmi Özoğul
DİYARBAKIR	Doğan Alpşen
GAZİANTEP	Kudret Mavitan, Süleyman Ünlü
GÜMÜŞHANE	Sabahattin Avcı
İZMİR	Ragıp Gümüşpala, Şinasi Osmalı, Mehmet Aytac, Saim Kaygan, Muzaffer Döşemeci, Erdem Naili, Nihat Kürşay, Şükrü Akkan, İhsan Gürsan, Kadri Özek
İÇEL	İhsan Önal, Mazhar Arıkan, Celal Kılıç, Burhan Bozdoğan
HATAY	Mehmet Erdoğan, Mehmet Yüce
ISPARTA	Saadettin Bilgiç, İhsan Balın, Mustafa Gürcügil
KARS	Latif Aküzüm
KOCAELİ	Cemal Babaç, Süreyya Sofuoğlu, Haldun Kısayol
KÜTAHYA	Rauf Kıray, Sezai Sarpaşar
KONYA	Nurettin Topçu, Muhtar Yazır, Ragıp Atademir
KAYSERİ	Hüsameddin Gümüşpala, Vedat Özkan, Mehmet Yüceler, Halim Aras
MUĞLA	İlhan Tekinalp, Adnan Akarca, Cevdet Özkay
MANİSA	Hürrem Kubat, Neriman Ağaoğlu, Nahit Yenişehirlioğlu, Nusret Köklü, Süleyman Çağlar, Hilmi Okçu, Yakup Yakut
MARAŞ	Kamil Bağcıoğlu, Enver Kaplan, Adnan Kocaküçük, Ali Hüdaloğlu
NİĞDE	Hikmet Kahraman
ORDU	Refet Aksoy, Şadi Pehlivanoğlu
SAKARYA	Hami Tezkan, Nuri Bayar, Musluhittin Gürer
TOKAT	Sabahattin Baybora
TRABZON	Nazmi Ökten, Zeki Yağmurdereli, Ahmet Kara, Selahattin Güven, Halide Ahıska
URFA	Kadri Erdoğan
RİZE	Cevat Yalçın, Erol Akçal, Arif Güner
ZONGULDAK	Nuri Beşer, Fevzi Trak, Rahmi Karakaşoğlu, Tekin Müftüoğlu, Fuat Ak

AP 27 ilde %34.8 olan ülke ortalamasının üzerinde oy almıştır. Bu iller Trakya dışındaki dokuz bölgeye dağılmıştır. Adalet Partisi'nin ortalamasının altında oy aldığı 35 il İstanbul ve Ege Bölgesi dışındaki 8 bölgeye dağılmıştır. Adalet Partisi illerin 26'sında 1., 7'sinde 2. sırayı almıştır. 29 ilde ise 4 ve 5. Sıraları almıştır. Adalet Partisi'nin milletvekili çıkardığı 44 ilden 9'u Karadeniz, 8'i Orta Anadolu, 6'sı Marmara, 5'i İçbatı Anadolu, 4'ü Akdeniz, 4'ü Güneydoğu, 4'ü Ege, 2'si Doğu Anadolu, 1'i Trakya'da, 1'i ise İstanbul'da yer almıştır.

Tablo 7. İllere Göre CHP Milletvekilleri⁴⁰⁴

ADANA	Kasım Gülek, Ahmet Karabüklüoğlu, Melih Küçüktepepinar, Kemal Sarıbrahimoğlu, Mehmet Geçioğlu
AMASYA	Mustafa Karan, Reşat Arpacıoğlu
ARTVİN	Saffet Eminağaoğlu
AFYON	Asım Yılmaz, Şükrü Yüzbaşıoğlu
ANTALYA	Ethem Ağva, Rafet Eker, Reşat Oğuz
AYDIN	Şükrü Koç, Nedim Müren
ADIYAMAN	Mahmut Deniz, Mehmet Özbay
BALIKESİR	Ahmet Bolak, Süreyya Koç, Mehmet Tiridoğlu
BURDUR	Fehmi Çelikbaş, Nadir Yavuzkan
BURSA	Edip Akyürek, İbrahim Ökten, SadrettinÇanka
BOLU	Kemal Demir, Zeki Baltacıoğlu
ÇANAKKALE	Burhan Arad, Şefik İnan
ÇORUM	Hilmi İncesulu, Nuri Ahıskalıoğlu
EDİRNE	Süleyman Bilgen, Fahir Giritlioğlu
DİYARBAKIR	Refik Pirinçcioğlu, Hilmi Gündoğan, Şehmuz Arslan
DENİZLİ	Hüdei Oray, İsmail Ertan, Atıf Şohoğlu
HAKKARİ	Ahmet Zeydan
GAZİANTEP	Hüseyin İnceoğlu, Ali İhsan Göğüş, Muzaffer Canbolat, Orhan Bilen
GÜMÜŞHANE	Nurettin Özdemir, Halis Bayramoğlu
İZMİR	CebitYurdoğlu, Mustafa Uyar, Necip Mirkelamoğlu, Arif Erkunga, Sari Kudal, Şeref Bakışık, Ziya Hanhal
İÇEL	Yahya Dermancı, Mehmet Ali Arslan, Sadık Kutlay
BİTLİS	Müştak Okumuş
HATAY	Bahri Bahadır, İnyet Mürseloğlu, Hasan İkiz
ISPARTA	Lokman Başaran
KARS	Kemal Okyay, Kemal Güven, Hasan Erdoğan, Bahtiyar Vural, Muzaffer Şahinoğlu, Osman Yeltekin
KASTAMONU	Avni Doğan, Ali Dikmenli
KIRKLARELİ	Abrurrahman Altuğ, Hasan Tahsin Uzun
KOCAELİ	Nihat Erim, Turan Güneş
ESKİŞEHİR	İbrahim Cemalcılar, Şevket Asbusoğlu
ERZİNCAN	Zeynel Gündoğdu, Naci Yıldırım
SAKARYA	Burhan Akdağ, Yusuf Ulusoy
MALATYA	İsmet İnönü, Mehmet Yenikaya, Nurettin Akyurt, Halit Ziya Özkan, Halit Atılgan
MANİSA	Şevket Hatipoğlu, Fevzi Karaosmanoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Muammer Ertem
MARDİN	Vahap Dizdaroğlu, Mehmet Arıkan, Şevki Aysan
RİZE	Fuat Sirmen
SİİRT	Cevdet Aydın, Süreyya Öner
SİNOP	Mahmut Alicanoğlu, Haşim Kan
TEKİRDAĞ	Orhan Öztrak, Turhan Kut
UŞAK	Ali Akbıyıkioğlu, İbrahim Bulanalp

⁴⁰⁴ *Milliyet*, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4091, s. 1-5.

VAN	Ferit Melen
YOZGAT	Celal Sungur, Veli Uyar
MARAŞ	Kemail Beyazıt, Hasan Fehmi Evliya
TUNCELİ	Fehmi Ülkü
URFA	Atalay Akan, Osman Ağan, Bekir Karahanlı, Sabri Kılıç
ZONGULDAK	Mehmet Pestilci, Kenan Esengil, Suphi Konak
ELAZIĞ	Kemal Satır, Hürrem Müftügil
ERZURUM	Gıyasettin Karaca, Cevat Dursunoğlu, Adnan Şenyurt
KÜTAHYA	Ahmet Bozbay
KONYA	İhsan Kabadayı, Mehmet Özal, Fakih Özten, Samet Kuzucu, Fakih Özfakih
KAYSERİ	Turhan Feyzioğlu, Bahri Yazır, Mehmet Göker, Nuh Sağlam
MUĞLA	Turhan Şahin, Hilmi Baydur,
NİĞDE	Ruhi Soyer, Asım Eren
ORDU	Ferda Güley, Arif Hikmet Onat, Orhan Haznedar, İzzettin Ağaoğlu
SİVAS	Rahmi Günay, İbrahim Göker, Rahmi Çeltekli, Ahmet Kangal, Adil Altay, Kazım Kangal
TOKAT	Ali Rıza Ulusoy, Bekir Şeyhoğlu, Reşit Önder
TRABZON	Ahmet Şener, Kamuran Ural, Ali Rıza Uzuner, Ali Ağanoğlu

Sonuçlara göre CHP çıkardığı 173 milletvekilinin 58'ini 1. Sırayı aldığı 18 ilden çıkarmıştır. 46 ilde 2. Sırada yer alan CHP, 3 ilde 3. sırada yer almıştır. CHP illerin tümünde seçime girmiş ancak 59 ilde milletvekili çıkarmıştır. CHP Doğu, Güneydoğu ve Akdeniz'de %40-50 arasında oy almışken diğer bölgelerde %30-40 arasında oy almıştır.

Tablo 8. İllere Göre CKMP ve YTP Milletvekilleri⁴⁰⁵

İLLER	CKMP	YTP
AFYON	Vehbi Başaran, Hasan Dinçer, Şevki Güler	
ADİYAMAN		Sait Bilginer, Ali Turanlı
AĞRI	Rıza Polat, Nevzat Güngör, Kerem Özcan	
BOLU	Zekai Konpara	Fuat Ümit, Ahmet Çakmak
BİNGÖL		Sıddık Aydar, Halit Rıza Ünal
ÇANAKKALE		Rafet Sevgin

⁴⁰⁵ *Milliyet*, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4091, s. 1-5.

ÇANKIRI	Nurettin Ok, Şaban Keskin, Kazım Arar, Rahmi İnceler	
ÇORUM	Faruk Küreli	
EDİRNE		Talat Asal
DİYARBAKIR		Yusuf Azizoğlu, Adnan Aral
GAZİANTEP		Mithat San
GÜMÜŞHANE		Necmettin Küçüker
BİTLİS		Nafiz Giray
HATAY		Şekip İnal, Abdullah Cilli
KARS		Sırrı Öktem, Kemal Kaya
KASTAMONU	Hakkı Yılanlıoğlu, Fethi Doğançay	İhsan Şeref Dura, Sabri Keskin, Osman Oktay
KIRKLARELİ		Alaattin Eriş, Fikret Filiz
ESKİŞEHİR	Seyfi Öztürk	
ERZİNCAN		Sadık Perinçek, Hüsamettin Atabeyli
SAKARYA		Ekrem Alican
MALATYA		
MARDİN	Talat Oğuz, Zeki Milli	Esat Aybar, Seyfi Güneşten
MUŞ		Sami Öztürk, Kuddusi Aytaç, Sait Mutlu
SİİRT		Hayrettin Özcan, Adil Yaşa
SİNOP	Cemil Karahan	
TEKİRDAĞ		Hayri Mumcuoğlu, Fethi Mahremiz
UŞAK	Ahmet Tahtakılıç	
TUNCELİ		Vahap Kıyıoğlu
URFA		Celal Öncal, Kemal Badıllı
ZONGULDAK	Yusuf Yücebilgin,	
ELAZIĞ	Nurettin Ardıçoğlu	
ERZURUM	Şerafettin Konuray	Ertuğrul Akça, Turhan Bilgin, Cevat Önder, Nihat Diler
KÜTAHYA	Sadrettin Tosbi, Mehmet Kesen, İsmail Hakkı Azmanoğlu	
KONYA	Kadircan Kafılı, İrfan Boran, Kemal Ataman, Ömer Kart	Meki Keskin, Selçuk Aytan

KIRŞEHİR	Ahmet Bilgin, Halil Özmen, Memduh Erdemir	
NİĞDE	Mehmet Altınsoy, Mehmet Ali Derman	
NEVŞEHİR	Fikret Aka, Ali Boran, Ramazan Demirsoy	
ORDU		Ata Topaloğlu, Ata Bodur
SİVAS		Mahmut Vural, Tahsin Türkay, Güner Sarısözen, Sabahattin Hastaoğlu, Reşat Turhan
TOKAT		Zeyyat Kocamemi, Mehmet Kozova, Ali Dizman

CKMP 54 milletvekilinin 24'ünü 1.sırayı aldığı 8 ilden çıkarmıştır. Toplam 23 ilde milletvekili çıkararak partide illerin 10'u Orta Anadolu, 5'i Karadeniz, 3'ü Doğu Anadolu, 3'ü İçbatı Anadolu, 1'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi, 1'i İstanbul bölgelerinde yer almıştır. YTP 65 milletvekilinin 39'unu 1.sırayı aldığı 15 ilden çıkarmıştır. 31 ilden milletvekili çıkararak YTP'nin bu oylarının 9'u Doğu Anadolu, 6'sı Güneydoğu Anadolu, 5'i Karadeniz, 4'ü Orta Anadolu, 3'ü Trakya, 2'si Marmara, 1'i İstanbul, 1'i ise Akdeniz bölgelerinde yer almıştır.

1961 Seçim sonuçları incelendiğinde AP'nin Ege'de %47.32 ve Akdeniz'de %47.12 oy oranı ile başarılı olduğu görülmüştür. AP'nin en az oy aldığı bölgeler ise %13.66 oyla Doğu Anadolu, %18.02 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur. YTP ise Güneydoğu'da %38.12, Doğu Anadolu'da %34.20, Ege'de %1.41, İç Anadolu'da %12.37 oy almıştır⁴⁰⁶.

15 Ekim 1961 senato ve milletvekili seçimleri dünya basınında da yer bulmuş, Fransız Basını seçimlere geniş yer ayırmıştır. Le Monde ihtilal rejiminin sözünü tutup seçimleri gerçekleştirmesinden memnun olduğunu belirtmiştir. Journal De Dimanche MBK'ni yönetimi sivillere bıraktığı için tebrik etmiştir⁴⁰⁷.

27 Ekim 1961 günü Milliyet gazetesinde komitenin bir buçuk yıllık çalışmaları sonunda neler kazanıldığını şöyle açıklamıştır “*Modern bir anayasa*

⁴⁰⁶ Hüseyin Çavuşoğlu, “Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XII / 22, (Aralık 2009), s. 169.

⁴⁰⁷ *Milliyet*, 17 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4091, s. 5.

hazırlanmıştır. Demokratik rejim için önemli bir teminat olan Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Sosyal adalet sloganı sık sık işitilmeye, lafını etmekten korkulan sosyalizmden bahsedilmeye başlanmıştır. Toprak reformu, halk eğitimi, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi, orman davası iskân politikası gibi meseleler etrafında ilgi yaratılmıştır. Ve nihayet sorumsuz ahlaksız ve adaletsiz bir iktidara karşı bu memlekette boyun eğilmeyeceği ortaya koyulmuş gelecek iktidarlara ışık tutması gereken ders verilmiştir. Dünya tarihi MBK iktidar hırsına kapılmayan ve vaadini gerçekleştiren ilk ihtilalciler olarak kaydedilecektir”⁴⁰⁸.

2.2. Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı Seçimleri

Koalisyon tartışmaları sürerken gündeme gelen bir diğer konu da Cumhurbaşkanlığı seçimi olmuştur. Adaylık için Cemal Gürsel ve Ali Fuat Başgil’in isimleri geçmiştir. Ragıp Gümüşpala, Cemal Gürsel’e karşı Başgil’in desteklenmesinin ülkeyi tekrar 27 Mayıs öncesine götüreceğinden dolayı endişesini bildirmiştir⁴⁰⁹.

Son Havadis gazetesinde Adalet Partisi milletvekilleri Cemal Gürsel’i desteklemeyeceklerini, Ali Fuat Başgil’in cumhurbaşkanlığını istediklerini ifade etmişlerdir⁴¹⁰. Başgil’de bu öneriye sıcak bakmıştır. Ankara’ya adaylığını açıklamaya gelen Başgil, Başbakanlığa çağrılmış kendisini bekleyen MBK üyelerinden biri olan Sıtkı Ulay, Başgil’e şunları söylemiştir: “Hoca bil ki sen cumhurbaşkanı olursan ne top atılır ne tören yapılır. Senin cipin hazır. Koyacaklar seni bir cipe, götürecekler bir yere. Orada akıbetin meçhul... Belki Etlik’te mezarını bile hazırlamışlardır.” Bu olayın ardından Başgil adaylıktan çekilmiştir⁴¹¹.

Bu tartışmaların ardından Cumhuriyet Gazetesinin haberine göre 21 Ekim 1961 günü Albay Dündar Seyhan, Türkiye’de ki siyasi durumu görüşmek üzere On Dörtlerden bazılarıyla Brüksel’de buluşmuştur. Seyhan’ın Brüksel’de görüşmelere başladığı sıralarda Birinci Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Cemal Tural’ın da bulunduğu 10 general, 27 albay, 1 yarbayın katıldığı büyük bir toplantı yapılmış

⁴⁰⁸ Milliyet, 27 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4101, s. 1.

⁴⁰⁹ Yalansız, Koalisyon Hükümetleri, s. 30.

⁴¹⁰ Son Havadis, 21 Ekim 1961, yıl 11, sayı 446, s. 1.

⁴¹¹ Levent Börklüoğlu, 27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Türkiye’de Ordu Siyaset İlişkisi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale, 2010, s. 198.

toplantıda seçim sonuçları değerlendirildikten sonra 21 Ekim Protokolü imzalanmıştır⁴¹². Bu protokole göre;

1. TSK 15 Ekim 1961’de ki seçimden sonra gelecek yeni TBMM toplanmadan önce duruma müdahale edecektir.
2. Yönetimi milletin asıl temsilcilerine verecektir
3. Bütün siyasi partiler faaliyetten men edilecek, MBK feshedilecektir.
4. Bu kararlar 25 Ekim’den sonraya kalmayacaktır.

21 Ekim Protokolünün işlerlik kazanmasını Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay engellemiştir. Sunay’ın Cemal Gürsel’in Cumhurbaşkanı, İnönü’nün de Başbakan olmasıyla müdahaleye gerek kalmayacağını ifade etmesi ile süreç devam etmiştir⁴¹³.

Bu gelişmelerin ardından cumhurbaşkanlığı seçimi için çalışmalar başlamıştır. 24 Ekim’de parti liderleri Çankaya Köşkü’nde bir araya gelmişlerdir. Burada hazırlanan protokol üzerine görüşülmüş bu protokolün konuları Cumhuriyet gazetesinde;

1. Cumhurbaşkanlığına Gürsel’in getirilmesi
2. Bütün Partilerin Atatürk Devrimlerine sadakat göstermesi
3. Yassıada Kararlarının meclis içinde ve dışında istismar edilmemesi
4. Orduya ait kanunların istismar konusu yapılmaması
5. Gericiliğe taviz verilmemesi şeklinde yer almıştır⁴¹⁴.

Milliyet gazetesinde meclisin açılması ile ilgili haberde “*TBMM törenle açılmış açılış konuşmasını Orgeneral üniformasını giyen ve İstiklal madalyasını takan Gürsel yapmıştır*” ifadesi yer almış, İnönü en yaşlı üye olarak başkanlık etmiş, milletvekilleri ve senatörler salonda yerlerini almışlardır. Salona giren Gürsel senatör ve milletvekilleri tarafından ayakta alkışlanmıştır. Gürsel açılış konuşmasında “*İkinci Cumhuriyet’in birinci Büyük Millet Meclisi’nin sayın üyeleri; Oturumu açarken bu tarihi günde muhterem varlıklarınızın meydana getirdiği şu muhteşem tablonun verdiği emniyet ve huzur içinde sizleri saygı ile selamlarım. Türk Milleti’nin kaderinde ve demokratik düzenin tekamülünde hayati bir merhale teşkil edecek İkinci Cumhuriyet’in kuruluşuna müncer olan ihtilalin bizzat içinde yaşadınız. Biz milletimizin ileride ulaşacağını düşündüğümüz hürriyetler rejimi*

⁴¹² Cumhuriyet, 22 Ekim 1961, yıl 38, sayı 1368, s. 1.

⁴¹³ Yalansız, Koalisyon Hükümetleri, s. 30.

⁴¹⁴ Cumhuriyet, 25 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13371, s. 1.

içinde yadırgamadan yaşama intibakını kolaylaştıracak genişlik ve serbestlik içinde gelişmesine çalıştık ve ihtilalin asla tanımadığı hakkı adaleti insan ve vicdanı hiçbir zaman elden bırakmadık. Aydınlık arttıkça bu daha iyi anlaşılacaktır. Partilerimizin vatanperverane hislerle birbirlerini desteklemeleri geçmişteki olayları unutarak kardeşlik duygusu içinde kendilerini çok güç ve çeşitli memleket meselelerinin çözüm yollarına adanmaları lazımdır. Ben sizlerin vatanperverliğinizden ve memleket selameti için her fedakarlığı yapacağınızdan eminim. Büyük bir ümit ve güven içinde sizleri tekrar saygı ile selamlar, İkinci Cumhuriyet'in milletimiz için mutlu günler getirmesini Tanrı'dan niyaz ederim” sözleriyle seslenmiştir.⁴¹⁵ İhtilalin lideri TBMM'de ki seçimde 607 oydan 403 ünü almış, 3 çekimser ve 156 boş oy çıkmıştır⁴¹⁶. Cemal Gürsel “*Arkadaşlar itimatlarınıza teşekkür ederim*” demiştir⁴¹⁷.

Cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından sıra Meclis Başkanlığı seçimine gelmiştir. 30 Ekim tarihli Son Havadis Gazetesi'nde Meclis Başkanı seçiminin 1 Kasım 1961 Çarşamba günü yapılacağı haberi yer bulmuştur. Cumhuriyet Senatosuyla Millet Meclisi Başkanı ve Başbakanlık Divanı henüz seçilemediği için başkentte kulis faaliyetlerinin devam ettiği belirtilmiştir. Milletvekilleri ve senatörlerin nerede karşılaşsalar konuştukları konunun hep bu olduğu haberi yer almıştır⁴¹⁸. Yine Son Havadis Gazetesinin 31 Ekim tarihli haberinde “*Millet Meclisi Başkanlığı'na CHP grubu adayının getirilmesi için diğer parti grupları yetkilileri şeref sözü vermişler fakat sonradan bu sözlerini tutmamışlar veya sözlerini gruplarına dinletememişlerdir*” haberi yer almıştır⁴¹⁹.

Millet Meclisi Başkanlık seçimi ile ilgili olarak 31 Ekimde mecliste AP, CHP, YTP Meclis grup ve Grup Başkan vekilleri 3 saatlik bir toplantı yapmışlardır. Toplantıdan çıkan AP Grup Başkanı Muhittin Güven “*Millet Meclisi Başkanlık seçimi için turlar bir süre daha devam edecektir*” demiştir. Toplantıda YTP, CHP'nin adayı Fuat Sirmen'in değiştirilmesini yerine Nihat Erim veya Şevket Raşit Hatipoğlu'nun gösterilmesini istemiştir. Bu teklif AP tarafından da desteklenmiştir. CHP ise Fuat Sirmen isminde ısrar etmiştir. YTP ve CKMP kesin olarak CHP adayı Fuat Sirmen'i desteklemeyeceklerini açıklamışlardır. CKMP'nin adayı Kemal Yörük, YTP'nin adayı Yusuf Azizoğlu olarak açıklanmış ancak daha sonra yapılan

⁴¹⁵ *Milliyet*, 26 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4100, s. 1-5.

⁴¹⁶ *Hürriyet*, 27 Ekim 1961, yıl 14, sayı 4846, s. 1.

⁴¹⁷ *Son Havadis*, 27 Ekim 1961, yıl 11, sayı 452, s. 1.

⁴¹⁸ *Son Havadis*, 30 Ekim 1961, yıl 11, sayı 455, s. 1.

⁴¹⁹ *Son Havadis*, 31 Ekim 1961, yıl 11, sayı 456, s. 1.

görüşmelerden sonra Yusuf Azizoğlu “*başkanlık divanı seçimi krizinin bir an önce demokratik olarak çözülmesi için grubum desteklerse adaylıktan çekilirim*” demiştir. Her parti kendi içinde görüşmelerini yapmış ve adaylıktan çekildiklerini CHP adayı Fuat Sirmen’i destekleyeceklerini açıklamışlardır⁴²⁰.

1 Kasım’a kadar devam eden ve 9 turda sonuç alınan seçimde 227 oy alan CHP adayı Fuat Sirmen Meclis Başkanı seçilmiştir⁴²¹. Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı seçiminde Kazım Orbay ve Suat Hayri Ürgüplü aday olmuştur. Üçüncü turda 140 oyla Ürgüplü Senato Başkanı seçilmiştir⁴²².

2.3. 1961 Seçimleri Sonrası İlk Koalisyon Hükümeti’nin Kurulması

15 Ekim 1961 seçimlerinin ardından çeşitli çevrelerde türlü hesaplar yapılıyor; cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, bakanlıklar çeşitli hayaller doğrultusunda dolduruluyor ve boşaltılıyordu⁴²³. 15 Ekim’de nispi temsil usulü üzerinden seçimler yapılmış fakat hiçbir parti tek başına hükümet kurabilecek yeterliliği sağlayamamıştır. Bunun sonucunda partilerin ortaklığı yoluyla hükümet kurma yoluna gidilmiştir⁴²⁴.

AP yöneticileri CHP’nin katılacağı bir Milli Koalisyonu istememiş, YTP ve CKMP ile çalışabileceklerini açıklamışlardır. Seçim sonuçlarının ardından 3 parti CHP ile koalisyonla yanaşmamıştır. CHP’de sonuçların açıklanmasının ardından üzüntü ve şaşkınlık devam etmiştir⁴²⁵. Sonuçların açıklanmasının ardından hükümetin nasıl oluşturulacağı çalışmalarını sürecinde seçim sisteminin yarattığı boşluklar da tartışılmaya başlamıştır. Cihat Baban’ın Cumhuriyet gazetesindeki yazısında nispi temsil sisteminin ortaya koyduğu bazı sorunlar şu şekilde ifade edilmiştir; TBMM’ye işçi aday girememiştir. Hâlbuki işçi zümresi memlekette önemli bir yer tutmaktadır. Hayat şartlarını düzeltmek için gösterecekleri gayret ülkenin ekonomik durumunu da aynı doğrultuda ilerletecektir. Anayasanın sosyal güvenlik teminatı mecliste uygulanmış olacaktır. Ancak işçilerin de siyasi havaya kendilerini kaptırarak oylarını boşa harcadıkları ifade edilerek bu sonuçlardan nispi temsil sistemi kadar işçilerde sorumlu tutulmuştur. TBMM’de kadınların da gerektiği

⁴²⁰ *Milliyet*, 1 Kasım 1961, yıl 12, sayı 4106, s. 1-5.

⁴²¹ Yalansız, *Koalisyon Hükümetleri*, s. 32.

⁴²² *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13375, s. 1.

⁴²³ Metin Toker, *Demokrasi’nin İsmet Paşa’lı Yılları, Yarı Silahlı Yarı Külahlı Bir Ara Rejim*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 302.

⁴²⁴ Başgil, *Hatıralar*, s. 118.

⁴²⁵ *Son Havadis*, 18 Ekim 1961, yıl 10, sayı 443, s. 1.

gibi temsil edilmediği bu durumun Türk Demokrasi ve inkılâbını olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu sayılan olumsuzlukların ardından oluşacak yeni hükümet için en uygun şekil bütün partilerin katılımıyla oluşacak milli hükümet olduğu savunulmuştur. Milli hükümetin istikrarı, vatandaşlar arasında eşitliği, güvenliği sağlayacağı gibi dış itibarı da yükselteceği ifade edilmiştir⁴²⁶.

Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı seçildikten sonra diğer bir konu olan başbakanın kim olacağı konusu ele alınmıştır. Ordu başbakanlığa İnönü'nün getirilmesinde ısrar etmiş, Adalet Partisi ise bu görevi üzerine almak istemiştir. Halk Partisi ise fikrini “ *Adalet Partisi'nin parlamentoda ekseriyet sağlaması kabine kurma görevine sahip çıkmasına yeterli değildir. AP Millet Meclisinde Halk Partisinden daha az üyeye sahiptir. Kurulacak kabine sadece TBMM'den güvenoyu isteyeceğine göre asıl olan parlamentodaki çokluk değil meclisteki çokluktur*” şeklinde açıklamıştır⁴²⁷. Bu olaylarla birlikte CHP'de de panik havası ortaya çıkmıştır. Partide herkes birilerini suçlamış, seçim sonuçlarının sorumlusu olarak kimi genel merkezi, kimi MBK'yi, kimi hükümeti, kimi idam kararının uygulanmasını göstermiştir. İsmet Paşa bu ortamı dağıtmak için basın toplantısı yapmış, alınan sonucun kötü olmadığını ve ülkenin çıkarı doğrultusunda gerek muhalefette kalabileceğini gerekse koalisyon yapabileceğini ifade etmiştir⁴²⁸.

Cumhuriyet gazetesinde hükümetin sadece koalisyon yolu ile kurulabileceği ve bu koalisyonun birkaç şekilde oluşabilme olasılığında bahsedilmiştir. Bu olasılıklar; CHP'nin YTP veya CKMP ile koalisyonu, AP'nin YTP veya CKMP ile koalisyonu, CHP-AP koalisyonu,4 partinin de iştiraki ile oluşan milli koalisyon seçenekleri olmuştur. İlk seçenek sayı bakımından mümkün olsa da ileride yaşanması muhtemel olan çekişmeler kabinede sorun yaratacağından uygun bir seçenek olarak görünmemektedir. AP-YTP koalisyonu seçeneğinde AP bu ortaklığı istememiştir. AP-CKMP koalisyonu ise sayı bakımından da mümkün görünmemiştir. Bu durumda milli koalisyon cumhuriyet gazetesine göre en uygun yol olarak görülmüştür ancak bunun için akliselikle iyi niyeti birleştirmenin gerekliliği vurgulanmıştır⁴²⁹.

Son Havadis gazetesi koalisyon olasılıklarından bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: AP, YTP ve CKMP kendi içlerinde oluşturulacak bir koalisyon

⁴²⁶ *Cumhuriyet*, 20 Ekim 1961. Yıl 38, sayı 13366, s. 1-5.

⁴²⁷ Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi*, s. 197.

⁴²⁸ Toker, *Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları*, s. 303.

⁴²⁹ *Cumhuriyet*, 18 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13364, s. 1.

hükümeti konusunda emin olmazken CHP ile oluşturulabilecek bir hükümet ortaklığında istekli olmamışlardır. CHP ise kendine YTP'yi daha yakın görmüştür. Ancak YTP “ *Yeni Türkiye Partisi'nin CHP ile hükümet kurması asla bahis konusu olamaz*” demiştir⁴³⁰.

Hükümetin kurulması için devam eden çalışmalar Yeni İstanbul gazetesinde şöyle yer almıştır: Yeni hükümet için ilk temaslar başlamış, MBK üyelerinden bazıları partilere yaptığı ziyaretlerde milli koalisyon fikri ile beraber bu ortaklığın olmaması durumunda hangi parti ile işbirliği yapabileceklerini de sormuşlardır. Gümüşpala CHP ile işbirliği ihtimali sorusuna “*Böyle bir şey olamaz, düşünmedik*” demiştir. YTP Genel Başkanı Ekrem Alican ise “*Hükümet kurulmasında bizim inisiyatifimiz olamaz, fazla miktarda oy alan partiler düşünsün, biz seviyeli muhalefeti tercih ediyoruz*” demiştir⁴³¹.

Adalet Partisi basın sözcüsü Kamuran Evliyaoglu, Cumhuriyet gazetesinde Genel Başkan Gümüşpala'nın yaptığı temaslar hakkında basın mensuplarına milli koalisyon konusunda dörtlü milli koalisyonla gidilmeyeceğini açıklamıştır. İnönü ise milli koalisyon için vazifeden kaçmayacaklarını belirttikten sonra yaptığı basın toplantısında şunları ifade etmiştir: “ *Bizim için önemli olan uğrunda yıllarca mücadele ettiğimiz normal demokratik rejimin başarı ile işlemesidir. 27 Mayıs sabahı verdiği şeref sözünü yerine getiren TSK milletin şükranına bir daha hak kazanmıştır. Kesin sonuçlar açıklanmamakla beraber en yüksek oyu almış ve en çok milletvekilliği almış parti olduğumuz anlaşılmıştır. Kanaatimiz şudur ki; serbest seçimlerin başarılmış olmasıyla normal demokratik rejime geçişin en güç merhalesi de aşılmış bulunmaktadır. Programımızla, seçim beyannamemizle, fikri hazırlığımızla, teşkilatımızla memleketin köklü bir siyasi teşekkülü olduğumuzu bu seçimlerde bir defa daha ispat etmiş bulunuyoruz*”⁴³².

Yeni İstanbul gazetesinde yer alan habere göre İnönü'ye CHP'nin seçimlerde beklediğinden az oy aldığını belirten bir gazeteci bu durum karşısında genel başkanlıktan ve siyasetten ayrılmayı düşünüp düşünmediğini sormuş, İnönü ise “*Hayır hiçbir zaman düşünmem. Benim yetişme tarzım bugün vazifeden çekilecek karakterde değildir*” cevabını vermiştir⁴³³. MBK üyesi Refet Aksayoglu gazetecilerin

⁴³⁰ *Son Havadis*, 18 Ekim 1961, yıl 10, sayı 443, s. 1.

⁴³¹ *Yeni İstanbul*, 18 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4283, s. 5.

⁴³² *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13365, s. 1.

⁴³³ *Yeni İstanbul*, 19 Ekim 1961, yıl 12, sayı 4284, s. 1-5.

seçimlerden sonra partiler arası ilişkiler ve milli koalisyon konusunda sordukları sorulara şöyle cevap vermiştir “*Parti grupları toplansın kendi aralarında anlaşsınlar, bu konuda bizden çok partilerin fikirleri mühimdir. Elbette bir çare bulunur. Koalisyonda fayda mütalaa ediyoruz.*”⁴³⁴ Partilerin koalisyona yanaşmamaları durumunda ne olacağı sorusuna Kurmay Albay Sezai Okan “*Biz hep iyi şeyler düşünüyöruz. Böyle karanlık problemleri aklımıza getirmedik*” cevabını verirken, Kurmay Albay Haydar Tunçkanat ise Milli Koalisyon fikrine inandığını ifade etmiştir.⁴³⁵

25 Ekim tarihli Kudret gazetesinin haberine göre Ali Fuat Başgil gazetecilerin “*Milli Koalisyona inanıyor musunuz?*” sorusuna milli koalisyon tanımlamasının yanlış olduğunu söylemiş koalisyonu bulgurla pirincin karışması olarak yorumlamıştır. İhtiyaç duyulan şeyin birlik olduğunu, fikir ve zihniyetleri farklı olan partilerin koalisyonunun zorluğunu belirtmiřtir⁴³⁶.

Koalisyon görüşmelerinde AP-YTP koalisyon şartları Son Havadis Gazetesinde şöyle açıklanmıştır:

- AP ve YTP, CHP’nin kuracağı bir hükümette görev almayacaktır
- Koalisyonun CHP ile AP arasında olmasına AP rıza göstermeyecektir. Koalisyon hükümetinde Başbakan CHP dışından olacak fakat 3 parti görev alacaktır.
- AP’nin kuracağı hükümette iki başbakan yardımcılığı bulunacak, bunlar diğer partilerden olacaktır. Hükümetin diğer üyeleri için ayrıca anlaşmalar yapılacaktır.
- Kabineyi YTP kurduğu takdirde başbakan yardımcıları diğer partilerden olacak, bakanlar için de anlaşma yapılacaktır⁴³⁷.

Milliyet gazetesinin 9 Kasım 1961 tarihli haberinde İnönü, Alican ve Gümüşpala arasında toplantı yapıldığı ancak anlaşmaya varılamadığı ifade edilmiştir. CHP Meclis grubu yayınladığı tebliğde hakkının tanınmamasına rıza göstermeyeceğini en çok üyesi olan parti olarak karma hükümet kurmada kendisine düşen görevi yapacağını açıklamıştır. CHP’nin Başbakanlık meselesinde tavizde bulunmayacağının açıklamasından sonra AP’de Cumhurbaşkanı ve Senato Başkanına

⁴³⁴ *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13367, s. 1-5.

⁴³⁵ *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13367, s. 1-5.

⁴³⁶ *Kudret*, 25 Ekim 1961, yıl 2, sayı 2049/372, s. 5.

⁴³⁷ *Son Havadis*, 6 Kasım 1961, yıl 11, sayı 462, s. 1-5.

birer mektup göndermiştir. Mektupta AP'nin 228 üyesi olduğu bu bakımdan Anayasaya göre hükümet kurma işinin AP Genel Başkanı Gümüşpala'ya verilmesi istenmiştir. YTP ise tebliğ çıkaran AP'ye kırınglığını bildirmiştir. YTP yayınladığı bildiride hükümet kurulması için her teklifi olumlu değerlendirdiği ve bunun AP mensuplarınca da bilindiği fakat yayınlanan bildiride kendilerinin koalisyona girmemekte kararlı olduklarını açıklamasına yönelik şöyle demiştir: “ *AP meclis grubunun, meclis grubumuzun bu görüşleri ve bu yoldaki çalışmaları açıkça bilinir ve görülürken hatta bu yoldaki çalışmalar iki parti genel başkanları ve grup temsilcileri marifetiyle müştereken yürütülürken grubumuzu adeta anlaşma zihniyetinden uzak bir tutumdaymış gibi gösteren bir tebliğ neşretmesi şüphesiz grubumuzca üzüntü ile karşılanmıştır. YTP Meclis grubu bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da çalışmalarını aynı yapıcı zihniyet içerisinde yürütmekte devam edecektir*”⁴³⁸.

Koalisyon konusu ile ilgili olarak siyasi parti liderleri görüşmeler yapmış, meclis grupları durmadan çalışmışlardır, ancak hükümetin kurulması için bir gelişme olmamıştır⁴³⁹.

Bu süreç devam ederken MBK'nin millete ve orduya verdiği veda mesajında görevini yapmanın memnuniyeti içinde Atatürk inkılâbının gölgesinde ikinci cumhuriyetin temelini atmaktan duyduğu mutluluğu ifade etmiştir⁴⁴⁰. MBK 17 ay hizmetten sonra son toplantısını yapmış, Gürsel toplantının ardından basın mensuplarına şunları söylemiştir: “ *Arkadaşları tebrik ve takdir ettim. Bu sonucun millet için hayırlı olmasını temenni ettim. Elbette bugün tarihi bir gün sayılabilir. Büyük meseleler arasından başarıyla sıyrılıp çıkmak iftihar edilecek bir meseledir.*”⁴⁴¹ 25 Ekim 1961 günü TBMM Cemal Gürsel'in nutku ile Meclis açılmış ve ilk oturumu Kuvvet Komutanları ve 50 ye yakın yüksek rütbeli subay takip etmiştir. TBMM binasının önünde kalabalık bir halk topluluğunun önünden geçerek Cemal Gürsel salona girmiştir⁴⁴².

Hükümetin bir ana önce kurulması için çaba gösteren Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel siyasi parti liderleriyle yaptığı toplantının ardından hükümet kurma görevini

⁴³⁸ *Milliyet*, 9 Kasım 1961, yıl 12, sayı 4114, s. 1-5

⁴³⁹ *Son Havadis*, 9 Kasım 1961, yıl 11, sayı 465, s. 1-5.

⁴⁴⁰ *Son Havadis*, 24 Ekim 1961, yıl 11, sayı 449, s. 1.

⁴⁴¹ *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1961, yıl 38, sayı 13371, s. 5.

⁴⁴² *Son Havadis*, 26 Ekim 1961, yıl 11, sayı 451, s. 1.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye vermiştir.⁴⁴³ İnönü koalisyon fikrini partilere önermiş ancak partiler birliğiyle hükümet kurma fikri AP dışındaki partilerce reddedilmiştir ve 16 Kasım 1961'de CHP ve AP koalisyon Protokolünü imzalamışlardır⁴⁴⁴. Sonuçta 20 Kasım 1961 de CHP-AP koalisyonundan oluşan yeni hükümet göreve başlamıştır⁴⁴⁵.

Erol Akçal Akis Dergisi'nde ki yazısında “*CHP-AP arasındaki koalisyon ülke çıkarları ile demokrasinin korunması konusunda partilerin anlaşabileceğinin kanıtı olmuştur demiş*” ve eklemiştir; “*bu aslında iki partinin birleşmesi değil iktidarın ve ülkeye yapılacak hizmetlerin paylaşılmasıdır. Böyle bir koalisyonun insanlar arasındaki gergin ortamı kaldırmak, milleti kaynaştırmak önemi ve yararı olmuştur*⁴⁴⁶.”

15 Ekim 1961 Seçimlerini ardından T.C Anayasası'nın 102. Maddesi gereğince hazırlanan Bakanlar Kurulu şöyle oluşmuştur.

T.C Anayasası'nın 102. Maddesi Gereğince Hazırlanan Bakanlar Kurulu⁴⁴⁷

Başbakan; İsmet İnönü

Devlet Bakanı Ve Başbakan Yardımcısı; Ali Akif Eyidoğan

Devlet Bakanı; Necmi Ökten

Devlet Bakanı; Hıfzı Oğuz Bekata

Devlet Bakanı; Turhan Feyzioğlu

Devlet Bakanı; Avni Doğan

Devlet Bakanı; Nihat Su

Adalet Bakanı; Kemal Kurutluoğlu

İçişleri Bakanı; Ahmet Topaloğlu

Dışişleri Bakanı; Selim Rauf Sarpar-Ferridun Cemal Erkin

Maliye Bakanı; Osman Şefik İnan

Milli Eğitim Bakanı; Mehmet Hilmi İncesulu

⁴⁴³ *Son Havadis*, 11 Kasım 1961.

⁴⁴⁴ Derya Şimşek, “Türk Siyasal Yaşamında İlk Koalisyon Hükümeti CHP-AP Koalisyonu”, *ICANAS*, 38, Ankara, 2007, s. 2962.

⁴⁴⁵ *Hürriyet*, 21 Kasım 1961, yıl 14, sayı 4871, s. 1.

⁴⁴⁶ *Akis*, 20 Kasım 1961, sayı: 386, s. 14.

⁴⁴⁷ *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1961, yıl 38, sayı 13398, s. 1-5.

Milli Savunma Bakanı; İlhami Sancar

İmar Ve İskan Bakanı; Mehmet Muhittin Güven

Ticaret Bakanı; Mehmet İhsan Gürsan

Tarım Bakanı; Ali Cavit Oral

Ulaştırma Bakanı; Mustafa Cahit Akyaz

Çalışma Bakanı; Bülent Ecevit

Bayındırlık Bakanı; Mehmet Emin Paksüt

Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanı; Süleyman Suat Seren

Gümrük Ve Tekel Bakanı; Şevket Pulatoğlu

Sanayi Bakanı; Fethi Çelikbaş

Basın Yayın Ve Turizm Bakanı; Kamran Evliyaoğlu

Cumhuriyet Gazetesinde yer alan habere göre Hükümette görev alan Bakanların isimleri belli olduktan sonra İnönü tam listeyi Cumhurbaşkanı Gürsel'e Çankaya Köşkü'nde teslim etmiştir. Gürsel, İnönü ayrıldıktan sonra şu demeci vermiştir “*Kabine kuruldu bugün meclise takdim edeceğim. Memleket için faydalı olacağını tahmin ediyorum. Bu neticeye dün de söylediğim gibi İnönü'nün erişilmez meziyetleri ve AP'nin vatanperver davranışı sayesinde erişilmiştir. Memleket için hatırlı olmasını diliyorum.*”⁴⁴⁸

İlk Koalisyonla ilgili Gökhan Evliyaoğlu Son Havadis Gazetesi'ndeki “*Ümidimizi Kaybetmeyelim*” başlıklı yazısında şunları yazmıştır: “*AP+CHP Koalisyonu, bu koalisyonun muvaffak olacağına inanmayanları da inananlar kadar tatmin edici bir hükümet programı hazırlamak ve bunu iyi tatbik etmek durumundadır. Bu tabii duruma göre hükümetin koalisyon kutupları kendi programları üzerinde hassasiyetle ısrar etmekten vazgeçerek muvakkat ve plastik bir program hazırlamasını bekleriz. İçinde bulunduğumuz durum hükümeti iç ve dış meseleler karşısında çok dikkatli olmaya davet etmektedir. Önce Batılılarla hür dünyanın işbirliği bahsinde çok aktif ve esaslı bir irtibat tesis edilmeli, parlamento hakimiyetinin kayıtsız şartsız bir gerçeklik olduğu ortaya konmalı ve sağlam bir iktisadi hükümet kurulmalıdır. Bu hükümet, parlamenter rejimi pek az da olsa sevmeyenlere sevdirmek ve kendisindeki muhtemel zaaf hallerinin asla bir diktaya*

⁴⁴⁸ Cumhuriyet, 21 Kasım 1961, yıl 38, sayı 13398, s. 1.

fırsat veremeyeceği telakkisini bütün mütereddit veya kasıtlı kafalara ve kalplere yerleştirmek vazifesiyle karşı karşıyadır”⁴⁴⁹.

Son Havadis’e göre Koalisyon Hükümeti ülkede huzur ortamını tekrar geri getirmek için oluşturulduğundan benimsenmiştir⁴⁵⁰. 20 Kasım’da ilan edilen yeni hükümette her partiye 11 bakanlık düşmüştür. Hükümet Programı İnönü kabinesi kuruluşundan bir hafta sonra 27 Kasım saat 15’te mecliste İnönü, senatoda ise Akif İyidoğan tarafından okunmuştur. İnönü hükümet programını okumaya şu sözlerle başlamıştır. *“Hükümet programını arz etmek için yüce huzurunuzda bulunmaktan şeref duyuyorum. Başkanı bulunduğum karma hükümet siyasi hayatımızda geçmiş misali olmayan yeni teşekküldür. Uzun bir ayrılık devri içinde bir araya gelmeleri ve aynı dilden konuşmaları imkansız sayılan siyasi partiler anlaşarak bir hükümet kurabilmişlerdir. Bu sonuç milletimizin siyasi olgunluğunu ve her zorluğu yenme konusundaki gücünün örneğidir. Hülasa olarak diyebilirim ki karma hükümet memlekete demokratik rejimim tam anlamıyla bir araç olarak işleyecek durumda ve kudrettedir. Hükümet programının ana hedefi hürriyet nizamı içinde hızlı bir kalkınmanın sağlanmasıdır. Geleceğini düşünmeyen veya hesabını bilmeyen bir millet halinde kalmamak bugünkü ve yarınki hükümetlerin değişmez kararları olması lazımdır.”⁴⁵¹*

Son Havadis Gazetesinde Hükümet programı özet olarak; Cumhuriyet Hükümeti bütün üyeleri ile Atatürk ilkelerinde kararlı olduğu, anayasanın mutlak hâkimiyetini temin etmenin her siyasetin üstünde tutulduğu, acele olan ihtiyacın asayiş meselesi olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Hürriyet düzeni içinde kalkınmanın sağlanmasının hükümet programının hedefi olduğu bunun çaresinin de özel ve devlet teşebbüsü olarak mümkün olan en geniş ölçüde yatırım yapılması olarak açıklanmıştır⁴⁵².

27 Kasım 1961 tarihinde mecliste okunan hükümet programının bazı konuları şöyledir.

- Karma hükümet bir milli huzur ve planlı kalkınma hükümeti olmak amacındadır.
- Ekonomiye durgunluktan kurtaracak önlemler derhal alınacaktır.

⁴⁴⁹ *Son Havadis*, 23 Kasım 1961, yıl 11, sayı 483, s.1.

⁴⁵⁰ *Son Havadis*, 4 Aralık 1961.

⁴⁵¹ *Milliyet*, 27 Kasım 1961, yıl 12, sayı 4132, s. 1.

⁴⁵² *Son Havadis*, 27 Kasım 1961, yıl 11, sayı 487, s. 1-5.

- Toprak reformunu anayasaya uygun olarak uygulanacak tedbirler alınacaktır.
- Bayındırlık alanında özel sektöre yardımcı olunacaktır.
- Milli ekonomide yabancı sermayeden belli ölçüde faydalanılabilecektir.
- Bölge planlamasında tüm imkânlar kullanılacaktır.
- Hükümet özel hastaneleri yerli ilaç sanayini destekleyecektir⁴⁵³.

Program partilerce gerektiği kadar açık ve anlaşılır görülmemiş, programdan çok seçim beyannamesi olarak görülmüştür. CKMP programın yuvarlak sözcüklerden oluştuğunu ifade etmiştir. AP grup toplantısında da af konusu gündeme gelmiş, seçmene verilen af sözünün hatırlanması istenmiştir. Bu konunun uzamasıyla koalisyona güvenoyu verilmemesinden endişe duyan İnönü AP grubuna gitmiş onlarla görüşerek güvenoyu vermeye ikna etmiştir⁴⁵⁴.

Çok partili rejimde yeni hükümet bu programla göreve başlamıştır. İnönü'nün başkanlığında AP-CHP hükümeti 2 Aralık 1961 günü saat 10'da Millet Meclisi'nde güven oyu istemiştir. AP ve CHP sözcüleri güvenoyu vereceklerini açıklamışlardır. CKMP ve YTP grupları hükümete güvenoyu verilir verilmemesini tartışmışlardır. CKMP yaptığı toplantı sonunda yaptığı açıklamada “ *CKMP grubunda hükümete güvenoyu konusunu müzakere etmiş ve hareket hattını ittifakla karara bağlamıştır.*” demiştir. YTP meclis grubu da yaptığı toplantıda çekimser oy kullanmaya karar vermişlerdir⁴⁵⁵.

Cumhuriyet ve Son Havadis gazetelerine yansıyan haberde 2 Aralık 1961'de yapılan güven oylamasına 450 üye katılmış, 351 oy kullanılmıştır. 269 Kabul, 4 red 78 çekimser oyla birlikte koalisyon hükümeti güven oyu almıştır⁴⁵⁶. Hükümete güvenoyu vermeyenler Turhan Bilgin, Celal Önder, Nihat Diler, Kemal Kaya'dan oluşan YTP milletvekilleridir. Güven oylaması sonucunda İnönü şu konuşmayı yapmıştır “ *Karma hükümet teşebbüsünün istikrarlı bir sonuca ulaşması meclis için mühim bir başarıdır. Hükümet teveccühünüze layık olmaya çalışacaktır. Hükümet bütün çalışmalarında iktidar ve muhalefetin yardımlarına muhtaçtır.*” İnönü, konuşmasından sonra Çankaya Köşkü'ne gidip Gürsel'le görüşmüştür. Gürsel

⁴⁵³ Kili, *1960-1975 Döneminde CHP'de Gelişmeleri*, s. 182.

⁴⁵⁴ Nedim Yalansız, *Koalisyon Hükümetleri*, s. 40.

⁴⁵⁵ *Milliyet*, 2 Aralık 1961, yıl 12, sayı 4137, s. 1.

⁴⁵⁶ *Cumhuriyet*, 3 Aralık 1961, yıl 38, sayı 13411, s. 1; *Son Havadis*, 3 Aralık 1961, yıl 11, sayı 487, s. 1.

İnönü'yü tebrik etmiş ve başarılar dilemiştir. Oylamaya 4 partiden katılmayan milletvekili sayısı 98'dir. 57 si AP, 19 u YTP, 14 ü CKMP, 8 i de CHP milletvekillerinden oluşmaktadır. Milletvekili ve Senato seçimlerinde oy pusulalarında kırmızı-güvensizliği, beyaz-güveni, yeşil de çekimsizliği ifade etmiştir. Buna göre İnönü-beyaz, Gümüşpala-beyaz, Bölükbaşı-yeşil, Alican-yeşil oy kullanmıştır⁴⁵⁷.

Hükümetin kurulması sorununun sona ermesiyle Türkiye ekonomik olarak biraz olsun rahatlamıştır. Cumhuriyet Gazetesi Amerikan Büyükelçisi Raymond Hare'nin yaptığı açıklamayı "*Kabine Bunalımının sona ermesiyle Amerika 600 milyon dolarlık yardım yapıyor*" haberiyle duyurmuştur⁴⁵⁸.

⁴⁵⁷ *Milliyet*, 3 Aralık 1961, yıl 12, sayı 4138, s. 1.

⁴⁵⁸ Özgişi, *İlk Koalisyon Hükümeti*, s.81.

SONUÇ

Türk toplumunun tarihinde ordu-millet ilişkisi en üst düzeyde olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk döneminde de toplumsal anlamda yurttaşlık kavramı ilke edinilmiş diktatörlük değil parlamentolu demokratik bir yapı amaçlanmıştır. Demokrasiyi sağlamak milletin, onların oluşturduğu parlamentonun ayrıca sivil toplum örgütlerinin işi olmalıdır. Ancak bazen çoğunlukçu yapıya dayanarak baskıcı, antidemokratik uygulamalar sergileyen yönetimlerin faaliyetlerini durdurmak için askeri müdahalelerle demokrasi askıya alınmıştır. Çok partili dönemin ilk askeri darbesi olan 27 Mayıs 1960 Müdahalesi'ne kadar geçen süreçte Demokrat Parti'nin demokrasiye uygun olmayan politikasıyla karşılaşmıştır. Demokrat Parti'nin öğrencilere, basına, muhalefete yönelik baskıcı uygulamaları tüm uyarılara rağmen devam etmiştir. Bu uygulamalar ordunun müdahalesiyle son bulmuştur. 27 Mayıs bazı kesimlerce darbe değil karşı darbe olarak yani gerekli bir eylem olarak nitelendirilmiştir. 27 Mayıs eylemiyle birlikte DP'nin basın üzerinde uyguladığı yasaklarda kalkmıştır. Bütün gazeteler 27 Mayıs müdahalesini manşetlerine taşımışlardır. Çok partili hayata geçişte önemli rol oynayan Demokrat Parti her kesimden vatandaşın katılımını sağlayan ve kısa sürede gelişen bir parti olmasına karşın muhalefet, basın üniversite ve adalet kurumlarına uyguladığı baskıcı ve tahammülsüz tutumu ile Türkiye'de hala konuşulan 27 Mayıs müdahalesinin gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bu dönemde Türk siyaseti ve demokratik sistem işlemez hale gelmeden önce iktidar kendisine yapılan tavsiyeleri dinleyerek antidemokratik uygulamalarına son vererek, istifa edip seçimlere gidebilseydi askeri müdahaleye gerek kalmayabilirdi. Milli Birlik Komitesi'nin çalışmaları ile Kurucu Meclis oluşturulmuş, yeni anayasa kabul edilmiş ve pek çok yeni kurum ortaya çıkmıştır. MBK Demokrasiyi yeniden tesis etmek için yeni anayasa hazırlatarak seçimlerle sivil yönetime geçilmesi için uğraşsa da kendi içinde, ordu genelinde ve üniversitede yaptığı tasfiyelerle rahatsızlık uyandırmıştır. Bu açıdan bakıldığında demokrasiyi demokratik olmayan yöntemlerle kurmaya çalışmıştır. Bu sürecin yıllar sonra da bazı siyasi çevrelerce kullanılmasına sebep olacak uygulamaları olmuştur. İhraçlar, tasfiye hareketleri, Bebek Davası, Barbara Davası gibi yargılamaları asıl amacından uzaklaştıran, yargılamaların önemini sorgulatan davalar ve idam cezalarının uygulanmış olması seçim sonuçlarına da yansımıştır. Adalet Partisi'nin oy oranlarını artırmış, CHP'nin beklediği oy oranını alamamasına sebep olarak

koalisyon hükümeti kurulmasına yol açmıştır sonucuna ulaşılmıştır. Bu iktidar ortaklığı demokrasi tarihi açısından değerlendirildiğinde çok önemli bir çalışma olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca darbe öncesi çok sesli olan, gerek iktidarı gerek muhalefeti eleştiren gazeteler görülürken, darbe sonrası müdahalenin etkisi ile pek çok gazetenin haberleri genellikle yorumdan uzak durarak verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 010-09/8-26-3, Dosya: 960/1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Kararlar Daire Başkanlığı, 030-18-01-02 / 155-1-1,
Dosya: 76, 30.05.1960.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, 030-01, 52-
313-6, Dosya: D5.

GAZETE ve DERGİLER

AKŞAM

AKİS

CUMHURİYET

HÜRRİYET

KUDRET

MİLLİYET

SON HAVADİS

TERCÜMAN

ULUS

YENİ İSTANBUL

KİTAPLAR

- Açıköz, E. S. vd. (2013). *Türkiye’de Siyasal Partiler*. İstanbul: Es Yayınları.
- Ahmad, F. (2015). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Akandere, O. (1998). *Milli Şef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Altuğ, K. (2006). *Bir Numaralı Tanık*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Apugan, R. Ş. (2007). *Menderes: Resmi Tarihi Değiştirecek Gerçekler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1993). *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (2014). *Menderes’in Dramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2014). *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başgil, A. F. (2013). *Hatıralar*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Başgil, A. F. (2014). *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Beyaz, V. (2014). *İhtilallerde Türk Basını*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Çakmak, D. (2014). *Forum Dergisi*. İstanbul: Libra Yayınları.
- Çavdar, T. (1995). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çavdar, T. (2013). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çelikoğlu, A. (2010). *Bir Darbeci Subayın Anıları: 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demirel, T. (2004). *Adalet Partisi İdeoloji ve Politikalar*. İstanbul.
- Erkanlı, O. (1972). *Anılar Sorunlar Sorumlular*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A. Y. (2000). *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Karpat, K. (2015). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Kayalı, K. (2009). *27 Mayıs-12 Mart Ordu ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kili, S. (1976). *1960-1975 Döneminde CHP 'de Gelişmeler*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Naskali, E. G. (2008). *Bebek Davası, Yassıada Zabıtları 4*. İstanbul: Kitabevi.
- Naskali, E. G. (2008). *Yassıada Zabıtları-3, İstanbul- Ankara Olayları Davası*. İstanbul: Kitabevi.
- Öymen, A. (2014). *Ve İhtilal*. İstanbul: Doğan Yayını.
- Öztürk, K. (1966). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztürk, M. U. (2016). *1961 Kurucu Meclisi*, İstanbul: On iki Levha Yayınları.
- Pantül, M. (1982). *Türk Parlamento Tarihinde 2. Meclisler*. Ankara: Cumhuriyet Vakfı Yayınları.
- Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Toker, M. (1991). *Demokrasi 'nin İsmet Paşa 'lı Yılları, Yarı Silahlı Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tokgöz, Z. G. (1999). *Demokratikleşme Sürecinde Siyasi Partiler*. Ankara: Günce Yayıncılık.
- Tuncer, E. (2010). *Cumhuriyet Senatosu Seçimleri*. Ankara: Tesav Yayınları.
- Tuncer, E. (2012). *1961 Seçimleri*. Ankara: Tesav Yayınları
- Tunçay M. vd. (1997). *Çağdaş Türkiye Tarihi 4, Siyasal Tarih (1960-1980)*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Turan, Ş. (1999). *Türk Devrim Tarihi (Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*, 4.Kitap. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turgut, H. (2007). *Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar*, İstanbul, Doğan Kitap Yayınları.
- Uzun, T. (2010). *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler*. Ankara: Orion Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2008). “Vatan Cephesi: Demokrat Parti’nin Politik Meşrutiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası”, *Türkiye’de Siyasal Muhalefet (1923-1980)*. İstanbul: Bengi Yayınları.

Yücel, M. S. (2001). *Demokrat Parti*. İstanbul: Ülke Kitapları.

Zürcher, E. J. (2003). *Modernleşen Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

MAKALE ve TEZLER

Akıncı, A. (2014). “Türkiye’nin Darbe Geleneği 1960-1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, IX /1, Nisan, Eskişehir.

Akıncı, A. ve Usta, S. (2016). “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXI/1.

Akkaş, S. (1989). Adalet Partisi ve İdeolojisi, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Armaoğlu, F. (1958). “II. Dünya Harbinde Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIII/2.

Aydemir, S. S. (2016). “ 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’ne Giden Süreçte Üniversitelerin Etkisi”, *International Journal Of Eurasian Education And Culture Dergisi*, Sayı 1.

Ayhan, E. (2006). Osman Bölükbaşı’nın Siyasi Faaliyetleri, (Yüksek lisans tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı.

Börklüoğlu, L. (2010). 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi Sonrası Ordu- Siyaset İlişkisi, (Yüksek lisans tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Börklüoğlu, L. (2010). 27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Türkiye’de Ordu Siyaset İlişkisi, (Yüksek lisans tezi), Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.

Bulut, S. (2009). “ Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı Siyasal Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, *Akademik Bakış*, cilt II, sayı 4.

- Çavuşoğlu, H. (2009). “Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme”, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt XII, sayı 22, Aralık.
- Çelebi, O. (2015). “Türkiye’de Demokrasi’nin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri”, *Turkish Studies*, Volume 10/1 Winter, Ankara.
- Çelebi, O. (2015). *Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Çelebi, O. “14 Temmuz 1958 Irak Darbesi’nin Türk İç Politikasına Yansımaları” *Turkish Studies*, XII/31.
- Emiroğlu, A. (2011). “27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Partinin Tasfiyesi”, *Selçuk Üniversitesi, Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, sayı 1, Mayıs, Konya.
- Esen, S. (2010). “ 18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, *Mülkiye*, cilt XXXIV, sayı 267.
- Karayaman, M. (2010). “İsmet İnönü’nün Uşak’ta Taşlanması Olayının Sebep ve Sonuçları”, Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Okulu, Eylül- Aralık, sayı 8.
- Karayaman, M. (2014). *Fevzi Çakmak*, *Turkish Studies*, Volume 9/10, Ankara.
- Kaya, E. (2008). *Türk Basımında 27 Mayıs İhtilali*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Kaya, H. (2014). *Ragıp Gümüşpala ve Adalet Partisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Kaya, M. O. (2004). *Türk Siyasal Hayatında Adalet Partisi*, (Doktora Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayacan, D. (2013). *1960 Askeri Müdahalesinin Üniversitelere Müdahalesi ve 147’lerin Tasfiyesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Küçükcan, B. (1997). *1961 Anayasası ve 1961-1965 Koalisyon Hükümetleri Dönemi*, (Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Olgun, E. (2016). 27 Mayıs Askeri Müdahalesinde Onddörtler Olayı, (Yüksek lisans tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Onar, S. S. (2011). “Benim Anayasalarım”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt LXIX, sayı 1-2/ Ocak.
- Oran, S. (2013). 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Liderlik Olgusu ve Kurumsal Çerçevesi, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Önal, T. “Askeri Vesayet Sistemi’nin İlk Halkası; 27 Mayıs Süreci ve Sonrası”, *Turkish Studies*, 10/1, Ankara.
- Özgişi, T. (2006). Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde İlk Koalisyon Hükümeti, (Yüksek lisans tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Özgişi, T. (2011). Türk Parlamento Tarihinde Çift Meclis: Cumhuriyet Senatosu Örneği, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Özsakallı, M. (2009). Yassıada Yargılamaları’nın Türk Basınındaki Yankıları, (Yüksek lisans tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Sanlı, F. (2018). “ 27 Mayıs’ın Zoraki Diplomatları 14’lerin Yurtdışı Faaliyetleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, sayı 23, Haziran.
- Sanlı, F. (2018). “ 13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf”, *CTAD*, sayı 27, Bahar.
- Sert, M. (2012). 1961 Anayasasından 12 Mart’a Cumhuriyet Senatosu, (Yüksek lisans tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Söğütlü, M. Y. (2006). Siyasi Parti Özgürlüğü, (Yüksek lisans tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tarım, O. (2013). 27 Mayıs’tan 12 Mart’a Adalet Partisi ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Topçu İ. ve Topçu, S. A. (2017). “Adnan Menderesin Yargılanması ve İdamı”, *Akademik Bakış Dergisi*, sayı 61, Mayıs-Haziran.
- Turan, Ş. (2002). *Türk Devrim Tarihi (Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye 27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980)*. 5.Kitap. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Vatansever, M. (2012). “ Kıbrıs Sorunu’nun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt XII, İzmir.
- Yalansız, N. (2002). *Türk Siyasal Yaşamında Koalisyon Hükümetleri 1961-1980*, (Doktora Tezi) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Yavuz, B. ve Bülbül, M. (2012). “Çift Meclis Sistemi ve Türkiye”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XVI.

Milliyet Halk Gazetesi
Kalyon
SALI 17
1961

SABAHA KARŞI TASNİFİ BİTEN İLLERE GÖRE DURUM:

AP.	SENATO 71 MİLLETVEKİLİ 131	CHP.	SENATO 40 MİLLETVEKİLİ 152

CKMP 16 Senatör, 40 Milletvekili, YTP 21 Senatör, 51 Mebus çıkarmış durumda

KENİN BİRİNCİ: MİLLETVEKİLİ

AP çevreleri iktidara gelecek kadar mebus çıkardıklarını bildiriyor

Liderler Koalisyon için "Yakıl erken" diyor

KENİN BİRİNCİ: SENATO

14 ler, yurda dönebilecek

Orhan Kılıçay "Nurekeler partileri açıyor" diyeceği ve diğerleri, dedi

İngilizce öğrenmek isteyenlere: FIRSAT

Cumhuriyet

Milliyetler arasında kırmızı KIRMIZI ve SIYAH

Milletvekili Seçimlerinin Oy Tasnifi Neticeleri

Son Haberlere Göre CHP 188, AP 155, YTP 60, CKMP 45 Milletvekili Çıkardı, 2 Yer Ortada

Yeni seçim sisteminin ortaya koyduğu güçlükler sebebiyle tasnifler dün de tamamlanamadı

Senato seçiminde katli neticeye doğru AP 72, CHP 54, CKMP 7 YTP 17 Senatör çıkardılar

Şimdi ne olacak? Koalisyon hükümeti ni teşkili zaruri görülmüyor

Bütün partilerin Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı için anlaşacağı sanılıyor AP, Başgöç Senato Başkanı yapmak istiyor

Gümüşpala İzmirde dün iktidardaymış gibi beyanat verdi

Partim iktidara geliyor, Türk milletini iktidara aydınlık görmeli diyen A.P. lideri Ankara'ya gitti

Yüksek Seçim Kurulunun neticeleri resmen açıklaması için daha bir iki güne ihtiyaç olduğu belirtiliyor

Kazanan Senato üyelerinin isimleri

Büyük Millet Meclisi'nde Senatonun toplantı salonu ve senatörlerin oturacakları yerler gösteren plan

SON DAKIKA: Koalisyon için ilk temaslarda...

Senatörlerin toplantı salonunda oturdukları yerler gösteren plan

Table with 2 columns: 'Senato seçimlerinin neticesini gösteren cetvel' and 'Cumhurbaşkanlığı seçimleri için adaylar'.

Adanada CHP içinde patlak veren buhran

CHP'nin kendisini tağvüdererek yeni bir vesile ile ortaya çıkması veya bünyesindeki bir kısım eski yöneticileri tasfiye etmesi isteniyor

www.uzumbaba.com

Salı 21 KASIM 1961

Halkın sesine sesler Tercüman

HER SABAH DÜNYA YEHİDEN KURULUR, HER SABAH TAZE BİR BAŞLANGIÇDIR.

Bir köy öğretmeni kayıp

Adana, 29 (Hassat) — Mersin Üçyüzyıl Anıtlık Köyü Öğretmeni Bayan Kutsal Aygün, öğrencileriyle birlikte günün boyu kayıp. Milli Eğitim Müdürlüğü bu güne kadar bütün aramalara rağmen başarılı bulunamamıştır. Kayıp öğretmeni sebrinde dışarıya ve tutulduğu köyün öğretmenlerine...

KABİNE KURULDU

42 Y.T.P. li yavaşlıyor

Genel idare kurulunun istifasını isteyen önerge bugün grupta görüşülecek

BAŞ YAZI Af mı? Evet... C enahakkın yine vefatından bir yıl oldu. Bu günlerde...

2. Cumhuriyetin 1. Kabinesi

Bakanların biyografileri... İsmet İnönü, Celal Bayar, Adnan Menderes, İsmet Paşa...

İnönü dün sabah listeyi Başkan Gürsele sundu HÜKÜMET PROGRAMI 27 KASIMDA İLAN EDİLECEK

Yeni Bakanların dün yaptıkları ilk toplantı tanışma mahiyetinde oldu, İsmet İnönü basından yardım istedi

Meclis programının ilanı tarihine kadar tatile girdi

350 aile tehlikede

Fiatlar serbest bırakılmalıdır

Tüccar, kabinenin ilk kararını bekliyor

ÇOCUK KAÇIRAN BİR ŞEBEKE VAR

Hintli Yogi, Aylayı bulacağını bildirdi. Kayıp olayları artıyor

B.B. nin benzeri dün bir basın toplantısı yaptı

Devlet Planlama Teşkilatı Başkanı Tibergen

Türk ekonomisi ümitsiz değildir

CARŞAMBA 25 EKİM 1961

Türk Traktörü PEŞİNLİ - PEŞİNSİZ 5 TAKSİTTE ANKARA - YOZGAT - KIRSEHİR - NEYŞEHİR TİMUR AÇENTASI MOTOR TİCARET LTD. ŞTİ.

Kudret MİLLETİNDİR 6 SAYFA 25 KURUS

M.A.S. TURİZM VE TİCARET LTD. ŞTİ. HER GÜN ADANA'YA

İKİNCİ CUMHURİYETİMİZİN İLK BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BUGÜN TOPLANIYOR

Siyasî Partilerin Liderleri dün sabah Çankaya Koşkünde anlaşıldılar.. Cumhurbaşkanlığı seçimi yarın MBK üyeleri bugün otomatikman emekli oluyor Senatörler ve Milletvekilleri yemin edecekler

Millet iradesinin hamili olan kimseler milletin arzusuna göre yürümeğe ahlâken mecburdur Prof. Ali Fuat Başgil: "Millet istiyor Reiscumhur adayı oluyorum, dedi"

Yeni parti gurubundaki bazı üyelerin görüşleri hakkında Prof. Ali Fuat Başgil'in görüşleri.

Özdilek Başgil ile görüştü Görüşme gece saat 23 de başlayan ve saat 23 de biten görüşme...

C. K. M. P. Gurubu toplandı İstenmeyen Parti haline gelen CHP de hava gittikçe gerginleşiyor Y. T. P. Meclis Gurubu da toplandı

Ordu ile partiler mutabak Silâh Kuvveti adına Org. Sanayir bir bildiri gönderildi

M. S. S. Gurubu toplandı Meclis Gurubu dün Genel Başkan Özalp'ın başkanlığında...

A. P. nin alt kademeleri muhalif İsmail Hakkı Özalp'ın başkanlığında...

Kaatil asılı olarak bulundu ZEMİR, 24 (Haber) Toprakların bir kısmı köyünde...

Dördüzlerden biri daha dün öldü KASKIRI, 24 (Haber) İncecik köyünde...

C. K. M. P. bir tebliğ neşretti

Milli Birlik Komitesi Son toplantısını yaptı Toplantıda 27 Mayıs'ta bu yana vuku bulan olaylar gözden geçirildi

Madanoğlu Senatörlükten istifa etti FENKİ KOMİTE ÜYELERİ İSTİFAINI TELGRAFLA İLDIRDİ

İnönü'nün resmini indirdiler ZEMİR, 24 (Haber) Ödemiş Mademli köyünde...

Yeni asgırı ücret si stemi İZMİR, 24 (A. A.) İstanbul 3'den emekli olan...

Devlet Nezahatı M.A.S. TURİZM VE TİCARET LTD. ŞTİ. HER GÜN ADANA'YA

Meclis Gurubu dün Genel Başkan Özalp'ın başkanlığında...

Erim ve Gülek hakkındaki iddialar İZMİR, 24 (Haber) Ödemiş Mademli köyünde...

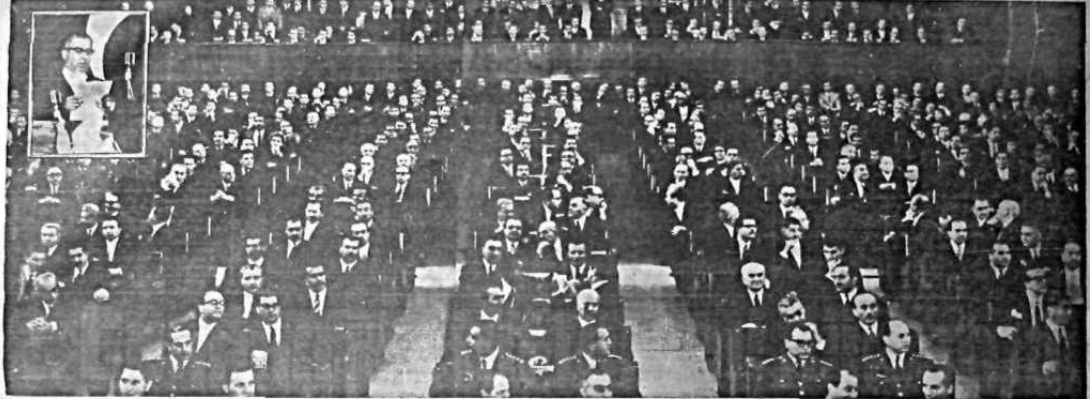
Yeni asgırı ücret si stemi İZMİR, 24 (A. A.) İstanbul 3'den emekli olan...

Devlet Nezahatı M.A.S. TURİZM VE TİCARET LTD. ŞTİ. HER GÜN ADANA'YA

MİLLET TOPLANTI. Dört parti liderleri birlikte dün sabah Çankaya Koşkünde yapılan toplantıda çıkarılan bir belge tasarlattı ve toplantıya katılan konuştuktan sonra konuştu.

2. Cumhuriyetin temeli dün atıldı

İkinci Cumhuriyetin Anayasasını hazırlayacak olan Ku veyt Meclisi, yeni Meclis binasının salonunda 22. toplantısında. Solda: Fahri Özlük, Gürsel adına konuşmasını yapıyor. (Foto AKŞAM: H. TANILKANI)

Devrimden 225 gün sonra Meclis açıldı

Gürselin törene gelmesine doktorizin vermedi. Konuşmayı Özdelek okudu

D. Başkanı, meselelerin partiler yönünden alınmamasını istedi

C.E.M.P. Lideri Osman Bülbül, Fahri Özlük'ün Meclis'te konuşmasını dikkatle takip ediyor. (Foto AKŞAM: H. TANILKANI)

ANKARA, HUSUSİ KİNCİ Cumhuriyetin esaslarını ve yeni Seçim Kanununu hazırlayacak olan Vemelikler Meclisi dün törenle açıldı. Bu vesileyle, Ankara, tarihî bir gün yaşamıştır. Meclisin açılışında, Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in hazır bulunmasına doktorizin izin vermemişlerdir. Gürsel'in adına Meclis'te, M.E.K. üyesi Fahri Özlük açmış, Gürsel'in uzun açış konuşmasını yine Özlük okumuştur.

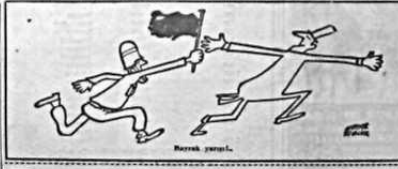

C.E.P. Lideri İsmet İnönü, Parti Genel Başkanı Ahmet Necdeti'nin Meclis'e girişine katılıyor. (Foto: H. TANILKANI)

Bakanlar Kurulu ilk toplantısını dün yaptı

Sarper'in başkanlığındaki toplantıda yeni Bakanlar birbirleriyle tanıştılar

ANKARA, BEŞİNCİ Devrim Hükümetinin ilk Bakanlar Kurulu, dün saat 9 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

Emekli aylığından vergi kesilmeyecek

Gelir Vergisi Kanununda yapılan tadilat Resmi Gazetede yayımlandı

ANKARA, BEŞİNCİ M. H.Z. Hükümeti tarafından kabul edilen 1961 Gelir Vergisi Kanununda yapılan tadilatlar Resmi Gazetede yayımlandı.

147 LER İŞİ KURUCU MECLİS'E BIRAKILDI

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

İNTİHALİ İNSANIK OLARAK Yaşayan Adam

Teğmene beni hapsedi diye kızmak elimden gelmiyordu

Gördüm ki o da bana düşmanca bakmıyordu

Sabahın meşhur bir yurta doğru yolunğa çıkarken için, evlerinden alınırken bir kumru daha yurda olmadan tekrar evlerine dönmüş buluyorlardı. Ben, kalkanlar başa kara düşüncelere döküyor, otuzofaşınca sevelerde pışkılıyorduk. Bu gün konuşmak fırsatı yok uz bulduğum halde, belki hayranlıkta hepinki kadar hiçbir zaman Özlümün ü devrimim ve dışlanmadım.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

ANKARA, BEŞİNCİ 147 LER İş Kurucuları Meclisi, dün saat 10 da Cumhurbaşkanlığı, Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında toplandı.

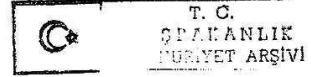
T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

5

I

KARARNAME

30 Mayıs 1960 Pazartesi günü saat 10 da Başvekâlette Millî Birlik Komitesi Başkanı ve Başvekil Cemal Gürsel'in başkanlığında yeni kabîne ilk toplantısını yapmıştır.

Bu toplantıda:

a) Muhterem vatandaşlarımızın demokratik nizamlar çerçevesi dahilinde maddî ve manevî istirahatete kavuşturulmaları için gerekli tedbirlerin sür'atle alınmasına, partili veya partisiz herkesin eşit hak ve muamelelere tabi tutulmasına;

b) Herhangi üzücü hadiseye sebep olacak kardeş münakaşa ve mücadelesine mani olmak maksadıyla parti faaliyetlerine şimdilik kat'iyetle müsaade edilmemesine;

c) İspat hakkını lağveden veya basını kayıt altına koyan kanunlar gibi esas hak ve hürriyetleri tahdit eden kanun ve hükümlerin lağvına ve bu konuda Adliye Vekaletinin kısa zamanda gerekli hazırlıkları yapmasına;

d) İktisadî ve malî durumun sür'atle ıslâhı ve vatandaş geçim şartlarının sür'atle kolaylaştırılması için gerekli tedbirlerin alınmasına;

e) Devletin evvelce yabancı devletlere karşı girişmiş bulunduğu siyasî, askerî, iktisadî ve malî bütün taahhütlerin muteber sayılarak buna göre gerekli işlemlerin yapılmasına;

f) Müttelik ve dost memleketler başta olmak üzere komşu memleketler ve bütün dünya milletleriyle dostca münasebetlerde bulunulmasına ve barışa hizmetin dış politikanın temel prensibi olarak kabul edilmesine karar verilmiş ve Vekiller vazifelerine başlamışlardır.

Devlet Reisi,
Başvekil ve
Millî Müdafaa Vekili

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Devlet Vekili

A. Öztürk S. Gürün

Adliye Vekili

Millî Müdafaa Vekili

Dahiliye Vekili

İnceleme Vekili

Maliye Vekili

A. P. Jözümlüoğlu

M. K. K. K.

M. K. K. K.

M. K. K. K.

Maarif Vekili

Nafia Vekili

Ticaret Vekili

Sın. ve İc. Maa. Vekili

Güm. ve İnh. Vekili

F. Yılmaz

M. K. K. K.

M. K. K. K.

M. K. K. K.

M. K. K. K.

Ziraat Vekili

Müh. Kalât Vekili

Çalışma Vekili

Sanayi Vekili

Bas.-Yay. ve Turz Vekili

M. K. K. K.

M. K. K. K.

M. K. K. K.

M. K. K. K.

M. K. K. K.

İmar ve İskân Vekili

Dosya No:

76-326

1

130 18 01 02 155 1 1

MECLİSİNİN GÖZETİMİNE
GÖNDERİLMİŞTİR.

MUKAYESE TABLOSU

1) 1961 Milletvekili Seçimleri :

Parti	Aldığı oy	Oranı
A. P.	3.527.435	% 34.80
C.H.P.	3.724.752	% 36.70
C.K.M.P.	1.415.390	% 14.00
Y.T.P.	1.391.934	% 13.70
Bağımsızlar	81.732	% 0.80

2) 1963 Mahalli seçimleri (Genel Meclis) :

A. P.	4.264.327	% 45.87
C.H.P.	3.437.149	% 36.97
C.K.M.P.	261.477	% 2.81
M.P.	289.023	% 3.10
T İ P	35.507	% 0.38
Y T P	605.709	% 6.51
Bağımsızlar	402.272	% 4.36

3) 2 Haziran 1964 senato seçimleri :

A.P.	1.418.510	% 49.40
C.H.P.	1.174.801	% 41.20
Diğerleri	257.442	% 9.40

030 01 52 313 6

İSMET İNÖNÜ'NÜN BİR İTALYAN GAZETESİNE
VERDİĞİ MÜLAKAT

Milano : 10 Mayıs:

Cumhuriyet Halk Partisi başkanı İsmet İnönü, Torino'da çıkan "La Stampa" gazetesinin hususi muhabirine verdiği bir mülakatta, Türkiye'nin halen içinde bulunduğu buhranın bazı veçhelerini ortaya koymıştır.

Gazetecinin, "Halkın, Cumhuriyet Halk Partisinden yana olduğu doğruysa, 1950 seçimleri sırasında çoğunluk niye Demokrat Parti'ye oy vermiştir?" şeklindeki sorusunu İnönü şu şekilde cevaplandırmıştır:

"Bu, iktidarın normal bir yıpranmasıdır. Biz yıllardan beri iktidarda bulunuyorduk, demokratik olarak, başkalarının da iktidardan geçmesi mantıktır."

Cumhuriyet Halk Partisinin, iktidara atfettiği belli başlı hatalar bahsinde, muhalefet lideri demiştir ki:

"Bunları saymak çok uzun sürer. Tenkidlerimiz, her şeyden önce, iktisadi alandaki yanlış ve kifayetsiz siyasetle ilgilidir. Bundan başka, biz, düşüncesizce ve zulüm mahiyeti iktisap eden irticaa karşı, demokratik hürriyet için mücadele ediyoruz."

İnönü, bu bahisle ilgili olarak, birçok gazetecinin tevkif edildiğini, bazı gazete ve mecmuaların kapatıldığını söylemiştir.

İtalyan gazetecisi, daha sonra İnönü'ye şu soruyu sormuştur:

"Herkes seçim istiyor. Hükümetin memleketteki belli başlı kilit noktalarını tutması karşısında, bu seçimlerin partiniz için tehlikeli olabileceğini zannetmiyor musunuz?"

İnönü bu hususta demiştir ki:

"Bu şartlar altında dahi biz mızaffer olacağız. 1957 seçimleri sırasında, iki küçük muhalefet partisi (ki bunlardan biri sonradan Halk Partisine iltihak etmiştir) ile partimiz, oyların yüzde 52 sini almıştır."

İnönü sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Olup bitenlerden sonra, daha fazla oy alacağız. Belki de hükümetin örfi idareyi tercih etmesinin sebebi de budur. Fakat bu sistem devam edemez, üstelik huzursuzluk yaratacak bir tarafı da vardır, zira orduyu da işe buluşturmaktadır. Halbuki ordu, hütün memleket için en büyük kuvvet, en kıymetli garantidir."

Gazetecinin belirttiğine göre, İnönü, "bu komadaki çok daha nazik ve çok daha ilgi verici soruları cevaplandırmaktan, gülümseyerek kaçınmış"tır.

(AFP ajansı)

010 09 8. 1962

4

HUSUSİ BÜLTEN DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

HARİCİYE VEKİLİ FATİN RÜŞTÜ ZORLU'NUN
BİR İTALYAN GAZETESİNE VERDİĞİ
MÜLAKAT

(1)

2

1052

Milano: 10 Mayıs:

Türkiye Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu, İtalyan "Corriera della Sera" gazetesinin hususi muhabirine verdiği bir mülakatta, Sovyetler Birliği Başvekili Kruşçev'in, Rus toprakları üzerinde uçarken Amerikan U-2 uçağının bir Türk üssünden havalanmış olabileceği yolundaki beyanatını reddetmiş ve demiştir ki:

"Türkiye dışındaki havaalanlarından olduğu gibi, Adana, İstanbul ve Ankara'dan da birçok uçak havalanmaktadır. Önemli olan, uçakların havalandıkları nokta değil, vardıkları noktadır.

"Biz hiçbir Amerikan uçağına, Rus toprakları üzerinde uçması için müsaade vermedik. Üsler, millî hükümler hakkını altındadır."

Kruşçev'in son konuşmalarındaki ifadeyi nasıl yorumladığı sorusuna karşılık Fatin Rüştü Zorlu demiştir ki:

"Şimdi yorum sırası değildir. Daha çok, zirve toplantısının cereyan tarzını beklemek lazımdır."

Türkiye'de meydana gelen son hadiseler hakkında, Fatin Rüştü Zorlu şu izahatı vermiştir:

"Bahis konusu olan, birtakım öğrenci nümayişleridir. Kalda ki öğrencilerin hepsi bu nümayişlere katılmamışlardır. Fakülte -lerin birçoğu bu nümayişlerin dışında kalmıştır. Esasen nümayişlerin ehemmiyeti fazla mübalâğa edilmiştir.

"Bu nümayişlerde polis ancak mecbur kaldığı vakit silâh kullanmıştır. Başlangıçta beş bin kişilik bir nümayişçi topluluğu karşısında ancak yüz kadar polis buluruyordu ki, bunlar da havaya ateş etmişlerdir. Nümayişler sırasında İstanbul'da iki kişi ölmüştür, Ankara'da ölen yoktur. Bir öğrenci de, düşüncesizce bir hareketle bir tankın üzerine atılmış, bu ihtiyatsızlığı neticesinde ölmüştür."

Fatin Rüştü Zorlu, "Hükümet, muhalefet başkanı İnönü'nün Kayseri'ye girmesini önlemek maksadıyla orduya niye emir verdi?" sorusuna karşılık olarak demiştir ki:

"İnönü, umumî yerlerde nümayişler tertibetmek maksadıyla bu şehre gidiyordu. Halbuki Türkiye'de, seçim zamanları dışında toplantıları meneden bir kamun yürürlüktedir. Tekrar ediyorum, hükümet, siyasi münakaşaları meşru parlamento sınırları içinde tutmak

1010 09 | 1-8 100 2

2

PAZAR 15 EKİM 1961

Türk Traktörü PEŞİNLİ - PEŞİNSİZ 5 TAKİTTE ANKARA - YOZGAT - KIRSEHİR - NEVŞEHİR EMİM AKERFASLI MOTOR TİCARET LTD. STİ. İstanbul Cad. No. 4. ANKARA - Tel: 10 83 45

Kudret MİLLETİNDİR GEBCEK DEMOKRASİNİN VE AHLAKA DAYANAN SİYASETİN MÜDARİFESİ

6 SAYFA 25 KURUS

İSTANBUL ANKARA KAYSERİ İSTANBUL ANKARA ADANA Kapsamlı menajmana sahiptir. İstanbul: 41005 - 30912. Ankara: 11000. Adana: 250 (12 - 250)

Tarihî karar millete hayırlı olsun

Demokrasi tarihimizin dönüm noktasındayız!.. Türk milletinin hür ve serbest iradesi bugün vatandaş oyu ile tecelli edecek Oy verme müddeti sabah saat 8' den 17' ye kadardır

Sandık Başında dikkat edilecek hususlar

Türk milletinin bu tarihi karar gününde örnek bir imtihan vereceğine gönülden inanıyoruz

UÇLU NATO HEY'ETİ TEMASLARA BAŞLADI

Hey'et mensuplarına Türkiye'nin iktisadiyatına dair bilgi verildi

UÇLU HEYET: Şehrinde bulunan Üçlü NATO heyeti mensupları şoförü ile Ankara Paşası'na bir ziyafet verdiler. Herkes bu ziyafete a bir nefes topladı. (Foto - Kudret)

İran şahının ziyareti

SAH VE DİHA (YAKIN) ESİNİ TEMSALAKINI İHTİBARLARI PARIŞ, H (A.A.) İRAN SAH VE DİHA (YAKIN) ESİNİ TEMSALAKINI İHTİBARLARI PARIŞ, H (A.A.)

Fecî trafik kazası

SAH YAKIN DİHA YAKIN YAKIN İSTANBUL, H (HAYAT) DİNİ ANCAK BİR KAZI BİR KAZI DİNİ ANCAK BİR KAZI BİR KAZI DİNİ ANCAK BİR KAZI BİR KAZI

Balmucudan tah'iyeler

BES KİSİNİN GAYE MEY- KİP OLARAK YAKIN YAKIN İSTANBUL, H (HAYAT) DİNİ ANCAK BİR KAZI BİR KAZI DİNİ ANCAK BİR KAZI BİR KAZI

Gürsel bu akşam bir mesaj yayınlıyacak

Devlet Başkanı: " Millet tam bir vekar içinde vazifesini yapacak " dedi

Derece Bulunan Beyanmeler

HADİSE HAKKINDA NAYCILIK HADİSE HAKKINDA NAYCILIK HADİSE HAKKINDA NAYCILIK HADİSE HAKKINDA NAYCILIK

BASKAKALE

Karar Günü

27 Mayıs İhtilali ile başlayan gelişmelerin idare rejiminde bir gün son günüdür. (T.M.YAKIN) ESİNİ TEMSALAKINI İHTİBARLARI PARIŞ, H (A.A.)

HAMİLE BİR KADIN keserle öldürüldü

Antalya'da meydana gelen hadise büyük teessür yarattı

ANTALYA, H (HAYAT) BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE

Dün Gölbaşında bir vatandaş Dayak aldı yurtdü

Dün Gölbaşında bir vatandaş Dayak aldı yurtdü Dün Gölbaşında bir vatandaş Dayak aldı yurtdü

Fareyi tutunca bayıldı ve öldü

ANTALYA, H (HAYAT) BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE BİR KADININ HAMİLE

TÜRK ORDUSU VAZİFE BAŞINDA
Silâhli kuvvetlerimiz bütün
Yurtta idareyi fiilen ele aldı

Hürriyet

Istanbul Askerî Valisi
 İstanbul Radyosu, İptisatî tahlihi şu şekilde yapılmıştır:
 İstanbul Askerî Vali ve Belediye Meclisi'nin Teğmenralı Bekir Telpa derhale istinçtir.
 Silâhli Kuvvetler Komutanı

Cuma 27 MAYIS 1960

GÜNÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

Müessesesi: SEDAT SIMAVI

TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR

Türk Silâhli Kuvvetlerinin Millete Tebliğleri

Türk Silâhli Kuvvetleri, sabaha karşı saat 3 den itibaren bütün yurtta idareyi ele almış, duruma hakim olmuştur. Saat 4.30 dan itibaren Türkiye radyoları, kısa fışnelarla tebliğli Mars çalarak şu tebliği yayınlamaya başlamıştır:

"Büyük Türk Milleti Silâhli Kuvvetlerimiz, bütün yurtta 27 Mayıs saat 3 ten itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır. Bütün vatandaşlarımız ve emniyet kuvvetlerinin silâhli kuvvetlerle yakın işbirliği ile bu hareket, hiçbir can kaybı olmadan başarılmıştır. İstanbul'da ikinci bir tebliğe kadar silâhli kuvvetler mensupları hariç, sokaja çıkma yasası konmuştur.

Vatandaşlarımızın silâhli kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırılmaya ve illeçe ümit edilen demokratik rejimin temsül etmesine yardımcı olmalarını isteriz.

Türk Silâhli Kuvvetleri.

Büyük Türk Milleti:
 Türk Silâhli Kuvvetleri bütün vatandaşları radyoların başına davet ediyor. Vatandaşlarımızın bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavramına meydan vermemek maksadıyla Türk Silâhli Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu hareket silâhli kuvvetlerimiz, partileri içine düşükleri salınamaz durumdaki kurtarmak ve partilerimizi tarafız bir idareni nezaret ve hakemliği altında on kasa zamanda idli ve serbest seçimler yapılarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kassanlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır.

Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya sınıma karşı değildir. İdaremi, hiç kimse hakkında şahsiyata müteallik tevakkür bir fiile müsaade etmeyeceği gibi edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiyeye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaşın kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlâtları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmekten birbirlerine karşı hüsnümele ve anlayışla muamele etmeleri istiyoruz. Bizim milli varlığımızın selâmeti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahısların, Türk Silâhli Kuvvetlerine güvenmelerini rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunların teminatı altındadır.

Müttefiklerimiz, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasasına ve insan hakları prensiplerine tam manzıyla riayetidir. Büyük Atatürk'ün Yurtta Sulh Çıkarda Sula prensiplerini hayata geçirmektir. Bütün ülkelerimize ve teahhüdümüzde sulh, BATO ve CENTO'ya imzamız ve bağlayıcı. Diplomasi, Yurtta Sulh, Çıkmada Sulhdir.

İKİNCİ TEBLİĞ:
 Daha sonra Türk Milletine hitaben, radyolarla milli marşlar çalınarak şu tebliğler yayınlanmaya başlamıştır, halk radyo başından ayrılmamaya davet edilmiştir.

Büyük Türk Milletine:
 Türkiye'deki bütün partizanların komutanları, o yerleri terk etmeleri ve milli idareni silâhlaştırmak ve vatandaşları kanun teminatı altına almalarıdır.

Büyük Türk Milletine:
 Başından itibaren Türk Silâhli Kuvvetleri, on kasa zamanda milleti seçime götürmek bir Kurucu Meclis kurmak maksadıyla idareyi ele almaya başlamıştır. Ezeli dost ve misafirlerimize emniyetli, silâhli kuvvetlerin tahakkümü altında bulunmaktadır. Adını şahıslar hariç, hiçbir kimseyle sokaja çıkmasını, bir karışıklığı meydan verilmemesi bakımından önemle rica olunur.

Türk Silâhli Kuvvetleri.

Milliyet
Halk Gazetesi

2^{nci} BASKI

PAZARTESİ
16
1961

Hiçbir parti mutlak çoğunluk sağlayamıyor:

KOALİSYON

KESİN SONUÇLAR:

İSTANBUL	CHP	1 SENATÖR	TEKİRGÖZ	CHP	1 SENATÖR
1	YTP	1	1	YTP	2
2	CHP	2	2	CHP	2
3	CHP	2	3	CHP	2
4	CHP	2	4	CHP	2
5	CHP	2	5	CHP	2

**CHP ile AP eşit
şanslarla çekişiyorlar**

**BU SABAHKI SON DURUM:
A.P. 20, C.H.P. 27 İL'DE İLERİ**

TAHMINİ SONUÇ:

AP	1	67	Senatör
CHP	1	67	"
CKMP	1	4	"
YTP	1	12	"

Ulak-İzlek hâdiseler oldu

Ulak-İzlek hâdiseler oldu

Ulak-İzlek hâdiseler oldu

ÖZGEÇMİŞ

28 Ağustos 1985 yılında Ankara’da doğan Sultan Esra Yiğit, İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara’da tamamlamıştır. 2004 yılında kazandığı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü’nden 2008 yılında mezun olmuştur.

2014 yılında başladığı Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitim Sertifika Programını 2015 yılında bitirmiştir. 2015-2016 Döneminde yüksek lisans eğitimine Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında başlamıştır. Dr. Öğr. Üyesi İsmigül ÇETİN danışmanlığında “27 Mayıs 1960 Darbesi Sonrası Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin ve 1961 Seçimlerinin Basına Yansıması” başlıklı tezini hazırlamıştır.

İletişim Bilgileri

Adres:

Çapanoğlu Mah.

İhsan Sezen Sok.

C-8, No: 18

YOZGAT / MERKEZ